

39

KONGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH
ANTIQVITETS AKADEMIENS
HANDLINGAR.

TJUGONDENIONDE DELEN.

NY FÖLJD.

NIONDE DELEN.

• ♦ •

STOCKHOLM
PÅ AKADEMIENS FÖRLAG

STOCKHOLM, 1881.
KONGL. BOKTRYCKERIET.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.

I N N E H Å L L.

	Sidd.
Anteckningar om Sveriges jordbruksnäring i sextonde seklet, inträdestal af Hans Forssell	1—122.
Bilagor till föregående afhandling	1—236.
Förslag till Minnespenningar och Inskrifter, hvilka Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien upp- gifvit eller granskat och gillat ären 1875—1883	I—LVIII.

A N T E C K N I N G A R

OM

S V E R I G E S J O R D B R U K S N Ä R I N G

I

S E X T O N D E S E K L E T.

A F

H A N S F O R S S E L L.

Uppläst som inträdestal i Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets
Akademien den 17 februari 1880.

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning	1
I. Källorna: tiondelängder 1539—76; årsväxtomdömen; taxeringslängder från 1571	2
II. Skördens fördelning i sädesslag 1555—71, 1805, 1830, 1880	17.
Häfreodlingens växande betydelse	21.
Skördens storlek 1576 och tillväxt till 1871 i hela riket och olika län	24.
III. Boskapsstocken 1571; de särskilda boskapslagen	31.
Boskapsstock och skörd 1571—76, 1830, 1871	35
Utförsel af spanmål och ladugårdsalster i 16:e seklet	39
IV. Beräkning af folkmängden efter 1571 års taxeringslängder..	40.
Sveriges folkmängd 1571, 1772, 1830, 1871; folkmängdstillväxt i olika län	47.
Folkmängdens fördelning i Sverige 1571. Folkmängdsgleshet i norra och vestra Sverige; folkmängdstäthet i det inre landet. Stadsbefolkningens fåtalighet	50.
V. Folkmängd och boskapsstock 1571, 1830 och 1871. Öfver-skott af ladugårdsalster i sextonde och i nittonde seklet.	54.
Folkmängd och skörd 1571—76, 1805, 1830, 1871 och 1880	57.
VI. Sociala förhållanden i 16:e seklet: Städernas och landsbygds befolkning 1571 och 1870. Yrkesfördelning i 16:e seklet. Jordbrukshushållens stora öfvervigt. Jordstyckningen: brukningsdelarne jämnstora. Adels jordbesittning styckad. Sätessgårdarnes antal och storlek	60.
VII. De kungliga afvelsgårdarna; räknenskaperna och deras kontrollsystem. Kungsgårdarnes åkerbruk: skördens storlek, utsäde, skörd, korntal. Allmänna regler för jordbruket: träde, sädd, skörd. Växtföljden vid Gripsholm m. fl. gårdar. Åkerbruksredskap. Trädgårdar. Humleodling. Svedjelandsbruk. Utsäde och ängsafkastning	71.
VIII. Kungsgårdarnas boskapsstock. Utsäde och boskapsstock. Utfodring till hästar och nötboskap. Smörafkastning: mjölkafkastning. Nötkreaturens storlek och vikt. Fårafvel. Svinafvel. Getter. Fjäderfä. Hästar	93.
IX. Pris å jordbruksalster och kreatur 1540—62. Arbetslöner för dagsverkare och handtverkare. Årslöner för gårdarnes arbetsfolk. Utspisningsstater	114.

Bilagor.

Littera A. Uppgifter rörande kronotonden 1539—1558.

sid.

I. Kronotonden i Upsala stift	6.
<i>Tabellen 1.</i> Kronotonden 1539.....	8.
<i>Tabellen 2.</i> " 1540—54.....	15.
<i>Tabellen 3.</i> " 1555.....	32.
II. Kronotonden i Strengnäs stift 1549—55. <i>Tabellen 4</i>	33.
III. Kronotonden i Vesterås stift 1542—55. <i>Tabellen 5</i>	43.
IV. Kronotonden i Linköpings stift 1544—55. <i>Tabellen 6</i>	51.
V. Kronotonden i Vexjö stift 1550, 1556. <i>Tabellen 7</i>	75.
VI. Kronotonden i Skara stift 1545—56. <i>Tabellen 8</i>	81.
Sammandrag af tiendeuppgifter 1539—57	122.
<i>Tabellen 9.</i> Tionden länsviis i Stockholms-tunnor	129.
VII. Kronotonden för år 1558 (57)	139.
<i>Tabellen 10.</i> Kronotonden länsviis af 1558 ars skörd	144.
Några uppgifter om utsäde och skörd 1558—59. <i>Tabellen 11</i>	151.
Uppgifter om spannmålspris: <i>Tabellen 12:</i> Spannmålspris enligt	
gård-räkenskaper 1540—60	154.
Omdömen öfver arsväxten 1539—58	157.
VIII. Kronotonden för åren 1539, 1542—55, 1557, 1558 och	
1564—76	163.
<i>Tabellen 13, 1.</i> Sammandrag af tiendeuppgifter 1539—58...	166.
<i>Tabellen 13, 2.</i> " " " 1564—76...	168.

**Littera B. Uppgifter rörande skörd, boskapsstock och folk-
mängd inom området för det sextonde seklets Sverige: 1539
—76 samt 1772, 1805, 1828—32, 1868, 1871, 1870—79 och 1880**

171

<i>Tabellen 14.</i> Tiondepliktig skörd af olika sädesslag i det egentliga Sverige 1555 och 1558, samt medeltal för 1539—76, beräknad efter tionden	176.
<i>Tabellen 15.</i> Tiondepliktig och ej tiondepliktig skörd i det egentliga Sverige 1571 (70, 72, 73) och 1576 samt medeltal för 1539—76	178.
<i>Tabellen 16.</i> Skörd 1805 inom området för sextonde seklets egentliga Sverige	180.
<i>Tabellen 17.</i> Arlig skörd i medeltal 1828—32 inom området för sextonde seklets egentliga Sverige	184.
<i>Tabellen 18.</i> Skörd 1871 och 1868 inom d:o d:o	182.
<i>Tabellen 19.</i> Skörd 1880 och 1870—79 inom d:o d:o	183.
<i>Tabellen 20.</i> De olika sädesslagens procentförhållande inom skörden 1571, 1805, 1828—32, 1880	184.
<i>Tabellen 21.</i> Hushåll och folkmängd inom området af sextonde seklets egentliga Sverige 1571, 1772, 1805, 1830, 1871, 1880	185.
<i>Tabellen 22.</i> Boskapsstocken inom området af det sextonde seklets egentliga Sverige 1571 och 1805	186.

	sid.
<i>Tabellen 23.</i> Boskapsstocken inom området af det sextonde sek- lets egentliga Sverige 1828—32, 1871, 1880.....	188.
<i>Tabellen 24.</i> Skördens stegring från 1576 till 1805, 1830, 1871 och 1880	193.
<i>Tabellen 25.</i> Folkmängdens och boskapsstockens stegring från 1571 till 1772, 1805, 1830, 1871, 1880	194.
<i>Tabellen 26.</i> Förhållandet mellan boskapsstock och skörd 1576, 1539—76, 1828—32, 1871, 1880	195.
<i>Tabellen 27.</i> Förhållandet mellan folkmängd och boskapsstock 1571, 1805, 1828—32, 1871 och 1880.....	196.
<i>Tabellen 28.</i> Förhållandet mellan folkmängd och skörd 1576, 1539—76, 1805, 1828—32, 1870—79, 1880 ...	198.

**Littera C. Uppgifter rörande spanmålsskörd, höskörd, lada-
gårdsafkastning, underhållna kreatur m. m. vid de kung-
liga afvelsgårdarne under senare hälften af sextonde seklet** 199.

<i>Tabellen 29.</i> 1—10. Årsväxt, boskapsstock och ladugårdsafkast- ning vid K. M:ts gårdar i Upland, Södermanland, Vestmanland och Dalarne, Östergötland, Småland och Västergötland 1555 (56)	205.
<i>Tabellen 29.</i> 11. Årsväxt och boskapsstock vid 63 kungliga gårdar i hela riket 1555	215.
<i>Tabellen 30.</i> Årsväxt i spanmål och hö samt smörafkastning vid 49 kungl. gårdar 1558 (57).....	216.
<i>Tabellen 31.</i> Skörd, boskapsstock och ladugårdsinventarium vid Stockholms ladugårdar 1548—99.....	218.
<i>Tabellen 32.</i> Skörd, boskapsstock och ladugårdsinventarium vid Ekolsunds och Upsala gårdar 1543—76.....	220.
<i>Tabellen 33.</i> Skörd, boskapsstock och ladugårdsinventarium vid Gripsholms och Segersjö gårdar 1553—88.....	222.
<i>Tabellen 34.</i> Skörd, boskapsstock och ladugårdsinventarium vid Borgholms ladugård 1543—70.....	224.
<i>Tabellen 35.</i> Skörd, boskapsstock och ladugårdsinventarium vid Värnenäs, Strömsrums och Kronobergs ladugårdar 1554—75	226.
<i>Tabellen 36.</i> Skörd, boskapsstock och ladugårdsinventarium vid Högnetorps, Brunsboda och Orreholms gårdar 1544—75	228.
Utfodring vid de kungliga afvelsgårdarne	230.
<i>Tabellen 37.</i> Vinterutfodring vid åtskilliga gårdar 1551—81.....	236.

Rättelser.

Bilagor: Sid. 3, r. 5 uppför. står 1559 läs 1558.
 " " 139, r. 4 " " 11 " VII.
 " " 169, r. 3 " kol. 7 " 2,580 " 4,580
 " " 191, r. 2 nedifr. kol. 2 " 2,97 " 2,96.

Mine Herrar!

Den hedrande kallelsen att vara ledamot af Edert vidtberömda samfund skulle jag hafva ansett mig skyldig att besvara genom framläggandet af något i alla delar utarbetadt vetenskapligt bidrag till de svenska häfdernas kännedom, om icke maktpåliggande offentliga värf betagit mig all utsigt att kunna med framgång genomföra en fullständigare urkundsforskning¹⁾. Jag har därför måst inskränka mig till en öfverarbetning af mina för mer än tio år sedan samlade anteckningar rörande Sveriges jordbruksnäring i sextonde seklet, hvilka, ehuru långt ifrån fullständigt uttömmande ämnets rika innehåll, dock kunna anses egnade att sprida något ljus öfver vårt fäderneslands odling i förgångna tider. Det skall måhända förefalla Eder underligt att i denna krets höra föredragas en undersökning, hvars hela metod mycket afviker från den som vanligen leder forskningen rörande

¹⁾ I hufvudsak var denna afhandling utarbetad vid det tillfälle, 1880, då den i Akademien föredrogs. Men åtskilliga af de i bilagorna meddelade tabeller hafva ej kunnat slutredigeras och en del af de i texten anförda siffror hafva icke kunnat noggrant bestämmas, innan författarens såsom bihang till Statistisk Tidskrift utkommande arbete »Sverige 1571» blifvit fullständigt afslutadt. Några vidlyftiga undersökningar af vissa mindre, men för beräkningarna nödvändiga, detaljer hafva åter, under en tid då författarens krafter varit af väsentligen andra sysselsättningar upptagna, kommit att fördröja nämnda publikation ända till hösten 1883; och dessa omständigheter må tjena som ursäkt därför, att så lång tid förflutit från inträdestalets föredragande i Akademien till dess offentliggörande genom trycket.

sa långt aflägsna tidehvarf, och hvars föremål dertill kan synas ligga något fjärran från denna akademies uppmärksamhet. Men den statistiska metoden, som ur massor af uppgifter söker bestämma ett kulturstillstånds allmänna drag, är naturligtvis icke i och för sig främmande för den historiska forskningen; det är endast de stora svårigheterna vid materialets bearbetning och i de flesta fall äfven bristen på dugligt material, som förhindrat eller förbjudit metodens användning äfven för studiet af äldre tiders förhållanden. Der dessa svårigheter någon gång kunna öfvervinnas, får det helt visst icke nekas, att vår kännedom om forna tiders samfundslif vinner klarhet och stadga genom sådana uppgifter t. ex. om skördarnes, folkmängdens och boskapsstockens storlek och fördelning, som kunna i siffror uttryckas, och som tillåta jämförelser med liknande uppgifter för vår egen tid. Och hvad den nu utförda undersökningens föremål beträffar, är jag tillräckligt medveten om min oförmåga att bedöma jordbrukstekniska frågor, för att hafva insett, huru nödvändigt det varit att inskränka min uppgift till ett enkelt framläggande af facta, från hvilka de sakkunnige kunna hemta ledning för sitt eget insigtsfullare omdöme.

I.

Källorna.

Först må några ord nämnas om beskaffenheten af källorna för denna framställning. De bestå i främsta rummet uti *tionde-räkenskaper*, af hvilka Kammarkollegii arkiv förvarar för tidskiftet 1539—1557 omkring 440 prosteriräkningar och för tidskiftet 1558, 1560—76 omkring 1200 härads- eller fögderiräkningar¹⁾.

¹⁾ Det ur dessa räkenskaper hemtade material har blifvit bearbetadt och sammanställt dels sockne- och häradsvis för åren 1539—1558

I de allra flesta fall specificerade för hvarje socken, ofta för hvarje tiondegifvare, äro dessa räkningar vanligen hvar för sitt område fullständiga; men deremot är deras antal på långt när icke tillräckligt att gifva fullständiga tiondesummor för hela riket under alla, eller ens under de flesta, åren af det i fråga varande tidskiftet. Endast för tre af dessa år, 1555, 1558 och 1576 äro uppgifterna helt eller i det närmaste fullständiga; för sexton andra år, deribland synnerligen 1551, 1553, 1554, 1565, 1566, 1568, finnas uppgifter från 50—75 $\frac{0}{100}$ af samtliga prosterier eller härad, men för de öfriga åren räcka de bevarade uppgifterna knapt till mera än en antydan om tiondens belopp i olika landsändar. Men huru bristfälliga och sporadiska dessa sistnämnda uppgifter än varit, hafva de dock, vederbörligen bearbetade, kunnat gifva ett ganska väsentligt stöd för de beräkningar, som jag sökt att utföra. Först och främst har nämligen den frågan bort besvaras, huruvida tionden i sextonde seklet verkligen får anses såsom ett någorlunda noggrant uttryck af skörden, huruvida den i nämnvärd mån ökades och minskades från år till år, och om sådan växling väsentligen stod i samband med växlingarne i skördens beskaffenhet. För det andra, och under förutsättning att man från tiondebeloppen kan sluta sig till skördens storlek, är det dock klart, att uppgifterna om skördens belopp inom hela riket för ett eller annat år vore af föga värde, så vida man ej derjämte någorlunda kunde bestämma samma års skördevärde, samma skördars storlek i förhållande till andra skördar under det i fråga varande tidskiftet. Tillfälliga ytterligheter af ovanligt

uti Bil. Litt. A till denna afhandling i tabellerna 1 till 10, sidd. 1—150, dels häradsvis för tiden 1560—76 i mitt arbete »Sverige 1571» i tabellerna sidd. 50, 98—101, 178—179, 230—31, 257, 311—313 samt 324—349. För de särskilda detaljerna af denna bearbetning hänvisas till de å vederbörligt ställe vid eller före hvarje tabell meddelade anmärkningar och upplysningar.

god eller ovanligt dalig skörd gifva naturligtvis ej tillförlitlig ledning för de omdömen, hvartill en undersökning sådan som den i fråga varande skulle syfta; hvad man söker vid statistisk forskning är *medeltal*, och synnerligen äro sådana nödvändiga, när det gäller att om möjligt angifva en förfluten tids allmänna kulturståndpunkt i jämförelse med nutidens.

Det är i detta syfte jag tillåtit mig att med de nämnda fragmentariska tionde-uppgifterna förfara, ungefär sasom palæontologen behandlar spillrorna af förstenade växter och djur, sasom språkforskaren går tillväga vid rekonstruktionen af språk, som endast i enstaka ord eller meningar äro bevarade, i det de fylla bristerna i sitt säkra vetande genom slutsatser stödda på analogier. Mitt förfarande har i korthet sagdt varit följande. Sedan de för hvart och ett år för hvarje härad eller fogderi bevarade tionde-uppgifterna blifvit ordnade i grupper motsvarande de nuvarande länen, hafva genom proportioneringar mer eller mindre tillförlitliga tiondesummor för hvarje län, och derefter genom länssummornas behandling på samma sätt, mer eller mindre tillförlitliga tiondesummor för hela riket blifvit beräknade¹⁾.

Resultatet af denna tiondesiffrornas sanmanställning utvisar en rätt betydande växling i tiondens belopp så väl för olika landsdelar som för hela riket: ytterligheterna äro 110,000 och 38,000 tunnor; de flesta åren inom tidskiftet 1539—58 halla sig mellan 70- och 90,000 tunnor, och medeltalet för 14 år är 86,000. De 13 skördeåren i tidskiftet 1564—76 ställa sig något lägre, så att deras medeltal är 66,700 tunnor, och ett ur samtliga länssiffrorna för 30 år mellan 1539 och 1576 uträknadt medeltal gifver 78,500 tunnor. Men härvid är att märka,

¹⁾ Se *Bil. Litt. A* sidd. 129—138, Tab. 9: 1—8 och sidd. 164—70, Tab. 13: 1—2, samt den närmare redogörelsen för siffrornas beräkning sidd. 122—124.

att under åren 1565—73 dels krig, dels missväxter hemsökte stora delar af riket, hvarför dessa års förhållanden knapt kunna tagas till mått vid uppskattning af denna tids tiondesiffror; fränser man derfor dessa år, så kvarstår siffran 86,000 såsom ett skäligt medeltal, och kringdetsamma ordna sig da åren 1555 med nära 83,000. 1558 med något öfver 87,000 och 1576 med något öfver 88,000 tunnor. Dessa tre år, för hvilka de fullständigaste tiondeuppgifterna finnas bevarade, synas salunda alla komma tämligen nära intill medeltalssiffran för rikets tiondebelopp vid midten af sextonde seklet.

Den olikhet, som förmärkes mellan alla dessa olika års tiondebelopp, skulle emellertid, vid den antydda bristfälligheten i det statistiska materialet, icke i och för sig innebära tillräckligt bevis vare sig för tiondens väsentliga beroende af skörden eller för nämnda tre års-skördars egenskap af medel-skördar, om det icke varit möjligt att med de beräknade tiondesiffrorna jämföra trovärdiga intyg om skördarnes beskaffenhet under flera år. Men sådana intyg finnas dels uti konung Gustafs bref till sina fogdar och gårdsförvaltare, dels uti de uppgifter om spannmålsens salupris, som kunnat hopsamlas ur sjelfva gårdsräkenskaperna. Fran bägge hallen vinnes tillräckligt intyg därför, att tiondebeloppens växlingar stodo i det närmaste beroende af skördens, så att ovanligt låga tiondesiffror sammanfölo med missväxt, ovanligt höga med rik skörd och medelsiffror med jämn eller medelmåttig skörd. Den ovanligt höga tiondesiffran för hela riket af 110,000 tunnor för året 1546 kan t. ex. synas nog svagt grundad, då den beräknats allenast ur 12 häradsuppgifter från olika delar af riket, och väsentligen beror på ett tiondebelopp för Vestanstängs prosteri, nära dubbelt högre än det vanliga; men att denna företeelse ej var enstaka, att den höga siffran här icke visar orätt, det framgar af tva konung Gustafs bref pa-

följande vinter till Vestmanland och Östergötland, hvarest han säger, att »god årsväxt varit hafver, så att man allestädes kan bekomma spannmål till köps»; derom vittnar ock den märkliga omständigheten, att spannmålspriset 1547 nästan öfverallt vid de kungliga gårdarne faller med 30 a 50 ⁰/₀. — För året 1550 åter nedsjunka tiondebeloppen öfverallt till 70 ⁰/₀ eller inemot 50 ⁰/₀ mot föregående år, och den beräknade siffran för hela riket blir ej mer än omkring 57,000 tunnor. En så låg siffra kan synas tvifvelaktig nog, då hon grundas på 21 häradsuppgifter eller blott 30 ⁰/₀ af det hela; men hennes vitsord varder fullgiltigt, då man af konung Gustaf själf erfar, att redan på hösten 1550 både i Vestergötland och Smaland var »hungersnöd» likasom i Norrland, och på våren 1551, att menige man i Södermanland ledo »stor brist på spannmål, så att de nödgades lita till annan föda som föga duger», äfvensom att »allestädes här i riket är nu en svår och dyr tid på spannmål», så att »en part af allmogén nödgas till barkekakan». På samma sätt kan man för nästan hvarje år finna öfverensstämmelse mellan tionderesultatet och konungens bref, och särskildt hvad beträffar åren 1556 och 1558, är det anmärkningsvärdt, att konungen icke hade någon anledning att framhålla vare sig brist eller öfverflöd i årsväxten¹⁾.

Vid sådant förhållande har det syns mig tillåtligt så väl att från tiondebeloppets storlek sluta till skördens, som att uti de beräknade medeltalssiffrorna för tionde åren 1539—1576 — eller åt de derintill nära liggande siffrorna för 1555, 1558 och 1576 årens tionde, — finna uttryck för en medelskörds storlek i midten eller senare hälften af sextonde seklet.

¹⁾ Se härom den utförliga redogörelsen för hvarje år i Bil. Litt. A. f. del. 157—162 och uppgifterna om spannmålspris i tabellen sid. 156.

Då nu den tionde, hvarom här är fråga, med högst få undantag¹⁾ var två-tredjedelar af hela tionden, har det återstått att efter vederbörliga reduktioner till lika spannmålsmått, genom multiplicering med talet 15, förvandla tionden till skörd; och för de tre nyssnämnda åren samt för ett af de svagare skördeåren, 1571 (72, 73) har sådan uträkning länsvis blifvit utförd i bifogade tabeller²⁾.

Mot de sålunda vunna skördesiffror kan emellertid framställas den grundade anmärkningen, att de icke omfatta den skörd, af hvilken ingen tionde erlades. För att om möjligt fylla denna brist, har jag i ett annat arbete³⁾ sökt att ungefärligen bestämma storleken af den icke tiondepligtiga skörden 1571 och 1576. Vid kungliga afvelsgårdar, till ett antal af 63, skördades det förstnämnda året, enligt räkenskaperna, omkring 15,000 t:or spannmål; för samtliga prestgårdar med stomhemman, till ett antal af omkring 1,000, och för adeliga sätesgårdar till ett antal af omkring 370, har jag dessutom för detta svaga skördeår beräknat en skörd af 56,000 t:or, fördelade med ungefär hälften å hvardera. För

1) Se om undantagen och deras behandling Bil. Litt. A. sidd. 6, 7 och 52. Dessutom må här anmärkas, att jag icke är fullt säker på förhållandena inom Vermlands län. I 1577 års tiondelängder, redovisande för 1576 års skörd, omtalas vid flera af socknarna, att presten enligt särskild förläning innehade hälften af tionden i st. för en tredjedel. I öfverensstämmelse dermed har jag i motsvarande mon reducerat de kvarvarande kronotiondebeloppen, för att erhålla $\frac{2}{3}$ -tionde. Huruvida liknande förhållanden redan tidigare förekommit, har jag ej kunnat utröna, hvadan det är möjligt, att de lägre tiondebelopp, som för detta län förekomma under några föregående år, bero derå, att tiondebeloppen äro räknade något för lågt.

2) Se Bil. Litt. B. tab. 14 och 15 med åtföljande detaljerade redogörelse för siffrornas behandling sidd. 172—179.

3) »*Sverige 1571, Försök till en administrativ-statistisk beskrifning öfver det egentliga Sverige utan Finland och Estland*», utgifvet som bilaga till Statistisk Tidskrift, första häftet 1872, andra häftet 1883. Redogörelsen för dessa beräkningar återfinnes å sidd. 316—317 samt detaljsiffrorna för hvarje län uti sammandragstabellerna sidd. 324—345.

året 1576 kan, efter proportionen af den tiondepligtiga skörden, samma icke-tiondepligtiga skörd antagas till 110,000 tunnor. Beloppet är måhända något lägre än verkligheten; men äfven om dessa omkring 1,400 tiondefria jordegendomar skattas till något högre belopp, kan, såsom lätt synes, någon väsentligare förändring af den totala skördesiffran icke i fråga komma.

Äfven med detta tillägg af gissade qvantiteter utgöra naturligtvis de i tabellerna framställda skördebelopp minimi-siffror, hvilka helt visst understiga verkligheten. Det kan icke betvivlas, att tiondegifvarne i allmänhet något, ofta kanske ganska betydligt, inknappade den andel, som kronan efter lag skulle åtnjuta af deras skörd, och restantieanteckningarna visa, att de isynnerhet under de hårda åren till högst betydande antal alldeles undandrogo sig att fullgöra sin tiondepligt. För att träffa skördens verkliga belopp skulle därför de här anförda siffror förhöjas säkerligen med tio, kanske med tjugo procent eller mera. Men jag anser mig så mycket mindre böra företaga någon sådan, alltid mycket vanskelig förhöjning, som det skall visa sig, att, vid jämförelsen med senare århundradens skördebelopp, det sextonde seklets icke förefalla för knappa utan snarare för rundliga. Det synes mig just därför så mycket säkrare att hålla sig till siffror, som obestriddligen angifva minimibelopp.

Under det tiondelängderna för omkring 30 år af tidskiftet 1539—76 utgöra källan för mina beräkningar öfver storleken och beskaffenheten af medelgöda skördar i sextonde seklet, så har jag hemtat min kännedom om folkmängdens storlek och fördelning inom rikets olika provinser samt om boskapsstockens storlek och fördelning i olika kreatursslag från en serie af räkenskaper, hvilka till största delen tillhöra året 1571. Under detta ar företogs, för utkräfvandet af skatt till utlösen af Elfsborgs slott, en fullständig bouppteckning öfver all den

lösa förmögenheten inom hvarje preste-, borgare- och bonde-hushåll i Sveriges rike, och lyckligtvis har allra största delen af dessa nominativa taxeringslängder blifvit till vår tid bevarad. Det må vara nog att här anföra hvad om dessa längders beskaffenhet är yttradt i det arbete, hvarigenom jag förut fullständigt redovisat detaljerna af detta statistiska material, och till hvars tabellriskiska sammanställningar jag i öfrigt hänvisar under anförande af de resultat, hvilka här skola meddelas. »Hvad särskildt beträffar arten och halten af de dokument, som här äro i fråga», har jag der yttrat¹⁾, »beror deras statistiska värde derå, att de allesamman äro affattade för att tjena som grundval för en beskattning. Man har naturligtvis alltid skäl att misstänka de för dylikt ändamål insamlade uppgifters fullständighet, då det hos hvarje enskild gifves ett ganska starkt intresse för att lemna mindre noggranna underrättelser om beskattningens föremål. Men redan deraf att det föreligger ett bestämdt praktiskt ändamål för uppgifternas insamlande, finnes dock i dylika anteckningar ett större statistiskt värde än i sådana, hvilka verkställas för ett i första hand teoretiskt ändamål och hvilkas noggrannhet helt och hållet beror på det större eller mindre teoretiska intresset hos antecknaren, såsom t. ex. fallet ofta är med de i 19:de seklet öfliga jordbruksstatistiska eller industristatistiska primäruppgifter. Om uppgifterna för beskattningsändamål kan man först och främst åtminstone veta, att oriktigheterna gå åt samma håll, att de samtliga kunna antagas vara något lägre än verkligheten, och att slutsummorna således med säkerhet kunna angifvas såsom ett *minimum*. Sedan beror det helt och hållet på undersökningens art och form, huru långt detta minimum stannar under verkligheten. Och med hänsyn dertill torde man kunna påstå, att nu i fråga varande register lemna icke

¹⁾ Se »Sverige 1571 sidd. 5—11.

oväsentliga garantier för att minimibeloppen skola afgifva nagorlunda sannfärdiga vittnesbörd».

»Dertill hör först och främst, att taxeringen skedde i form icke af uppskattning, utan af uppteckning. Vi anse ännu i våra dagar de taxeringsvärden å jord och de taxeringssummor för årsinkomster, hvilka de årliga nämnderna på atskilliga grunder räkna sig till, såsom rätt goda och tillförlitliga statistiska data; vi röra oss atminstone tidt och ofta ej blott i de politiska kalkylerna, utan äfven i det dagliga lifvets förhållanden med dessa siffror, och använda dem dervid, i brist på bättre, såsom fullgoda beräkningsgrunder. Att de till detaljerna såväl som till slutsummorna äro ganska otillförlitliga, kan man dock visst icke förneka, och om det funnes någon möjlighet att i stället för dessa erhålla en noga specificerad bouppteckning öfver alla Sveriges rikes inbyggares egendom i jord, åbyggnader, kreatur af alla slag, utlånta penningar m. m., skulle helt visst derpå kunna byggas vida bättre och säkrare beräkningar. Blotta tanken på dylikt är emellertid i våra dagar orimlig; det gifves ingen utväg att verkställa detta arbete. Men under tider, då egendomsförhållandena voro små och enkla, var uppgiften icke lika överkställbar, och det är i sjelfva verket något sådant som till en del försiggått i vårt land för omkr. 300 år sedan. I 1571 års taxeringsregister är det icke värdering af »förmögenheten», icke uppskattning af »tillgång» eller »inkomst» efter mätismanna ordom som föreligga, utan noga specificerade förteckningar öfver de särskilda »persedlar» af hvars och ens lösa egendom, som hade något synnerligt värde. Vi få egentligen föga veta, huru mycket hvarje taxerad bonde eller borgare kunde anses ega i samlad förmögenhet efter tidens penningemåttstock derå, men vi få veta, huru många stycken Gull och huru många lod Silfver han hade i sitt skrin, huru många lispund Koppar, Mes-

sing, Tenn hans grytor, kannor, fat eller stångor vägde, huru många Hästar, Stod, Skjut, Ök, Oxar, Kor, Ungnöt, Får, Getter och Svin funnos i hans stall och ladugård, huru många mark Penningar han egde ute på ränta eller i förvar för onyndiga barn; om borgaren dessutom särskildt, huru många stycken kläde, tunnor salt eller mjöl m. fl. köpmannavaror han förvarade i sina bodar och källare. Och dermed känna vi också ungefär allt som behöfver kännas om den lösa egendomen i landet; ty hvad derutöfver fans i ett svenskt bonde- eller borgarchem i 16:de seklet, var troligen icke mycket värdt. Möbler spelade då icke samma rôle som nu i ett bo; endast gång- och sängkläderna voro väl derutöfver att betrakta som en tillgång af nämnvärd betydighet. Detta är den första och hufvudsakligaste förtjensten hos dessa register; de hafva derutinnan ett i sin art större statistiskt värde än till och med våra taxeringslängder.»

»För det andra innebära sjelfva det sätt, hvarpå denna taxering verkställdes, och de vitesbörd om dess verkställande, som längderna afgifva, en icke alldeles föraktlig säkerhet för uppgifternas noggrannhet. Taxeringsförrättarne i hvarje socken eller prestagäll utgjordes af presten och socknarnes tolf- eller sex-män, någon gång tillkom särskildt länsmannen (som vid denna tid alltid var bonde) eller fogden i häradet. Sexmännens namn stå vanligen anförda i längdens början eller slut; ofta afslutas längden med en edelig med bomärken och sigill stadfästad försäkran af samtliga taxeringsmännen, att de utan svek eller list, utan att något fördölja, hos en och hvar antecknat och uppskrifvit alla partzeler, hvaraf något skolat utgöras, och alltid är åtminstone prestens sigill vidfästadt. I vissa trakter är det t. o. m. häradsnämnd, som verkställt uppteckningen i alla häradets socknar; stundom är handlingen till yttermera visso

försedd med häradets eller stadens sigill. Längderna insändes derefter jämte redovisningen till fogden, som bilade dem sasom verifikation vid fogderäkenskapen, och i kammaren underkastades sedan dessa längder en ytterst noggrann granskning, såsom man ännu kan se dels af de onsummeringar, som ofta i sjelfva längderna förekomma, dels af särskilda restantie-register, såsom det, hvilket för hela Vestergötland noga uppgifver alla anmärkningar vid längderna och antecknar de efter värdesummornas jämförelse med uppbördssummorna till »rest» stående taxerade.»

»Det är nu visst icke någon omöjlighet, att under dessa former mycket svek och undandöljande kunnat bedrivas; frestelsen der till var verkligen allt för stor, då det gällde en beskattning till 10 procent af lösörena. Det saknas icke heller spår af att sådant undandöljande egt rum, spår som dock alltid röja, att de taxerandes afsigt varit noggrannhet. Här och der i längderna finner man äfven sådana anteckningar som: »denne vill icke låta sitt uppskrifva;» »denne tredskas» och »vill icke låta sig taxeras», »icke skatta af sitt eget till Cronans bästa» e. d. Vanligen inträffar sådant med personer af en något högre samhällsställning, med »hoffmän» eller »ryttare» som »sköto sig in» under sin höfvidsman eller K. M:t, med fogdar eller fogdetjenare, som tyckte sig böra gå fria från skatt eller ansago det obehägnligt att uppgifva sin förmögenhet. Huruvida icke, oberäknadt dylikt uppenbart trots hos de taxerade, någon slapphet varit rådande vid taxeringsförrättningen, kan man naturligtvis icke nu känna; dermed förhöll sig helt visst olika på olika ställen. Men säkert är, att de flesta längderna bära många vitnesbörd om en ransakning, som gick till pedanteri. Manga äro de »enkor», »inhyysesmän», »gästqvinnor» som antecknas för »en kor, »ett halft lod, eller ett qvintin sölf», »en get» »ett (eller två) får»; här antecknas en

dräng för »en liten sölfsked», der en piga för 5 mk. penningar, här »en fördelskar» för 1 à 2 mk. koppar, der en skräddare för 8 lod sölf. »Barnagodz» eller förmyndaremedel upptagas antingen omedelbart under hvarje förmyndare eller i slutet af socknen under egen rubrik och ofta med utsättande af barnens namn. Med ett ord, man får åtminstone af de flesta handlingar ett intryck af att här skrapades och synades allt från det största till det minsta. Vare härmed imellertid huru som helst; sådana handlingarne äro, hafva de fullständigt officiell karakter, och åtminstone icke mindre, snarare mer trovärdighet, än något annat slags taxeringshandlingar så äldre som i nyare tider.»

Hvad uppgifterna rörande kreaturens antal och arter beträffar, lemna dessa taxeringslängder af år 1571 det enda material som finnes att tillgå under hela sextonde seklet, utom för Norrland, hvars räkenskaper ända från 1540-talet meddela uppgifter om antalet af *Kor*. En omständighet får dock ej förbises i fråga om dessa taxeringslängders vitnesgiltighet: de tillhöra en tidpunkt, då jordbrukets förhållanden mindre än någonsin kunde sägas vara normala; de upprättades omedelbart efter slutet af ett långvarigt och förhärjande krig, under hvilket fiendtliga härskaror gång efter annan plundrande genomströfvat Småland, Västergötland, Vermland och för kort tid sedan i flera månader uppehållit sig midt i Östergötlands rikaste bygder. »Ödes-målet» var också ännu 1571 ganska betydande i samtliga dessa provinser, och ehuru »ödesmål» oftast blott betydde, att bonden ej maktade utgöra sin skatt, innebar det utan tvifvel, att hans lösegendom af boskapskreatur var betydligt förminskad. Man har således fullt skäl för det antagandet, att särskildt i fråga om Småland, Västergötland och Östergötland, den boskapsstock, som af taxeringen 1571 utvisas, måtte hafva rätt betydligt understigit det i sex-

tonde seklet normala antalet af underhållna kreatur. Jag har så mycket mera skäl att framhålla denna omständighet, som det vid de följande jämförelserna måhända skall synas mången otroligt nog, att boskapsstocken i dessa trakter varit så stor, som taxeringslängderna gifva vid handen; rätta förhållandet är verkligen, att den utan allt tvifvel i normala tider var ännu mera betydande, och att de här anförda siffror för boskapsstocken likasom för skörden äro ganska låga minimisiffror.

Slutligen må tilläggas, att likasom tiondelängderna icke förete ett i alla stycken fullständigt material, utan i många fall måst kompletteras genom sannolikhetsberäkningar, så äro tyvärr icke heller 1571 års taxeringslängder utan luckor. Det skadar föga eller intet, att de kungliga afvelsgårdarne och de adeliga sätesgårdarne voro fritagna från taxering, ty för de förra hafva i de flesta fall fullt noggranna uppgifter om kreatursinventariet kunnat hemtas ur gårdsräkenskaperna, för de senare har jag ej tvekat att tillfoga några gissade siffror, beräknade efter dessa gårdars antal och antagliga storlek; i jämförelse med det hela var kreatursstocken vid dessa omkr. 370 gårdar i hvarje fall en försvinnande obetydlighet. Icke heller har det någon betydelse, att uti Gestrikland, Vestmanland, Vestergötland, Östergötland och Kalmar län taxeringsuppgifter saknas för några få enstaka socknar eller mindre härad: dessa brister kunna med ledning af jordeboksmantal och skattebelopp ersättas genom proportionering mot kringliggande socknar, utan att något väsentligt misstag behöfver befaras. Ja äfven de något större luckor, som förekomma vid fyra härad i Jönköpings, två härad i Kronobergs län och fem härad i Nyköpings län, synas mig med tämligen stor säkerhet kunna fyllas genom beräkning. Mindre tillförlitliga blifva deremot de till

större delen efter jordeboksmantalet beräknade siffrorna för Upland; och hvad Vermland, Dalsland och Nerike beträffar, kunna de gissade siffror, som för fullständighetens skull äro insatta i tabellerna, endast betraktas såsom förslags-summor, hvilkas otillförlitlighet väl ej särdeles mycket inverkar på slutsiffrorna för hela riket, men deremot förhindrar hvarje försök att i fråga om dessa län anställa någon fullt giltig jämförelse med vår tids förhållanden.

Sådant är, i korthet sagdt, det urkundsmaterial, hvarur jag försökt att hemta statistiskt användbara uppgifter rörande skörd, boskapsstock och folkmängd i sextonde seklets Sverige.

Den statistiska bearbetningen af ett gifvet siffermaterial åsyftar alltid att uppnå »medeltalssiffror», uti hvilka den lefvande verklighetens allra allmännaste och så att säga rent yttre drag finna sitt uttryck. Man får icke öfverskatta medeltalssiffrornas betydelse: i hvarje fall äro de ju endast abstraktioner, som aldrig till *fullo* återgifva det verkliga lifvet. Men de erbjuda en viss kontroll å de enskilda företeelser, i hvilka lifvet sjelft träder forskaren åskådligt till möte. Det är på medeltals-siffrorna man pröfvar, huruvida det enskilda fallet är normalt eller abnormt, om det är betecknande för sin art och sin tid, eller om det allenast är ett undantag. Det är bristen på sådan kontroll, som så mycket minskar värdet af många kulturskildringar från äldre tider, då man ofta nog icke rätt kan veta, i hvad mån enstaka drag ur förgångna tidens lif äro typiska uttryck för ett allmänt samhällstillstånd, eller endast tillfälliga omständigheter, som just för sin egendomlighets skull blifvit antecknade och i minnet bevarade. Det är därför ock i sin ordning att här först angifva den allmänna karakteren af sextonde seklets jordbruksnäring, sådan den framträder i de statistiska medelsiffrorna för skörd och

boskapsstock; deraf bildas bakgrunden för en teckning af jordbruksförhållandena, sådana de mera lefvande träda oss till mötes i de kungliga gårdsräkenskapernas redogörelser.

Men de siffror, som vitna om odlingens tillstånd i sextonde seklet, kunna först då vägleda oss till en riktig uppskattning, om de jämföras med de motsvarande siffror, som uttrycka odlingens tillstånd i den tid, hvilken vi af egen erfarenhet känna. Och framför allt varda dessa siffror till gagn, om de kunna jämföras med andra likartade, hemtade från olika tidpunkter, derhän att utvecklingens gång genom sammanställningen belyses. Det är härutinnan att beklaga, att så lång tid ligger emellan de ur de nämnda urkunderna hemtade uppgifter från sextonde seklet och liknande statistiska uppgifter af senare datum. Mången fråga skulle kunna mera tillfredsställande besvaras, mången mindre tillförlitlig gissning skulle upphöjas till visshet, om man kunde från de bägge närmast följande seklen framställa liknande och jämförliga uppgifter rörande skörd, folkmängd och boskapsstock. Sådant vore ej omöjligt: åtminstone från början af 1600-talet föreligga i de första längderna till boskaphjelpen ganska pålitliga anteckningar om boskapsstock och utsäde, och äfven för folkmängdsberäkningar gifves en synnerligen god ledning i de första mantalslängderna. Men en bearbetning af detta material har jag icke sett mig i stånd att för närvarande genomföra, och jämförelserna måste därför inskränkas beträffande folkmängden till de uppgifter, som begynna i senare hälften af 1700-talet, beträffande åter skörd och boskapsstock till de siffror, som kunnat ur Statistiska byråns arkiv hopsamlas för ett af de första åren i nittonde århundradet, jämte det material som föreligger i landshöfdingeberättelserna och hushållningssällskapens uppgifter för vår egen tid¹⁾.

¹⁾ Se härom Bil. Litt. B. sidd. 172—175.

Innan jag öfvergår till de jämförelser, som sålunda kunna i fråga komma, vill jag erinra derom, att öfverallt i det följande, der tal är om »Sverige», menas området för det sextonde seklets egentliga Sverige, d. v. s. det nuvarande Sverige med afräkning af Jämtland, Skåne, Halland, Blekinge, Gotland och största delen af Göteborgs och Bohus län, af hvilket till sextonde seklets Sverige hörde blott den lilla remsa mot hafskusten, som omfattar Sävedals och Askims härad med Östra Hisingen och nuvarande Göteborgs stad.

II.

Det, som vid en jämförelse mellan det sextonde och det nittonde seklets skördar först faller i ögonen, är den väsentliga skilnaden dem emellan i afseende å skördens fördelning i olika sädesslag¹⁾.

Skördens fördelning i sädesslag 1571—1880.

Mindre märkbar är denna skilnad med hänsyn till de dyrbarare sädesslagen. *Hvetet*, som 1555 utgör 0,6, 1558 0,8 och 1571 0,9 % af skörden, har under de följande trehundra åren småningom och jämt ökats, dock ej mera, än att det ännu 1880 utgjorde blott 3,3 % af skördad spannmål. *Hvetet* är i vår tid odladt öfver hela Sverige utom i Vester- och Norrbottens län; i sextonde seklet förekommer det hufvudsakligen i Mälareprovinserna [0,9 à 2,3 %] och Örebro län [2,5 %], men framträder sporadiskt äfven i Östergötland, i Smålands kuststräcka, på Vestgötaslätten och på Vermlandsnäs, samt med små belopp i Gefleborgs län och i Ångermanland. Huru på det hela riktigt tiondelängderna härutinnan återgifva förhållandet, framgår deraf, att äfven vid de kungliga går-

¹⁾ Se härom Bil. Litt. B, tab. 14 och 15, 16—20 sidd. 176—184.

darne hvetet intog i det närmaste samma procentförhållande inom skörden. Endast vid de 15 gårdarne i Upland utgjorde 1555 hvetet 2,6 % af spannmålsskörden, för de 63 gårdarne i hela riket var dess procenttal 1,2 — och vid de kungliga gårdarne var dock hveteodlingen betingad af den kungliga hofhållningens eller herrebornens behof af finare munförråd¹⁾.

Ärter förekomma i 1500-talets tiondelängder nästan uteslutande inom Kopparbergs, Vesternorrlands och Gefleborgs län, i det senare länet med ganska betydande belopp, samt år 1558 i Östergötlands skogsbygd. De utgöra 1558 och 1571 blott 0,2 % af hela skörden. Det är möjligt, att tiondelängderna härutinnan ej fullständigt återgifva verkligheten, så vidt som ärterna kanske ej alltid ansågos för tiondepligtigt sädesslag; men att ärtodlingen i sextonde seklet var ganska ringa, visa äfven de kungliga gårdsräkenskaperna. År 1555 skördades ärter endast vid 10 af de 63 kungliga gårdarne och till ett sammanlagdt belopp af endast 49 tunnor eller 0,2 % af hela skörden¹⁾. För närvarande utgör detta sädesslag jämte bönor och vicker 2,6 % af spannmålsskörden och i den ärtrika Östgöta-bygden 7,1 %.

Rågen, som 1571, [72, 73] utgjorde nära en tredjedel af hela spannmålsskörden, och ännu på 1830-talet behöll samma plats, har sedermera oupphörligen trängts undan af andra sädesslag, och utgör numera blott omkring en femtedel af skörden. Den öfversteg år 1572 (73) 50 % af skörden i tre län: Stockholms, Nyköpings och Örebro, intog ännu på 1830-talet ungefär samma ställning i dessa och dessutom i Kalmar och Vesterås län, men var 1880 i samtliga dessa län mindre än en tredjedel af skörden. Dess öfvervigt inom de båda Mälareprovinserna under de hårda åren 1572, 73 synes dock hafva berott på någon synnerlig kornets missväxt, ty

¹⁾ Se Bil. Litt. C, tab. 29: 1—11, sidd. 205—215.

både 1555 och 1558 skördas i Nyköpings län blott 46,4 och 37,9 % råg, och i Stockholms län vexlar rågen från 54,9 (1555) till 44,5 % (1558). För öfrigt synes under sextonde seklet rågen hafva i Östergötland och Småland hållit sig mellan 33 och 45 %, i Västergötland och Västmanland omkring 25 %, i Kopparbergs län vexlar den mellan 20 % och 5 %, i Gefleborgs län mellan 18 % och 10 %; i nästan hela Ångermanland förekommer den hvarje år men med mycket små belopp (1,5 till 3,3 %), i Medelpad saknas den alldeles, och inom Vesterbotten förekommer blott en gång 1571 ett tiondebelopp å 2 tunnor af Skellefteå socken. Vid de kungliga gårdarne har, såsom ock naturligt var med hänsyn till den stora herremans-bespisningen, rågen haft en något mera bestånd öfvervigt: den utgör 1555 vid 63 gårdar 52,7 % af spanmålsskörden, vid de 15 Upländska gårdarne till och med 70,4 % och är endast vid de 14 gårdarne i Småland och Västergötland kornet underlägsen (32,7 %).

Kornet var inom det sextonde seklets Sverige ännu det obestriddigen öfvervägande sädeslaget: det utgör under de tre åren 1555, 1558 och 1571 från 63 till 68 % af hela spanmålsskörden. Det herrskar uteslutande i Norr- och Vesterbottens län, och utgör år 1558 mer än trefjededelar i Vester-Norrlands, Gefleborgs, Kopparbergs och Vermlands län samt Göteborgs länsdel, mer än tvåtredjedelar i Vesterås, Skaraborgs, Elfsborgs och Linköpings län. Året 1571 visar i det närmaste samma procentförhållanden. — Redan år 1805 har härutinnan skett en betydande förändring. Kornet är nu icke längre hufvudsädet å rikets odlade jord, det har förlorat sin öfvervigt öfver rågen, ja det utgör ej mera än omkring en fjerdedel af hela spanmålsskörden, under det rågen närmar sig 30 %. När omkastningen skett, kan jag ej uppgifva, men troligen har den försiggått under loppet af 18:de seklet. Endast inom de tre norrländska provin-

serna och i Göteborgs länsdel bibehåller kornet ännu öfvervigt, endast inom Upsala, Kronobergs och Kalmar öfverstiger det ännu en tredjedel af skörden. — Och 75 år senare är omkastningen fullständig. Af 1880 års spanmålsskörd utgör kornet blott 12,7 $\frac{1}{100}$: endast i Norrbottens, Vesterbottens och Vesternorrlands län har det ännu öfvervigt, dessutom är det endast Gefleborgs och Upsala län som skörda öfver 20 $\frac{1}{100}$ korn; i Kopparbergs, Stockholms, Kalmar och Kronobergs håller sig samma sädesslag något öfver 10 $\frac{1}{100}$. Inom de flesta öfriga län har det sjunkit till en obetydlighet. Och så visar det sig, att 1880 års ovanligt rika skörd ej gaf Sverige mer än 1,765,000 tunnor korn, under det att 1558 års skörd af korn troligen var minst 950,000 tunnor¹⁾, och att kornskörden 1558 var inom Nyköpings, Jönköpings, Elfsborgs, Skaraborgs, Vermlands och Vesterås län med säkerhet, och troligen äfven inom Linköpings län, absolut större än kornskörden i samma län 1880²⁾. En jämförelse med 1871 års skörd visar alldeles samma resultat.

Denna anmärkningsvärda förändring af kornets plats inom spanmålsskörden beror dock icke uteslutande, eller ens hufvudsakligen af dess förhållande till de nyss nämnda sädesslagen, råg, hvete och ärter: den vållas deraf, att de två sista århundradenas spanmålsodling kommit att allt mera beherrskas af ett sädesslag, som i sextonde seklet egde ytterst ringa betydenhet, af *Hafren*. Tiondelängderna upptaga hafren tämligen ojämt: vissa år saknas den alldeles i provinser, der den andra år förekommer sparsamt; men med tämligen stor visshet kan sägas, att detta sädesslag icke egde någon som helst betyden-

¹⁾ Jag har härvid ökat den i Bil. B, tab. 14, gifna siffran för 1558 års tiondepligtiga skörd med proportionelt gissad siffra för ej tiondepliktig skörd.

²⁾ Äfven vid denna jämförelse äro siffrorna för nämnda län i tab. 14 ökade med smärre tillägg för icke tiondepliktig skörd.

het för femtonhundratalets jordbruk, utom i Skaraborgs Vesterås och Örebro samt Vermlands län. Här förekommer den till belopp som utgöra 3 % till 10 % af skörden, och man ser äfven af gårdsräkenskaperna från Vestergötland, att jordbruket i denna landsända redan för tre hundra år sedan hade ett visst förtroende för hafre-odlingen¹⁾. För öfrigt vill det synas, som om hafren i Mälareprovinserna, i Östergötland och Smålanderna endast tillfälligtvis och för mera underordnade behof kommit till användning; att den icke ens som kreatursfoder ansågs nödvändig, framgår af de kungliga gårdsräkenskaperna, som visa att korn hufvudsakligen användes till hästarnes och gödboskapens gröpe och att hafre-skörden vid 63 kungliga gårdar, år 1555, utgjorde endast 1,400 tunnor eller 4,5 % af hela skörden. Då nu i den efter tionden beräknade skörden för riket ingår en hafre-skörd af 12—20,000 tunnor, utgörande 1,3 till 1,6 %, torde dessa siffror få anses någorlunda riktigt återgifva verkligheten²⁾.

Den storartade ombildning af vår spanmålsodling, som betecknas af hafrens ökade produktion, har troligen begynt inträda under det 18:de seklet. Skördeuppgifterna för 1805 visa, att hafren redan vid denna tid hunnit förbi kornet och kämpade med rågen om främsta rummet inom skörden. De tre sädesslagen voro då med resp. 28,8, 27,4 och 24,8 % någorlunda jämlika i betydenhet. Hafren egde redan vid denna tid inom Verm-

¹⁾ Se Bil. Litt. C. tab. 29: 9 och tab. 35, sidd. 213 och 226.

²⁾ Äfven det förhållande hvari de olika sädesslagen ingingo uti »Rikets årliga ränta» bestyrker riktigheten af tiondelängdernas vitnesbörd om hafrens och hvetets ringa betydenhet inom sextonde seklets skördar. Rikshufvudboken 1573 utvisar för det egentliga Sverige, utom Hertig Carls Furstendöme, en Ränte-uppbörd af 73.020 t:r spanmål hvaraf blott 122 t:r hvete, 682 t:r hafre — det öfriga råg och korn. [Se Skand. Samf. Handl. Del. 12: 1.] I Finland var hafreodlingen deremot högt utvecklad: af 67,514 t:r räntespanmål voro 16,148 t:r hafre.

lands län ungefär samma betydelse (72,9 $\frac{0}{0}$) som den nu innehar, var redan det öfvervägande sädet i Elfsborgs och nära öfvervägande inom Skaraborgs och Jönköpings län, — just de trakter der den för närvarande har sitt hufvudsäte. Den hade lika så fått ganska fast fot inom Kopparbergs (33,1 $\frac{0}{0}$), Örebro (39,1 $\frac{0}{0}$) och Kronobergs (13,3 $\frac{0}{0}$) län, hvarest den också för närvarande uppgår till eller öfver hälften af skörden. Men i alla öfriga delar af riket var den fortfarande ett säde af mycket underordnad vigt, knapt mera betydande än i sextonde seklet. Ännu på 1830-talet råder alldeles samma förhållande så väl för hela riket, som för de olika provinserna. Hafresädet utgjorde ännu för femtio år sedan, med omkr. 1 $\frac{1}{2}$ mill tunnor, föga mer än fjerdedelen af rikets spannmålsskörd. — Men från denna tid har det gått snabbt framåt. Hela spannmålsskörden växer från 5,7 mill. tunnor (1828—32) till 11,8 mill. tunnor 1871, men af dessa ökade 6,1 mill. tunnor äro 4,4 mill. tunnor hafre. Inom 1880 års rika skörd är redan hafren (55,9 $\frac{0}{0}$) hufvudsädet, och inom 1883 års skörd eger densamma, med 60 $\frac{0}{0}$, nästan lika afgjord öfvervigt, som kornet egde i 16:de seklets skördar. Den ena provinsen efter den andra har begynt föga sin odling efter nya ekonomiska villkor: endast i de tre nordligaste länen och i Upsala län håller sig ännu hafren under en fjerdedel af skörden; öfver allt eljest, i Mälareprovinserna, i Östergötland, i Småland, der för femtio år sedan hafresädet var en obetydlighet, har det växt ut till hälften eller nära hälften af skörden. På vissa ställen har det rent af trängt kornet tillbaka, men sannolikt har den väsentligaste delen af skördens tillökning uppkommit genom hafrefältens nya eröfringar från ängsmarker och torfmossar. På sådant sätt är det som Skaraborgs och Elfsborgs län, likasom Jönköpings, Kronobergs och Kalmar, väsentligen under de senaste femtio åren er-

nått en betydenhet såsom spannmålsalstrande provinser, hvilken de förut alldeles icke egde. Och väsentligen genom denna hafre-odlingens utveckling är det ock, som det nittonde seklets Sverige kan göra anspråk på verklig öfverlägsenhet öfver det sextonde seklets i fråga om produktion af spanmål. Ty en medelskörd, sådan som t. ex. 1871 års, af hvete, råg och korn (4,95 mill. t:or) är dock icke fullt $3\frac{3}{4}$ gånger större än en medelskörd i sextonde seklet (sådan som 1558 eller 1576) af samma sädesslag, — hvilket, i förhållande till folkmängdens utveckling under samma tid, förvisso är en alltför ringa produktionstillväxt. Medtagas åter alla sädesslagen å ömse sidor, så varder 1871 års skörd i »tunnor spanmål» fullt åtta gånger större än 1576 års skörd; — men det är väsentligen hafresädets tillväxt, som gör denna betydande skilnad.

Denna väsentliga olikhet mellan beståndsdelarne af en skörd i sextonde och en skörd i nittonde seklet medför emellertid, att för jämförelser dem emellan nödvändigt påkallas en reduktion af de olika spanmålsslagen till en gemensam enhet. Hvetets, rågens, kornets och hafrens närings- och saluvärde är så olika, att en sammanställning t. ex. af tunna råg med tunna hafre knapt är tillåtlig, och i det fall som nu föreligger uppenbarligen skulle åt nittonde seklets väsentligen genom hafrens tunnetal öfverlägsna skörd gifva en oberättigad numerisk öfvervigt. Såsom numera vanligen sker vid jämförelser och beräkningar af denna art, tillåter jag mig därför i det efterföljande att begagna termen *tunnor rågvärde*, som uttrycker de olika sädesslagens tunnetal reduceradt till tunnor råg, efter de för vår officiella jordbruksstatistik använda reduktionsgrunder¹⁾.

¹⁾ Se Bil. Litt. B, sidd. 172—175.

*Skördens stor-
lek 1576 och
tillväxt till
1871.*

En medelgod spannmålsskörd vid midten af sextonde seklet, sådan som t. ex. för år 1576, anser jag kunna uppskattas till omkring 1,340,000 *tunnor rågvärde*¹⁾. I denna siffra ingå då 110,000 tunnor, gissade för icke tiondepligtig skörd; men både dessa gissade belopp och det öfriga efter tionden beräknade tunnetalet är, såsom ofvan (s. 8) är antydt, utan tvifvel ett mycket lågt minimibelopp, som understiger 1576 års verkliga skörd med så stor procent, som tiondegifvarne kunna antagas hafva undanhållit kronan. Mycket nära intill nämnda siffra komma skördebeloppen för åren 1555 och 1558²⁾, om de behandlas på samma sätt med tillägg af gissade siffror för den ej tiondepligtiga skörden. Å ömse sidor om densamma falla åter skördesiffrorna för svaga, eller missväxt-år, såsom 1550 eller 1571³⁾, med omkring 900,000 tunnor, och för rika eller utmärkta skördar, såsom den för året 1546, hvilken efter samma beräkningssätt torde kunna uppskattas till 1,700,000 tunnor rågvärde. Såsom ett ganska intressant sammanträffande må anmärkas, att om man sätter å ena sidan skörden 1576 och å andra sidan skörden 1871, såsom medelskördar, till 100, och med dem jämför de båda rika skördarne 1546 och 1880, så får den efter tionden beräknade skördesiffran för det förstnämnda året värdet 121, den uppgifna skörden för 1880 värdet 122. Jämföras åter med medelskördarna den svaga skörden 1550 och den knappa skörden 1868, så erhåller den förra värdet 67, den senare värdet 71. Afståndet emellan utmärkt, medelgod och knapp skörd är sålunda i bägge seklen någorlunda lika.

Men om man med dessa siffror vill jämföra dem som utvisa skördarnes storlek i nittonde seklet, för att der-

¹⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 15, sid. 179.

²⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 14, sidd. 176—77.

³⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 15 sid. 178 och Bil. Litt. A. tab. 13, 1—2.

efter bedöma, i hvad mån den svenska åkerjordens produktiva kraft utvecklats under dessa tre hundra år, får man naturligtvis icke förbise, att i denna jords produktion numera ingå såsom en mycket väsentlig faktor potatisen och öfriga rotfrukter, af hvilka i sextonde seklet endast rofvau och moroten voro kända och då endast tillfälligtvis odlades såsom ett slags trädgårdsväxter. I det efterföljande har jag också medtagit rotfruktskördens siffror, vederbörligen reducerade till tunnor rågvärde. De stiga för hvarje årtionde i betydighet: de ingå uti 1805 års totalskörd med 2,7 % i 1828—32 års skörd med 12,2 % och i 1871 års skörd med 15 %¹⁾. Inom vissa provinser utgör rotfruktskörden, sålunda beräknad, en femtedel eller ännu mera af hela skörden, och särskildt hvad Småland och Vestergötland beträffar, är det rotfrukterna som med hafren täfla om äran af åkerodlingens utveckling i dessa bygder.

Om nu efter dessa grunder en medelgod skörd i det sextonde seklet jämföres med medelgoda skördar i våra dagar, sådana som den af år 1871 eller medeltalet af 1870—79 årens äring, så visar sig att mot en spanmålsskörd af 1,340,000 *t:or rågvärde* ställer sig en skörd af spanmål och rotfrukter å omkring 11 *mill. t:or rågvärde*²⁾, d. v. s. att äfven efter detta beräkningssätt den svenska åkerjordens produktion under dessa trehundra år förökats något mera än *åtta* gånger. Denna ganska aktningvärda förökning af åkerjordens afkastningsförmåga faller emellertid på långt när icke jämt öfver hela detta tidskifte af trehundra år. Man plägar ofta med en viss stolthet framhålla de två senaste mansåldrarnes ojämförligt starka utveckling i alla samfundslifvets riktningar, och huru berättigad denna stolthet är, särskildt

1) Se Bil. Litt. B. tabb. 16. 17, 18.

2) Se Bil. Litt. B. tab. 18.

med hänsyn till jordbrukets förkofran, framgår tillräckligt deraf, att ännu i det första årtiondet af det nittonde århundradet spannmåls- och rotfruktskördens värde i tunnor rag icke skattas till mera än omkring 3,2 mill. tunnor eller ej ens *två och en half* gång större än en medelskörd under sextonde seklet. I början af 1830-talet har den växt till omkring 5,6 mill. tunnor rågvärde; men under de följande femtio åren har denna siffra nära fördubblats.

På de särskilda länen fördelar sig denna spannmålsproduktionens tillväxt ganska olika¹⁾. Närmast medeltalet kommer tillväxten i Nyköpings, Linköpings, [Stockholms²⁾] och Kronobergs län (sju till åtta gånger); i Jönköpings, Vesternorrlands och [Kopparbergs] län stannar den vid omkring sex gånger. I Vesterås län är skörden 1871 blott fem gånger större än skörden 1576; i [Gefleborgs] och Upsala län har åkerproduktionen under tre århundraden ej mer än fyrdubblats. Upsala och Vesterås län, som 1576 intogo andra och tredje rummet bland länen, hafva därför ock 1871 nedflyttats till det tionde och elfte, och Gefleborgs län, som i sextonde seklet täflade med Stockholms län om sjunde eller nionde rummet, har 1871 blifvit det fjortonde i ordningen, sist före Vesternorrland och Vesterbotten. Linköpings och Nyköpings län behålla deremot ännu någorlunda samma framstående plats sasom spannmålsproducerande landsändar, som de redan för tre hundra år sedan innehade. Märkligt nog framträda ungefär liknande förhållanden redan

¹⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 24, sid. 193, som gifver en detaljerad öfversigt af skördens tillväxt åren 1576, 1805, 1828—32, 1871, 1880.

²⁾ I Stockholms län var skörden 1576 tydligen ovanligt svag, hvarför jämförelsen för detta län troligen visar för stark progression. Tages medeltalet af 1539—76 till utgångspunkt, blir förhållandet mot 1871 som 1:6,8. Deremot torde Kopparbergs och Gefleborgs län år 1576 fått ovanligt rik skörd; utgår man från medeltalet 1539—76, som är vida lägre, så varder tillväxten till 1871 mera betydande. — Se Bil. Litt B. tab. 15, sid. 179 sista kolumnen.

i början af innevarande århundrade: skördens tillväxt är 1805 i Vesterås, Gefleborgs, Upsala och Jönköpings län vida lägre än medeltillväxten för hela riket, under det att Nyköpings, Kopparbergs, Vesternorrlands, Kronobergs och Linköpings mera närma sig denna siffra.

Deremot varseblifver man redan 1805, att inom Smålands kustland, i Vestergötland, i Vermland och i Örebro län åkerodlingen vunnit en tillväxt, som höjer sig öfver tillväxtens medeltal för riket, och äfven under det följande tidskiftet är utvecklingen i dessa trakter starkare än i det öfriga Sverige.

Att Vermland på 1570-talet ännu innehade ett af de lägsta rummen såsom spanmålsproducerande ort, men år 1805 hade ryckt upp i det femte rummet, näst efter Elfsborgs och före Upsala län, beror naturligtvis derpå, att provinsen i sextonde seklet, synnerligen före Carl den niondes kraftiga styrelse, var en till största delen öde bygd, att den sedermera blef ett kolonisationsland, liksom Vesterbotten i våra dagar, och under de följande två hundra åren utgjorde den mest ungdomligt tillväxande delen af Sveriges rike. I någon mån lika förhåller sig med Örebro län, som i Gustaf Vasas och Johan den tredjes dagar ännu inneslöt vidsträckta ödemarker, i hvilka under tidernas lopp först brukshandteringen och småningom äfven jordbruket brutit ny bygd och skapat ny odling. I Vermlands och Örebro län är skördens tillväxt från 1576 till 1805 mer än dubbelt större än skördetillväxten för hela riket, och alldeles samma öfvervigt i skördetillväxten behålla dessa provinser ännu under tidrummet 1805—1871. Skörden har derstädes under tre hundra år mera än sextondubblats.

Dessa trakter närmast komma Vester- och Norrbottens län, der 1871 års skörd är 16.3 gånger större än 1576 års skörd; men den starkare utvecklingen har här inträdt vida senare: ännu i början af 1830-talet var

skörden här blott 4 gånger större än skörden 1576 och tillväxten i det närmaste lika med rikets medeltillväxt. Det är först i samband med och följd af en i senaste mansalder nästan nyskapad trävarurörelse, som dessa läns folkmängd vunnit raskare tillväxt, och småningom äfven jordbruket i dessa trakter fått en mera betydande utveckling. Äfven den lilla del af Göteborgs län, som i mina tabeller särskildt upptages, företer så väl 1805 som 1871 en betydligt högre skördetillväxt än riket på det hela, men dels äro skördesiffrorna för 1576 här mindre säkra, dels har närheten till staden Göteborg i dessa härad medfört en abnormt stark utveckling.

Mest öfverraskande är den särdeles starka tillväxt i sädesproduktionen, som framträder inom Kalmar, Skaraborgs och Elfsborgs län. Man kunde i förstnämnda vara frestad misstänka, att någon bristfällighet vidlåder tiondeuppgifterna åtminstone för Skaraborgs län, hvilket i våra dagar är ett af rikets bördigaste åkerbruksdistrikt och uppenbarligen varit en af dess tidigast odlade och folkrikaste bygder, men hvars skörd år 1576 kommer först i fjärde rummet, efter både Jönköpings och Vesterås län, och enligt medelsiffrorna för 17 års tiondeuppbörd¹⁾, till och med skulle stå efter skörden i Stockholms län. Det kan icke heller nekas, att de i allmänhet stora tionderestantierna inom de bägge Vestgötalänen väcka någon misstanke, att Vestgötarne mera än andra varit försumliga i fullgörande af sin tiondepligt, hvarom också påminnelsebref af konung Gustaf synas bära vitne, och att man derför här får vara försigtig med att låta tiondeuppbörden gifva vitsord om skörden. Men å andra sidan framgar det ganska tydligt af tiondelängderna²⁾, att inom

¹⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 15, sid. 179 sista kol. och Litt. A. tab. 13: 2, sid. 169. sista kol.

²⁾ Se Bil. Litt. A. tabb. 1—5 och 6—8 samt länstabellerna N:o 9, sidd. 129—138 der tiondemantalen äro utsatta i särskild kolumn.

Vestergötland hvarje brukningsdel i medeltal gaf långt mindre skörd än brukningsdelarne i Östergötland och Mälareprovinserna. På hvarje tiondegifvare kommer ungefär $\frac{3}{4}$ à 1 tunna i Elfsborgs och Skaraborgs län, hvilka derutinnan äro tämligen lika de småländska landskapen, under det att i Upsala och Vesterås län $2\frac{1}{2}$ à $2\frac{1}{4}$ tunna, i Nyköpings och Linköpings län 2 à $2\frac{1}{4}$ tunna äro vanliga medeltal. Denna omständighet bevisar dock i och för sig ej annat, än att brukningsdelarne i Vestergötland voro jämförelsevis små, att jordstyckningen derstädes fortgått längre än i Mälaretrakterna. Men det finnes äfven andra och än kraftigare vitnesbörd derom, att åkerodlingen i Vestergötland, äfven på slättbygden af urgammal odling, var vida mindre utvecklad än i landsänderne kring Mälaren och vid Vettern, att Vestergötland härutinnan stod på ungefär samma ståndpunkt som Småländerna, med en odling väsentligen skild från Sveabygdernas.

Dessa intyg hemtar jag först från de kungliga gårdsräkenskaperna. Det kan svårligen bero af en tillfällighet, att under det år 1555 skördens korntal vid de 15 gårdarne i Upland är ofta 9 och 8, i medeltal 7, vid de 23 gårdarne i Vestmanland och Södermanland 5,8 och 6,4 och i flera fall uppgår till 8 à 10, samtidigt korntalet vid de tre kungliga gårdar, som lågo i den gamla odalbygden kring Skara och Falköping, endast når till 4,7, 4,4 och 1,8 och att alldeles samma förhållande råder vid de 11 gårdarne i Småland, der medeltalet är 3,7¹⁾. Af tabellen 35 i Bil. Litt. C. ser man ock, att af 4 skördeår vid Brunsboda gård invid Skara gaf endast ett öfver 5 kornet, ett under 3 kornet, af 11 skördeår vid Högnatorps gård gaf ett öfver 4 kornet, men sex 3 kornet och derunder. Vid Orreholms gård

¹⁾ Se Bil. Litt. C. tab. 29: 1—11.

var ock medeltalet för tre skördeår endast 3,7 korn. Och dessa tre gårdar lågo dock i den bästa odalbygden.

En ytterligare bekräftelse a samma sak kan man finna i förhållandet med räntepersedlarne. Rântan utgjordes i Västergötland likasom i Småland väsentligen i smör, i Svealänderna väsentligen i spannmål. Länsregistret för 1559 utvisar sålunda, att kronans ränta utgick

i <i>Upland</i>	med 23,440 t:r spannm. o.	1,381 Læ Smör,
i <i>Västergötland</i>	» 5,118 » » »	17,521 » »
i <i>Småland</i>	» 4,039 » » »	10,714 » »

och fullföljer man jämförelserna mera i detalj, finner man att skattläggningen återgifver ungefär samma bild af odlingens skaplyune som tionde- och taxeringslängderna. Det är Elfsborgs och Kronobergs läns härad som ega boskapsafveln mest utbildad; i Kalmar län och a Västergötlands slättbygd är den äfven, ehuru något mindre, betydande; det är åter å Upsala läns slättbygd som spanmålsodlingen är mest förherrskande. Sålunda utgick rântan

i Kinds härad	med 184 t:r spannm. o.	1,570 Læ Smör,
i Sunnerbo »	85 » » »	1,211 » »
i Tjust »	197 » » »	312 » »
i Gudhems »	345 » » »	1,168 » »
i Bälings »	1,162 » » »	83 » »
i Hagunda »	1,480 » » »	47 » »

Det synes mig därför högst antagligt, att tiondelängdernas vitnesbörd härutinnan är riktigt, och att i sextonde seklet Vestgötabygdens jordbruksnäring egt en annan karakter, än den sednare antagit genom den starka utvecklingen af hafre- och potatisodling. Vid hvilken tidpunkt denna förändring först inträdt, kan jag åter af brist på uppgifter från 16- och 1700-talen icke bestämdt uppgifva; den har tydligen tagit sin begynnelse redan före 1805, men har sedermera och från början af 1830-talet allt raskare fortgått.

Det vore visserligen af största intresse att veta, i hvilket omfång den svenske landtmannens arbetskraft under dessa tre hundra år förvandlat ödemark till bygd och öppnat ängs- eller betesmark för sädesodling, och man kunde möjligen vara frestad att till dessa frågors besvarande försöka en beräkning af åkerjordens areal i proportion efter skördesiffrorna. Men det torde lätt inses, att för sådan beräkning saknas nödiga förutsättningar: öfvergången från ensäde till tvåskifte, från tvåskifte till mer eller mindre fullständigt cirkulationsbruk, förändringarne i sättet för jordens dikning, plöjning och gödning hafva utan tvifvel medfört så betydande förändringar i förhållandet mellan areal och skörd, att man icke af den omständigheten, att 1871 års skörd var åtta gånger större än 1576 års skörd, med någon sannolikhet kan sluta, att åkerarealen i 16:de seklet varit en åttondel af åkerarealen i vår tid. Deremot tror jag, att man på en annan väg kan finna ett uttryck för graden af den förändring vårt jordbruk i detta hänseende undergått under de sista tre hundra åren, en antydning om dess utveckling från extensivare till intensivare odling; och för detta ändamål öfvergår jag nu först till en framställning af de statistiska uppgifter om boskapsstocken, som varit att hemta ur 1571 års taxeringslängder.

III.

Boskapsstocken i 1571 års Sverige kan uppskattas i jämna tusental till:	
Hästar.....	110,000
Oxar, Kor och äldre ungnöt	477,000
2—1 års ungnöt	138,000
Får	404,000
Getter	130,000
Svin	206,000

*Boskaps-
stocken.
1571.*

hvilka boskapsslag sammanlagda till nötkreatursenheter,¹⁾ efter den för Sveriges officiella statistik använda beräkning, utgöra i rundt tal—816,000 nötkreatursenheter²⁾).

Jämföras dessa siffror med de uppgifter som vår officiella jordbruksstatistik utvisar för året 1871, så faller allra först i ögonen, att med den stigande odlingen hafva två af dessa kreatursslag inom hela riket eller i vissa provinser absolut förminskats till antalet.

Geten, som i det sextonde seklets Sverige triffades i rikets alla landsändar, och i Kopparbergs och Gefleborgs län t. o. m. var vanligare än fåret, har omkring 1830³⁾ begynt alldeles försvinna från Mälareprovinserna och Vestergötlands slättbygd, har blifvit betydligt tillbakaträngd från Kronobergs, Kalmar, Elfsborgs ja t. o. m. Vermlands samt Vester- och Norrbottens län, håller sig dock någorlunda uppe i Jönköpings och Västernorrlands län, och har ökats i antal endast inom Kopparbergs och Gefleborgs län. — År 1871⁴⁾ åter är geten i hela Sverige söder om Venern och Mälaren samt i Stockholms och Upsala län ungefär lika sällsynt som rådjuret, och förekommer endast inom Kopparbergs, Gefleborgs och Västernorrlands län i något större antal än år 1571. För hela riket⁵⁾ har antalet getter sjunkit till 78,889, och år 1880 är det ytterligare förminskadt till 65,700 eller nästan jämt hälften af 1571 års siffror. Förändringen är så mycket mera anmärkningsvärd, som i andra länder afveln af detta förnöjsamma och mjölkrika kreatur icke synes förhindrad af den ökade omsorgen om skogens

¹⁾ Se Bil. Litt. B, sid. 173.

²⁾ Se härom Bil. Litt. B, tab. 22, sid. 186—187 samt *Sverige 1571* tab. sidd. 348—49 med derförut gäende specialtabeller för hvarje län och för hvarje socken i hela riket.

³⁾ Se Bil. Litt. B, tab. 23 s. 188.

⁴⁾ Se Bil. Litt. B, tab. 23, sid. 189.

⁵⁾ »Hela riket» vill här säga området för det sextonde seklets Sverige.

återväxt. I Tyskland har t. ex. getternas antal under de senaste femtio åren ganska betydligt förökats¹⁾.

Äfven *svinafveln* har på de flesta ställen i vårt land under dessa tre hundra år stått stilla eller gått märkbart tillbaka. De underhållna svinkreaturens antal inom hela riket har visserligen från 1571 till 1871 ökats med omkring 40,000 (20 %), men det har dock absolut minskats i Upsala, Nyköpings, Jönköpings, Kronobergs, Örebro, Vesterås län, och ökningen fördelar sig på de flesta öfriga med ganska obetydliga belopp. I detta fall har dock utvecklingen icke varit jämn. Ännu på 1830-talet var svinkreaturens antal omkring 75 % högre än 1571; men sedan dess och intill 1871 har det sjunkit nästan i alla länen, i några, såsom Kalmar, Nyköpings, Upsala, Linköpings, Skaraborgs, Vesterås, med 30 till 50 %. Under det följande årtiondet har antalet väl icke ytterligare sjunkit, men 1880 års siffra, 269,000, är dock i jämförelse med antalet 1571, 206,300, öfverraskande obetydlig. För de småländska skogstrakterna och södra Vestergötland ligger förklaringen af detta förhållande nära till hands: det står i samband med minskningen i tillgång å den »ållonskog», af hvilken dessa kreatur väsentligen hade sin näring.

Något förmånligare ter sig *hästafvelns* utveckling, så vidt som antalet för år 1871 är två och en half gånger större än antalet 1571. Det har t. o. m. fyra- eller fem-dubblats i de norrländska provinserna och i Vermland, men det har i Jönköpings, Kronobergs och Nyköpings län blott ökats med 12—30 %. Tillökningen synes dock väsentligen tillhöra föregående århundraden,

¹⁾ Enligt Meitzen: *Boden und Landwirtschaftsverhältnisse des Preussischen Staats*. Th. IV, tab. 2, sidd. 568—77, har antalet »Ziegen und Ziegenböcke, som 1816 var 143,433, oupphörligen växt och utgjorde 1867: 1,043,764.

ty från 1805 till 1871 är hästantalet för hela riket nästan oförändradt, och har under denna tid i flera län, Nyköpings, Linköpings, Jönköpings, Kalmar och Vesterås, icke så litet förminskats. De senare årtiondenas förändring af samfärdsens villkor förklarar tillräckligt detta stillestånd i utvecklingen.

Kornas antal har deremot nagorlunda jämt tillväxt i alla rikets län. Det var 1805 två gånger och 1871 ungefär tre gånger större än 1571, och nästan i alldeles samma proportion har antalet af *Fär* under dessa tre hundra år vunnit tillväxt. Här, likasom i de flesta andra hänseenden, är det de jämförelsevis unga landsändarne Norr- och Vesterbotten, Vesternorrland och Vermland, som förete den betydligaste tillväxten; deremot visar Kronobergs län ett relativt stillastående, som naturligtvis beror derpå, att denna i sextonde seklet öfvervägande boskapsrika landsända i sednare tid vida mera utvecklats sin åkerodling.

Sammanställas nu för de tre åren 1571, 1820—32 och 1871 hela antalet *Nötkreatursenheter* inom området för det sextonde seklets Sverige, så visa siffrorna

1571:	815,762
1828—32:	1,654,515 och
1871:	1,980,980

en progression från 1 till 2,03 och 2,43, hvilken för året 1880 växer till 2,58.

Jämföres denna boskapsstockens förökning med skördens stegring under samma tidrymd, är skillnaden synnerligen påfallande och föranleder till en sammanställning af de olika tidskiftenas förhållande mellan *skörd* och *boskapsstock*.

Jämför man de i det föregående anförda uppgifterna om boskapsstocken för året 1571 med skördesiffrorna för samma år, så visar sig, att mot 100 nötkreatursenheter skulle vid den tiden hafva svarat en skörd af endast 109 tunnor rågvärde. För vissa provinser nedgår siffran mycket långt derunder, såsom för Elfsborgs län till 50, för Skaraborgs län till 60 t:r, för Kronobergs län till 75 t:r, för Linköpings län till 95 t:r, och blott för Upsala län höjer den sig till 240 t:r, allt i rågvärde. — Men denna jämförelse är efter min tanke så till vida något vanskligh, som året 1571 och de dermed nära jämförliga åren 1572 och 1573, från hvilka denna skördesiffra är hemtagad, uppenbarligen voro nära nog missväxtår och således icke uttrycka det normala skörde-resultatet i detta tidskifte. Det är väl, såsom jag redan anmärkt, otvifvelaktigt att äfven boskapsstocken år 1571 var åtminstone i vissa provinser svårt medtagen, men boskapsstockens minskning under normalt stånd har knapt varit så stor som skördens nedsättning genom en missväxt, och det synes mig därför vara försigtigare att för jämförelsen utvälja en skördesiffra, hvilken någorlunda uttrycker en medelskörds storlek, sådan som den för 1576 eller för medeltalet af 1539—76 års skördar. Vid sådan jämförelse ter sig för hela riket ett förhållande mellan underhållna nötkreatursenheter och skördade tunnor rågvärde som 100 : 164 eller 100 : 146¹⁾.

Inom de olika länen ställer sig dock proportionen mycket olika. Ytterligheterna äro Elfsborgs län, der 80 å 86 t:r rågvärde svara mot 100 nötkreatur, och Upsala län,

*Boskapsstock
och skörd
1571—76
till 1871.*

¹⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 26, sid. 195, hvarest jämförelsen är för hvarje län och för hela riket utförd mellan åren 1576, 1539—76, 1828—32, 1871, 1880. Året 1805 är der utelemnadt, emedan uppgifter det året saknas för de flesta småkreaturen, så att »s:a nötkreatursenheter» ej kunnat beräknas. Likaså har jag ej deri medtagit någon beräkning emot 1571 års skörd, hvilken dock af enhvar kan lätt verkställas med ledning af skördeberäkningarne i tab. 15.

der skördetalet är 289. Närmast Elfsborgs län, med tydligen öfvervägande boskapsskötsel, ställa sig Kalmar, Kronobergs, [Örebro], Vester- och Norrbottens samt Skaraborgs län. Närmare till Upsala län, med tydligen öfvervägande akerodling, stå Linköpings, Vesterås och Nyköpings ja t. o. m. Kopparbergs och Gefleborgs län.

Det kan måhända synas vagadt att grunda sina omdömen öfver jordbruksnäringens standpunkt på jämförelser af denna art, der materialet är hemtadt från skilda håll och dertill från olika år. Men jag har lyckligtvis andra uppgifter att tillgå, hvilkas noggrannhet och beviskraft svärigen kan jäfvas, och som på ett särdeles slaende sätt bekräfta riktigheten af de förhållanden, hvilka framgå ur jämförelsen mellan tiondelängdernas och taxeringslängdernas statistiska siffror. De kungliga gårdsräkenskaperna angifva för hvarje år noga så väl skördens belopp som kreatursinventariets storlek, och för året 1555 har jag lyckats sammanleta ett antal samtidiga uppgifter, tillräckligt stort för att berättiga till någorlunda allmängiltiga slutsatser. Det visar sig af dem¹⁾, att vid 63 kungliga gårdar skördades mot 100 underhållna nötkreatursenheter i medeltal 205 tunnor rågvärde, och skördens proportion är äfven här högst för de uppländska gårdarne (242), lägst för gårdarne i Smaland och Västergötland (165). Det är alldeles naturligt, att förhållandet mellan boskapsstock och skörd skulle vara något fördelaktigare för skörden vid de kungliga gårdarne, der spanmål i större mängd erfordrades både till utspisning och till hästutfodring.

Vända vi oss nu från senare hälften af sextonde seklet till året 1871, hvilket, såsom ofvan är sagdt kan skattas som ett för sin tid medelgodt skördeår, så möta

¹⁾ Se Bil. Litt. C. tab. 29: 1—11.

oss helt andra proportioner. Mot 100 underhållna nötkreatursenheter svarar nu för hela riket en skörd i spannmål af 470 tunnor rågvärde, och en skörd i säd och rotfrukter, — hvilka ju, då det är fråga om åkerens produktivitet, böra medräknas, — af 552 tunnor rågvärde. Skördens öfvervigt öfver boskapsstocken har mer än tredubblats: coefficienten har för ett medelgodt år växt från 164 eller 146 till 552, för ett rikt år som 1880 stiger den till 608. Håller man sig till skördecoefficienten för ett svagt år såsom 1571, varder skilnaden ännu mera betydande: — den har då ökats omkring sex gånger. Hvad de särskilda länen beträffar, stå än i dag, såsom i sextonde seklet, Upsala, Linköpings, Nyköpings och Vesterås län högt på skalan för åkerodlingens öfvervigt, men långt öfver dem alla, — hvad både spannmåls- och rotfruktsskörd beträffar, — reser sig nu Skaraborgs län med en coefficient för skördeöfvervigten af 800. Lägst ned befinna sig för närvarande Norr- och Vesterbottens län, der proportionen (100 : 297) är ungefär densamma, som den 1576—71 var för Upsala, och närmast derintill befinna sig Vesternorrlands och Gefleborgs, Kronobergs och Kopparbergs län.

Äfven i detta hänseende har utvecklingen under den sista mansåldern varit stark och afgörande. Ty ännu i början af 1830-talet var coefficienten för skördens öfvervigt ej högre än 336, d. v. s. ungefär fördubblad mot 1576. Upsala län innehade ännu främsta rummet med 476, derefter kommo Stockholms och Linköpings, Nyköpings och Kalmar län. Skaraborgs hade ännu icke hunnit mycket öfver rikets medeltal, Kopparbergs län var ännu icke bland de län der åkerodlingen hade minsta öfvervigten. Man ser äfven häruti ett bevis derå, att det är de sista två mansåldrarne, som i och med skiftesverkets genomförande, det fria utbytets lifgivande inverkan och de stora kommunikationsledernas

öppnande, gifvit näringslifvet ett väsentligen nytt skaplynne.

Dessa siffror angifva utan tvifvel ett af de mest karakteristiska dragen i jordbruksnäringens utveckling under sist förflutna tre hundra år. De ersätta i ej ringa mon de felande uppgifterna om förändringar i åkerns och ängens areal, ty de vitna tillräckligt tydligt derom, att här försiggått en betydande omkastning i landtmannannäringens hela skaplynne. Vid det jordbruk, som underhöll ett nötkreatur för hvar annan, eller två nötkreatur för hvar tredje tunna skördad spanmål, måste betesmarker och naturliga ängar hafva egt en helt annan betydelse än i våra dagar dem tillkommer. Det jordbruk åter, der i medeltal sex eller åtta tunnor spanmål skördas för hvart underhållet kreatur, eger naturligtvis en åkervidd och en åkerafkastning, hvarom sextonde seklets bönder och säteriegare icke kunde göra sig en föreställning. Utvecklingen må nu hafva hufvudsakligen berott på odling af öde mark, såsom förvisso skett i Norrland och Vermland, i stora sträckor af Småland, Vestmanland och Örebro län, eller på ängens förvandling till åkerjord, såsom mest varit fallet i gamla odalbygder, säkert är att denna omkastning i förhållandet mellan boskapsstock och skörd äfven innebär en motsvarande förändring i proportionen mellan åkerns och ängens areal. Ehuru denna förändring icke kan i tunnlandtal uttryckas, varder dock skilnaden mellan jordbrukets ståndpunkt i det sextonde seklet och i det nittonde, graden af dess utveckling från lägre till högre odlingsformer, tydligt nog angifven deruti, att en medelgod skörd i våra dagar är 8 gånger, men boskapsstocken blott $2\frac{1}{2}$ gånger, större än medelskörd och boskapsstock under Johan den tredjes tid. Det torde ej vara för mycket sagdt, att åkerodlingens betydelse i förhållande till boskapsskötseln under dessa tre hundra år mer än tredubblats.

Här må tilläggas några från annat håll hemtade *Utförselregister af landtbrukets alster.* uppgifter, hvilka i sin mån bekräfta det förhållande, som af ofvananförda siffror framgår. Utförsel af spannmål synes under 16:de seklet hafva varit ganska sällsynt; af de 31 fullständiga utförselregister från midten af århundradet, som jag i ett annat arbete¹⁾ sammandragit och redovisat, omtala ganska få någon spannmålsutförsel. Från Stockholm utfördes 1552 blott 4,633 tunnor, 1559: 7,800 tunnor, 1560: 798 tunnor; från Söderköping utfördes 1554 och 1559 resp. 1,200 och 4,400 tunnor; dessutom antecknas en gång, 1547: 1,383 tunnor från Kalmar; en gång, 1562: 502 tunnor från Elfsborg och ett eller annat hundra tunnor hvarje år från Öregrund. Helt annorlunda förhåller sig med boskapsafvelns produkter. En af landets förnämsta utförselvaror var *Smör*, som i betydande mängder hvarje år utfördes från nästan alla hamnar. Från Stockholm utfördes år 1560: 57,496 lisp., från Elfsborg 1562, 24,942 lisp., från Söderköping 1559, 14,546 lisp. och en medeltalsberäkning för samtliga stapelstäderna visar en utförsel vid denna tid af omkring 16,000 ctr. smör²⁾. Dertill kom en likaså all-

¹⁾ *Sveriges Inre Historia* från Gustaf den förste: Andra delen sid. 24 *Tabeller öfver Utförseln* från svenska hamnar under vissa af åren 1546—69 samt sid. 16 *Tabeller öfver Införseln till d:o d:o.*

²⁾ I saknad af liknande utförselregister för 1570-talet måste jag här hålla mig till de uppgifter som föreligga för en något tidigare period; antagligen voro förhållandena i begynnelsen af konung Johans regering ej gynsamare än i konung Gustafs dagar; utvecklingen fortskred vid denna tid långsamt och efterdyningarne af kriget verkade länge nog. Beräkningen utvisar:

Stockholm (medelt. af 7 år)	Smör:	35,600	Lä	11udar:	8,000	st.	Skin	27,800	st.
Elfsborg 1562	»	24,942	»	»	912	»	»	3800	»
Söderköping (» af 2 år)	»	13,250	»	»	2,500	»	»	13,100	»
Norrköping » » 2 »	»	1,600	»	»	400	»	»	4,200	»
Vestervik (» » 3 »)	»	1,200	»	»	300	»	»	650	»
Kalmar » » 2 »	»	2,000	»	»	2,700	»	»	13,200	»
Gele och Öregrund (» » 4 »)	»	150	»	»	600	»	»	5,000	»

män och betydande utförsel af Ox- och Ko-hudar samt Kalf-, Far- och Getskinn, hvilken efter samma beräkningssätt kan skattas till resp. 15,500 och 67,700 stycken för samtliga hamnarne, äfvensom en ej ringa utförsel af talg, ister, späck. Ladugårdsprodukter utförde Stockholm 1559 till ett i registret uppskattadt värde af omkr. 140,000 mark, eller två tredjedelar af jernutförseln värde (214,000 mk), under det spanmalsutförseln blott värderas till 32,000 mk: från Söderköping skeppades samma år ladugårdsprodukter till värde af omkr. 57,000 mk, jern för omkr. 13,900 mk, spanmal för 10,000 mk.

A Införselsregistren för samma tidpunkt förekomma aldrig egentliga ladugårdsprodukter, spanmal endast två år i Stockholm (1549: 4,066 tr, och 1550: 720 tr) ett år i Gefle (902 tr).

Helt annorlunda ställa sig som bekant proportionerna i våra dagar: 1871 års införsel af »matvaror af djur» samt »hår, fjäder, hudar, skinn, ben m. fl. djurännen» öfversteg, efter värdet, utförseln (6.6 mill.) med omkr. 16 millioner kronor; hvaremot utförseln af »spanmal och produkter deraf» öfversteg införseln (5.97 mill.) med 34,6 mill. kronor.

IV.

*Beräkning af
folkmängd.*

Det återstår att besvara den helt naturliga frågan, huruvida den sålunda iakttagna förökningen af den svenska jordens produktionskraft under sekternas lopp äfven hallit jämna steg med konsumtionens utveckling. Det är en ryktbar vorden sats, att folkmängden har benägenhet att växa fortare än tillgången på födoämnen,

och enär denna teori och dess slutföljder varit och ännu äro förmål för häftiga strider mellan ekonomerna, torde det kunna väntas, att det ur ekonomisk synpunkt skall anses vara företrädesvis viktigt att, i fråga om jordbruksnäringens utveckling under så lång tidsföljd, beräkna dess *tillräcklighet* eller förmåga att motsvara befolkningens ökade kraf. Då sådana beräkningar utan tvifvel af andra skola företagas med ledning af de siffror jag här meddelat rörande skörd och boskapsstock i sextonde seklet, vill jag icke heller undandraga mig att försöka en sådan uppskattning, ehuru den är med stora vanskligheter förenad och leder in på ett område, der man, vida mera än i fråga om skördens eller boskapsstockens beräkning, får röra sig med hypoteser. Ty det gäller härutinnan främst att bestämma folkmängdens storlek i Sverige vid den tid, som bildar första ledet i våra jämförelser, och för en sådan bestämning äga vi tyvärr icke någon fullt tillförlitlig grundval. Det är också under uttryckligt förbehåll, att åt siffrorna endast tillerkännes ett sannolikhetsvärde, som jag öfvergår till denna del af min framställning.

För uppskattningen af Sveriges folkmängd i sextonde seklet kan man hemta någon ledning af de ganska talrika och fullständiga uppgifter om »mantalet», som förekomma dels i fogderäkenskaper och jordeböcker, dels i åtskilliga sammandragsregister från olika tidpunkter, mest från perioden 1558—1566¹⁾. Detta material lider dock af den bristen, att man svårigen kan med någon säkerhet afgöra, hvad »jordeboksmantalet» i hvarje fall betyder. Inom vissa delar af riket, såsom Norrland och Svealänderna, är det antagligen ganska nära mot-

¹⁾ En sammanställning af jordeboksmantalet för hela riket 1560 och 1566 har jag efter behållna »länsregister» meddelat i min *Sveriges Inre Historia*: Första Delen Bil. sidd. 24—36, tabb. C. och D. Rikets indelning är der dock icke rättad efter den nuvarande länsindelningen.

svarande antalet af besutna jordbrukshushåll, i andra trakter ater. synnerligen Elfsborgs län och Smaland, suto ganska ofta flera jordbrukshushåll på samma »gård» och räknades i jordeböcker och gårderegister tillhopa för »ett mantal». Dessutom äro från mantalsberäkningen uteslutna de »lösa personer», husmän, gerningsmän, m. m., som äfven vid denna tid, ehuru i proportionsvis langt mindre antal än för närvarande, uppehölo sig å landsbygden; och slutligen förekomma uppgifter om »mantalet» i städerna sällan i jordeböckerna, och afser da allenast tomt-egande borgare. Sätessgårdarne och de kungliga gårdarne ingå icke heller i detta mantal.

Tiondelängderna lemna också ett material för hushallens beräkning, så till vida fullständigare än jordeboksmantalet, som de i många fall synas angifva flera hushall, der jordeboken endast upptager en gård, hvarför också tiondemantalet stundom är större än jordeboksmantalet; men å andra sidan hafva ofta nog tiondelängderna talrika luckor för »restantes», hvadan de icke ens gifva ett tillförlitligt mått å de tiondeskyldiges antal, utom det att de naturligtvis intet förmåla om alla de hushall, som icke odlade säd.

Framför dessa »mantals»-uppgifter ega i de flesta hänseenden längderna till 1571 års taxering bestämda företräden. Det i desamma upptagna »mantalet till taxering» utmärker, såsom jag å annat ställe¹⁾ yttrat, »i det allra närmaste hvar och en öfver sitt gods sjelf rådande person i Sverige, hvilken beteckning också kan statistiskt omsättas derhän, att det ungefär anger *hushållens* antal». Sasom af riksdagsbeslutet och den dermed följande ordning framgar, skulle till skatt taxeras alla i Sveriges rike, som något egde och kunde skatta, icke blott »de

¹⁾ *Sverige 1571* sidd. 5—11.

som hemman besitta och bohag hålla», utan äfven de som utan »varafftig våning» drogo kring på bygden och i städerna; icke blott landsbygdens befolkning, utan äfven städernas; icke blott skattebönder och bergsmän, utan äfven i lika mått kronans och adelns landbönder; icke blott Kongl. Maj:ts fogdar, skrifvare, höfvitsmän, fänrikar, skyttar, hoffmän, båtsmän och knektar, utan äfven adelns enskilde tjenare och fogdar; icke blott socknarnas pastorer med deras sacellaner, kapellaner och klockare, utan äfven biskopar. Undantagna voro med ett ord inga andra personer än den egentliga adeln och ingen annan lösegendom än den, som var tillstädes på adeliga gårdar under frälsemannens eget bruk. De kungliga gårdarnes arbetsfolk och boskapsstock kommo naturligtvis ej heller i beräkning. Den brist i de statistiska uppgifterna, som af denna adeliga frihet uppstår, är imellertid icke särdeles betydande».

»Att ransakningen efter all beskattningsbar egendom med stor noggrannhet försiggått och att sålunda förteckningen å »hushåll» och »öfver sitt gods rådande personer» är så fullständig som man gerna kan begära, derom synas väl längderna sjelfva bära åtskilliga vitnesbörd; men då man vill å dem bygga någon statistisk utredning, framstår likväl alltid behovet af någon sådan kontroll öfver uppgifternas fullständighet, som ligger i samtida uppgifter från andra håll och i beskattningsregister, för andra ändamål upprättade. Någon fullständig dylik kontroll har jag visserligen icke kunnat förskaffa mig; men så mycket som behöfves, för att icke vara helt och hållet beroende af den uppskrifvande prestens större eller mindre noggrannhet i sockneboarnes registrering, så mycket ledning finner man dock uti de årliga Jordeböckerna och deras mantal till skatt, till fodring och till gårdar. Man har der åtminstone utvägen att i mera misstänkta fall jämföra by- och gårdsnamnen i taxerings-

registret och i jordeboken (hvilken senare i detta hänseende bör ega ett afgjort vitsord) för att derigenom se, huruvida taxeringsmännen verkligen genomforskat hela socknen eller deraf utelemnat någon del, eller om möjligen i senare tider någon eljest omärkbar lucka i registret uppkommit.»

Taxeringslängderna, hvilka sålunda efter hela sin anläggning skulle omfatta vida flera samhällsklasser, än jordeböcker och fiondelängder hade anledning upptaga, adagalägga också alldeles tydligt, att det icke blott är jordegande och besutna hushåll, utan äfven den mer eller mindre talrika klassen af undantags- eller fördelsfolk, inhyseshjon med eget gods, handtverkare, sjelfsittande drängar, som i dem redovisas; i de flesta fall öfverstiger också taxeringsmantalet med 10 till 20 % jordeboksmantalet, isynnerhet om ödemantalet derifrån afdrages. Der så ej är förhållandet, kan visserligen stundom antagas, att taxeringsmännen frångått föreskrifterna och underlåtit att redovisa den lösa befolkningen, hvarigenom taxeringsmantalet blifvit något lägre än det verkliga hushållsantalet. Men dessa fall äro ej särdeles talrika, och jag vagar därför antaga, att på det stora hela detta taxeringsmantal rätt väl angifver antalet hushåll, i den mening ordet nu eger, nämligen hvad angår den *taxeringsskyldiga* befolkningen.

Hvad åter den icke taxeringsskyldiga befolkningen beträffar, d. v. s. besättningen på de kungliga gårdarne och hushållen å de adliga sätesgårdarne, har jag ifyllt de förra efter »mantalet till spisning» uti gårdsräkenskaperna, och det senare genom beräkningar, för hvilka å annat ställe är vederbörligen redogjort¹⁾. På samma sätt har jag förfarit i de fall der taxeringslängderna alldeles saknas: der har jag genom jämförelser med

¹⁾ Se *Sverige 1571* sid. 323 och de derefter följande specialtabeller.

jordeboks- eller gärdemantal porportionerat mig till hushållen.

Med dessa antaganden är en ganska vigtig faktor gifven för beräkningen af folkmängden inom 1571 års Sverige. Ty förhållandet mellan hushåll och folkmängd bör, åtminstone ungefärligt, kunna bestämnas med ledning af nutidens statistiskt noggrant kända proportioner dem emellan. Detta förhållande kan hafva under århundradens lopp undergått någon förändring, men antagligen icke större, än att utrymmet för gissning är rimligt begränsadt.

Jag har på annat ställe fullständigt redogjort för de grunder, efter hvilka jag trott mig böra antaga, att persontalet för hushåll, som 1880 för hela riket i medeltal var 3,94, för landsbygden 4,11 och under de senaste tjugo åren varit i nedgående, icke torde kunna för sextonde seklet sättas lägre än *fem*¹⁾. Den omständigheten att persontalet under de sista tjugo åren bevisligen nedgått och att det under 18:de seklet var — dock vid ett bevisligen alltför lågt beräknadt hushållsantal — 6 eller 7, kan emellertid påkalla antagandet af någon än högre siffra, och med visshet kan naturligtvis ej afgöras, vid hvilket tal gissningen bör stanna. För min del har jag dock icke, vid denna beräkning, vågat sträcka gissningen längre än till siffran 7 för Norrland, Vermland och Dalarne och 6 för det öfriga Sverige. Skilnaden mellan persontalet för hushåll i nittonde och sextonde seklet torde nämligen väsentligen bero derpå, att hushållen af »ensam person» varit proportionelt mindre, och de medelstora hushållen af 5, 6, 7 personer proportionelt talrikare vid den tiden än för närvarande; deremot finnes det knappast stöd för det antagandet, att familjerna i allmänhet egt större antal barn, d. v. s. att

¹⁾ Se *Sverige 1571* sidd. 320—22.

nativitetsöfverskottet i sextonde seklet skulle hafva stått högre: folkmängdstillväxten skulle i sådant fall hafva varit starkare än i våra dagar, hvilket knapt är troligt. Icke heller får man föreställa sig, att de medelstora hushållen i sextonde seklet varit i allmänhet försedda med flera tjenare än i vår tid; det verkliga förhållandet synes tvärt om hafva varit, att den svenske bonden på 1570-talet hade mindre behof af främmande hjälp än hans ättling i nittonde århundradet. Längderna öfver drängehjelpen 1576—77 visa tydligt, att det var undantag, icke regel, att bonden utöfver egna söner eller mågar hade dräng i huset. Presten antecknas vanligen för en, ofta för två, någon gång för tre drängar, men bland bönderna är det nästan endast de som sitta på helgårdar och gifva 3 till 5 tunnor i tionde, som bestå sig *en* dräng; jag kan knapt påminna mig hafva sett någon bonde uppföras för tvänne. I 13 härad af Småland räknades 1576—77 endast 1,271 drängar; samma härad hade ungefär vid samma tid ett jordeboksmantal af 9,148 och ett taxeringsmantal 1571 af 10,300.

För min del tror jag därför, att man får begränsa sin gissning af folkmängdssiffran för 1571 års Sverige mellan 5 och 6 (resp. 7) personer för hushåll. Det är mycket möjligt, att den förra siffran är riktigare; men jag vill här, såsom öfverallt i dessa beräkningar, hellre utvälja den siffra, som är minst egnad att leda till förvånande resultat. Det skall nämligen visa sig, att äfven med denna högre beräkningsgrund proportionen mellan folkmängden och jordbruksnäringens produktion ställer sig öfverraskande förmånlig för sextonde seklet.

Hushållens antal uppgick efter 1571 års taxeringslängder för området af det egentliga Sverige till i rundt tal 83,900, och *folkmängden* skulle efter sist nämnda beräkningsgrund hafva utgjort i rundt tal 531,400 personer.

År 1772¹⁾, ett af de första åren för hvilka någorlunda fullständiga folkräkningsuppgifter ännu äro i behåll, var folkmängden inom samma område 1,575,636 och skulle således under dessa 201 år hafva tillväxt med 0,54 $\frac{0}{10}$ om året.

Ett hundra år derefter, 1871, hade befolkningen inom samma område växt till 3,127,137 eller med 0,69 $\frac{0}{10}$ om året, och var nära 6 gånger större än 1571.

Folkmängdstillväxten skulle sålunda, under förutsättning af min beräkningens riktighet, hafva varit under tiden 1571—1772 betydligt långsammare än under de senaste hundra åren, ett resultat af beräkningen, som icke heller synes innebära något osannolikt. Förändringen inträffar dock väsentligen under den senaste mansåldern, ty från 1772 till 1830 är tillväxten blott 0,55 $\frac{0}{10}$ om året, från 1830 till 1871 0,90 $\frac{0}{10}$.

Vid statistiska beräkningar och jämförelser af denna art, der sannolikhet och mer eller mindre godtyckligt antagande så väsentligt bestämma det ena ledet i jämförelsen, är det naturligtvis försigtigast att företrädesvis hålla sig till de stora siffror, i hvilka möjliga felaktigheter någorlunda utjämnas, och att undvika detaljerna. Här tillkommer särskildt den omständigheten, att, såsom ofvan är nämnt, vissa af de beräknade länssiffrorna, särskildt för Vermland, Örebro och i någon mån för Upsala, Stockholms och Nyköpings län, äro osäkrare än de andra, enär hushållsberäkningen här, i brist af taxeringslängder, helt eller delvis måst stödjas på jordeboksmantalet. Men jag kan dock ej underlåta att påpeka,

¹⁾ Jag har valt året 1772, emedan uppgifterna för 1771 äro bristfälliga. Se föröfrigt härom Bil. Litt. B. tab. 21 sid. 185.

huruom riktigheten af beräkningen, på det hela, i viss man styrkes af den omständigheten, att utvecklingen inom de olika länen i allmänhet haller sig så nära medeltalet för riket, och att der den derifrån väsentligen afviker, sådant låter sig af kända förhållanden rätt väl förklara. Stockholm stads folkmängd har under dessa tre hundra år nära tjugodubblats, då jag för 1571 ej vågat antaga större befolkning än 7,000 inom den då bebodda egentliga »stadens» område; i Göteborgs länsdel har siffran likaså ökat 24 gånger, hvilket lätt förklaras deraf att 1571 räknas utom häradsboarne blott några från staden Elfsborg utflyttade borgare, år 1871 deremot, utom häradsboarne, befolkningen i staden Göteborg.

Äfven Vermland företer stark folkmängdstillväxt, [1: 20,13,] och om denna möjligen kan i någon mån bero derpå, att folkmängden 1571 blifvit för lågt beräknad [genom 7-dubbling af jordeboksmantalet, som troligen ej utvisade alla hushåll], ligger dock förklaringen väsentligen deri, att denna provins just under de senaste tre århundraden har fått nya förvärfskällor öppnade och genom ny odling väsentligen ökat sin bygd. Folkmängdstillväxten står här i full öfverensstämmelse med skörde-stegringen. Redan 1772 var folkmängdstillväxten här och i Örebro län nästan dubbelt så stark som i det öfriga riket, sedan dess har tillväxten gått ännu raskare, så att länet, hvilket 1571 var det folkfattigaste i riket, 1871 intog andra rummet, näst Elfsborgs län. Likaså och väsentligen af samma skäl hafva Norrbottens och Vesterbottens län i folkmängdstillväxt gått långt utöfver (1: 9,07) rikets medeltal, men här är det uteslutande i vårt århundrade som den snabbare utvecklingen uppenbarar sig. Öfver rikets medeltal höja sig föröfrigt blott Kalmar och Örebro; hvad det senare beträffar kan proportionen i någon mån bero på för låg beräkning för året 1571, men det förstnämnda har, som vi sett äfven

i andra hänseenden i senare tider tagit försteget framför de flesta länen, och denna företeelse framträder redan 1772. — Å andra sidan är Upsala län det som visat minsta förmåga af utveckling. Det stod 1571 med 35,100 invånare i sjunde rummet bland rikets län, men intager 1871 med 101,236 invånare det sista, näst den lilla Göteborgs-länsdelen, och har knapt tredubblat sin folkmängd under tre hundra år. Länet har äfven under tiden från 1772 företett den svagaste folkökningen, och det är ingen anledning, att min beräkning för 1571 angifver för hög siffra; snarare kunde den misstänkas att vara något för låg, då den i väsentliga stycken måst stödjas på jordeboksmantalet. Det är därför ganska visst, att länet under hela denna långa tidrymd befunnit sig i ett jämförelsevis stagnerande tillstånd; folkmängdstegringen är lika svag som utvecklingen af akerproduktionen, knapt hälften af rikets medeltal: det ser ut, som om den urgamla odalbygdens produktiva kraft för längesedan kommit till en höjdpunkt, hvaröfver den sedermera endast med svårighet lyfter sig. De öfriga Mälareprovinserna förete hela tiden en något lifligare utveckling, dock nå de ej upp till rikets medeltal och öfverträffas, synnerligen i vårt århundrade, vida af Västergötland, Östergötland, och delvis af Småland.

Den mest åskådliga bilden af befolkningens lefnadsvilkor framställer sig i de siffror, som angifva förhållandet mellan folkmängden och landets yttinnehåll. Sverige hör ännu i dag till de minst befolkade af Europas stater, och de statistiska uppgifterna om dess folkmängdstäthet framkalla hos Engelsmän, Fransmän och Belgare intrycket af en förfärande naturens öfvermakt. Ett liknande intryck kan en nutidens svensk erhålla vid jämförelsen af folkmängdens fördelning inom det nittonde och det sextonde seklets Sverige. Det vid år 1571 tästast befolkade länet, Upsala, inrymde på en svensk qva-

dratmil land lika många invånare, som nu räknas i det vidsträckta och folkfattiga Kopparbergs län. Det för närvarande tätast befolkade af det gamla Sveriges län, Skaraborgs (3,638 inv. pr qv.-mil) hade då mindre antal invånare på kvadratmilen än nu räknas i Vesterdalarne eller i någon af Ångermanlands domsagor¹⁾. De tre smäländska länens då varande folkmängdsgleshet finner numera sin motsvarighet i sådana bygder som nordvestra Helsingland eller Ny, Dalby och Finnskoga socknar af nordligaste Vermland; och i Stockholms och Nyköpings län fans det år 1571 till och med bättre ut-

¹⁾ Jag bifogar här en öfversigt af folkmängdstätheten åren 1571, 1772, 1880, utarbetad med ledning af senaste arealuppgifterna och de uti Bil. B. tab. 21, sid. 185 meddelade folkmängdssiffror. Då jag här för året 1571 skilt mellan kustbygden af Norrland och Lappmarken, har jag ej kunnat insätta någon siffra för det senares folkmängdstäthet; men atskiljandet har varit så mycket nödvändigare, som 1571 års taxeringsmantal endast omfattar kustlandet och således folkmängdssiffran icke gäller Lappmarken.

		<i>Antal invånare pr svensk qv.-mil land.</i>		
		1571	1772	1880
Stockholms stad	-----	?	?	611,282
Stockholms län	-----	575	1,516	2,260
Upsala	» -----	783	1,567	2,475
Nyköpings	» -----	558	1,578	2,683
Linköpings	» -----	588	1,615	3,053
Jönköpings	» -----	422	1,245	2,115
Kronobergs	» -----	402	948	2,169
Kalmar	» -----	393	1,209	2,566
Göteborgs (del)	» -----	722	5,553	22,037
Elfsborgs	» -----	476	1,213	2,771
Skaraborgs	» -----	605	1,556	3,638
Vermlands	» -----	86	} 860	1,757
Örebro	» -----	289		2,519
Vesterås	» -----	458	1,350	2,263
Kopparbergs	» -----	139	454	781
Gefleborgs	» -----	190	437	1,147
Vesternorrlands	» -----	116	221	831
V. o. Norrb:s (utom Lappmarken)	» -----	57	} 33	478
Lappmarken	-----	?		40
Såa det egentliga Sverige		183	542	1,177
Såa d:o d:o Utom Lappm.		278	?	1,766

rymme för befolkningen än för närvarande i Neder-Kalix och Neder-Torneå tingslag af Norrbotten. Föreställningen om storartad ödslighet gifva Vermland med 86 invånare på qvadratmilén, Norr- och Vesterbottens kustland med 57; och det ser icke mycket bättre ut för riket i dess helhet, hvilket, äfven om Lappmarken af-räknas, hade 278, men, om dessa endast af lappar genomströfvade trakter inräknas, blott 183 invånare på qvadratmilén. I våra dagar återfinner man den här-
emot närmast svarande folkmängdsglesiheten (195) i pro-
vinsen Jämtland.

Det förhöll sig i sjelfva verket med rikets och med de flesta provinsernas befolkningsfördelning i sextonde seklet ungefär så, som de för närvarande gestalta sig i våra nordligaste län. Den odlade bygdens områden afbrötos här och der af skogsmarker långt mera betydande än i våra dagar, och vidsträckta trakter på rikets gränser utgjorde fullständiga obygder. Befolkningsförhållanden, som numera endast förekomma i Enontekis eller Arvidsjaur, i Särna eller Sveg, träffades då flerstädes i mellersta delen af riket, på gränserna mellan Östergötland och Södermanland, mellan Västergötland, Vermland och Nerike, mellan Västmanland och Dalarne. Hela den nordligaste tredjedel af riksområdet, der nu sågverken sysselsätta tusentals arbetare och nybyggare tvista med lapparne om betet, var den tiden nomadernas uteslutande tillhörighet, och räknade säkerligen¹⁾ icke ett hushåll för hvarje qvadratmil. Den stora bygd²⁾, som från norska gränsen sträcker sig öfver Nordmarks, Gilbergs, Jösses, Fryksdals och Elfdals härad

¹⁾ Lapparne i Torneå, Piteå, Luleå, Umeå och Ångermanlands distrikter räknades 1570 till 733. (Se *Sverige 1571* sid. 33.) Lappmarkens yttinnehåll är 997,698 sv. qv.-mil.

²⁾ Se för dessa beräkningar de uppgifter om dels taxerings-, dels jordeboksmantal, som rörande härad och socknar meddelas i *Sverige 1571*.

i Vermland, hela Vesterdalarne, Filipstads bergsslag och hela Örebro läns bergslag, tillsammans 213,5 kvadratomil, som nu eger en befolkning af omkr. 262,000 invånare eller 1,227 på kv.-milen, var i sextonde seklet till allra största delen ödemark, med här och der inströdda byar och hyttor uteder de största elfvarnes lopp, och kom först med inräkning af bergsmännen vid Nora och Linde upp till en befolkning af omkr. 12,000 personer, eller 55 invånare på kvadratomilen, — ungefär såsom i vara dagar den egentliga Lappmarken.

Det är tre århundradens industriella arbete som har förvandlat dessa vidsträckta obygdor till hemvist för en talrik och idog befolkning. På samma sätt har folkmängdstätheten i Skinnskattebergs bergslag förökats från 80 (1571) till 1,345 (1880), i Gamla Norbergs bergslag från 160 till 1,894. Så hafva ock Näsgräds läns- och Vesterbergsslagens fögderier nu uppnått 1,850 inbyggare på kvadratomilen, der år 1571 knapt räknades 170. Fin-spanga läns härad räknar nu ända till 1,961 invånare på kvadratomilen, der 1571 ej suto flera än 116.

Men det sextonde seklets Sverige saknade icke heller bygder, hvilkas folkmängdsförhållanden kommo vår egen tids något närmare. I landskapernas innandömen, vid de ursprungliga bosättningsplatserna, a den bördigaste slättbygden af urgammal odling suto hushållen skäligen tätt tillsammans. Kring Bråviken och Slätbaken, på slätterna norr om Linköping, a den bördiga jorden söder om Vadstena räknades säkerligen 900 invånare på kvadratomilen; i Valla och Gudhems härad mellan Skara och Falköping, i Vista och Åsa härad vid södra stranden af Venern, från 800 till 1,000 invånare på kvadratomilen; och ungefär samma folkmängdstäthet återfinner man i de urgamla häradena Trögde, Åsunda, Bro, Hagunda m. fl. inom Upsala län. I omnejden af Upsala, Vesterås och Sigtuna, inom Vaksala, Tuhundra och

Håbo härad synes befolkningen hafva uppgått till 12—1,300 på qv.-milen, och hade i dessa trakter bygdens mottaglighet för befolkning redan vid denna tid hunnit en sådan utveckling, att folkmängden derstädes under de följande tre hundra åren knappast fördubblats. Sjelfva Kopparbergs län hade sin tätt befolkade bygd i närheten af Falu grufva, Tuna och Kopparbergs rika bergslagsort med 500 (nu 2,056) och det lilla Torsångs tingslag med 1000 (nu 3,186) invånare på kvadratmilen; ja, till och med Siljanssocknarne Mora och Orsa hade i det sextonde seklet nått till fjerdedelen eller tredjedelen af den befolkning, som nu rymmes inom samma område.

Så utmärkas befolkningsförhållandena i 1500-talets Sverige icke blott deraf, att folkmängden var mindre än för närvarande i jämförelse med landets yta, utan äfven deruti, att den var långt ojämnare fördelad, att alldeles obygda, eller ytterst glest befolkade områden upptogo en långt större andel af riket. Den svaghet, som låg i folktalets ringhet, måste helt naturligt yttra sig deruti, att befolkningen höll sig mera tillsammans inom de områden, som af ålder upptagits, så att afstånden, icke från gård till gård, men från bygd till bygd voro större, samfärdseln ojämförligt svårare än i våra dagar.

Ett annat för det sextonde seklets befolkningsförhållanden skarpt utmärkande drag är stadsmanngarnes obetydlighet, stadsbefolkningens ytterliga fåtalighet. Inom området af det gamla Sverige, der nu räknas 66 städer, funnos 1571 blott 32, utom Elfsborg, som ännu låg öde; och af dessa städer fans det troligen, utom rikets hufvudstad, icke mer än en, som egde större folkmängd¹⁾, än för närvarande räknas i Vimmerby eller Åmål. Näst Upsala med kanske 2,500 invånare voro

¹⁾ Se äfven för dessa beräkningar de uppgifter som meddelas om taxeringsmantalet m. m. i *Sverige 1571*, på vederbörliga ställen.

Kalmar, Söderköping, Vesterås, Gefle de mest betydande stadssamhällena, och jag vågar ej uppskatta deras folkmängd till mer än 12—1800 invånare. I Linköping och Vadstena, Arboga och Enköping, Örebro och Nyköping, Vestervik och Jönköping torde den hafva stannat vid 6—900, och till småstäder sådana som Hedemora, Eksjö, Skara, Sköfde, Lidköping, Vexjö återfinna vi i våra dagar motbilder endast i Falsterbo och Sigtuna. Hela stadsbefolkningen år 1571 tror jag mig ej kunna uppskatta till mer än inemot 27,000 personer, eller ungefär så många som nu rymmas i staden Norrköping; och af hela denna befolkning utgjorde Stockholms uppskattade folkmängd mer än en fjerdedel, ett förhållande mellan hufvudstaden och öfriga städer, som ännu eger bestånd.

V.

*Folkmängd.
Boskapsstock,
och Skord
1571—1871*

Om man med nu anförda folkmängdssiffror till utgångspunkt jämför först folkmängd och boskapsstock vid de tre tidpunkterna 1571, 1828—30 och 1871, så faller genast i ögonen, att åtminstone hvad boskapsstockens storlek beträffar den svenska jordbruksnäringen under denna tidrymd icke på långt när hållit jämna steg med konsumtionsbehofven, för så vidt de samma af folkstockens ökning angifvas.

På 100 invånare underhöllos sålunda i 1571 års Sverige, omedelbart efter det förhärjande kriget, ej mindre än 154 nötkreatursenheter. I början af 1830-talet hade siffran sjunkit till knapt hälften eller 76. Fyratio år der-efter hade hon ytterligare nedgått till 63, för att i nästa decennium åter minskas till 62¹⁾. Att kreaturs-

¹⁾ Se Bil. Litt. B. tab. 27, sid. 196.

antalets tillväxt äfven under senaste mansåldrar hos oss *icke* svarat emot folkmängdens ökning, är utom allt tvifvel, och kan icke heller väcka stor förvåning; förhållandet är likartadt i många andra länder, der folkets välmåga och produktionskraft dock oupphörligt äro i tillväxt, och det har sin naturliga förklaring dels uti sjelfva jordbruksnäringens ombildning, dels uti andra förvärfskällors stigande betydelse för befolkningens underhåll. Det ligger därför ej heller något synnerligen onaturligt deruti, att en liknande utveckling hos oss fortgått under sekler, eller att Sverige för tre hundra år sedan egt en i förhållande till folkmängden två och en half gång större kreatursstock än i våra dagar. I vissa trakter framstår skilnaden ännu betydligare, ty förhållandet har i olika län olika förändrats: så hade Kronobergs län, hvilket 1571 med 224 nötkr., var den boskapsrikaste provinsen, år 1871 endast 76 nötkr., och i Elfsborgs och Skaraborgs län har likaså boskapsrikedomen nedgått från 184 och 186 till 66 och 67 nötkr. på 100 invånare, under det att den i Upsala län blott minskats från 146 till 84, i Vesterås län från 140 till 75, i Dalarne och Norrland från 93 och 137 till 58 och 72.

Hvad de särskilda kreatursslagen beträffar, framträder förändringen starkast i fråga om getter och svin. I Jönköpings, Kronobergs och Skaraborgs län räknades 1571 per invånare ungefär sex gånger flera svinkreatur än 1871, i Elfsborgs och Linköpings län omkring fyra gånger flera; endast Gefleborgs län behåller hela tiden ungefär samma proportionstal, men detta är också synnerligen lågt (8:100), och för hela riket har antalet svinkreatur pr 100 invånare sjunkit från 39 år 1571 till 16 år 1828—32 och till 8 år 1871. De öfriga kreaturens antal i förhållande till folkmängden har minskats efter ungefär samma mått som nötkreatursenheternas: *Kornas* från 64 till 31, *Fårens* från 76 till 38, *Hästarnes*

från 21 till 9, allt mot 100 invånare; men särskildt förtjenar anmärkas, att hvad hästarne beträffar minskningen är företrädesvis stark i Småland och Östergötland, ganska ringa i Norrland och Mälareprovinserna.

Deraf att antalet kreatur sålunda i förhållande till folkmängden betydligt förminskats, får man visserligen icke draga den slutsatsen, att sjelfva boskapsskötseln sasom näring i motsvarande man gatt tillbaka. För dess ståndpunkt är icke kreatursantalet ensamt bestämmande, utan kreaturens beskaffenhet, vård och afkastning, och jag torde längre fram blifva i tillfälle att tillräckligt adagalägga, hurusom i dessa hänseenden sextonde seklets boskapsskötsel stod rätt betydligt efter vår egen tids. Det vore ju också eljest icke möjligt att förklara, huru en i förhållande till folkmängden så väsentligt minskad boskapsstock skulle kunna, sasom nu är fallet, lemna ens något öfverskott till utförsel af ladugårdens alster: smör och lefvande boskap, — ett öfverskott, som åtminstone synes visa, att denna närings produktion ännu icke är alldeles otillräcklig för den inhemska förbrukningen.

I afseende å produktionsöfverskottet af ladugårdsalster i det nittonde seklets Sverige får man emellertid icke förglömma först och främst, att detsamma väsentligen är inskränkt till ofvannämnda tvänne artiklar, smör och lefvande boskap, men att, om öfriga alster af djurriket tagas i betraktande, införselsöfverskottet är betydligt öfvervägande; da deremot för tre hundra ar sedan den egna boskapsafveln var fullt tillräcklig att förse alla landets behof, med ytterst få undantag [t. ex. några tusen stycken kläde], af dylika produkter. Vidare är det först i senaste tider som utförseln äfven af de nämnda artiklarne begynt öfverstiga införseln; men i stället växer införseln af andra ladugårdsalster. År 1871 var införselsöfverskottet af kött

och fläsk 92,000 ctr, i medeltal för 1870—75: 162,000 och 1881 ej mindre än 307,000 ctr. — Af lefvande kreatur uppgick väl utförselsöfverskottet för hela riket, d. v. s. med inräknande af de nya provinserna, år 1871 till 41,000 st. och 1880 till 60,500, men ända till 1863 var införseln öfverskjutande, och räknar man bort Skånes, Hallands och Blekinges utförsel, torde det vara tvifvelaktigt, om det gamla Sverige ännu i dag utför mera än det inför af denna vara. — Utförseln af smör begynte först blifva öfvervägande 1870, så att öfverskottet 1871 var 27,000 ctr, och har sedermera hållit sig omkring 30,000 och 40,000 ctr för hela nuvarande Sverige. Men frändrager man t. ex. 1871 utförseln från och införseln till de skånska hamnarne, uppkommer för det gamla Sveriges hamnar, Göteborg inräknadt, ett ej ringa införselsöfverskott. Och äfven om man medtager hela Sveriges smör-utförselsöfverskott 1871 (27,000 ctr), utgör detsamma pr person af hela rikets folkmängd allenast 0,6 π , under det att utförseln af smör från de svenska hamnarne i sextonde seklet, 16,000 ctr, — införsel förekom då icke — uppgick till mera än 3 π per person.

Vill det sålunda synas, som om Sveriges boskapsafvel i våra dagar långt mindre än i sextonde seklet förmår motsvara behofven för egen konsumtion och för utförsel, så återstår den frågan, huruvida sädes- och rotfruktsskördens utveckling under samma tid uppvägt detta boskapsafvelns relativa tillbakaskridande, huruvida åkerbruksodlingens framsteg varit tillräckligt betydande att motsvara den relativa minskning i ängsmarkens produktiva kraft, som ofvannförda siffror gifva vid handen.

Skulle jämförelsen härutiinnan stanna inom första tredjedelen af vårt århundrade, fruktar jag, att man finge tillräcklig anledning att bestämdt nekande besvara

denna fråga. Da, såsom jag tror, en svag skörd i sextonde seklet kan lägt skattas till 900,000, en rik skörd till 1,700,000 och en medelskörd till 1,340,000 tunnor rågvärde, komma deraf, under antagande af en folkmängd om något mer än en half million människor, på 100 invanare resp. 170, 320 och 252 tunnor rågvärde. Men 1805¹⁾ års skörd gaf i spannmål allenast 168 och i spannmål och rotfrukter allenast 173 tunnor rågvärde per 100 invånare, och ännu i början af 1830-talet stiger siffran af spannmålsskörden allenast till 225 och af spannmål och rotfrukter till 257 tunnor rågvärde. Skörden 1805 gaf såhunda icke större behållning pr invånare än 1571 (72) års ovanligt dåliga arsväxt. Skörden i början af 1830-talet gaf knapt mera än en medelskörd i sextonde seklet, och lägges härtill, att boskapsstocken vid samma tidpunkt var knapt hälften så tillräcklig som 1571, skulle man, under förutsättning likväl att de statistiska uppgifterna från 1805 och 1828—32 ega nödig tillförlitlighet, komma till den slutsatsen, att Sveriges jordbruksnäring vid denna tid verkligen mindre än i 16:de seklet kunde fylla befolkningens konsumtionsbehof. Att jordbruksnäringens produktionsförmåga i begynnelsen af det nittonde århundradet var långt mindre tillräcklig än i våra dagar, det är föröfrigt klart af det nog kända förhållandet, att åtminstone intill 1820 utförsel af spannmål likasom af ladugårdsprodukter sällan om någonsin förekom, men väl införsel, så vidt sådan under det prohibitiva systemets välde var möjlig. Det är först från 1830-talet som utförseln åtminstone af spannmål begynner att få någon betydighet, för att småningom, i och med hafreodlingens stigande betydelse, växa ut öfver införseln.

¹⁾ Se för denna och följande jämförelse Bil. Litt. B. tab. 28, sid. 198.

Vida fördelaktigare ställer sig förhållandet, om vi från denna period förflytta oss till vår egen tid. Ty en medelgod skörd, sådan som 1871, gaf för 100 invånare af spannmål 298 t:r rågvärde, af spannmål och rotfrukter 350 t:r rågvärde, således pr invånare 36 " „ mera än 1576 års skörd, och en rik skörd, såsom 1880, gaf resp. 313 och 374 t:r rågvärde. Denna icke ringa stegring af spannmålsproduktionens tillräcklighet har ock fått sitt uttryck i den betydande utförsel af spannmål, som egt rum under senaste årtionden och till hvilken väl hufvudsakligen bidragit, af våra gamla provinser, just de i hvilka, med och genom hafre-odling, spannmålsskördens förhållande till folkmängden stigit mest, d. v. s. Elfsborgs, Skaraborgs, Örebro och Kalmar län.

Dock är härvid att märka, att om man både 1871 och 1576 fråndrager hafre- och blandsädsskörden, för att jämföra allenast de spannmålsslag, hvete, råg, korn, ärter, som väsentligen ingå i befolkningens födoämnen, så gaf 1871 års skörd i dessa sädesslag (5,400,000 t:r rågvärde) pr 100 invånare allenast 172 t:r rågvärde, då 1576 års skörd gaf omkr. 250 t:r rågvärde, och äfven med tillägg af rotfruktskörden varder då 1871 års skörd endast 224 t:r pr 100 invånare eller 26 t:r mindre än 1576.

Äfven vid detta förhållande möter oss en bekräftelse af dessa siffrors vitnesbörd i den kända omständigheten, att Sverige för närvarande icke sjelft fyller sitt behof af sådan spannmål, som ingår i befolkningens födoämnen. Det exporterar betydande quantiteter af den hafreskörd, hvilken bildar en så väsentlig del af åkerns äring, men det importerar i stället ett ej obetydligt tillskott till sin egen hvete- och rågproduktion. Efter 1871 års skörd uppgick införseln af råg, hvete m. m. för hela Sverige till nära en half million tunnor; efter skördeåret 1880 infördes öfver utförsel af hvete,

råg, korn nära 700,000 tr.; och ehuru svårigen kan sägas, huru stor del häraf tillkom de landsändar, hvarom i dessa beräkningar är fråga, torde dock ej en obetydlig del af skillnaden mellan var tids och 1576 ars förråd pr invånare af synnerligen hvete och råg genom införsel utjännas.

VI.

*Sociala för-
hållanden
16:de seklet.*

Det för var tids jordbruksnäring i vissa hänseenden skenbart nedsättande resultat, hvartill dessa jämförelser ledt, skall säkerligen hos mangen framkalla en ganska naturlig misstro emot beräkningens grundvalar. Då det emellertid knapt torde kunna förnekas, att de af mig anförda siffror för boskapsstock och skörd vid tiden för 1571 ars taxering och 1576 ars tiendeuppbörd äro minimisiffror, hvilka med största skäl kunna antagas vara för låga, men svårigen misstänkas för öfverdrift, återstår dock endast, att antingen min uppskattning af folkmängden vid samma tid skulle vara för låg, eller ock att något betydande fel skulle finnas i det andra jämförelseledet d. v. s. att skörde- och boskaps-siffrorna för 1805, 1828—32, 1871 och 1880 skulle vara alltför ringa. Antagandet af någon väsentligt högre folkmängdsiffra för tiden omkring 1571 synes mig dock strida mot statistisk sannolikhet; och, åtminstone hvad beträffar de senaste årtiondenas officiella jordbruksstatistik, lära undersökningsmetod och kontroller lemna tillräcklig borgen för, att uppgifterna om skörd och kreatursantal på det hela böra tämligen noga öfverensstämma med verkligheten.

För min del tror jag ock, att om alla omständigheter noga öfvervägas, de förhållanden, som af ofvan framställda jämförelser framgå, icke skola befinnas så

osannolika, att någon väsentlig oriktighet i beräkningsgrunderna å någondera sidan behöfver förutsättas. Förklaringen ligger i det enkla sakförhållandet, att befolkningens fördelning i yrken och näringar var år 1571 en helt annan än tre hundra år senare, att villkoren för dess existens och utveckling under denna långa period undergått en högst väsentlig förändring. Några få jämförelser skola vara tillräckliga för att ådagalägga skiljaktigheterna i dessa sociala och ekonomiska förhållanden.

Af de omkr. 3,098,000 invånare, som 1870 bodde inom området af sextonde seklets Sverige, lefde 422,400 eller 13,6 " „ i städer¹⁾ och af dessa stadsinvånare var det helt visst en ringa del, som idkade jordbruk och boskapsskötsel ens till eget behof.

Af de omkr. 530,000 invånare, som kunna antagas hafva år 1571 befolkat samma område, torde åter efter mina ganska höga beräkningar, 27,000 eller omkr. 5 " „ hafva lefvat i städer, och af denna stadsbefolkning var säkerligen en mycket stor del sysselsatt med åkerbruk och boskapsskötsel åtminstone till egen nödtorft.

Af 1870 års folkmängd i Sverige kunde endast omkring 56 " „ räknas som »idkare af jordbruk och dermed sammanhängande binäringar»²⁾; för öfrigt hänfördes omkring 10 " „ till »grufvbrytnings- och tillverkningsindustri,

¹⁾ För 1880 voro siffrorna 530,000 mot 3,417,000 eller 15 $\frac{1}{2}$ " „.

²⁾ Se *Sveriges officiella statistik*. A. XII. 3. Jag anför här proportionstalen för hela nuvarande Sveriges befolkning, sådana de framträda i tab. N:o 5, sid. 114—115, under den säkerligen riktiga förut sättningen, att ett frånräknande af de »eröfrade provinserna» icke väsentligen skulle rubba proportionerna. En sådan omräkning af dessa tabeller skulle, såsom man vid en blick på desamma lätt kan finna, medföra ett ganska betydligt besvär, som knapt lönar sig, då här i hvarje fall endast ungefärliga beräkningar kunna å ömse sidor anställas. — Jag anmärker för öfrigt, att i gruppen »idkare af jordbruk med binäringar» äro 1870 inräknade jämte gods- och hemmansegare samt arrendatorer icke blott hela den betydande klassen af husmän, jordtorpare, statkarlar, backstugusittare, utan äfven idkare af sågverksrörelse och fiskare.

3 " 0 till »handel och sjöfart», 6 " 0 till stats- och kyrkoförvaltning, och 25 " 0 till klassen »utan uppgifvet yrke eller anställning», större delen bestående af »lösa arbetare», »pensionärer och rentierere», »inhysesshjon», »lösdrifvare», »fattighjon» m. fl. d.

Inom 1570-talets Sverige var yrkesfördelningen utan tvifvel helt annorlunda beskaffad. Der saknades naturligtvis hvarje tillstymmelse till fabriks-arbetarebefolkning så väl i stad som å landsbygd. Den senare hade väl sina gerningsmän eller handtverkare, men dessa skräddare, skomakare, smeder, skinnare, af hvilka vanligen funnos atminstone en i hvarje socken, hade, såsom taxeringslängderna utvisa, nästan alltid egde landthushåll med hästar, kor och får. suto ofta t. o. m. på egna hemmansdelar. Der saknades ock nästan fullständigt den stora lösa befolkning, som i våra dagar rundtom riket förtjenar sitt uppehälle med jordbruksarbete, jernvägsbyggnader eller skogshygge. Endast dalkarlar och någon gång helsingdrängar synas redan vid denna tid hafva vandrat i bygderna på arbetsförtjenst; man påträffar understundom vid de kungliga gardarne i Upland, i Vestmanland, i Östergötland dylika dalkarlar såsom »dikare» murare eller timmermän; i grufdriften sysselsättas stundom finnar, hvilka dock synas hafva bildat små bofästade kolonier. Skogsafverkningen var ingenting annat än en binäring till jordbruket, som af bönderna sjelfva drefs under vinterledigheten.

Bergshandteringen var den enda näringsgren, som på landsbygden vid sidan af jordbruket egde en sjelfständig tillvaro, och hvars idkare synas å vissa orter hafva försmått jordens skötsel. Men bergshandteringen dåvarande område var inskränkt till några få trakter af riket, och sådana bergsmän, som alls icke idkade jordbruk, förekommo väl hufvudsakligen endast å Vermlandsberg, vid Noraskoga och Lindesberg, i Lekebergs-

lag samt invid Falu och Sala grufvor. Men äfven om man vill medräkna hela befolkningen inom Kopparbergslagen, Nedre, Öfre och Vestra Bergslagen, der tionde af säd dock uppbars från ett ej ringa antal bönder och jordbrukande bergsmän, steg bergslagsbefolkningen ej till mera än omkring 20,000 personer. Antalet förökas ej mycket, om man dertill såsom idkare af jernmanufaktur lägger hammarsmederna vid Nacka och Wättinge nära Stockholm och vid Dannemora i Upland, bössemederna på landsbygden i Helsingland, samt de få hyttebrukarne vid Åtvidsberg i Östergötland och Näfveqvarn i Södermanland. Mer än 4 $\frac{0}{10}$ af rikets folkmängd tillhörde för visso icke denna näringsgren. — Utom dessa bergsbrukets idkare egde Sverige naturligtvis äfven i Östersjöns skärgårdar en med fiske sysslande befolkning, som dock endast på få ställen var alldeles främmande för åkerbruk och i hvarje fall dref någon boskapskötsel.

Hela den öfriga befolkningen på landsbygden, liksom en stor del af städernas, bestod af hushåll, som af jordbruk hemtade sitt uppehälle. Sjelfva förvaltningsorganismen, världslig och kyrklig, var väsentligen fotad på jordbrukshushåll. Med undantag af några skrivare i Stockholm idkade embetsmännen egen landtman-näring. De hemmavarande knektarne bodde för det mesta som bönder på egna hemman, och äfven de ryt-tare och hofmän, som lågo i borgläger å konungens gårdar, liksom de fogdar och fogdetjenare, hvilka suto på egna eller förlänade hemman, bildade stora jordbruks-hushåll, som föddes af gårdens skörd och ladugårds-afkastning. Presterskapet var naturligtvis öfverallt bosatt å gårdar med jordbruk; och det gafs ingen adels-person, som icke egde åtminstone en sätesgård till sitt nödtorftiga uppehälle, mycket få som ej på sätesgårdar tillbragte största delen af sitt lif. Det är naturligtvis

omöjligt att härutinnan angifva säkra proportionstal, men jag tror mig icke våga för mycket med det antagandet, att af Sveriges dåvarande befolkning fullt 90 % kunde sägas vara idkare af jordbruk eller dess binäringar.

Det är, så vidt jag kan se, denna ojämförligt större öfvervigt af jordbrukande befolkning i det sextonde seklet, som tillräckligt förklarar det i förstone skenbart underliga i de siffror, hvilka angifva jordbruksnäringens förmåga att fylla befolkningens lefnadsbehof vid olika tidpunkter. Man har i sjelfva verket snarast fog till förundran deröfver, att den svenska jordens produktionsförmåga, åtminstone under senaste mansåldern, så väl kunnat motsvara den starka tillväxten af en folkmängd, hvilken till så stor del från jordens bruk vändt sin kraft åt andra näringsgrenar.

Det är slutligen denna jordbrukets och den jordbrukande befolkningens betydande öfvervigt inom det sextonde seklets nationalhushållning, som förtjenar uppmärksammas såsom det vid jämförelse med vår tids förhållanden mest utmärkande draget i den kulturbild, hvars ytterlinier angifvas af förestående siffertal.

De 50,733 mantal, som år 1880 räknades inom området för det sextonde seklets egentliga Sverige, voro fördelade i omkr. 215,600 brukningsdelar, hvartill kommo 128,700 jordtorp och andra lägenheter. Jordeboksmantalet i senare hälften af det sextonde seklet var större: det utgjorde¹⁾ t. ex. 1560 omkr. 70,700 bönder, torpare

¹⁾ Se min *Sveriges Inre Historia*. Första delen. Bil. 2, tab. C. och D, sidd- 24—35. Jordeboksmantalsuppgifter från 1570-talet finnas afven för hvarje härad meddelade i *Sverige 1571*, men hemtade ur fogderäkenskaperna, som stundom äro bristfälliga, äro de ej fullständiga för ett enda år.

eller nybyggare och 1566: omkr. 72,000, men detta mantal var deremot på det hela tämligen nära sammanfallande med antalet brukningsdelar. Utöfver mantalet upptaga väl jordeböckerna för denna tid ett ej ringa antal utjordar, ängar, hagar, tomter, qvarnar, men i de allra flesta fall voro dessa lägenheter brukade under sina hufvudgårdar och troligen mycket sällan med särskilda åbor försedde. »Husmännens» eller »inhysesfolkets» klass var jämförelsevis liten i det sextonde seklets Sverige och bestod förnämligast af »fördelstagande» bönder eller enkor, hvilka väl i vanliga fall hade sitt hemvist i sjelfva hufvudgården om ock med eget hushåll. Lägenheter, som voro med åbo försedda, hette torp, och torpare upptager 1566 års mantalsregister till ett antal af 3,000. »Halfva bönder» voro enligt samma urkund omkr. 4,200 i hela riket; — alla de öfriga kallas »helbönder». Under dessa mantalsiffror, hvilka tämligen oförändrade, — ehuru stundom tillfälligtvis afkortade genom »ödemantal», — återkomma i 1570-talets jordeböcker, dölja sig väl, såsom jag förut antydtt, i vissa trakter en jordklyfning, som efter våra förhållanden skulle anses föga nämnvärd, ehuru den var tillräckligt stor att redan hos landsfadren konung Gustaf väcka bekymmer. Men på det hela var dock, såsom man kan se vid jämförelser med 1571 års taxeringslängder, bondgårdarnes antal tämligen nära öfverensstämmande med brukningsdelarnes eller jordbrukshushållens; och ett utmärkande drag för denna tids jordbruksförhållanden är det jämförelsevis ringa antalet så väl af mycket små som af mycket stora brukningsdelar.

Härmed vill jag icke hafva sagt, att det sextonde seklets Sverige företrädesvis utmärkte sig för en jämn fördelning af jord-besittningen. Tvärtom: det verldsliga frälset, som troligen ej räknade mer än 300—400 familjer,

innehade ensamt bortåt en fjerdedel eller mera¹⁾ af rikets hemmantal, och medlemmarne af högadeln, en Sture, Trolle, Bjelke eller Oxenstjerna med 5—600 hemman, en Brahe, Ros, Lejonhufvud, Grip eller Rynning med 3—400, besuto långt större egovälden än de rikaste svenske godsegare i våra dagar kunna uppvisa²⁾. Men det utmärkande för denna tids stormän var, att deras rikedom på jord icke innebar brukning af stora jordagods. Adelns jordbesittning var långt mera än de stora landgodsen i våra dagar en kapitalplacering, hvars ränta utgjordes i häfdvunna naturaprestationer: den var styckad uti nästan idel medelstora brukningsdelar: den bestod hufvudsakligen af mer eller mindre spridda frälsehemman, brukade af landbönder, hvilka med hänsyn till näringsdriftens art voro med skatte- och kronobönder fullt jämförliga. Lago dessa hemman i närheten af egarens sätesgård, deltog de väl i hans jordbruksdrift genom utgörande af hofveridagsverken, och de rikaste frälsemännen kunde nog redan vid denna tid salunda använda hela socknars arbetskraft. Men vanligen voro den förmögne frälsemannens hemman spridda vida omkring i provinsen, ofta öfver hela riket från Mälaren till danska gränsen³⁾, och egarens befattning med desamma bestod då uteslutande i ränteuppbörd och syner.

Det »stora» jordbruket inom det sextonde seklets Sverige står därför icke i något förhållande till jordegendomens ganska ojämna fördelning. Vi skulle söka detsamma vid frälsets egna gårdar, sätes-, afvels- eller ladugårdarne, å hvilka frälsemännen sjelfva, deras enkor,

¹⁾ Enligt 1566 års mantalsregister voro inom det egentliga Sverige af 72,047 hemman och torp 16,182 eller 22 % frälse, och om Norrland, Vermland, Dal och Dalarne frändragas, voro af 53,733 hemman 15,748 eller 29,3 % frälse.

²⁾ Sveriges tvenne största fideicommiss-complexer. Bondes af Björnö och De Geers af Leufsta utgöra nu resp. 172 och 179 mantal.

³⁾ Se min *Sveriges Lure Historia*: Första Delen sidd. 103—111.

söner eller mågar hade sina hemvist. Men dessas antal var ej särdeles betydande. Jag har efter en tämligen noggrann undersökning¹⁾ icke med säkerhet kunnat räkna flera än 371 sätes- och afvelsgårdar inom området för det egentliga Sverige, och ehuru det är troligt, att synnerligen genom privata handlingar, till hvilka jag ej egt tillgång, bevis kunna framdragas för tillvaron af ännu en eller annan sätesgård, skall dock antalet säkerligen ej kunna bringas öfver 400. Af dessa sätesgårdar yoro åter icke få till storlek och afkastningsförmåga mycket snarlika vanliga bondgårdar: dessa knapesäterier nämligen i Vestergötland och Småland, som i rusttjänst- och tionde-längder antecknas för 1, 2, 3 eller 4 lisp. snörränta, för 1 eller 2 tunnor tiondespanmål, hvilkas egare stundom skiftade om mellan skatte- och frälsevilkor, stundom klagade öfver oförmögenhet att upprätthålla rusttjensten och oftast egde blott ett eller två, någon gång intet, landbohemman jämte sätesgården²⁾. Ofvan dessa knapar, hvilka i social ställning näppeligen kunde skiljas från bönderna, helst när dessa gjorde tjänst som knektar, skyttar och hoffmän, stod en lågadel af mestadels gammal ättlängd och obestridt myndighet i orterna, frälsemän, som utöfver sätegården besuto ett eller annat tiotal landbohemman, som med 300, högst 600 marks rusttjänstränta utrustade en eller två karlar med häst, och hvilkas egna sätesgårdar troligen motsvarade 2, 3 kanske 4, vanliga helgårdar. Sadan är åtminstone den föreställning om dessa gårdars storlek och afkastningsförmåga jag vunnit af de få uppgifter som stått mig till buds rörande vissa af dem. Så visa

¹⁾ Se härom *Sverige 1571* sidd. 122—23, 185—95, 237—39, 266—83 hvaräst för hvarje landskap är noga redogjort för sätesgårdarne inom härad och socknar.

²⁾ Se härom min *Sveriges Inre Historia: Första Delen* sid. 102—103, hvaräst för knaparnes förhållanden är utförligare redogjort.

tiondelängderna¹⁾ t. ex. för säterierna Stensnäs, Lundby, Skinninge, Seglinge, Årby, Rungarn i Södermanland och Upland, för Åryd, Krakesjö, Gimle, Strömsnäs i Småland en tionde af 3 till 4 tunnor, belopp som någon gång antecknas äfven för större bondgårdar —; för säterierna Släddhammar, Erstavik, Ufsunda, Hakunge, Hesselby, Billesta, Penningby, Hamra, Skälby och Brunsholm i Svealanderna, för Bjurum, Påtorp, Kälstorp, Kyletorp, Bronäs i Vestergötland, Näs, Line och Flishult i Småland en tionde af 6 till 8 tr. Om Osaby med 9 tr tionde, heter det liksom om Lästa, att det »ligger för 12 pd smör-ränta», och Flishult, som ger 6 tr tionde, motsvarande omkr. 100 trs skörd, »ligger för 8 pd smör». Om sistnämnda gård säges något senare, att den hade 12 oxar, 37 kor, 40 svin; men den låg i en landsända Småland, der 1571 års taxeringslängder visa, att större bondgårdar vanligen hade 10, ofta nog 20 kor eller mera. Om Bjelkegodset Krakerum upplyser en frälsejordebok, att det hade äng till 317 lass hö och åker till 30 trs utsäde, hvilket der motsvarar högst 150 trs skörd. Det är med så ringa ledning icke möjligt att vid bestämmandet af dylika gårdars medelstorlek komma längre än till mer eller mindre sannolika gissningar; men den anmärkningen bör dock här tilläggas, att af de 267 svenske frälsemän, som i 1562 års rustjenstlängder äro antecknade²⁾, var det ej mindre än 200 som rustade i lägsta klassen allenast med en häst och karl, och 28 som rustade med två; och om man får antaga, att sätesgårdarnes betydighet någorlunda motsvarade frälsemännens förmögenhetsvilkor, torde deraf utan fara kunna dragas den slutsatsen, att vida största delen af

¹⁾ Se härom dels anteckningarna vid tabellerna öfver tionden N:o 1 — 8 i Bil. Litt. A. till detta arbete, dels uppgifterna för de särskilda sätesgårdarne i *Sveriges 1571*.

²⁾ Se min *Sveriges Inre Historia*: Första Delen, tabellen å sid. 100.

desss säterier voro någorlunda jämförliga med dem jag här uppräknat, med 3 till 6 kanske 10 t:r tionde d. v. s. en skörd som kunde vexla mellan 50 och 100, kanske 150 tunnor.

Men det fanns vid denna tid äfven några få riktigt stora herrgårdar, stundom med grundmurade slott, urgamla hemvist för högförnämna ätter, för landets rikaste män och konungens mest betrodde tjänare. Hvad dem beträffar, upplysa t. ex. tiondelängderna, att Gustaf Olsson Stenbock för Torpa i Vestergötland gaf (1545) 20 t:r i tionde; Karin Gyllenstjerna för Lagnö 19 $\frac{1}{2}$ t:r; Klas Bjelke för Vik 13,5 t:r; Ture Bjelke för Salsta och Åke Bengtsson för Eka 13 t:r; Anna Trolle för Frötuna och Anna Bjelke för Åkerö 12 t:r — tiondebelopp som skulle antyda, om de voro rätt utgjorda, skördar från 300 till 180 t:r. Om Åkerö heter det i en frälsejorbok, att det »räntade» 1 $\frac{1}{3}$ läst d. v. s. 64 t:r korn, en term, som naturligtvis betyder något helt annat än tionden; och efter liknande uppgifter »lågo» äfven Lindholmen i Upland för 64 t:r ränta, Sjö för 72 t:r, Hörningsholm för 80 t:r, Benhammar för 80 t:r, Rydboholm för 96 t:r. En aman förnämlig gård, Käggleholm, som från konungahuset kom åter till ätten Lejonhufvud, säges ock ligga för 96 t:r korn, och om densamma vet jag, att den t. ex. 1556 hade ett utsäde af 60 t:r, skörd af 294 t:r med ladugård af 52 oxar, 76 kor, 349 får och getter, 73 svin. En annan högst betydande gård var det gamla Fogelvik som »räknades» för 96 lisp. smör, och om tre större gårdar Skellnora, Tynningön och Ekholmen, som genom donationer öfvergått från konungen till frälsemän veta, vi, att de bägge förra hade 30—33 t:r utsäde, den sistnämnda 76 t:r utsäde med 85 kor och 60 oxar.

Så bristfälliga uppgifter som de nu anförda tillåta ej någon säker bestämning af de adeliga sätesgårdarnes

storlek. Så mycket torde man dock kunna antaga för visst, att icke ens de största af dem voro mera betydande än de gårdar, som tillhörde konungen och af hans fogdar förvaltades. Och om dessa sistnämnda landgods äga vi lyckligtvis så fullständiga upplysningar i behåll, att man deraf kan erhålla en verklig bild af det »stora» jordbruket i det sextonde seklet.

Jag har härmed angifvit de allmännaste dragen af jordbrukets förhållanden vid den tidpunkt min skildring omfattar. Rörande allmogens och de adeliga sätesgårdarnes brukningssätt och näringsdrift skulle väl en och annan uppgift kunna tilläggas hemtagd dels ur kungliga bref, dels från de antydningar som lemnas af skatteuppbörden, och fältet är för öfrigt tämligen fritt för atskilliga mer eller mindre säkra gissningar. Men jag inskränker mig till att i det följande ur de kungliga gårdsräkenskaperna meddela mera pålitliga uppgifter om det jordbruk, som bedrefs vid denna tids mönstergårdar. Utan allt tvifvel stod jordbruksnäringen derstädes i det väsentliga på samma ståndpunkt som det innehade vid allmogens hemmansbruk. Den store godsegaren konung Gustaf hade ingen aning om den klyfta som skiljer ett »rationellt» brukningssätt från »gammal god sed»; hans fogdar hade inga säkrare regler för jordens odling och boskapens ans att följa än de fäderneärfda vanor, som redan vid den tiden ledde bondens näringsdrift. Efter all anledning voro dessa i sextonde seklet häfdvunna sedvänjor inga andra än de, som ännu i mannaminne egt full giltighet för var allmoges odlingssätt och på många ställen kanske ännu i dag kämpa mot nya fördringar å ett tidsenligt jordbruk, och det är därför af

stort intresse att taga kännedom om deras tillämpning och resultat vid det stora jordbruket.

VII.

Gustaf den förste var icke blott en stor konung; *Kungsgårdarnas värd- skaper.* han var tillika den störste private jordegare¹⁾ och jordbrukare som någonsin funnits i Sverige, och den adlige jorddrottens intressen och bestyr äro under hela hans regeringstid så sammanknippade med konungavärfven, att man ofta nog icke kan fatta de senare utan att hänföra dem till de förra. Han hade med full kunglig magt och myndighet öfvertagit största delen af de slott och ladugårdar, hvilka under unionstiden betraktats såsom de höga herrarnes obestriddliga läns-lotter; han hade inom kort till dessa betydande jordagods lagt biskopars och klosters storartade ländrier, och slutligen blef han såsom Vasars och Sturars arfvinge herre till några af de större enskilda sätesgårderna i riket. Att styra och ställa med årsväxt och afvel var hans största lust, och hans bref till sina tjenare innehålla lika mycket af en adelig jordbrukares hushållsföreskrifter som af en konungs bud om rikets angelägenheter. Mot slutet af sin lefnad synes han alltmera hafva vändt sin håg till dessa förvärfvskällor, och då uppdyka planer att öfver hela Sveriges rike, helst i hvar socken, anlägga kungliga afvelsgårdar. — en tanke som stod i det närmaste samband med afsigten att för landet ordna ett pålitligt försvar. Det skulle föra mig alltför långt att här utförligare redogöra för denua sida af den store konungens administrativa och ekonomiska verksamhet; min uppgift är allenast att gifva en bild af den jordbruksnäring, som under hans

¹⁾ Utom sina afvelsgårdar hade konungen omkr. 5,000 hemman »arf och eget».

noggranna uppsigt anordnades och under hans söners tid med svagare krafter drefs vid de kungliga afvelsgårdarne.

Räkenskaper för några af dessa gårdars förvaltning äro i behåll från 1540-talet, men först mot slutet af detta årtionde och i början af 1550-talet begynna de att blifva mera fullständiga och med systematisk noggrannhet uppställda. Det är tydligen konungens och han kamrerares stränga fordringar, som smäningsom framtvingat den för sin tid mönstergilla redovisning, hvilken derefter förekommer i nästan alla gårdsräkenskaper. Fogden redogör för akerns gärdens med deras utsäde och skörd af hvarje sädesslag, för ängar, hagar, mossar med deras afkastning i hö eller fräken, för humlegårdar, trädgårdar, kålgårdar och rofveland, för bistöckar, jagt och fiske, för gårdens mjöl- och sågeqvarnar med deras mald och försägning. Han följer råg, korn och hafre från uppbörden till utsädet, till malden, med dess afgång i utmalning, till bakningen, till brygden, till utfodringen åt hästar och svin; han redogör för det bakade brödets och det brygda ölets utspisning vid herrebord och legofolksbord. Han angifver noga stallets och ladugårdens kreatur af alla slag, deras tillökning genom stutars och qvigors upptagande som oxar och kor, genom inköp eller leverans, genom falars, kalffvars, lams och grisars tillkomst, deras minskning genom »störtning», leverans till andra gårdar, eller slagt. Han redovisar, huru många nötsfall, fläksidor, ryggar, tungor, huru många tunnor sylta, korfvar och kaldun uppstått efter hvarje slagt; huru många tunnor och lispund smör vunnits i afvel efter under året mjölkande kor, huru många lispund ost efter får och getter; han följer äfven dessa victualier noggrant genom alla processer, saltning, torkning, rökning till förtäringen eller leveransen i konungens varuhus. Han intager i uppbörden ull, hampa och lin, i

utgiften deras omsättning till garn, till ryor, vepor, strumpor, vadmal eller blaggarn och dessa persedlars leverans eller utdelning till gårdens folk. Han redovisar höets och halmens uppbörd från gårdens ängar eller från bönderna och dess utfodring för dag, vecka eller månad till hästar och annan boskap, likaså uppbörden af hjälpedagverken från bönderna och deras användning till allehanda gårdens nödtröft. Han börjar med inventarium och slutar med inventarium för alla förråd, all boskap, alla bohagspersedlar och allt »fateburens» innehåll.

För forskaren är denna fullständighet tilltalande genom den mångahanda ledning den gifver till omdöme öfver tidens jordbruksförhållanden. Men osökt framställer sig ock frågan, huru det var möjligt att inom detta redovisningssystem upprätthålla den kontroll, hvarförutan uppgifterna för forskaren och i synnerhet för egendomsherren måste hafva föga värde. Konung Gustaf och hans kamrerare hade uppfunnit en sådan kontroll — egendomlig nog, men icke utan betydenhet. De »satte» vissa regler för uppbörd så väl som för »utgift», och det var fogdens sak att tillse det dessa fordringar blefvo fyllda. De bestämde, tydligen med någon jämkning efter vunnen erfarenhet på olika ställen, att af en spann råg skulle skördas 6, 8 å 10 spann, efter en året om mjölkande ko kärnas 2, 3 till 4 lisp. smör, efter en oxe skiras 1 ¹/₂, 2 till 3 lisp. talg, af en oxhud skäras ett visst antal skosulor, af en spann råg bakas viss mängd olika slags bröd och bryggas viss mängd olika slags öl, de bestämde utspisningen för dag eller månad för hvarje person till de olika borden o. s. v. hela redovisningen igenom. Hvad fogden redovisat under det bestämda uppbördsmåttet, eller öfver beräknade utgiften, det skrefs honom till skuld, och hvad han redovisade i öfverskott eller besparing det skrefs honom till

godo. Sällan kom han undan utan ett betydande skuldsaldo, och det berodde då på K. Mits nad att, t. ex. i betraktande af missväxt eller andra förhållanden, nedsätta eller eftergifva hans skuld.

Förvaltningen var såhunda egentligen ett slags arrende, hvars villkor tämligen ensidigt bestämdes, och det må lemnas derhän, huruvida denna kontroll var tillräcklig för att fullständigt motverka egennyttans underleif. Men för forskningen har detta kontrollsystem en ej ringa betydelse. De räkenskaperna vidfogade särskilda »ordinanser» eller vid räkenskapernas revision gjorda anteckningar om kammarens anspråk på afkastning af hvarje slag innebära ett intyg om, hvad man vid denna tid ansåg vara ett rimligt korntal, en rimlig smörafvel, en rimlig utfodring, en rimlig behållning af kött, talg, ister från kreatur, och att dessa »satser» årligen kommo till praktisk användning vid skuldregistrets uppgörande, synes ock böra hafva ledt dertill, att fogden i sina redovisningar icke utan nödtvång allt för mycket afvikit från verkligheten. Utan dessa ordinanser och utan den grundliga revision, som räkenskaperna årligen underkastades, ofta inför konungen sjelf och alltid i kammaren, hvarom vidlyftiga »tillminnes»-anteckningar bära vitne, skulle naturligtvis fogdarnes redogörelser för afvel och utgift icke ega någon symnerlig tillförlighet sasom ledning för omdömet. Sadana de nu föreligga, synas de mig deremot förtjena rätt stort vitsord, och äfven der ett och annat af deras innehåll kan förefalla gatlikt, kunna deras uppgifter göra anspråk på att icke förkastas utan försök till förklaring.

Från året 1555 har det lyckats mig att hopsamla i det närmaste fullständiga uppgifter om skörden vid de kungliga gårdarne. Af de 69 gårdar som vid denna tid funnos, hafva endast sex i brist af säkra uppgifter för detta år näst uteslutas. Skörden vid de återstående 63 gårdarne utgjorde i spannmål — 30,754 tunnor, hvaraf 16,181 tr rag, 12,671 tr korn och smärre belopp hvete, hafre och ärter¹⁾. Medeltalet för en gård var såhunda omkr. 500 tunnors skörd efter något mindre än 100 tunnors utsäde; korntalet för alla gårdarne var 5,2. Häraf faller bästa anparten på de 15 gårdarne i Upland med i medeltal 548 trs skörd efter 78 tr utsäde eller 7 kornet, under det att vid 11 gårdar i Smaland och Västergötland skördades i medeltal 521 tr efter 137 trs utsäde eller 3,8 korn. Årets största skördebelopp faller vid Upsala ladugård med 1,230 tr, Svartsjö och Ventholms gård med 1,200 tr, Kronobergs ladugård med 1,125 tr. Öfver 750 tr skördas vid 14 gårdar, under 250 tr vid 10 gårdar, hvaraf dock 6 lägo i Bergslagen. Årsväxten 1555 var på det hela god, delvis riklig, en dålig äring sådan som 1571—73 års skörd gaf helt andra spannmålsbelopp. Räkenskaperna för 1571, — hvilka dock för flera gårdar näst kompletteras genom räkenskaper från 1572, 73 och för hela Östergötland från 1582, — utvisa för likaledes 63 gårdar en skörd af allenast 15,000 tr, och en summarisk uppgift från 1573 för konungadömet antyder ännu lägre belopp.

En sammanställning af flera olika års skördar vid några mera betydande gårdar utvisar ej obetydliga växlingar så väl i skörd som i utsäde. Såhunda utgjorde:²⁾

¹⁾ Se Bil. Litt. C, tabb. 29: 1—11 sidd. 205—215.

²⁾ Se de detaljerade uppgifterna för hvar och en af dessa gårdar i Bil. Litt. C, tabb. 31—36, sidd. 218—219.

		Utsade		Skörd		Korntal		medel- tal
		lagst		högst		lagst		
		t	n	n	n	o	r	
vid	Stockholms gamla ladugård (9 år)	60	128	265	851	4.4	10.6	7.5
	nya " (11 år)	55 ¹ / ₂	124	423	848	5.6	11.1	6.2
	Ekolsunds gård..... (8 år)	74	147	443	910	4.1	7.9	6.0
	Upsala " (12 år)	82 ¹ / ₂	390 ¹ / ₂	654	2414	3.5	9.0	6.8
	Gripsholms " (16 år)	91	174	442	1236	3.2	8.7	6.2
	Borgholms " (23 år)	46	187	410	975	1.6	5.8	3.5
	Varnanas " (8 år)	90 ¹ / ₂	151	189	361	1.9	4.4	2.6
	Strömsrums " (9 år)	89	189	246	564	1.8	3.8	3.0
	Kronobergs " (7 år)	103	207	260	897	2.2	7.1	4.3
	Brunsboda " (4 år)	41	130	94	591	2.3	5.1	4.3
	Högnatorp " (11 år)	55	172	263	513	2.8	4.8	3.2

Enär de olika serierna af dessa räkenskaper icke omfatta alldeles samma år och den ena således kan innefatta ett större antal svaga, den andra ett större antal goda år, varder jämförelsen naturligtvis icke fullt bevisande, men svärligen kan man undga att erkänna det vitsord, som äfven dessa sammanställningar lemna om akerodlingens olika standpunkt i Mälareprovinserna och vid de småländska gardarne. Den starka Uplandsjorden gaf redan denna tid en vacker afkastning, och särskildt för hvete och råg kunde man ej sällan ernå 10:de kornet och deröfver. Också är det vanligt nog, att den kungliga kammaren vid gardar i Upland och Södermanland och för dessa sädesslag fordrar 10 spann skörd af 1 spann utsäde, under det att 8:de kornet eljest plägar »sättas» som normal afkastning, ehuru den vid de flesta gardarne i verkligheten sällan kan uppnås. I södra Sverige kommer den magra och troligen illa skötta jordmanen sällan öfver femte kornet af något sädesslag och stannar oftast vid tredje.

Vexlingarna i utsädesmängden vid de nämnda gårdarna bero naturligtvis på flera olika grunder, icke minst derå, att såsom jag längre fram skall utförligare visa, allt emellanåt åkerarealen tillfälligtvis utvidgades genom sådd i svedjeland. Men man kan knapt undertrycka den iakttagelsen, att något egentligt framåtskridande jordbruk var ej det, som idkades vid det sextonde seklets kungliga mönstergårdar. De årsserier, som jag kunnat följa från seklets midt till inemot dess slut, ådagalägga stundom snarare en tillbakagång¹⁾. Utan tvifvel har under konung Gustafs fredliga hägn och husfaderliga omvårdnad gårdarnes afvel i många stycken förbättrats eller alldeles nyskapats: han mottog flera af dem i lägervall, besatte dem med nytt boskapsinventarium, anordnade dagsverken af kringliggande allmoge, tvang fogdarne till sträng redovisning och höll i allo »ögat på brädet» med hushållningen. Tyvärr saknas i allmänhet från de första åren af hans godsförvaltning sådana räkenskaper, som bereda tillfälle till jämförelse med gårdarnes skick under hans senare år. Men man ser t. ex. huru Borgholms ladugård växer från 1543 till 1547, huru Högnetorp och Brunsboda gårdar ryckas upp från 1544—46 till 1563, huru Juleta gård förändras, sedan den öfverlemnats till konungen, att icke nämna alla de

¹⁾ Att utsädet vid Högnetorp nedgår från 513 tr (1563) till 432 tr (1576) och kotolet från 62 till 45; utsädet vid Brunsboda likaså från 130 tr (1563) till 41 tr (1572) och kotolet från 126 till 29, beror utan tvifvel hufvudsakligen på härjningarne under 1560-talet, efter hvilka gårdarne hade svårt att repa sig. Men vid Stockholms gamla ladugård var 1548 utsädet 235 spann och kotolet 116; utsädet var 1565 blott 127 och 1599 blott 164 sp.; kotolet samma år 32 och 33; vid nya ladugården nedgick utsädet likaledes från 170 sp. (1548) och 247 sp. (1549) till 111 sp. och 142 sp. (1571 och 1599), kotolet från 154 till 86 och 54. Vid Gripsholms ladugård var utsädet 219 sp. år 1553 och 231 år 1555 men 1587—88 blott 182 å 204. Bättre ställer sig förhållandet vid Upsala och Borgholms gårdar, men någon betydligare utveckling under 30 års tid kan dock ej skönjas. Se härom Bil. Litt. C. Tab. 31—36, sidd. 218—229.

smågårdar, som här och der i landsorterna skapas af prestbord eller bondhemman för att lefva ett kortvarigt lif. Någon sådan utvidgning eller förbättring af den odlade jorden eller af ladugårdsskötseln, som i våra dagar känntecknar näringens framsteg, kände dock dessa gardsbruk knappast till; den var ej heller förenlig med sjelfva förvaltnings- eller rättare utarrenderings-metoden. Der saknades den inre drifkraften, det lefvande egna intresset för näringskällornas utveckling; fogden var nöjd om han kunde framföda sitt folk och sina borglägerskarlar; när brist hotade, låg hjälpen allt för nära till hands i användning af inflytande skattepersedlar.

Så vidt jag af jämförelserna mellan hundratals räkenskaper från olika tider af tidskiftet 1543—1599 kunnat finna, lär man ock knappast upptäcka någon väsentlig förändring af jordbrukets skaplynne under denna tid; det kan utan vansklighet betraktas som väsentligen likartadt vid seklets midt och mot dess slut. Det har därför ej heller syns mig innebära någon fara att, allt efter tillgang eller brist på räkenskaper, hemta uppgifter till jämförelser från olika årtionden af hela denna period.

Det skulle naturligtvis vara af synnerligt intresse att känna, i hvilken mån det sextonde seklets åkerodling uppfylde villkoren för ett kraftigt tillgodogörande af naturens alstringskraft; men i de flesta hänseenden lemna oss räkenskaperna utan tillräcklig ledning för säkra omdömen häröfver eller för fullständiga jämförelser med vår tids förhållanden. De redovisa oftast för användningen af de skatte- och hjälpe-dagsverken, som af bönderna utgjordes till gardens bruk, och deraf finner man, att utom till vanligt höbergnings-, skörde-, gärdnings-, byggnads- eller smides-arbete användes hvarje år ganska betydliga arbetskrafter till ärjning, trädnings, plöjning och

harfning¹⁾, till dikning, till dyngekorning, hvarjämte understundom särskildt legefolk anlätades för utförande af större dikningar²⁾. Men deremot redovisas aldrig i detalj för arbetet af gårdens egna drängar, och sålunda är man ur stånd att, t. ex. genom jämförelser med utsädesmängden, bilda sig någon föreställning om intensiteten af det arbete, som nedlades på jordens ans och odling³⁾.

Att jordbruksdriften vid denna tid icke var någon alldeles konstlös och sorglös handtering, det framgår dock tydligt nog både af räkenskaperna, af konung Gustafs hushållsföreskrifter och af samtidiga författares utsago. Pligten att dika, göda och bruka jorden inskräper konungen både hos sina fogdar och hos allmogen. Per Brahe vid århundradets slut vet, att jorden icke gifver afkastning utan sorgfällig beredning och noggrant iakttagande af häfdvunna regler för brukning, sådd och skörd. »I första väg» skall trädas lagligen djupt, helst på vintertalet i April månad; »i andra väg» trädas i Juni månad, då ock dyngan köres ut, och gödes tjockt

1) Det skulle icke löna mödan att här anföra exempel ur dessa dagsverksregister, emedan antalet dagsverken till hvar och en af dessa förrättningar knapt gifver någon upplysning om arbetets intensitet. Men så mycket ser man tydligt, att åkerens *bruk* tog fullt så mycken tid som skördens inhöstande.

2) Som exempel må anföras från räkenskaperna för Vastena 1557: »till 12 dikare som dikat 3,092 famnar i Starby och Kedjevads gården, famnen 7 penn.; — vid *Konungsbro* gård 1558: till 10 dikare för 2,091 famnar; vid *Norrköpings* gård 1558: till 11 dikare för 4,490 famnar; vid *Tuna* gård 1595: 25 dikare för 3,351 famnar; *Linköpings* gård 1555: 900 famnar dike 4 penn. famnen.

3) Så får man väl t. ex. af räkenskapen veta, att vid Ekolsunds gård, der utsädet för året var 135 t: spannmål mest råg och korn, utkördes af bönderna 1566 5,600 och 1567 4,500 lass gödsel, hvilket, om åkerarealen skulle beräknas till 200 tld. vore allenast 28 å 22 lass på tunlandet; men det är icke känt, om ej kanske lika mycken gödsel utfördes af gårdens egna drängar, och så kan intet omdöme fällas ens i detta fall, der dock ovanligt nog ej blott antalet dagsverken utan äfven antalet lass är i räkenskapen angifvet.

på leran, tunt och ofta på sanden, och i »tredje väg» trädes under Juli månad. I Augusti lägges akern i vinterfära och utfäras väl.

Per Brahe¹⁾ känner ganska noga de försigtighetsmatt, som måste iakttagas vid akerns behandling under hvilotiden och förarbetning för den kommande sådden. »Der så är, att snön eller tiälen i April månad förhindrar trädningen »i första väg», så att han icke kan trädas förr än på sommardelen, så måste man följa alt efter som jorden torkas och bär öken till. Ty om det trädes för blött eller ock för grundt, när det sedan skarpar till, så går det med stor möda upp uti »annan väg». Plägar ock oftast växa tistel och ogräs derefter och blifver fast kocklet och ond uti hvar trädning der efter, när som olagligen brukas i »första väg».

För dikningen gälde nog den i en senare tids hushallsböcker upptagna regeln, att »två karlar dika 50 famnar nytt dike om dagen, 2 spadtag på botten och bredat der efter, så blir det ett godt spadtag djupt»²⁾.

För saningen gälde enligt P. Brahe reglerna, att i April eller Maj, när dvergsnäten draga sig öfver koklorna i åkern, skulle utsås värsäd, »nämligen vårhvete, vårråg och korn uti fet jord, hafre allena uti mager jord, och ärjes eller myllas strax derefter». »När det hafver skinet två dagar eller fler, så brukas hafven eller välten än en gang eller två, om det behöfves, tills det blifver smått. Der ock regn kommer uti strax efter, så

¹⁾ Gamle Grefve Peer Brahes, Fordom Sveriges Rijkens Drotsets, *Oeconomia* eller Husholdz-Book för ungt Adelsfolk, Skrifvin år 1581. Tryckt på Wijsingsborg 1677. sidd. 102—111.

²⁾ *Rålamb's »Adeliga Öfning»* Tom. 13 sid. 52. 11731 års »Gårdsfogdeinstruktion» heter det ock, att en karl kan dika 25 famnar dagligen lagliga nya diken, som äro två alnar breda, en aln djupa och en aln på botten, der lägligheten icke kräfver dem mindre. Klof- eller Skärdiken af mindre storlek och aflopps diken af större betydenhet kände man ock.

måste harfvas skärpa, om det hafver varit något stort regn, som slår mullen tillhopa, eljest förhindrar det brådden så, att han icke kommer upp igenom. Är ock brådden somligstädes uppgången, så hafver man icke så stor skada uppå honom, att man harfvar ett streck, än som det blifver ogjordt». Slutligen: »när must kommer och brodden är så hög, att han höljer dufvan på åkern, då skall der vältas, både för det musten håller sig bättre vid roten, och emedan det sedan är bättre att skära».

»I Juli», heter det, »från Olufsmessa till Larsmessa sås gammal råg, och köres, strax det är harfvat, väl djupa vatufåror, på det icke mycken brodd bortskämmas, när som der iles med och han är ny uppgången; och köres fåror der sedan utföre, som jordmånen tillsäger, och landfåras väl omkring åkern utmed renerna; det hjälper väl emot vatu-sogh». Från Larsmessa i Augusti till Bartholomæi sås ny råg och harfvas och tillredes som gammal råg. Hvete sås i September från Mår-messa till Korsmessa. Enligt Per Brahes uppgift besåddes på Rydboholm fem »jugera» (troligen tunnland) med fyra tunnor spanmål, och det »ganska bekvämligt», hvilken rymd ock med fyra hästar kunde på en dag uppköras.

Så vidt gårdsräkenskaperna utvisa, var den allmänt gällande regeln, att hvete och råg såddes på hösten, korn, hafre och ärter på våren. I södra Sverige ser man någon gång nämndt, att utsädesrågen var »finsk», utsädeskornet »uppländskt»¹⁾. I dessa trakter, synnerligen i Kalmar län, förekom redan vid den tiden vårråg och vårhvete allmännare än vid de öfriga gårdarne.

Den äldsta mera fullständiga beskrifning jag sett om växtföljd och åkerfördelning i Sverige förekommer

¹⁾ Vid Gripsholm förekomma på 1580-talet stundom smärre belopp »tyskt korn» i utsädet.

i 1731 års Gårdsfogde-instruktion, der det heter¹⁾: »hvert och ett landskap har sitt särdeles vedertagna åkerbruksmanér: som Upland, Södermanland, Vestmanland och Östergötland låter halfva utsädet årligen ligga i tråde; Nerike, Vestergötland, Skåne, Öster- och Vesterbotten bruka mest tredingstråde, det är en tredjedel ligger osådt och två delar sås. I Halland, Blekinge och många distrikt i Vestergötland samt flere provinser brukas ensäde, nämligen de beså sin åker hvert år mest med vårsäd, vårråg och korn, samt låta ingen del af deras utsäde förr ligga i tråde än den är alldeles utmagrad och intet orkar bära; då lägga de på några år ett sådant stycke uti gräsvall, beså det samma med höfrö och väpling.» Det är antagligt nog, att dylika skiljaktigheter i växtföljden förefunnits mellan olika landsändar redan i 16:de seklet. Säkert är att t. ex. vid Upsala gård hela åkerjorden var fördelad i två ungefär lika stora gården, hvilka hvartannat år lågo i säde, hvartannat i tråde. Räkenskaperna visa der tydligt, att å »södra gårdet» togs skörd åren 1548, 1550, 1552, 1554, 1556, å »norra gårdet» åter åren 1549, 1551, 1553, 1555, 1557. Å det gårde, som för året låg i säde, såddes i ett skifte på hösten 35 å 50 tr råg och hvete, i ett annat skifte på våren 35 å 60 tr korn och hafre, någon gång ärter. Vid flera andra gårdar såsom Ekolsund, Örby, Vesterås kan samma växtföljd spåras, och till och med vid Horns gård i Småland antecknas, att samtliga gårdens 14 gården lågo hvart annat år i säde.

De flesta gårdarnes räkenskaper medgifva icke någon öfversigt öfver växtföljden. Men stundom vill det synas, som om man kunde låta den ena åkerafdelningen

¹⁾ Tillförlåtelig Gårdz-Fogde Instruction, grundad i nödiga mål på lag och Kongl. Förordn.; Eller Underrättelse för Gårdz-Fogdar och Laudthushållare etc. af *Eric Salander*. Andra Editionen. Sthm. 1731, sid. 133. I 1727 års upplaga saknas kapitlet om åkerens fördelning.

ligga i säde, den andra i träde under flera år efter hvarandra. Så tyckes den långa, men stundom afbrutna räkenskapsserien för Gripsholm gifva vid handen, att under tidskiftet 1552—1580 derstädes begagnats tvåskifte med två eller tre års fortlöpande träde och två eller tre års fortlöpande säde å hvardera gårdet, hvar-
emot under åren 1581—88 ett års träde och ett års säde jämt omvexla, sålunda:

	Norra eller Östra Gärdet. ²	Södra eller Vestra Gärdet.		Norra eller Östra Gärdet.	Södra eller Vestra Gärdet.
	S p ä n n.			S p ä n n	
1552 såddes höstsäd	129 ¹ ₂	—	1577 såddes höstsäd	—	170
1553 " vårsäd	84 ¹ ₂	—	1578 " vårsäd	—	44
" " höstsäd	—	154	" " höstsäd	221	—
1554 " vårsäd	—	41	1579 " vårsäd	?	?
" " höstsäd ¹⁾	—	48	" " höstsäd	—	176
1555 " vårsäd	81 ¹ ₂	—	1580 ²⁾ " vårsäd	—	43 ¹ ₂
" " höstsäd	—	47 ¹ ₂	" " höstsäd	—	225
1556 " vårsäd	—	182	1581 " vårsäd	—	8 ¹⁾
" " höstsäd	189 ³ ₄	—	" " höstsäd	—	195
1557 vår. t. 1571 vår.	?	?	1582 " vårsäd	—	72
1571 såddes höstsäd	138	—	" " höstsäd	210	—
1572 " vårsäd	209 ¹ ₂	—	1583 " vårsäd	44	—
" " höstsäd	—	158	" " höstsäd	—	186 ¹ ₄ ¹⁾
1573 " vårsäd	—	60 ¹ ₂	1584 " vårsäd	—	60 ¹ ₄
" " höstsäd	—	184	" " höstsäd	184	—
1574 " vårsäd	—	116	1585 " vårsäd	25 ¹ ₂	—
" " höstsäd	216	—	" " höstsäd	—	147 ¹ ₄
1575 " vårsäd	18	—	1586 " vårsäd	—	28 ¹ ₂
" " höstsäd	296	—	" " höstsäd	163	—
1576 " vårsäd	?	?	1587 " vårsäd	29	—
" " höstsäd	159 ³ ₄	—	" " höstsäd	—	142
1577 " vårsäd	34 ¹ ₂	—	1588 " vårsäd	—	61
			" " höstsäd	133	—

¹⁾ Förutom utsäde på sveder och täppor.

²⁾ 1581 och 1582 års räkenskaper äro något motsägende i fråga om 1580—81 års sådd, men den senare synes hafva vitsord.

På samma sätt är vid Värnenäs gård i Kalmar län växtföljden tämligen oregelbunden, såsom synes af följande öfversigt:

	Södra Gärdet.	Norra Gärdet.	Medel- Gärdet.	Värnenäs- Gärdet.	Östra Lyckan.	Eskils- hagen.
	T u n n o r.					
1554 säddes höstsäd	10	—	—	—	10	—
1555 " vårsäd	18	65 ² ₃	33	—	—	—
" höstsäd	—	—	—	—	11	4
1556 " vårsäd	11 ¹ ₂	59 ¹ ₃	23	—	—	—
" höstsäd	—	12	—	—	8	4
1557 " vårsäd	30 ¹ ₂	44 ² ₃	16 ¹ ₃	—	—	—
" höstsäd	—	18	—	—	8	—
1558 " vårsäd	31 ¹ ₂	61	—	11	—	3
" höstsäd	3 ¹ ₂	16	—	6 ¹ ₂	7	—
1559 " vårsäd	49	65	—	—	—	—
" höstsäd	17	16	—	—	—	—
1560 " vårsäd	—	92 ¹ ₂	—	—	12	—
" höstsäd	16	—	—	—	3 ¹ ₂	—
1561 " vårsäd	—	54?	—	—	—	—

Här är tydligen ensädes-bruket åtminstone å det ena gärdet förherrskande, och vid åtskilliga andra gårdar, synnerligen i Småland, synes också enskifte med säde år efter år utan uppehåll förekomma. Så var t. ex. förhållandet delvis vid *Borgholms* ladugård, der enligt »till minnes»-anteckningen i 1559 års räkenskap funnos: ett ladugårdsgärde, »sås hvart år 26 t:r»; ett Gietestada gärde, »sås hvart år 33 t:r»; en åker uti Kollestada gärde »sås hvart år 4 t:r»; en Diurehage »sås hvart år 3 t:r»; men dessutom *Norra trädet*, »sås hvart annat år 53 t:r»; *Södra trädet* »sås hvart annat år 40 t:r.» Vid Strömsrunns gård var omvexlingen mellan träde och

såde oregelbunden¹⁾), och vid Kronobergs ladugård synes, åtminstone af tre års växtföljd att döma, ensåde hafva rådt. Östgöta- och Vestgöta-gårdarnes räkenskaper medgifva ingen öfverblick af växtföljden.

Om sålunda grundformerna af åkerodlingen i allmänhet under 16:de seklet framträda ungefär sådana, som de af författare från 17:de och 18:de seklen utförigare beskrifvas, och sådana de ända till senare tider mångenstädes hos vår allmoge bibehållit sig, så var äfven åkerbruksredskapen vid denna tids kungsgårdar någor-

¹⁾

Vid Strömsrums gård såddes:	Espedalsgårde och Patalycka.	Torsrums gård.	Strömsrums gården stora och lilla.	Prestgården stora och lilla.	Bucktorps- gården östra och vestra.
1554 höstsäd.....	34	—	10	—	—
1555 vårsäd	66	—	13	15	19
höstsäd.....	30	—	1	—	13
1556 vårsäd	63	—	16	15	22
1556—57—58.....	?	?	?	?	?
1558 höstsäd.....	44 ¹ / ₂	—	—	—	—
1559 vårsäd	—	92 ¹ / ₂	?	—	—
höstsäd.....	50	—	—	—	—
1560 vårsäd	—	40	54	—	—
höstsäd.....	—	—	—	—	52
1561 vårsäd	24	48	—	—	—
höstsäd.....	—	—	—	—	58
1562 vårsäd	—	37	46	—	18
höstsäd.....	92	—	—	—	—
1563 vårsäd	—	—	95	—	—
höstsäd.....	—	—	—	—	35
1564 vårsäd	50	?	—	—	—

hunda densamma, som den alltsedan varit ända till den sista mansålderns storartade förnyelsearbete å detta område. Öfveralt möta oss i inventarierna de till samfärdsel och åkerbruk nödiga »ankosterna»: kärror, vagnar, två- och fyrehjuliga, flakar, slädar, kälkar, släpor, höväflar, dröger, selar, ok, tjufvor, grepar, spadar, spett, liar, skäror, yxor, krokxor, rotyxor, knostrar, viggas, hackor, kalhackor, vändhackor, moderhackor, samt de för åker-trädningen afsedda *trädes-billarne*. Men anmärkningsvärdt är, att vid flera gårdar, hvilkas inventarier dock äro särdeles fullständiga, anträffas inga andra körredskap för jordens uppbrukning än dessa trädes-billar, ofta i stort antal; så i synnerhet i Småland. Äfven »ärje-krokar» äro omnämnda¹⁾. Förhållandet antyder nog, — såsom så mycket annat — en mindre utvecklad åkerskötsel, ty dessa billar hörde utan tvifvel till de minst fullkomnade redskapen och voro troligen ej alltid af jern, utan af det hårda »bild-träd», om hvars särskilda förvaring Per Brahe talar i sin hushållsbok. Men åtskilliga af de större gårdarne i Mälareprovinserna förete en så mycket större rikedom och omvexling af allehanda körredskap till åkerns ans. De ega flera stycken trädes- vår- och mullårder, harfvar, vältar, trädesstockar, sladdar, samt ofta en eller flera plogar med både billar och rist²⁾. En del

¹⁾ Så t. ex. vid *Kronobergs* och *Kalmar* slotts ladugårdar. Vid *Horns* gård upptager det vidlyftiga inventariet 1551 allenast 11 trädes-billar (af jern); vid *Ottenby* gård 1554: 4 st. trädesbillar; vid *Högnetorps* gård i Vgl. 1573 blott 10 st. billar; vid *Linköpings* gård 1545: 1 årdrar, 5 billar, 1 jernharf; men vid *Starby* gård 1546 endast 20 st. »äriekrokar utan bildar»; 2 träharfvar; 20 st. trädesbillar af jern och 1 jernharf. Vid *Tymelsö* gård 1556: 8 trädesbillar, 8 vårbillar.

²⁾ Många gårdsfogdar synas hafva ansett öfverflödigt att i sina inventariiförteckningar redogöra för »ho-redet» eller »ankosterna», och jag kan därför ej fullständigt redogöra för förhållandet vid alla gårdar. Men exempelvis må här anföras ur de fullständigare inventarierna några uppgifter om olika slags åker-kör-redskap.

Vid *Stockholms gamla ladugård* fannos 1549: *Jernredskap*: 2 plogar med rist och billar; 4 harfvar med 109 jernutenar, 2 vältar med jernboglar; 10 trädesstockar med billar;

af dessa äro *jernredskap*, en del anföras under rubriken »borede af trä» tillsammans med flakar, vagnar, byttor, tinor, bunkar, och denna omständighet jämte den stora omsorg hvarmed för en och annan omnämnes, att den är försedd med jerntenar, jernyglor eller jernstampar, visar nog, att dessa trä-redskap ofta voro helt och hållet tillverkade af trä.

Jag har redan förut framhållit, att sädesslagen voro vid de kungliga gårdarne något annorlunda proportionerade än å allmogens åkrar. Rågen hade åtminstone vid Uplands och Södermanlands gårdar afgjord öfvervigt. Kornet var åter öfvervägande i Småland. Dock vexlade förhållandet vid samma gård under olika år, stundom på det mest nyckfulla sätt, så att ingen bestämd regel kan angifvas. Hvete och hafre förekomma i de flesta fall

vid *Stockholms nya ladugård* s. å. a) jernredskap: 4 plogar med bill och rist; 6 jernharvar; b) träredskap: 12 trädesstockar; 12 myldårder;

vid *Örby gård* 1547: af *jern och trä*: 13 trädesstockar; 9 vårårder; 5 harfvar med 26 jerntenar;

vid *Kongsörs gård* 1546 af *jern*: 7 plogbillar, 7 plogristar; 4 trädesårder-billar; 10 vår-årder-billar; af *trä*: 3 plogar med billar; 3 trädesårder med billar; 3 harfvar; 3 harfvekrokar med jern.

vid *Ekolsund* 1547: 10 trädesårder med jern; 8 vårårder med billar; 2 vårårder utan billar; 1 plog med bill och rist; 1 plog med gammal bill; jernharvar 4; 5 jernade harfvakrokar; 1 vält med jernstamp; 1 vält utan jernstamp;

vid *Vesterås ladugård* 1573: 2 nya plogar; 11 plogbillar; 12 trädesbillar med stockar: 8 jernharvar; 3 vältar; 6 vårårder med billar; 1 slad med jerntenar;

vid *Väsby gård* 1573: 3 plogbillar; 9 harfvakrokar; 4 vältar; 10 årder med billar; 11 myldårder med billar; 2 plogristar;

Uti *Gripsholms* gårds räkenskaper har jag ej lyckats finna något inventarium öfver ankosterna, men hvad deraf fans vid konung Gustafs tillträde till gården är dock upplyst af en »utskoren skrift» från 1529, som i K. Ark. förvaras. Den visar, att när i Mester Eskils närvaro Gripsholms gård 1529 annammades för konungens räkning af Olof Henriksson, utgjordes, »boredet» af 5 hövagnar, 4 dyngvagnar, 4 kärror, 4 längslädar, 12 kälkar, 12 arbetsselar, 8 yxar, 3 jernviggas, 2 vändehakar, 30 liar, 5 jernstänger, 1 plogbill, 4 jernade tvåbetesdrätter, 6 jernade ok, 2 jernade tvåbetes hartogher, 12 trädesbillar, 2 jernharvar, 2 vältar med jernnålar och tamp, 10 vårbillar.

I *H. Hildebrands Sveriges Medeltid*: Första Delen, II: sid. 181 äro meddelade goda afbildningar af forntida åkerredskap.

enlast i små quantiteter, likaså *ärter* och *bönor*, hvilka nästan voro ett slags trädgårdsväxter; vid åtskilliga gårdar odlades äfven *kål*, *rofvor*, *morötter*, *lök* och *senap*¹⁾.

Trädgårdar omnämnas i de flesta större gårdarnes räkenskaper; deras afkastning bestod i äpplen och päron, någon gång plomer, krikon och kirsebär²⁾. Sådana gårdar, som fordom innehafts af biskopar och abboter, voro tydligen framför andra försedda med dylika anläggningar: Gripsholm, hvars trädgård »Hans Nåde hade sjelf», Alvastra, Vadstena, Norsholm, Brunsboda, Juleta; — men de förekommo äfven vid Ekolsund, Vängarn, Upsala, Ekholm, Räfsnäs, Tynnelsö, Borgholm m. fl. Af äpplena lagades »must», af kirsebär reddes ock dryck.

Humla var ock odlad vid ganska många af afvelsgårdarne; det var en af konung Gustafs favoritidéer, att odling af densamma både vid hans egna och vid böndernas gårdar måtte minska beroendet af utlandet. Men till någon betydande utveckling kunde denna växt ej drifvas, och liksom humla i allmänhet, näst saltet, var Sveriges förnämsta införselartikel, så ser man af de kungliga varuhusleveranserna, att den för den betydande ölbrygden så viktiga varan på långt när ej kunde an-

1) Vid Stockholms ladugårdar var odlingen af dessa köksväxter företrädesvis utvecklad. Der skördades vid gamla och nya ladugården kål nästan hvarje år till 100 å 150 tunnor, rofvor flera år från 30, 50 till 100 t:r, då och då senap, såsom 1565: 30 lisp., 1567: 29 lisp. Vid Gripsholm skördades 1558 23 t:r morötter, 1 tunna lök, 1560 24 t:r kål, 5 1/2 t:r rofvor, 3 t:r lök, 10 t:r morötter och 1/2 tunna senap. Exempelen från öfriga gårdar äro ej så betydande.

2) Såsom exempel må här anföras: Vid Gripsholm växte 1552 i »Stora trädgården» 52 t:r äple, 32 t:r päron, 1 ottung krikon, i »finska kirsebärgården» 1 t:a kirsebär; 1561 ränta tre trädgårdar 20 t:r äple, 37 t:r päron, 2 t:r kirsebär;

vid Räfsnäs togos 1 t:a äplen, 6 1/2 t:r päron, 1 fjerding krikon, 1 1/2 t:a kirsebär,

vid Ekolsund 1558; 9 t:r äplen;

vid Vängarn 1558 3 t:r äplen och päron;

vid Vadstena samma år 16 t:r äplen, 28 t:r päron; 1553 ur munke- och biskopsträdgårdarne 68 t:r äple, men 1554 blott 4 t:r äple.

skaffas af gårdarnes egen afvel. — Äfven *lin* och *hampa* såddes och skördades vid några kungliga gårdar; för året 1555 var från samtliga 63 gårdarne uppbörden af *lin* nära 80 lisp. af *hampa* 136 lispund.¹⁾

Jämte det ordnade sädesskiftet å åkergårderna förekom nästan vid hvarje gård allt emellan sådd och skörd å *svedjeland*. Denna bruknings-form var tydligen mycket vanlig; flera gårdar finnas, der hvarje år tages större eller mindre rågskörd af sved; stundom förekommer samma svedjeland två eller tre gånger i räkenskaperna, men oftast flyttas, efter detta odlingssätts art, svedjesådden från ett ställe till ett annat. Så såddes vid Gripsholm 1553 i Ekeby sved 8 t:r råg, 1555 i Aliö sved 40 t:r råg, då 630 dagsverken användts för att der hugga svedjeland, 1559 i Skalby sved 36 t:r råg; vid Upsala gård 1549 i Valstada sved 19 t:r och i Sandviks sved 12 t:r råg, 1552 i Vårdsätra sved ej mindre än 196 och i Bertoga sved 118 t:r råg, och voro det året 70 dalkarlar aflönade för rödjning och svedning vid Flötesund och Bertoga sved; 1554 blef likaså sådt i Malma sved 24 t:r, i Fjällegårdet 28 t:r; endast 1557 återkom ny sådd i Vårdsätra sved af 16 t:r råg. År 1555 fingo vid Vadstena 50 dalkarlar 511 mark för det de rödt hafva och huggit skogen af Masesta äng, Möle-hagen och Kedjevads gärde, och 1557 fingo åter 8 dalkarlar 183 mark för huggning och svedjning å Masesta äng.

I denna svedjebrukning, som föregicks af rödjning, rothuggning och bränning, låg tidens system för ängsviddernas och betesmarkens utveckling; rågsädet var

¹⁾ Se Bil. C. tabb. 29: 1—11, sidd. 205—215.

endast en öfvergångsform för den igenvuxna betesmarkens förvandling till äng, och svedjandet återkom, så snart hagarna blifvit för tätta eller den gamla ängen alltför tufvig. Huruvida man åt ängens odling och bibehållande som »hård vall» egnade någon synnerlig vård kan visserligen icke ur räkenskaperna utletas, men det torde väl kunna antagas, att rikedomen på vidsträckta marker och bristen på arbetskraft vid denna tid, såsom ännu långt fram i senare århundraden, förhindrade all egentlig ängsodling. Dock ser man, att skilnad redan nu gjordes på »hårdvallshö», »ängshö», samt »starrhö» och fräken, hvilka liksom vass och rö någon gång förekommo i utfodringen.

Hvad ängarnes äring beträffar, kan jag efter räkenskaperna tämligen noggrant angifva antalet sommarlass hö, som i ladorna inbergades, och en jämförelse med utsäde och skörd af spannmål torde ej vara alldeles utan intresse. År 1558¹⁾ var uppbörden vid 44 af de kungliga afvelsgårdarna 29,443 sommarlass hö mot ett utsäde af 3,725 tr och en skörd af 22,000 tr spannmål, så att emot en tunna utsäde svarade omkr. 8 lass hö, hvilka torde kunna skattas till 200 lisp. eller 40 centner. Proportionerna äro något olika för olika landskap, så att i Vestmanland bergas 15, i Upland 10, i Södermanland 8, i Småland 6 lass hö mot en tunnans utsäde²⁾. Naturligtvis berodde detta förhållande mellan utsäde

¹⁾ Se Bil. Litt. C. tab. 30, sidd. 216—17. Häringe och Hammarstad, Kalmar, Kronobergs och Orreholms gårdar äro här ej medräknade, emedan höuppgifter saknas.

²⁾ Vid Östergötlands gårdar är förhållandet allenast 2,2 lass hö mot en tunna utsäde. Räkenskaperna från denna provins äro så förstörda, att jag ej kunnat hopsamla någon längre serie för någon gård, eller vinna ett större antal uppgifter särskildt för årsväxten. Men de få som fullständiga återstå, synas bekräfta detta förhållande af jämförelsevis ringa hö bord. Dock torde böra iakttagas, att det som i Östergötland kallas sommarlass hö möjligen var större än annorstädes. Se härom Bil. Litt. C. sid. 232.

och höbord väsentligen på årets gräsväxt, och vid en och samma gård växlar därför proportionen från år till år högst betydligt. Det normala förhållandet är dock att, olika efter olika orters belägenhet, antalet sommarlass hö är från fem till tio gånger större än utsädet tunnental¹⁾.

När man i adertonde seklet begynte teoretisera öfver landtmannanäringen och uppgöra förhållningsregler bland annat för den rätta fördelningen mellan åker- och ängsafkastning, gälde det som ett ideal af jämvigt dem emellan, att en gård af 40 tunnors utsäde skulle hafva äng till 400 lass (tydiligen sommarlass) hö eller »10 lass för tunnland» åker; och som man kan finna, uppfylles] denna proportion ganska väl vid sådana konung Gustafs gårdar som Upsala, Gripsholm, Ekolsund, Kongsör, under det att många gårdar föredde ett långt ringare höbord. Jag lemna till vår

¹⁾ I Bil. Litt. C. tabb. 31—36 äro meddelade uppgifter från åtskilliga gårdar om utsäde, skörd och ängsafkastning, hvaraf framgår att i medeltal inbergades:

	Sommarlass hö å 25 eller 20 lisp.	Mot utsäde af tunnor spanmål.
vid Stockholms gamla ladugård (medelt. af 9 år)	505	98
» nya » (» 11 år)	519	85
Ekolsunds » (» 8 år)	900	116
Upsala*) » (» 10 år)	2,662	148
Gripsholms » (» 16 år)	952	119
Borgholms » (» 21 år)	721	120
Värnens » (» 8 år)	327	123
Strömsrums » (» 11 år)	614	123
Högnatorps » (» 10 år)	417	137

*) Här äro åren 1553 och 1565 ur medeltalsberäkningen uteslutna. Det ena året var utsäde i svedjeländ abnormt stort, det andra saknas höuppgift.

tids rationele jordbrukares eget bepröfvande, huruvida en hötillgång af 200 å 250 lisp. för hvar tunnans åker-utsäde nu må anses för mycket eller för litet. Proportionstal, som jag på enskild väg från en och annan större gård erhållit, synas vitna derom, att man nu för tiden icke på långt när lägger så stor vikt vid hö-afkastningens kvantitet för en väl ordnad landhushållning: naturligt nog, då en så stor del af kreaturens utfodring numera består uti säd, rotfrukter, oljekakor, hafrehalm, allt goda ting som för sextonde seklets ladugårdshushållning voro nästan alldeles främmande. Men äfven der en större gård i våra dagar skördar 200 å 250 lisp. hö mot en tunnans åker-utsäde, innebär denna proportion ett helt annat förhållande mellan åker- och ängs-areal än i konung Gustafs dagar. Ty höet togs den tiden uteslutande af naturliga ängar, och för att af sådana erhålla ett lass hö erfordras ju många gånger större rymd än å vår tids timotej- och klöfver-vallar. Jämförelser af denna art framställa därför ingen åskådlig karaktersskilnad mellan vår tids och forna tiders jordbruksnäring. Det är först vid aktgifvande på förhållandet med kreatursstockens antal, beskaffenhet och underhåll, som de för de bägge tidskiptena betecknande dragen framträda, och det är därför af nöden att egna någon närmare uppmärksamhet åt stall och ladugård vid konung Gustafs och hans söners afvelsgårdar.

VIII.

De 63 kungliga gårdarnes boskapsstock utgjordes		<i>Kungsgårdar- nes boskaps- skötsel.</i>
1555 af Hästar	1,308	
Oxar	2,227	
Kor	4,067	
Ungnöt från 5 år[4,454]		
Får.....	9,831	
Getter	1,689	
Svin	6,091 tills. nötkr.-enheter	14,243.

I medeltal för hvarje gård funnos sålunda omkr. 35 oxar och 64 kor, 70 ungnöt¹⁾, 156 får och öfver 90 svin samt 226 nötkreatursenheter. Högsta antalet *kor* finner man vid Kronobergs, Kongsörs, Gripsholms, Ekolsunds och Svartsjö slott (162 till 131 st.) och vid ytterligare 10 gårdar går kotallet till 100 och deröfver. Endast 4 gårdar hafva 20 kor eller derunder, endast 11 under 40 kor. Fårafveln är starkast vid Stockholms, Svartsjö, Ekolsunds, Upsala gårdar i Upland, Norsholms i Östergötland med öfver 300 får, samt vid de båda Ölands-gårdarne Horn med 418 och Gärdslösa med 567 får. Svinkreaturen förekomma i största mängd vid Svartsjö (251) och Upsala (244), Kongsörs (356) och Gripsholms slott (340), der verkliga storhjordar underhållas.

Jag har i det föregående anmärkt, att proportionen mellan skörd och boskapsstock för hela riket, sådan den framgår af tionde- och taxeringslängder 1571—76, tämligen nära stämmer öfverens med samma proportion,

¹⁾ Den för vår tids landthushållare säkerligen öfverraskande höga siffran för ungnöt förklaras bäst deraf, att såsom ungnöt, d. v. s. stutar och qvigor, räknas i räkenskaperna alla nötkreatur från 5 år. Stutar och qvigor om 5, 4 och 3 år, hvilka t. ex. i vår officiella jordbruksstatistik upptagas såsom oxar och kor, utgjorde ofta större delen af ungnöts-besättningen. Deremot inräknades i »inventariet» kalfvar endast sällan; de förekomma oftast i »års-uppbörden».

sådan den utvisas af de kungliga gårdarnes räkenskaper¹⁾. Vid denna allmänna jämförelse kunde, i brist af uppgifter om utsädet för hela riket, endast skördesiffrorna användas. Vill man i detalj anställa dylika jämförelser med förhållandet vid större gårdsbruk i våra dagar, torde det vara riktigast att hålla sig till utsädesbeloppen såsom mindre skiftande och mera betecknande för åkerarealen. Om man sålunda jämför utsäde och kreatursantal vid de kungliga gårdarne, visar sig, att vid 63 gårdar mot 100 underhållna nötkreatursenheter svarade i medeltal ett utsäde af 40 tunnor rågvärde²⁾, så att

1) Vid gårdarne växlar kreatursinventariet från år till år ganska betydligt, beroende å nedslagting, störning, sjukdom, leverans, eller bristande tillökning af skatteboskap, såsom lätt synes af de sammanställda uppgifterna för vissa gårdar i Bil. Litt. C. tabellerna 31—36. Till ojämnheten bidrager väl ock, att räkenskapernas inventarier icke alltid äro upprättade vid samma tidpunkter. Räkenskapsårets början var normalt Michaeli-tid*), på hvilken inventariet skulle vara ställt, men det förekom nog ej sällan, att gårdsfogdarne begagnade sig af tillåtelsen i 1563 års fogdeinstruktion att göra upp räkenskapen mellan jul och nyår. Der inventariet upprättades vid Michaeli, strax före den stora slagte-tiden, var nog boskapsstocken, nyss inkommen från betena, på sin höjdpunkt, och inventariet blef då större, än när det upprättades efter jul. Denna omständighet gör ock, att den boskapsstock, som i mina tabeller efter inventarierna angifves, stundom torde vara något högre än årets medeltal af underhållna kreatur, och det kan sättas i fråga, om jämförelsen mellan denna inventarieboskap och sädesskörden vid sådant förhållande är fullt berättigad. Men boskapens minskning genom slag ersattes tydligen genom ny afvel under vintern, och så finner man ofta nog, att skilnaden ej är stor mellan höst-inventariet och det öfver vintern utfodrade kreatursantalet. Och om i det senare förekommer något mindre antal stutar eller oxar eller får, än som inräknats på hösten, så upptaga deremot utfodringslistorna nästan alltid ett långt högre antal stallade borglägershästar, än höst-inventariet öfver gårdens egna hästar angifver, hvadan jag ej tror någon väsentlig missräkning vara begången genom användande af inventarielistorna, hvilka för öfrigt äro de enda, som kunna erhållas någorlunda fullständiga. Se Bil. Litt. C. sidd. 231—235.

2) Jag behåller här den förut begagnade reduktionen till tunnor rågvärde, hvilken någorlunda torde återgifva älfven den proportion, efter hvilken de olika sädesslagen såsom utsäde upptaga åkerens areal. Detalj-

*) Se Kammarrådets förordning om räkenskapernas uppställning och granskning år 1547. U. i *Samling af Instruktioner för den Cirila Förvaltningen*.

på hvarje tunnas utsäde kommo 2,5 nötkreatursenheter. Proportionen var något olika i olika landsorter.

Äfven härutinnan stämmer proportionstalet rätt väl med den regel för en god landthushållnings jämvigt mellan åkerodling och boskapsafvel, som 18:de seklets rationele jordbrukare till efterrättelse faststälde¹⁾.» Det är en försigtig och klok hushållare» säger Salander», »som vid sin gård icke mera boskap samlar och pålägger, än han kan framföda och vid godt hull hålla. Fördenskull och för att någorlunda finna medelvägen, framställes det exemplet till underrättelse, att till en gård som består af 40 tunnors utsäde, bör finnas, till 400 lass bö, 3 par goda hästar, 5 par starka oxar, 40 mjölkekor, 1 tjur, 18 stutar och qvigor, 20 ungnöt med småboskap och kalvar, 1 stodhäst, 4 à 5 fåhlar, 180 à 200 får.» Sammanlagda utgöra dessa ett antal af 110 nötkreatursenheter eller 2,75 nötkr.-enheter mot en tunna utsäde.

Det må lemnas till vår tids landhushållare att sjelfva hvar efter sin orts lägenhet bedöma, i hvad mån en dylik jämvigt mellan utsäde och kreatursantal må synas dem svarande mot nutidens fordringar. Troligen skall man i många trakter vid vår allmoges hemmansbruk återfinna förhållanden, som någorlunda motsvara hvad som för hundra femtio år sedan framhölls såsom mönster af klok hushållning och för tre hundra år sedan förekom vid konungens bästa afvelsgårdar. Uppgifter, som från åtskilliga större gårdar kommit mig tillhanda visa deremot, att proportionen vid dem är en helt annan,

—
uppgifterna finnas i Bil. Litt. C. tab. 29: 11, sid. 215. Reduktionen till tunnor rågvärde får för utsädet verkställas efter specialtabellerna.

¹⁾ E. Salander: *Utförlig Gårdz-Fogde-Instruktion*. Sthlm 1727. Exemplet är upprepadt i alla upplagorna af detta arbete och förekommer äfven sedermera i *Fischerströms »Economiske Dictionnaire»* m. fl. arbeten i detta århundrade.

att mot en tunnas utsäde knapt svarar en nötkreatursenhet, äfven om potatis-utsädet ej tages i betraktande. Man får deraf dock visst icke draga den slutsatsen, att jordbruksnäringens vilkor sålunda försämrats; ja, det vore till och med förhastadt att af en sådan kreatursantalets underlägsenhet sluta till en motsvarande minskning af boskapsafvelns värde och betydighet. Om boskapskötseln i vårt land i senare tider förlorat något af den vikt, den för trehundra år sedan egde, ligger bristen säkerligen icke vid de större landgoods, der med nedsättning af kreatursstockens antal följt en betydande förbättring i dess underhåll och afkastning, eller der en minskning i tillgång å ladugårdsgödsel kunnat ersättas genom artificiella gödningsämnen. De landhushållare, som nu förvalta konung Gustafs forna afvelsgårdar, hafva måhända mindre rika höskördar att inberga i sina lador, men de äro af hötillgången långt mera oberoende genom anlitage af fodermedel, som på hans tid voro okända. De hafva troligen för det mesta vida mindre stall- och ladugårdsbesättning att uppvisa än han, men de skulle förvisso icke behöfva skämmas vid jämförelsen mellan de kreatur af alla slag, som vid de olika tidpunkterna underhöllos. Skilnaden mellan den högre jordbruksnäringens ståndpunkt i de bägge tidskiftena framträder därför först, när man jämför boskapsstockens förhållande till fodertillgången och till ladugårdsafkastningen. Då uppenbarar sig tillfullo svagheten i den landhushållning, som på vidsträckta ängs- och hagmarker underhöll stora boskapsdjordar, men hvars uppgift också var att med knappaste nöd framföda så många kreatur, som kunde öfver vintern hållas vid lif, för att under vår, sommar och höst göra sig betet till godo.

I Bil. Litt. C. tab. 37 har jag utförligt redogjort för den vinterutfodring, som bestods vid de kungliga gårdarne i konung Gustafs och hans söners tid. Räkenskaperna ega härutinnan så mycket större vitsord, som man väl kan antaga, att kreaturen erhållit mindre, men icke att de fått större rationer än fogden redovisat, och hvad de ådagalägga, det är, att utfodringen i de flesta fall var, efter vår tids begrepp, synnerligen knapp. Hvad som i våra dagar endast torde förekomma under nödår, och vid de svagaste bond- eller torparegårdar, det var då regel vid konungens slott: boskapen släpptes ut att söka sin föda, så snart snön begynte gå af marken, och fördes ej i hus, förrän senhösten var inne. Vintern beräknas i räkenskaperna normalt till 28 veckor från Oktober till Maj, eller såsom året tillbjöd¹⁾; men mycket ofta är den inskränkt till 26 veckor eller till 6 månader, i södra provinserna stundom till 22 veckor, någon enda gång utsträckt till 29 eller 30. Foderförrådet under dessa vinterveckor berodde naturligtvis på årets höafkastning; rationerna vexla därför ganska mycket äfven vid samma gård, men så vidt behållna räkenskaper vitsorda, synas de hafva varit allmänneligen större i mellersta Sverige än i Götaländerna. Vid Grips- holms, Kongsörs, Ekolsunds, Stockholms och Upsala gårdar förekommer åtminstone några gånger, att åt kon- utfodrats öfver vintern i medeltal 5 eller 4 sommarlass, vid Upsala gård höjer sig rationen engång till och med

¹⁾ I Per Brahes Hushållsbok heter det i andra bokens fjärde del vid månaden Maj: »Märkes allehanda boskap, förr än han släppes ut. Släppes ut boskap på holmar och hagar. Fällas på åkeru; släppas bockar på holmar.» Först vid Juni månad säges: »Drättes-oxar släppas ut, när de få full bet» — hvilket ock öfverensstämmer med räkenskaperna, som för oxarna vanligen redovisa några veckors längre vinterfodring. Sist i September månad antecknas: »skola ökene tagas in i Michelsmessö». En och annan räkenskap har anteckning om vinterfodring från d. 11 (nu 21) September till 28 April (nu 8 Maj), men så lång tid varade den endast sällan.

till 7 lass eller 1 lass i månaden. Men 3 och $2\frac{1}{2}$ lass äro vanliga vinter-rationer, 2 lass förekomma såsom undantag. För oxen beräknas 7, 6 och 5, en gång för gödoxar vid konungens egen ladugård å Gripsholm till och med $10\frac{1}{2}$ lass eller $1\frac{1}{2}$ lass i månaden, hvilket ju är en vacker utfodring; 4 lass synes vara ett vanligt medeltal. I Vestergötland och Småland äro deremot 4 och 3 lass för så väl oxar som kor endast vackra undantag, 2 lass ett skäligt medeltal, och vid sådana stora gårdar som Borgholm och Kronoberg äro $1\frac{1}{2}$ lass för kon, 2 lass för oxen ej ovanliga.

Utgår man nu från det troligen berättigade antagandet, att ett *sommarlass*¹⁾ hö under 1500-talet haft samma storlek som i senare tider d. v. s. 25 eller 20 lisp., så skulle, efter det högsta af dessa pundetal, en medeltalsberäkning utvisa såsom normalt utfodringsmått inom det öfra Sverige 100 lisp. till oxe, 75 lisp. till mjölkande ko, i det sydligare Sverige 75 lisp. till oxe, 50 lisp. till ko: — allt för i medeltal (28 veckor) 200 dagar. En riklig utfodring kunde vid sådana gårdar som Gripsholm och Upsala stiga till 175 lisp. för oxen, 125 för kon, men en riktig småländsk svältföda kunde för dem bägge gå ned, till 50, 40 kanske 30 lisp. på samma tid.

Till hö-rationerna kom visserligen något halm, hvilken at boskapen användes både såsom »strö» och som »foder», någon gång t. o. m. såsom »hackelse». Denna dels såsom »långhalm», dels såsom »brut-halm» redovisade fodertillgång var dock, — vid den i jämförelse med boskapsstocken ringa sädesskörden, — i de flesta fall synnerligen knapp; der höet räcker till 10 skålp. eller mera om dagen, synes halmen hafva ansetts all-

¹⁾ Se undersökningen härom i Bilagan Litt. C. före tabellen 37, sidd. 230—33.

deles öfverflödigt¹⁾. Den i våra dagar företrädesvis använda, lätt förtärda och på fettämnen rikare hafrehalmen fans föröfrigt endast sällan att tillgå; der kreaturen stilledes med annat torrfoder än hö, fingo de knapra på den styfva råg- och bjug-halmen. Vår tids kraftfoder kände man naturligtvis icke till, och korn eller hafre var uteslutande förbehållet åt hästar, svin och en eller annan gödoxe för hofvets behof.

För den som lärt sig, att en användbar mjölkko skall i vinterföda hafva för hvarje dag »30 skålp. utmärkt anghö», eller »10 skålp. klöfverhö och 20 skålp. halm», eller »10 skålp. anghö, 12 skålp. halm jämte mäske, maltgroddar, oljekakor och säd», skall ofvan anförda utfodringsordning af allenast 3, 5, 8, 10 skålp. hö om dagen förefalla otroligt ringa och möjligen föranleda något tvifvel om beräkningarnes riktighet. Men man får akta sig att döma förhållandena i sextonde seklet efter erfarenheter från vår tids herregårdar eller med

¹⁾ Af de i Bil. Litt. C. tab. 32 sid. 221 införda uppgifterna om vinterutfodringen vid Upsala och Ekolsunds gårdar synes, att vid Ekolsund kunde utfodras 4 å 5 kärvar halm mot ett lass hö, stundom ett lass halm mot 7 lass hö, vid Upsala gård ett lass halm mot 4, 5, 7, 9 ja 12 lass hö. Likaså utfodras t. ex. vid

Örebro slott	1573	mot 1,253	lass hö	120	lass halm
Strömsrums gård	1559	1,030	»	230	» »
Hors »	1557	492	»	87	» »
Segersjö »	1587	816	»	39	» »
Gripsholm	1556	940	»	88	» »
	1555	2,043	»	97	» »
Brådenäs	1560	758	»	136	» »
Borgholm	1559	968	»	85	» »
	1558	1,057	»	90	» »

o. s. v. Någon gång är halmutfodringen större såsom vid Orreholmen 1551: 351 sommarlass hö och 219 lass halm, eller vid Värmenäs 1560 och 1563 och vid Ottenby 1553 och 1554, der boskapen fick ungefär lass mot lass af halm och hö; men då föddes ock oxen öfver vintern med 2 lass hö och 2 lass halm d. v. s. högst 5 skålp. om dagen af hvardera. Vid Kronoberg utfodras 1556 955 lass hö samt 418 lass råg- och bjughalm och 106 lass hafrehalm; men årets hafreskörd var fyra gånger större än vanligt.

det högre jordbruksförstand, som aberopar sig på fysiologiskt-kemiska lagar. Den utfodring, hvarom 1500-talets räkenskaper bära vitne, är en gata för den som tänker på de nötkreatur, han skådat vid våra landbruksutställningar; men den har utan tvifvel varit en verklighet ännu i Carl den elftes tid och hela det adertonde århundradet igenom. »Sakkunnige» skriftställare förde vid den tiden ett helt annat tal om kreaturens nödtorft än i våra dagar.

Ännu 1756 skref *Jan Brauner* i sina *Tänkar vid skötseln af Boskap* etc. »Men det är visst, att kon bör hafva fullt upp, eller så mycket i henne går; hon betalar det rikligen i mjölk. Två lass godt hö är nog för kon i 7 månader, 54 lisp., då 5 marker bestås henne om dagen; får hon derjämte af agnar och halm med salt uppå, så är hon väl belåten». Så yttrade sig både denne och flera andra¹⁾ »rationele» jordbrukare för hundra år sedan, godkännande en praxis, som alldeles öfver-

¹⁾ I *E. Salanders: Utjortlig Gardzfogde-Instruction af 1727* (och sedermera i upplagorna af 1731—1775) meddelas sid. 52—55 en noggran utfodringsordning för »hela vintern, 6 å 7 månader eller något mera», hvilken kräfver för en ox 3 $\frac{1}{2}$ å 4 sommarlass hö och 40 kärfvar (= 80 lisp.) halm, en ko 3 lass hö och 40 kärfvar halm, ett får, förutau löf, $\frac{1}{2}$ å $\frac{1}{4}$ lass hö o. s. v. Han vågar ännu ej göra anspråk på hafrehalm för andra än hästar. — I *Svenska Red-dejan* eller »välöfvade Hushållerskan» af K. D. tr. i Vesterås 1772, heter det ock s. 28: »Sant är att der ett godt höbord gifves, så bör en ko hafva i utfodring 3 lass hö, men gräsväxten och ängen rätta detta bäst». Och ännu så sent som 1828 skrifver *Davelli* i sina *Fogderegior eller Ladugårdsordning vid Wangsjoberg*: sid. 68: »det minsta förråd man bör ega är efter 4 lass på hvar häst, hvilket, sedan det torkat, å 24 lisp. på 240 stillningsdagar, gör 8 marker dagligen, för hvar ox 3 lass, gör 6 marker, för hvar ko 1 $\frac{1}{2}$ lass, gör 3 marker, för hvart ungnöt 1 lass gör 2 marker». Han var alls icke frikostigare än fogdarne i konung Gustafs tid. Han tillägger dock: »Herregårdskreatur äro ej födda utan med dubbelt denna tillgång af välbergadt godt hö, halmen öräknad». — I *Fischerströms Ekonomiske Dictionnaire* af 1780, Andra Delen sid. 392—93 heter det med större anspråk på frikostighet: »En ko bör njuta bättre och finare hö än dragoxen. Den förra bestås till 14 marker hö om dagen eller något öfver 4 lass vintern öfver. Andra räkna 2 $\frac{1}{2}$,

ensstämmer med utfodringen i 1500-talets mönstergårdar, en praxis som af verkliga landthushållare numera utdömes, men som nog ännu delvis håller sig kvar åtminstone inom de lägsta lagren af vår landhushållning.

Men om vinterutfodringen var svag, så var ock afkastningen af de sålunda underhållna kreaturen derefter. Konungens och kamrerarnes anspråk på ladugårdsafveln var, såsom det i räkenskaperna allmänneligen uttryckes: »efter hvar ko tre pund smör och en kalv om året». Någon gång, såsom vid Gripsholm och Upsala, der man ock finner utfodringen vara så mycket rikligare, »sattes» 4, ja $4\frac{1}{2}$ lisp. smör. Räkenskaperna utvisa mycket olika resultat. Det förekommer en och annan gång, att ladugårdens smörafkastning pr ko uppgått i medeltal till 5 lisp.; icke sällsynt är siffran 4 lispund, mest vid gårdar i Upland och Södermanland¹⁾); men 3 lispund synes verkligen vara ett ganska vanligt medeltal, utom i Småland och Västergötland, der det sällan uppnås. Vid flera gårdar är afkastningen normalt $2\frac{1}{2}$, 2, sjunker stundom till $1\frac{1}{2}$, ja till 1 lisp. pr ko. Sammanställningen af uppgifter för 1555 (56 m. fl. år) visar, att smörafkastningen vid de 63 gårdarne utgjorde i medeltal blott $2\frac{1}{2}$ lisp. pr ko, i Västmanland och Södermanland 3 lisp., i Östergötland $2\frac{1}{4}$ lispund.

andra åter $3\frac{3}{4}$ lass, utom hvad som gifves af halm och andra varor. Dragoxe bör undfå minst 16 marker bö... De som tycka denna utfodring vara för mycket rundelig, böra besinna, att 20 kreatur väl födda, skaffa mera gagn i hushållningen än 40 magre».

¹⁾ Se härom de meddelade uppgifterna om smör-afkastning i Bil. Litt. C, tab. 29: 1—11, 30, samt 31—36 för olika gårdar under olika år. Afkastningen växlar, såsom der synes, ganska betydligt från gård till gård, stundom äfven vid samma gård från år till år. Orsakerna till sådan växling, der den framträder från ett år till annat vid samma gård, kunna vara mångabanda, och äro ej alltid i räkenskapen framträdande eller angifna. Stundom berodde nedsättning i afkastningen på sjukdom, som omtalas, stundom på foderbrist, stundom på vårdslöshet, såsom då det anmärkes vid Gripsholm 1581, att kalfvarna fått dia 42 kor, hvaraf smörafkastningen nedgått för dessa till $1\frac{3}{4}$ lisp., under det öfriga 100 mjölkande kor gifva hvar 4 lisp. smör.

Mahända skola äfven härvid var tids jordbrukare, vid jämförelsen med sin egen erfarenhet, tillåta sig något tvifvel på uppgifternas riktighet. Med tanken fästad på goda kor af herrgårdsraser, som lemna från 1,000 till 700 kannor mjölk om året, och med skälig uppskattning deraf till 10 à 7 lisp. smör, skola de helt naturligt fråga sig, huru de kor skulle hafva varit beskaffade, som gäfvö i undantagsfall 5, i vanliga fall 3 till 2, ja ända ned till $1\frac{1}{2}$ lisp. efter hvar calf, och om ej i sjelfva beräkningen finnes något, som gifver förhållandet en rimligare förklaring. Närmast ligger till hands det antagandet, att endast en del af sötmjölken användts till smörberedning och det öfriga förbrukats i hushållet; men häremot talar den omständigheten, att räkenskaperna som dock redovisa för hushållsförbrukningens allra minsta detaljer, så sällan upptaga »söt mjölk» eller grädda, och att när någon gång till hofvets behof dessa födoämnen ingå i utspisningskontot, de da äfven upptagas som en särskild post i uppbörden, behörigen uträknade i smör. Hvad vid gårdarne normalt förbrukades af mjölk var tydligen endast den mjölk, som återstod efter gräddsättningen och som därför icke behöfde särskildt redovisas. Icke heller hjälper det att rikta någon misstanke på lispundvigstens storlek, ty de skillaktigheter, som derutinnan kunde förekomma vid olika gårdar, voro ej af tillräcklig betydighet, och särskildt var Stockholms vågevigst väl mindre men ej större än nu varande victualievigt. Fogdarnes möjliga underslef gifver ej heller tillräcklig förklaring, ty hufvudsaken är, att 3 lisp. smör var en af konungen godkänd norm för en kos afkastning.

Dessutom bekräftar äfven i detta stycke »jordbruksvetenskapen» från 1600- och 1700-talen vara räkenskapers ordinauser och redovisningar. Rålamb's *Adeliga öfning*, tryckt 1690, säger att »en ko bör hos oss af medel-

måttigt bete gifva tre pund smör och en kalv om året, men då kon får stå i hö hela vintern och njuter godt bete, fyra pund smör». Enligt 1731 års *Gårdsföjdel-Instruktion* »bör en fogde debitera årligen af kon 1 kalv och 1 å 1¹/₂ lisp. smör, eller också fulla 2 lisp., om det är ett stort koslag» och samma instruktion förutsätter, att kalven får »antingen dia eller dricka mjölk i 3—6 veckor = 50 kannor mjölk». Den s. k. »Red-dejan» af 1772 säger ock, att »der godt och mustigt bete är för korna och väderleken är behaglig, samt koslaget duggligt, kan en hushållerska få 2 å 3 pund smör efter kon, men å andra ställen, der vederspelet af omtalta ting rönes, knapt ett pund.»

Beräkningen af 3 lisp. smör pr ko får därför utan tvifvel erkännas som ett riktigt uttryck för den äldre svenska boskapsrasens medelafkastningsförmåga. Men om man nu efter vår tids måttstock för smörberedning ville derifrån räkna sig till en normal mjölkafkastning om 300 kannor, hvilken kunde vid goda ladugårdar som Gripsholm och Upsala höjas till 500, vid sämre ladugårdar och dålig utfodring sänkas till 200, ja 150 kannor efter mjölkningen, så träda åter räkenskaperna oss i vägen med ett helt annat vitsord. Öfverallt, der »sötmjölk» redovisas och uppskattas i smör, är beräkningen: »1 lisp. smör af 60 kannor mjölk»¹⁾, en gång talas vid Stockholms nya ladugård, om 1 lisp. smör = 48 kannor mjölk. Jag har visserligen hört erfarne landtmän härom tillsporde, förklara denna beräkning orimlig och försäkra, att då nu för tiden af dålig mjölk fordras 6, af god mjölk 5 kannor till ett skålp. smör, och endast i vissa gynsamna undantagsfall kan ernås 1 skålp. af 4

¹⁾ Denna beräkning, som förekommer i flera räkenskaper från olika gårdar, såsom Stockholms, Gripsholms, Nyköpings, Ekolsunds, Kronobergs, Borgholms, framträder äfven i 1573 års rikshufvudbok vid redovisningen för gårdarnes uppbörd. Se Sk. S. H. Del. 12: 1, sid. 29: — »Söt miölek — 360 kannor löper 6 ū (= lisp.) Smör».

kär, måste 1 skalp. smör af 3 eller $2\frac{1}{2}$ k:a söt mjölk strida mot naturlagarna. Icke förthy äro äfven härutinnan autoriteterna från 16- och 1700-talen enstämmiga och öfverensstämmande med 1500-talets gardsräkenskaper i den stående formeln »till ett lisp. smör 60 kär söt mjölk, och vid godt sommarbete, 50 kannor eller $13\frac{1}{2}$ kannor grädde¹⁾. Det som vår tids landhushållare efter kemiska undersökningar och upprepade rön med allehanda beredningsmetoder förklara för en omöjlighet, det har minst två århundraden igenom varit allmänt beräkningssätt, och en beräkning, som ej gerna kunnat äga fortvaro, om den ej i verkligheten hållit provet. Gåtan kan icke lösas genom någon hänvisning på förändring af vikt- och mattförhållanden, ty efter 1660-talet råder ingen som helst osäkerhet om pundets och kannans storlek. Förklaringen torde icke heller böra sökas i något ovisst antagande om betenas större kraftighet i forna tider; säkerligen voro de ej bättre än våra klöfvervallar. Snarare kunde åberopas den erfarenhet, som lär vitna, att smaväxta, knappt utfodrade, men väl härdade djur, såsom t. ex. Bretagnerrasens, gifva, ehuru i ringa mängd, en mycket fett-haltig mjölk. Men jag må anföra den förmodan, som en af Sveriges störste kännare på detta område till mig uttalat. Han antog, att mjölkens gräddsättning fatt fortgå, till dess den upphemtat en del af ostämnet, att den höga smörprocenten sålunda väsentligen berott derpå, att det s. k. smöret innehållit en del färskost. Antagandet synes mig så mycket sannolikare, som det mig veterligen icke vid någon enda ladugård i 16:de seklet förekom, att af komjolk tillverkades ost, en vara som uteslutande bereddes af fär- och get-

¹⁾ Se *Rabanhs Adelige Öfning* tr. 1690 Tom. 13. sid. 57. *E. Sallanders Tillförlitelig Gårdsfögde-instruction* tr. 1727 sid. 48, och alla följande upplagor: *Swenska Red-dejan eller välfödade hushållerskan* tr. 1772, sid. 156 m. fl.

mjölk. Troligen har smöret i sig upptagit mer eller mindre af ostens bestandsdelar, och af ett sådant slags smör torde det icke hafva mött stor svårighet att hemta ett skålp. ur 3 eller $2\frac{1}{2}$ kanna mjölk. Smöret var nog derefter, men det hölls vid magt genom en saltning, som var ansenlig ¹⁾.

Häraf framgår emellertid, att då vi för det sextonde århundradets ko-afkastning skola söka den i våra dagar lättast begripliga beteckningen i »kannor mjölk», stanna vi inför ett förvånande litet resultat. Medelafkastningen (= 3 lisp. Smör) blir ej mer än 180 kannor, möjligen 230²⁾ med tillägg af kalf-mjölk; de större mejeridjuren vid Gripsholm stanna vid 300 å 350 kannor, de små kräken vid många gårdar nå knapt 100 å 125 kannor. Som vi sett, är företeelsen ej säregen för 16:de seklet: utfodrings- och afkastnings-uppgifter, som angifva liknande mått, gå igen under 17:de och 18:de seklen, och man tyckes då just ej skämmas för desamma. Troligen har dylik afkastning ännu för en eller annan mansålder tillbaka varit ganska vanlig vid våra bondgårdar, — och kan måhända ännu uppsparas här och der i bygder af gammal odling och svag häfd.

Men nötkreatur, sådana som dessa kungliga afvelsdjur, hvilka i vinterutfodring vanligen kunde förnötas med 5 skålp. hö, eller 10 skålp. torrfoder — hö och halm —, och som voro rikligt mättade med 10 till 15 skålp. hö allena, hvilkas mjölkafkastning var medelgod

¹⁾ Den vanliga regeln var, att till en tunna (= 16 lisp.) Smör åtgick $1\frac{1}{2}$ lisp. d. v. s. 30 mk salt till 320 mk smör eller 9,4 ort på marken. Högsta satsen i våra dagar torde vara för »matsmör» 5 å 6 ort. Saltet var dock denna tid ganska dyrt. Salt tunnan (= 16 lisp.) stod till 2 daler eller ungefär två gånger dyrare än rågtunnan. — Regeln att sätta $1\frac{1}{2}$ å 2 mk salt till 20 mk smör upprepas äfven i 18:de seklets ofvan citerade hushållsböcker.

²⁾ Här må anmärkas att *Darelli* (l. c.) som skref 1828 uppgifver en normal-arrendestat med beräkning af 273 kr mjölk af hvar ko.

vid 230 och riklig vid 350 kannor, — de kunde väl svarligen hafva i det yttre företett stor likhet med de varelsor, som vi kalla och anse för medelmåttiga kor, åt hvilka begäres en utfodring af minst ett lispund torrfoder, och hvilkas mjölkafkastning är på sin lägsta punkt vid 500 kannor, medelgod vid 700. Då nu dylika kokreatur, som efter vårt föreställningssätt förtjena att kallas medelmåttiga, mäta »10 qvarter bakom bogarne», och i lefvande vigt uppgå till 7—800 skälpl. eller 35—40 lisp. skulle man kunna förmoda, att det 16:de århundradets kungsgårdsboskap, som föddes med hälften så mycket foder och afkastade hälften så mycket mjölk, äfven företett en motsvarande ringa kroppsstorlek och vigt, att de stannat vid 3—400 skälpl. lefvande vigt eller mindre. Hvad räkenskaperna hafva att om de slagtade djurens vigt upplysa motsäger ej heller ett sådant antagande.

Det är möjligt, att någon del af de vid konung Gustafs ladugårdar uppfödda oxar och kor varit af främmande ursprung: i en räkenskap för 1549 finnes antecknadt, att en liten del af kreatursbesättningen (4 tjurar, 6 oxar, 4 kor, 5 stutar och qvigor) voro »Gulandske» d. v. s. af jutländsk afvel, men någon annan dylik anmärkning har jag ej annorstädes kunnat upptäcka. Den högre både utfodringen och afkastningen vid sådana gårdar som Upsala och Gripsholm kan dock föra tanken på någon bättre kreatursstam å ett eller annat ställe. Men antagligen var rasen i allmänhet inhemsk, och man frågar sig, om det gerna varit möjligt, att de oxar och kor, som betade vid Helsinglands fäbodas eller af smålandspojkar drevos till Örebro, kunnat vara sämre födda, mindre mjölkrika eller mera knutväxta än de djur, för hvilkas föda, smörafvel och vigt redovisas i räkenskaperna från Linköping eller Kronoberg, från Värmenäs eller Orreholmen.

Hvad vigten beträffar, utvisa gardsräkenskaperna enstämmigt, att den af slagtrade oxkreatur utgjorde¹⁾:

för ryggen 1 å 1¹/₂ lisp.

nötsjället 7, 8, 9, 10 lisp.²⁾

talg ¹/₁₂, 1, 1¹/₂ å 2¹/₂ lisp.³⁾

¹⁾ Ur de hundratals räkenskaper, som jag genomgått och funnit i det närmaste samstämmiga i afseende å vigtsatserna, skall jag här an- föra några vigtsatser från olika delar af riket och för de olika djurslagen.

	Nötsfall kött	Nötsfall kött			Oxkropp	Kokropp	Nörrygge	Parrköpp	Färrygge	Sida flusk	Svinrygg
		salt	färskt	torrt							
	Lū	Lū	Lū	Lū	Lū	Lū	Lū	ū	ū	Lū	ū
Stockholms varuhus. 1560	7	—	—	—	—	—	1	14	5	1 ¹ / ₂	8
Upsala gård 1567 (= alla år).....	7	—	—	7	—	—	1 ¹ / ₂	14	5	1 ¹ / ₂	5
Ekolsunds 1566. 68	—	7	—	6	9	7	1 ¹ / ₂	13	4	1 ³ / ₄	7
					(salt)	(salt)					
Hökhufvud 1555	—	—	—	6 ¹ / ₂	—	—	1 ¹ / ₂	11	3	—	4 ¹ / ₂
Gripsholm 1561—85.....	—	—	8	7	8	6	1 ¹ / ₂	14	3	1 ¹ / ₂	7
Nyköping 1563 75	7	10	8	7	—	—	1 ¹ / ₂	18	14	5	7
Rafsnäs 1555	8	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Tynnelso 1560	8	—	—	—	—	—	1 ¹ / ₂	14	5	—	10
Linköping 1555.....	8	—	—	—	—	—	1 ¹ / ₂	12	3	2	5
Kronoberg 1555.....	7	—	—	—	—	—	1	12	—	1 ¹ / ₂	—
Kalmar 1558.....	—	8	—	6	—	—	—	16—20	—	1 ¹ / ₂	—
Värnenäs 1551—62	8	—	—	—	—	6	1, 1 ¹ / ₂	14—20	—	1 ¹ / ₂	3—10
Strömsruu 1560 62	7, 8	—	—	—	—	—	1, 1 ¹ / ₄	10	3	1	4
Borgholm 1562.....	—	—	—	—	8	5	1	13	3	1 ¹ / ₂	5
Horn 1560	8	—	—	—	—	—	1	20	5	1 ¹ / ₂	6
Brunsboda	8	—	—	—	—	—	1 ¹ / ₄	12	3	1 ¹ / ₂	5
Högnatorp	8	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—

²⁾ I en räkenskap, för Ottenby gård, har jag sett ett *enda* »nötsfall» af en oxe redovisas till 14 lisp.

³⁾ Talmängden efter oxe och ko växlar betydligt så väl i ordi- nanser som i uppbördsredovisningen, såsom ock naturligt var. Så redo- visas »talg efter 1 oxe»: vid *Upsala* 1549: 14 mk, men 1568: 1¹/₂ lisp.; vid *Borgholm* 1555: »18 mk — bör vara 2¹/₂ lisp.»; vid *Tynnelso* 1552: »19 mk — bör vara 1 lisp.»; vid *Kronoberg* 1556: »1 lisp. 2¹/₂ mk — bör vara 2 lisp.»; vid *Gripsholm* 1555: »1 lisp. 7 mk — sattes

hvarjämte särskildt redovisas för huden, för tungan — samt för inmanmätet sålunda, att ett visst antal oxar eller kor beräknas till en tunna »sylta och kaldun» samt en tunna korfvar¹⁾, de tre artiklar, som tidens slagtkonst uttog af kreaturet. När köttet redovisas saltadt eller »saltgrönt», kan det uppgå till 10 lisp., torrt upptages det vanligen till 7 lisp. — I allmänhet göres i vigtredovisningen ingen skilnad mellan oxkropp och kokropp, men då den senares vikt angifves, utgör den 5, 6 eller 7 lisp. Härvid är nu först och främst att märka, att »nötsfallet» uppenbarligen var icke en hälft eller sida utan hela kreaturskroppen, ryggen undantagen, hvilket bevisas deraf, att i alla redovisningar nötsfallens, liksom ryggarnes och tungornas, antal är alldeles lika med de slagtrade kreaturens. Vidare lärer det till styrka för dessa uppgifter, som till största delen förekomma i »ordinanser på vikt» vid räakenskapens slut, att man i de kungliga varuhusräkenskaper, som redogöra för kött eller fläsk mottaget från gårdarna, möter alldeles samma viktbestämmelser.

Emellertid är det onekligt, att resultatet af dessa kött-vigter är, efter vår tids måttstock för oxars och kors storlek och vikt, alldeles förvånande litet. Då nötsfall, rygg och talg d. v. s. kött och benmassa af en ox uppgingo till 9 å 14 lisp., skulle efter vanligt beräkningssätt oxens lefvande vikt hafva utgjort 18 å 28 lisp., och kons lefvande vikt efter lika beräkning ej hafva uppgått till mer än 14 å 18 lisp. Efter utsago från kännare af Herjeådals-rasen²⁾ lära sådana små-

2 lisp.»; vid *Starby* 1552; »5 mk — bör vara 1 lisp.»; vid *Nyköping* 1574: 2 lisp. 13 mk. Efter *kor*, *stutar* och *qvigor* var naturligtvis afkastningen vida mindre.

¹⁾ Vanligen uppgifvas vigtsatserna så, att en ox gaf 1¹/₂ å 2 lisp. korvar och lika mycket »sylta och kaldun». Tungan väger alltid 1 mk.

²⁾ Enligt *W. Farnups* uppgifter i K. Landbruks-akademiens Tidskrift 1876: N:o 2, sid. 115—116 höllo kor af Herjeådalsrasen i lef-

kreatur numera knapt vara att finna ens i de aflägsnaste fjällbygder; jag vet ej, om Småland eller Gottland någonstades ännu uppvisa deras likar.

De angifna vigtsatserna kunna nu visserligen så till vida vara vilseledande, som det är tänkbart, att vid slagtingen i äldre tider köttet icke togs fullständigt till vara, att »nötsfallet» innehöll mindre af ben och sidstycken, än som numera ingår i slagtvigten, och att »lefvande vigten» sålunda kunde varit något högre, än här är beräknadt genom slagtvigtens fördubbling. Det är ock anmärkningsvärdt, att vigtsatserna för »nötsfall» i allmänhet äro så afrundade, så litet vexlande för ox och ko, för unga och gamla kreatur. Deraf synes, att här var fråga om en medeltalsvigt, som endast på ett ungefär angaf den verkliga vigten, och att afvikelser så väl uppåt som nedåt måste hafva förekommit¹). Men äfven med dessa medgifvanden antyder alltid medeltals-siffran en ytterst svag kreatursras.

vaude vigt 550—700 skålp., undantagsvis 800 skålp.; utfodringen till kon vintertiden (8¹/₂ å 9 månader) var 200 till 300 lisp. hö och 2 till 6 tunnor rofvor; mjölkafkastningen 600 kannor i medeltal, med 1 uk smör af 4 kannor mjölk.

¹) Bland de omständigheter, som kunna väcka någon tvekan i fråga om dessa vigtordinansers vitsord för nötkreaturens slagtvigt, torde äfven böra omnämnas, att i några få räkenskaper (för Gripsholm och Örebro gårdar) förekommer vigtsatsen: en »elgkropp» eller »nötsfall elgkött» = 10 lisp. Då det ej är tänkbart, att den vilda elgens vigt undergått förändring med odlingens framsteg och en elg slagad väger åtminstone 25—30 lisp., kunde det synas, som om häruti låge ett bevis för att något är oriktigt i sjelfva beräkningen, och att man icke i fråga om nötkreaturen kan draga någon slutsats af slagtvigtens obetydlighet. Men sammanställningen af så väl utfodringsrationer och mjölkafkastning som uppgifterna om slagtvigten å ox från 18:de seklet torde dock gifva tillräcklig styrka för de antaganden, jag här ofvan vågat framställa, och för den låga vigten af en »elgkropp» synes mig kunna gifvas särskild förklaring. Elg var ett djurslag, som endast tillfälligtvis förekom till redovisning i räkenskapen, och den levererades aldrig till varuhusen för utförsel utan ingick genast i gårdsförtäringen. Någon norm för beräkningen af dess vigt var ej gifven, och fogden upptog därför blott på höft en något högre vigtsats än det vanliga nötsfallets.

Det är svårt att från handlingar af senare datum erhålla vitsord till bekräftelse eller vederläggning af dessa uppgifter om boskapens storlek och vigt, ty markegångstaxor och pris-noteringar upptaga sällan noggranna bestämmelser härutinnan. Dock förekommer en vigtsats i några markegångstaxor från 1700-talet, hvars första uppkomst gifver en ej föraktlig upplysning rörande den tidens föreställning om nötkreaturens beskaffenhet: den bestämmelsen nämligen, att en gill skatteoxe skall väga 15 lispund¹⁾. Stadgandet har tillkommit till följd af smalandsallmogens besvär, vid 1771—72 års riksdag, deröfver att räntetagare begärde skatte-oxar »stallade och gödda» eller af »skånskt slag», sådana som ej funnos i Smaland. Under detta ärendes behandling inför landshöfdingen och inom kammarkollegium intygade oxhandlare från Vexiö, att en laggill oxe borde väga slagtd 16 till 18 lisp., men uppgiften blef af riksdagsmännen i bondeståndet bestridd såsom gällande allenast skånska oxar eller herrgårds-djur. Det hedervärda slagtarembetet i Stockholm afgaf deremot till kammarkollegium det officiella intyget, att en fyra års stut eller oxe väger »slagtd icke mer än 10 eller högst 12 lisp.»²⁾. Regeringen gick slutligen en medelväg och bestämde en laggill oxe till »15 lisp. kött». — Häraf ser man dock, att de ur 1500-talets räkenskaper anförda vigtsatser för oxens köttvigt icke äro oförenliga med sakkunniges intyg om vanliga slagtvigten för detta kreatur i 18:de seklet, och deraf torde kunna dragas den slutsatsen, att äfven mjölkkon i konung Gustafs ladugårdar verkligen

¹⁾ Se markegångstaxorna från och med 1770-talet för de småländska länen, Skaraborgs och Gelleborgs län.

²⁾ Se härom Kammarkollegii Protokoll den 24 Mars 1772 och handlingarna rörande allmogens besvär vid 1771—72 års riksdag i Riks-Arketivet; med rådsprotokoll öfver besvären af den 7 Maj 1773.

företedde en skapnad, som i våra dagar skulle anses lagom för en årsgammal kalv af god herregårdsras¹⁾.

Om nötboskapen sålunda var småväxt, illa utfodrad och svag i afkastning, var det knapt bättre bestämdt med de öfriga kreatur, som jämte densamma underhöllos i de kungliga ladugårdarne.

För fårafvelns förädling har konung Gustaf haft en symmerlig förkärlek. Det är af hans bref väl bekant, huru ras-djur förskrefvos från utlandet, och räakenskaperna visa, att så väl i hans som i sönerns tid rätt stora hjordar af engelska får underhöllos vid Stockholms, Upsala, Gripsholms, Ekolsunds, Linköpings, Hof's, Ottenby m. fl. gårdar. Vid Upsala växlar stammen mellan 100 och 400, och der framträder en tydlig skilnad mellan engelsk och svensk ras åtminstone i ullafkastningen. De engelska fåren gifva i medeltal $3\frac{1}{2}$ mk ull,

¹⁾ För ett mera vetenskapligt bedömande af våra äldre husdjursraser storlek äro, som bekant, värdefulla förarbeten utförda af Prof. J. G. H. Kinberg i hans »Undersökningar rörande djurens historia», tryckta i Öfversigt af K. Vetenskaps-akademiens historia 1869. Dessa undersökningar afse hufvudsakligen ossa metacarpi och metatarsi af nötkreatur, får, getter, svin m. fl. djur, till större delen upphemtade vid grundgräfvningar i Stockholm och åtminstone delvis antagligen tillhörande stadens äldre period. Om samma undersökningsmetod tillämpades å kreatursben från sådana fyndställen som Vendel eller Björkö, skulle måhända ännu säkrare resultat ernås. En blick på de tabellariska sammanställningarne af mått å dylika ben efter får, svin och nötkreatur visar, att flertalet af desamma äro ganska betydligt mindre än samma ben af nutidens kreatur, rörande hvilka senare dock ett fåtal uppgifter äro meddelade. Genom ett besök i K. Veterinär-institutets museum, der samlingarna äro förvarade, kan man lättast vinna en åskådlig bild af benstommens storlek hos de djur, hvilkas uppgrädda lemmingar der bevaras, i jämförelse med benstommen af nutida oxar, kor eller svin. Synnerligen påfallande är skilnaden mellan de i stort antal uppgrädda käkbenon af svin, hvilka knapt äro hälften så stora som nutida svins käftar och fullkomligt bekräfta den antydning om svinkreaturens ringa volume, som här framföre anförda vigtsatser gifva.

1¹/₂ mk lydia, de svenska blott 1¹/₂ mk ull, 1 mk lydia¹⁾. Färahjordarna voro för öfrigt vid flera gårdar särdeles betydande. Vid Upsala inventerades sålunda på hösten 1548 öfver 700 får, vid Ekolsund vanligen bortåt 400, vid Stockholms bägge ladugårdar 1550 nära 1,100; vid Gripsholm växlar stammen mellan 100 och 400; vid de fyra öländska gårdarne underhöllos mellan 1,500 och 2,000. Men i allmänhet voro djuren små. Fårkroppen skattas med ryggen till omkring ett lispunds vikt. Ullafkastningen synes hafva hållit sig vid ett medeltal af 2 mk »ull och lydia» af hvarje får, men går ofta derunder. Dessutom begärde vanligen den kungliga kammaren af hvarje tacka 5 mk ost, en afkastning som dock ganska ofta ej uppnåddes²⁾. Osten tillverkades i stycken af 4 till 5 mk, och saltades ansenligt.

Getens mjölkafkastning var naturligtvis större. I kammaren »sattes» den till 13 mk ost, och ganska ofta redovisas 8 à 10 mk. Det lättfödda djuret, — som vanligen fick blott hälften af fårets vinterfoder, — fans väl ej vid alla gårdar, men förekom vid några i ganska stor mängd, såsom vid Kronoberg, der 332 stycken inmönstrades 1555, eller vid Gripsholm, Upsala, Rälla, Borgholms, Ståkeborgs, Käggleholms, der de stundom voro öfver 100. Getens vikt angifves alltid några marker högre än fårets.

Likasom landet i dess helhet så hade äfven de kungliga afvelsgårdarne en rikedom på *srinkreatur*, som efter vår tids begrepp var utomordentligt stor. Vid Stockholms ladugårdar underhöllos 2- till 300, vid Grips-

¹⁾ Se räkenskaperna för Upsala gård 1553 och 1554, der afkastningen för båda slagen särskiljas.

²⁾ Se Bil. Litt. C. tab. 29: 1—11. Medeltalet af ostafkastning pr får och get uppgår för flera af dessa gårdar till mera än 5 mk, men detta beror då på getternas ostafkastning, som alltid är högre än 5 mk.

holm vexlade antalet från 75 till 356; vid Värnenäs lilla gård är hjorden ett år öfver 200; vid Kronobergs ladugård hemfördes från ållonskogarne en gång 455 stycken svin. Vid de småländska gårdarne uppräknas noggrant de »böke-» eller »ållon-skogar» som lydde till länderiet, och i dem eller i hagarna och på trädesåkraringo dessa kreatur söka sin föda. När »göde-svin» skulle särskildt underhållas, bestods vanligen till hvar och ett en half tunna korn. Men produkten blef ej synnerligen stor: det är sällsynt, att »fläksidan» i räkenskaperna upptages till mer än 2 lisp.; det vanliga är $1\frac{1}{2}$ lisp., och med ryggen uppgår det slagtrade svinet till $3\frac{1}{2}$ à $4\frac{1}{2}$ lispund.¹⁾

Såsom af de i bilagan Litt. C. meddelade tabeller framgår, saknade de kungliga afvelsgårdarne icke *fjäderfä*. Hönsen voro ofta mycket talrika; gäss och ankor förkommo nästan öfverallt ehuru i något mindre antal; någon enda gång antecknas särskildt »karkunniska höns» och »påhöns». — De flesta gårdar hade äfven sina *bi-stockar*, hvilkas skattning synes hafva gifvit från $1\frac{1}{2}$ till $2\frac{1}{2}$ kannor boning och omkr. 2 skålp. vax. — Vid de kungliga och furstliga personernas förnämsta slott uppföddes och underhöllos djur för jagt och för prydnad. Svanor förekomma vid Upsala och Gripsholm; Rådjur och hjortar hade vid Gripsholm och åtskilliga gårdar i södra Sverige vinterutfodring, ofta i rätt stort antal.

Vid de flesta gårdarne utgjorde stallet den viktigaste afdelningen. Arbetshästarnes antal var oftast ganska ringa, och deras utfodring hölls vanligen vid samma

¹⁾ Dessa vigtsatser, som förekomma i gårdarnes ordinauser, bekräftas af några kungliga varuhusräkenskaper, i hvilka för hvarje leverans angifves fläksidornas vikt. Den är äfven der vanligen $1\frac{1}{2}$ Lå.

rationer som dragoxarnes, liksom »verk-klipparens» pris var någorlunda lika med dragoxens, »verk-stoets» eller »verk-märrens» knapt högre än kons. Men helt annorlunda förhöll sig med de hästar, som voro afsedda för ryttares bruk. En stor del af de kungliga gårdarne kunna med skäl betraktas såsom sin tids stuterier, der hela stammar af hästskreatur uppföddes för konungen och hans beridne tjänares personliga behof. *Frisfålar*, *frisstod*, *stodhästar* är den vanliga benämningen för dessa djur, som tydligen höllos bestämdt skilda från de vanliga arbets- eller verk-hästarne och i de allra flesta fall förekommo i vida större antal än de sistnämnda. Man ser redan af räkenskaperna, att de voro föremål för en synnerlig uppmärksamhet, i det de vanligen i inventariet upptagas hvar för sig med särskild beskrifning och i afvelsregistret med noggrant angifvande af ättledningen¹⁾. Dertill var deras utfodring jämförelsevis ganska riklig. »Kongl. M:ts egna hästar» erhöilo dagligen minst en kappe korn, någon gång hafre, samt 1 à 1½ lisp. hö. Fogdesvenne- och borglägershästar höllos vid något lägre kost,

¹⁾ Så lyder t. ex. inventariet från Upsala gård 1556 sålunda:

Frisfålar: falne 1552,

Brun bläsot med två hvita bakfötter.....	1.
Brun skymblot	1.
Grå skimblot med en stjärna, fjedernos och 2 glasögon...	1.
Svart med en stjärna och en hvit bakfot.....	1.

falne 1554.

Brun med en stjärna och en liten fjedernos	1.
Röd med en lång bläsa och 2 hvita bakfötter	1.

Efter *afveln.*

Brun skymblot och bläsot, hvit under halsen, glasögot och 4 hvita fötter.....	1.
Svart skymblot	1.
falne efter kalbhalsen	
Svart med en liten stjärna -- fallen undan frisen.....	1.
Svart med en lång bläsa, en hvit framfot och en hvit bakfot -- fallen undan turken o. s. v.	1.

men 1 tunna korn och 1 sommarlass hö i månaden var dock den vanliga rationen.

IX.

Till en fullständig framställning af jordbruksnäringens förhållanden skulle höra en jämförande öfversigt af jordbruks-alstrens och jordbruks-inventariets priser samt jordbruksarbetarens aflöning i sextonde århundradet. Af det rika material, som derutinnan föreligger, kan här dock endast meddelas så mycket, som antyder några af de väsentligaste dragen, enär en fullt vetenskaplig detaljredogörelse för vexlingarne i varornas och arbetets pris, jämförda med förändringarne i myntets finsilfverkvantitet, under hela tidskiftet 1540—76, skulle vidga denna afhandling och synnerligen dess bilagor till volumer. Hvad jag här nedan anför är till det mesta hemtadt ur gårdsräkenskapernas redovisning för inköp eller försäljning af olika artiklar och ur de i dem eller i varuhusräkenskaper förekommande taxor och värderingar, men upptager allenast de viktigaste artiklarne. Priserna utställas i vårt krone- och öresmynt¹⁾.

Priset för en *tunna råg* vexlade under de sista tjugo åren af konung Gustafs regering mellan 2 och 3

¹⁾ Här och i det följande utställas alla prisbestämmelser i nutida kronmynt och öresmynt, hvilka för läsaren lättare gifva en klar uppfattning af prisleförhållandena, än beteckningarne i 16:de seklets mark- och öresmynt, som först måste vederbörligen evalveras. Förvandlingen till vår tids mynt är verkställd efter de uträkningar af finsilfverhalten i daler-, mark- och öresmyntet, som äro meddelade i mina *Anteckningar om Mynt, Vigt, Mått och Varupris i Sverige under de första femtio åren af Vasahusets regering* sidd. 90—91, och afse hufvudsakligen de normala myntförhållanden, som gälde från 1540 till 1561; för den följande tiden duga endast prisbestämningar i dalermynt. Evaluationen är här tagen i rundt tal, så att ett öre markmynt är satt = $12\frac{1}{2}$ öre kronmynt, en mark = 1 krona och en daler = 4 kronor.

kronor; vid ymnig årsväxt såldes hon någon gång för 1 å $1\frac{1}{2}$ kr. men ej sällan noterades pris af 3,50 å 4 kr., hvilket under 1560-talets i allmänhet ganska hårda år vardt allt allmännare och i begynnelsen af 1570-talet synes utgöra ett skäligt medelpris. Kornets pris var för det mesta lika med ragens, men hafren betalades med hälften, och hvetet kostade oftast 20—30 % mera än ragen.

Ett lispund smör kostade i början af tidskiftet vanligen 1 kr. 50 öre, stiger sedan till 2 kr. å 2 kr. 25 öre och betalas under 1560—70-talet för det mesta med 2 kr. 50 öre. *Talgen* följde vanligen smörets pris, en omständighet, som mahända kan anses betecknande för smörets kvalitet; detta prisförhållande fortvarar äfven i följande århundraden, och det är först i senaste mansåldrar, som smöret begynt betalas mera än talg, till dess det nu står i dubbelt så högt pris. *Ost* kostade 1: 25 å 1: 50 lispundet. *Ett lispund kött* betalades, liksom ett *lispund fläsk*, i början med 1 å $1\frac{1}{4}$ krona, senare med 1 kr. 50 öre å 2 kr. och synes hafva stannat vid detta pris mot slutet af tidsskiftet. Ett tjog ägg star nästan alltid till 8 å 10 öre.

Af kreatur betalades en *ko* med 6, 7, 8 till 10 kr. en *ore* med 8, 10, 15, 20 kr. *Arbetshästarnes* pris var någorlunda öfverensstämmande med oxens, men *frisstod*, *frisfälar*, *stodhästar* kostade 30, 40, 50 kr. eller mera. *Fårets* pris var vanligen 1 krona; *svinets* 3, 4, stundom ända till 6 kr.

Fiskvaror höllo sig, allt efter orternas tillgång, än någorlunda nära, än betydligt under köttets och fläskets pris, dock så att lax och ål betingade något högre betalning. Ett lispund aborr, gädda, braxen eller gös noteras (torrt eller salt) 1, 1: 25 till 2 kr. *Skånesill* och *strömming* betalas med 6, 8 till 12 kr. för *tunna*, vanligen om 12 å 16 lisp.

Från och med året 1562 begynte i Sverige en systematisk myntförsämring, som inom få år nedsatte det gångbara öres- och markmyntets halt, ända derhän att marken, från att 1540—61 innehålla så mycket fint silfver, som motsvarade 96 öre i vår tids mynt, år 1568 knapt motsvarade 48 öre, 1569, 70—73 i olika präglingar, endast 32, 27, 16, ja, slutligen 14 öre i vårt mynt. Häraf uppstod naturligtvis en förvirring i alla prisförhållanden, som ingen numera kan reda, och vid hvilken det ej är möjligt att, med ledning af priser ut-satta i markmynt, bestämma, hvaraf förekommande vexlingar i priserna egentligen berott. Säkert är dock, att, äfven oberoende af dessa förvecklingar, dyr tid herrskade vid slutet af det nordiska sjuårskriget, hvilket lätt förklaras så väl af missväxter som af krigets härjningar¹⁾.

Aflöningen till vanliga dagsverkare: kalkslagare, lertrampare, dikare, gräfvare, vedhuggare eller slätterfolk, som tillfälligtvis arbetade vid afvelsgårdarne och höllo sig på egen kost, utgick under tidskiftet 1540—60 nästan regelbundet med 12½ öre om dagen. Under myntförsämringsperioden ökades beloppet något, men naturligtvis ej så mycket, som lifsförnödenheternas pris stegrades. För denna aflöning af 75 öre i veckan eller 39

¹⁾ För den, som vill anställa närmare jämförelser mellan 1570-talets och senare tiders pris å allehanda förnödenheter, hänvisas till den värdering å kronans natura-persedlar, som förekommer i 1573 års rikshufvudbok (Sk. S. H. ny följd. Del. 12: 1. sidd. 36—46) och hvilken till det mesta är utförd i daler- och ort- (= ¼ daler) mynt. Då dalermyntet icke drabbades af halt-nedsättning och dess finsilfverhalt motsvarade 4 riksdaler riksmünt efter 1855 års myntföt, hvilket utan fara kan beräknas lika med vårt nu gällande kronmynt, tillkommer dessa värderingar nödig fasthet i sjelfva prisbestämningen. Vill man dermed jämföra senare tiders prisförhållanden, torde lämpligen kunna användas markegångstaxorna t. ex. för åren 1776—79, 1830- och 1870-talen, hvarvid dock lärer böra iakttagas, att priserna i 1573 års rikshufvudbok voro satta i Stockholm, således under inverkan af hufvudstadens prisförhållanden. För prisjämförelsen lära därför hufvudsakligen böra användas markegångstaxorna för Mälare-provinserna.

kronor om året skulle således den lägsta klassens daglönare uppehålla lifvet, och sådant lät sig göra, åtminstone så länge summan motsvarade omkr. 13 till 19 t:or råg eller 26 till 39 lisp. kött och fläsk. Samma belopp lifsförnödenheter skulle efter 1870-talets priser motsvara 2—300 kronor eller en dagaflöning af 66 öre till 1 kr., och medeltalet af sommar- och vinterdagsverkens pris var knappast högre närmast före 1870, men stegrades just åren 1871—73 med 50 " „ eller mera¹⁾.

Den lägsta klassens daglönare förekommo dock på det hela ganska sällan vid det sextonde seklets afvelsgårdar. Jordbrukets kraf å tillfälligtvis ökade arbetskrafter vid vårbruk och skörd fylldes hufvudsakligen genom de hofveridagsverken af kringliggande härads allmoge, som i rätt stort antal anordnades till gårdarnes underhåll. Det lösa arbetsfolket fick därför hufvudsakligen sin användning vid slottsbyggnaderna; men en stor del af dessa arbetare tillhörde en klass af högre yrkesskicklighet, hvilka också åtnjöto högre aflöning. För att nu ej nämna de många tyska handtverkare, som vanligen hade kost och dryga årslöner af 50, 100, 200, ända till 400 kronor, d. v. s. lika mycket som fogdarne eller mera, förekomma i räkenskaperna för det mesta timmermän, murare, smeder, snickare, målare med dagaflöning på egen kost af 25, 37¹/₂ à 50 öre eller 1:50 à 3 kronor i veckan. Från och med året 1565 begynner afven dessas lön att ökas med 20 à 50 " „.

Aflöningen till gårdarnes eget arbetsfolk eller drängar, som hade sin spisning vid det s. k. embetsmans- eller legefolks-bordet, utgick åter dels i natura-persedlar: 12—16 alnar vadmal och lärft, 4—3 par »endubble» skor, och stundom några färskinns och några alnar groft kläde, hvilket allt efter tidens värdering motsvarade omkr.

²⁾ Se uppgifter härom i Stat. Centr.-Byråns Sammandrag af K. Bef. des Femarsberättelser 1871—75. Se ock Stat. Tidskr. 1877. N:o 3.

4—8 kronor, dels ock i penningar med 6—8 kronor om året, en penninglön, som från midten af 1560-talet begyner höjas till 8 à 12 kronor. Här framträder måhända skarpare än i fråga om daglönarnes klass en verklig förbättring af tjenstefolkets vilkor i våra dagar, ty en dränglön på 1870-talet, 100—170 kronor, var, uttryckt i råg- eller kött-värde, betydligt högre än dränglönen i sextonde seklet.

Denna skilnad i årslönens belopp för lagstadt tjenstefolk gifver måhända ett uttryck för vår tids högre anspråk på lifvets bekvämligheter. Hvad deremot lifvets nödtorft af födoämnen beträffar, vill det synas, som om densamma vid sextonde seklets kungsgårdar varit tillgodosedd minst lika väl, om ej bättre, än i våra dagars tjenstefolksstater. Förtäringen vid legefolks- eller spiseborden redovisas utförligt och i de minsta detaljer af räkenskaperna, och de ådagalägga ett ganska bastant kösthåll¹⁾. Till en person bestodos för hela året vanligen 6 tunnor spannmål, 12—18 lisp. kött och fläsk, 10—25 lisp. salt och torr fisk utom mindre portioner humla, salt, smör, ägg och ost: — en stat hvars värde efter tidens priser kunde uppgå till 40 à 60 kronor. Året beräknas för spiseborden stundom till 237 fiskdagar, 128

¹⁾ Särdeles anmärkningsvärdt är, huru kösthållningens normalstat sjunker i 17:de och 18:de seklen, då i synnerhet kött- och fisk-rationen för en jordbrukares gårdsfolk ansågs kunna inskränkas till fjerdelen, eller än mindre, af hvad som bestods vid de kungliga afvelsgårdarne på 1500-talet. Köttdagarnes antal beräknas af Råamb och Salander endast till *en* i veckan, och den senare hänvisar på den ersättning för de dyrbara kött- och fiskvarorna, som kan vinnas genom utspisning med hvit- och syltkål, rofvor, *potatoes*, sur mjölk, afskräden från slagtning, ystning och smörkärning, äfvensom *enbärsmos*, hvilken prisas såsom en »delice för gårdsfolket».

Jag sammanställer här nedan några af de i räkenskaperna förekommande uträkningar öfver kösthållet till »en person om året» vid det s. k. spisebordet; dylika uträkningar förekomma i nästan hvarje räkenskap, såsom en medeltalsberäkning utdragen ur det detaljerade förtäringregistret, och utvisa hvad som verkligen utspisats. Spise-ordningarne för fogde- eller svenneborden äro vanligen något högre, särskildt i smör

kött dagar, stundom till 228 fiskdagar och 137 kött dagar. Fisk var sålunda hufvudsaklig föda, och det hörde till gårdsfogdens förnämligare åligganden att genom sitt folk vederbörligen sörja för denna viktiga varas anskaffande och förvarande. Hvarje gård räknade »fisken» i insjö eller saltsjö till sina förnämligaste herrligheter, och man ser af Per Brahes hushällsbok, att fisket såsom binnäring intager en mycket framstående plats i landtmannens omsorger. Stundom förekommer bland gårdens »inköp» en eller anna tunna »skåne-sill» eller »strömming», men hufvudmassan af fiskvarorna utgöres af gårdsfiskets egna produkter. — Spannmålens stora quantitet är egnad att väcka någon förvåning, då en årsration af sex tunnor samt för spannmål och humla, hvaraf till fogde- eller svenne-ölet togos något rikligare portioner. — Derjämte anföras utspisningsstaterna för gårdsfolk, sådana de förekomma i *Rålamb's Adelige Öfning*, Tab. 13, sidd. 88—91 och i *Salanders Gårdsfogdeinstruction* af 1731 sid. 31.

*Förtäring vid spiseborden uträknad till en person under hela året,
52 veckor:*

	Span- mål ¹⁾	Humla	Salt	Smör	Ost	Kött och Fläsk ²⁾	F i s k		
	Tr. tj.	ū	Lū: ū	Lū: ū	ū	Lū: ū	Salt Lū: ū	Fäsk ū	Torr Lū: ū
Stockh:s gla ladug. 1566	6: 2	10	1: 2	0: 16 ¹ ₂	1	2: 15 ¹ ₂	14: 14	—	1: 18
nya ladug. 1566	6: 4	11	1: 2	0: 17 ¹ ₂	1	3: 6	14: 1	¹ ₂	2: 1
Gripsholm 1555	6: 5	2	1: 8	0: 6	—	12: 6	16: —	—	1: 2
Upsala 1557	5: 5 ¹ ₂	7 ¹ ₂	0: 11 ¹ ₂	0: 9 ¹ ₂	¹ ₆	13: 18	21: —	—	5: 2
Norby 1555	5: 4	6	1: 2	0: 5	3	13: 7	16: —	10	2: 3
Stegeborg 1554	6: 5	7	1: 15	0: 6	—	11: 17	24: —	—	4: 11
Linköping 1551	6: 2	7 ¹ ₂	0: 15 ¹ ₂	0: 3 ¹ ₂	¹ ₂	13: 4 ¹ ₂	24: 0	—	1: 0
Borgholm (svenne- och legofolk) 1564	7: 5	19	0: 18	1: 0	6 ¹ ₂	21: 13	15: 3 ¹ ₂	6	0: 12
Kronebergs gård 1551	6: 6	—	0: 16	0: 10	6	18: 4	8: 0	—	2: 18
Calmar 1558	5: 5 ¹ ₂	15	1: 16	0: 18	—	22: 15	14: 16	—	0: 17
Kost: f. gårdsdrängar 1690	4: 4	6	1: 4	0: 17	—	2: 6	9: —	—	0: 10
" " 1731	4: 2	4	1: 0	—	—	3: 12	3: —	—	—

¹⁾ Härtill kom vid flera gårdar något ärtor.

²⁾ Här i inräknad sylta, korfvar, kaldun och tungar.

är långt mera, än i vara dagar anses erforderligt för en persons arliga förbrukning. Men förklaringen ligger deruti, att spannmålen härvid representerade icke blott matvarorna bröd och mjöl utan äfven folkets förnämsta dryck, ölet, tillika det enda njutningsmedel, som det 16:de seklets hushållning hade att bjuda befolkningens lägre klasser. Vid spisebordet beräknades en kanna öl om dagen till hvar person, hvilket, efter 2 à 3 fjerdingar malt (och $\frac{1}{2}$ mk humla) till öltunnan om 48 kannor, medtog 2 till 3 tunnor spannmål¹⁾.

För bedömandet af jordbrukets ståndpunkt vid de kungliga afvelsgårdarne i sextonde seklet skulle naturligtvis äfven erfordras att redovisa samtliga dess omkostnader i arbetskraft och kapital, och det saknas ej alldeles material för sådana beräkningar. Mot slutet af konung Gustafs regering och under hans söners kamrerare-regemente uppgjordes för de flesta gårdarne litet

¹⁾ Ölbrygden hade sina bestämda, ganska noga iakttagna regler vid afvelsgårdarne. Man brygde för de olika klasserna af gårdspersonalen mycket olika slags öl, men quantiteterna voro betydande, då behofvet af denna artikal var särdeles stort. Vid Upsala gård brygdes såhunda 1549: 4,810 tunnor (= 230,880 kannor) öl af allehanda slag och utgick förtäringen med 422 kannor pr person för året vid spisebordet, med 720 kannor pr person vid fogde- och svenneborden. De olika ölsorternas smak och styrka skönjes af följande i bryggeri-ordinausen noga utförda recept.

På en tunna	Barnoftöl	löper	Humla: 4	mark och	Körnmalt ³ / ₄ tunna
”	Hamburgsöl	”	”	3 $\frac{1}{2}$ ”	Malt $\frac{1}{3}$ hvete ² / ₃ ”
”	Mumma	”	”	4 $\frac{2}{7}$ ”	Körnmalt ¹ / ₂ tunna
”	Herreöl	”	”	4 ”	” ³ / ₄ ”
”	Fogdeöl	”	”	2 $\frac{1}{2}$ ”	” ⁵ / ₈ ”
”	Svenneöl	”	”	2 $\frac{1}{2}$ ”	” ¹ / ₂ ”
”	Embetsmansöl	”	”	1 $\frac{1}{2}$ ”	” ³ / ₈ ”
”	Spiseöl	”	”	5 $\frac{1}{12}$ ”	” ¹ / ₄ ”
samt på en	Ätticka	”	”	2 $\frac{1}{2}$ ”	” ⁵ / ₈ ”

emellan noggranna beräkningar öfver K. Mts vinst och förlust på gardsbruket, och i de allra flesta fall slutade räkningen med en rätt anseelig förlust. — Men atskilliga omständigheter göra, att dessa och dylika beräkningar förlora sin giltighet sasom vitnesbörd om *jordbrukets* verkliga afkastningsförmåga. Dels ingick i arbetskraften ett så betydligt antal hofveridagsverken, utgjorda af allmogen, att hvarje beräkning af gardsbrukets verkliga kostnad derigenom vanskliggöres. Dels voro afvelsgårdarne till allra största delen depöter för en större eller mindre militär-styrka och stamhall för orternas civila förvaltningspersonal, hvilken sammanblandas med gardens arbetsfolk och med de mangahanda handverkare som användes till slottsbyggnaderna, derhän att man knapt kan erhålla någon säker uppskattning af gårdens omkostnader och behållna afkastning såsom jordbruksegendom. Så mycket är dock visst, att man mot arhundradets slut fann afvelsgårdarnes kostnad vara större än deras afkastning. En del af afvelsgårdarne blefvo därför förlänade eller nedlagda, styckade och utarrenderade.

Denna bryggeri-ordning är tämligen konstant vid alla gårdarne, synnerligen för de vanliga ölsorterna. I 1700-talets spisordningar har ölet ungefär samma styrka.

Förutom öl och ätticka tillblandades stundom vid gårdarne *mjöd*, hvars sammansättning t. ex. i Gripsholms räkenskap 1561 beskrifves sålunda: »till en tja (= 48 kannor) mjöd: 9¹/₃ kanna skyr honing, 12²/₃ kanna oskyr honing: 1¹/₁₈ mk humla med tillsats af »gammalt vaxvirke». *Bränvin* förekommer understundom, men alltid i mycket små quantiteter, tillverkad vid de kungliga gårdarne. Vid Upsala gård tillbrändes t. ex. 1555 1 tunna 7 kannor. Men varan var en af de dyrbaraste i dryckesväg. Samtidigt inköptes vid gården 62¹/₂ kannor för ett pris af 25 tunnor rag, d. v. s. att, då rågtunnan d. ä. värderas till 2 (mark) kronor, en kanna bränvin kostade (6 öre 10 pennr =) 80 öre i vårt mynt och var nära dubbelt dyrare än en kanna rheuskt vin (= 3 öre 14 pennr), nära lika dyr som en tunna (48 kannor) fogdcöl. Efter vår tids värde för rågtunnan (16 kronor) skulle kunnan bränvin sålunda kosta 6 kr. 10 öre.

BILAGOR.

Litt. A.

U P P G I F T E R

RÖRANDE

K R O N O (= $\frac{2}{3}$) T I O N D E N

1539—1559

UPSALA, STRENGNÄS, VESTERÅS, LINKÖPINGS,
VEXIÖ och SKARA STIFT.

I.

KRONO ($= \frac{2}{3}$) TIONDEN

I

U P S A L A S T I F T

ENLIGT

PROSTARNES RÄKENSKAPER.

Tabellen I. öfver 1539 års tionde är utdragen ur en räkenskap i Kammararkivet, bland prostarnes tiondelängder, hvilken har till öfverskrift: "*Biscopstyenden som föll i Upsala Stiktt anno 1539 om hösten och upbars om vintern och sommaren ther effter a:o 40.*" Redovisningen för biskopstionden fortgår i denna räkenskap från sidan 1 t. o. m. sidan 38 och omfattar alla prosterierna i stiftet. Derefter vidtager å sid. 39 redovisning för "Kyreketienden som föll i Upsala Stikt anno 39 och upbars anno 40" likaledes omfattande alla prosterier; slutligen å sidan 76 redovisningen för "Kanikedelen som förr lydde under dekendömet i Upsala", omfattande blott Trögds prosteri, Simtuna och Torstuna prosteri, Alsnön, Munsön och 2 socknar af Olands prosteri. I redogörelsen för biskopsdelen ingår dock stundom en del af kaniketienden, emedan uti Tierps, Frösakers, Nördinghundra, Lyhundra, Erlinghundra, Vallentuna, Hagunda, Lagunda samt Helsinglands södra prosteri biskopstionden till det mesta omfattade äfven kanikedelen, eller såsom det i handlingen heter, "biskopen tager tvedelana, kyrkian den tredje". Med hänsyn härtill, och då handlingen icke för hela stiftet redogör för alla andelarne af $\frac{3}{4}$ tionden, har jag till uppförande i tabellen uttagit icke biskopsdelen utan *kyrkedelen*, som för alla prosterierna är likformig. Denna andel utgör en tredjedel af den längre fram s. k. kronotionden, d. v. s. af den tionde, som blef öfver, sedan prosten uttagit sin tertial, och är således *tra-niondedelar* af *hela tionden*, — nämligen i Upland, Gestrikland och Helsingland. För att erhålla krono-

tionde = $\frac{2}{3}$ tionde skall sålunda för dessa landsdelar tiondesiffran här multipliceras med 3. I Medelpad och Ångermanland åter delades den efter prestens tertial kvarstående tionden endast i två delar, biskops- och kyrketionden, och utgör således den i tabellen upptagna kyrkedelen för dessa trakter $\frac{1}{3}$ af hela tionden, så att siffrorna i tabellen skola för att vinna krono(= $\frac{2}{3}$)tionden multipliceras med 2.

I Vesterbottens och Norrbottens nuv. län, eller som de i denna handling kallas "Norrbottens" norra och södra prosterier, var den till kronan indragna tionden likaså delad i två delar, biskops- och kyrke-tionde, hvaraf i tabellen den senare delen är upptagen. Men i dessa prosterier hade presterna enligt ett bref af 1579 "af ålder" haft den särskilda förmånen att för egen del uppbära två tredjedelar af tionden. Om denna ordning var genomförd redan i 1530-talet, hvilket jag dock ej med säkerhet vet, så har det som lemnades till delning mellan biskop och kyrka varit allenast en tredjedel af hela tionden, och den i tabellen upptagna *kyrkedelen* skall då för att erhålla tvätredjedels tionde multipliceras med 4. Har åter vid denna tid endast, som annorstädes, en tredjedel af tionden lemnats åt presten, skall siffran för kyrkedelen, för att erhålla tvätredjedelstionde multipliceras med 2. Jag har i tabellen upptagit bägge siffrorna uti den kolumn, som afser att lemna öfversigt af tvätredjedels eller den vanligen s. k. kronotionden.

I samlingen af prosteräkenskaper finnes äfven en räkenskap för "biskopstien" af Upsala stift a:o 1536, 1537 och 1538, men dels är densamma ej fullständig för hela stiftet, dels lemnar handlingen ej säker upplysning om hvad med nämnda "biskopstionde" här afses, hvadan jag ej ansett mig böra begagna dess uppgifter.

Prosterier.	Kyrkedelen (— $\frac{2}{3}$ resp. $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$) af Tjonden af 1539 års skörd.										Reducerad till Krono (— $\frac{2}{3}$) tjonde uträknad i tunnor (— 2 Stockholmspän).											
	Socknar.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.	Summa spänn.										
		Pund.	Spän.	Fjerd.	Pund.	Spän.	Fjerd.	Pund.	Spän.	Fjerd.			Tunnor.	Tj.								
{ Norrbottnens 1 eller 1 tionde.	4	—	—	—	71	1	—	—	—	—	—	569 $\frac{1}{2}$ (1,138)	—	569 $\frac{1}{2}$ (1,138)								
		—	—	—	77	7	2	—	—	—	—	623 $\frac{1}{2}$ (1,247)	—	623 $\frac{1}{2}$ (1,247)								
	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—								
		Summa										8	—	149	—	2	—	1,192 $\frac{1}{2}$ (2,385 $\frac{1}{2}$)	1,192 $\frac{1}{2}$ (2,385 $\frac{1}{2}$)			
{ Angermanlands 1 tionde.	7	—	—	—	3	7	2	92	—	3	—	—	31 $\frac{1}{2}$	736 $\frac{1}{2}$	768 $\frac{1}{2}$							
		30	—	—	3	3	—	93	4	—	—	27	748	775								
	17	—	—	—	—	—	—	64	2	—	—	—	514	514								
		Summa										54	—	7	2	249	6	3	—	1,998 $\frac{3}{4}$	2,057 $\frac{1}{2}$	
{ Helsinglands 2 ^{te} tionde.	16	—	—	—	—	—	—	117	7	2	—	—	—	1,415 $\frac{1}{2}$	1,415 $\frac{1}{2}$							
		16	—	—	—	—	—	209	1	2	—	—	—	2,500 $\frac{1}{2}$	2,500 $\frac{1}{2}$							
	10	—	—	—	17	7	2	72	4	—	—	215 $\frac{1}{2}$	870	1,085 $\frac{1}{2}$								
		Summa										42	—	17	7	2	399	5	—	4,785 $\frac{1}{2}$	5,000 $\frac{1}{2}$	
															[Nuc. Gefleborgs län.]							

Upland:															
Åsunda ¹⁾	prosteri	8	2	4	3	18	3	2½	63	—	—	31½	221½	756	1,008½
Håtuna (Bro och Håbo)	"	10	3	2	1	28	5	—	83	7	2½	39½	343½	1,007½	1,390½
Trögd	"	13	3	—	—	31	4	2½	116	4	—	36	378½	1,398	1,812½
Ilagunda och Lagunda	"	18	8	2	—	56	2	3	167	5	—	99	675	2,011½	2,785½
Bälunge (med Ulleråker o. Vaxala)	"	12	7	10	2	76	6	—	189	3	2½	99½	921	2,273½	3,294½
Norunda	"	7	1	6	2	39	3	—	89	2	—	21½	472½	1,071	1,565½
Rasbo	"	3	3	1	—	13	4	—	43	7	—	37½	162	526½	726
Olands	"	6	1	—	2	23	6	—	61	2	—	12½	285	735	1,032½
Tierps (Tierp, Vendelo, N. Roden)	"	8	—	—	—	48	7	—	122	5	½	—	586½	1,471½	2,058½

Summa										—	—	377½	4,045½	11,250½	15,673½
Hökhufvuds (= Frösåkers)	prosteri	4	—	—	—	12	3	—	937	4	1½	—	148½	195½	344½
Häfver (Närdinghundra och Edbohärrads skiplag)	"	8	5	2	28	2	1	41	4	3½	—	8½	339½	499½	846½
Söderby (Lyhundra o. Bro skipl.)	"	8	—	—	—	31	4	3	15	1	—	—	379½	181½	501
Frötuna (Sjühundra och Frötuna skiplag)	"	9	—	2	26	5	—	—	20	6	—	—	319½	249	569½
Skånella (Sening- o. Långhundra)	"	13	4	1	3½	31	3	—	91	2	3	1	501½	1,096½	1,525½
Odensala (Erlinghundra)	"	9	4	2	3	25	—	2	71	3	2	—	52½	300½	857½
Ed (Sollentuna)	"	8	—	6	3	20	—	2	39	7	2	—	10½	240½	479½
Vallentuna	"	9	—	3	—	14	4	—	21	5	2	—	4½	174	260½
Vernadön	"	1	—	3	—	24	—	3	5	7	3	—	4½	289½	71½
Öarnes (Pärentuna)	"	7	1	2	2	18	1	1½	40	2	—	—	15½	218½	483

Summa										—	—	146½	2,785½	4,373½	7,307½
Summa										—	—	47½	282½	1,110	1,440
Våla										—	—	—	150	474	624

1) I Åsunda prosteri upptages här Egdlä kyrka som särskild socken. 2) I Torstuna prosteri saknas Huddinge socken.

De tabeller (N:o 2.) som härefter följa äro utdragna ur prostarnes räkenskaper öfver hela krono(= $\frac{2}{3}$)tionen med dem atföljande tiondelängder. För vissa prosterier finnas tämligen fullständiga arsserier, för andra blott ett eller annat års räkenskaper. Fullständigast äro 1555 års räkenskaper representerade, med redogörelser för tionde af 1554 års skörd, och har jag därför ur dessa sammandragit den socknevis uppställda redogörelsen samt tillagt en ytterligare tabell för det år som för hvarje prosteri varit bäst och redigast redovisadt. För öfriga år har jag endast angifvit slutsummorna af prosteriets uppbörd.

Uppställningen af räkenskaperna är något vexlande, men i de flesta fall ådagalägger den mycket tydligt och utförligt, att uppbörden omfattar alla tre "delarne" af den till kronan ingående tionden.

Exempelvis må anföras utdrag af räkenskaper från 1544 och 1555:

"Her Erics i Knutby uti Nördingehundrats Prosteri Regenskap, lydandes opå then biscofs- kyrke- och kanike- tionde som han a:o 1544 opburit hafver; hvilken Bryniolf Skrifware förhört och öfverset hafver på Stockholms slot" . . .

Först **Knutby Socknn.**

Biskopsdelen	{	Korn	4 pund 7 spänn.
		Rogh	2 pund 2 spänn.
		Hvete	2 $\frac{2}{3}$ fatt.
Kyrkedelen	{	Korn ...	4 pund 7 spänn.
		Rogh	2 pund 2 spänn.
		Hvete	2 $\frac{2}{3}$ fatt.
Canickedelen	{	Korn	4 pund 7 spänn.
		Rogh	2 pund 2 spänn.
		Hvete	2 $\frac{2}{3}$ fatt

En annan form gäller för följande räkenkap:

*Hier Oluf's Rekenkap i Häffner proest uti Nördinge hundrats
proesterie Anno 1555.*

Knutteby socken.

Rogh 6 pd.
Korn 8 pd 1½ fj.

Faringe S.

Rogh 3 pd 1 spann.
Korn 5 pd 2 spann.

Almunge S.

Rogh 4 pd 7 spann.
Korn 5 pd 6 spann 3 fj.

Bladaker Socken.

Rogh 1 pd 7½ spann.
Korn 3 pd 1 fj.

Suma op ^{buen} af foreskrijne 8 socknar.

Rogh 2 lester 10 pd. 2 spen 1½ fj.
Korn 3 lester 4 pd 5 spen ½ fj.
Suma Spannemall 6 lester 2 pd 7½ spann.

Ther aff haffr proesten och 16 kyrckewärender hwardere 1
spann korn vid hvar kyrcke (af obyttan del) och äro kyrkerne
8 löper:

Korn 3 pund.

Så är igenn som bytes uti tre lika delar:

Rogh 2 lester 10 pd 2 spen 1½ fj.
Korn 3 lester 1 pd 5 spen ½ fj.

deraff är:

Biscopz Delen

Rogh 11 pd 3 spen 1½ fj.
Korn 1 lest 4 spen 1½ fj.
Utgift — — —

Canicke Delen

Rogh 11 pd 3 spen 1½ fj.
Korn 1 lest 4 spen 1½ fj.
Utgift — — —

Kyrke Delen

Rogh.....	11 pd 3 spenn 1 $\frac{5}{6}$ tj.
Korn.....	1 lest 4 spenn 1 $\frac{1}{2}$ tj.
Utgift.	

I några af dessa räkenskaper, som summariskt angifva tiondebeloppen för hvarje socken och hvarje prosteri, är äfven utsatt antalet tiondegifvare för hvarje socken. Der en sådan uträkning ej blifvit gjord och tiondelängden medföljer räkenskapen, har jag ansett det nödigt att särskildt genomräkna längden för att erhålla så vidt möjligt fullständiga uppgifter om tiondegifvarnes antal, en siffra som är af rätt stor vikt för bedömandet af brukningsdelarnes storlek i olika landsändar. Antalet af tiondegifvare lemna härutinnan den enda någorlunda pålitliga ledningen, ty i tiondelängderna blifva verkligen i de allra flesta fall samtliga å ett hemmansnummer befintliga brukare nominativt upptagna; tiondelängden kan betraktas som en förteckning å alla jordbrukshushåll, som hade något att gifva i tionde. De i jordeböckerna förekommande s. k. mantalslängder äro deremot härutinnan vilseledande, enär de ofta synas som en jordeboksenhet upptaga hemman eller hemmansdelar, å hvilka flera brukare suto.

Af dem som egde skyldighet att utgifva tionde blefvo naturligtvis ofta nog, allt efter årsväxtens beskaffenhet eller andra förhållanden, några "till rest" på grund antingen af oförmåga att betala eller af tredska, och förklaras väl hufvudsakligen deraf den skilnad som förekommer mellan de särskilda årens "tiondemantals"-siffror. Såsom man af tabellerna finner, äro emellertid dessa skilnader vanligen icke särdeles betydande: ett godt vitnesbörd om tiondeuppbördsmännens noggrannhet och om tiondelängdens giltighet som intyg öfver skörden. Åtskilliga tiondelängder innehålla särskilda anteckningar

om dessa "restantes" eller "som intet utgjort", stundom med anteckning "sår intet" eller "intet att gifva tionde af", och har jag då i särskild kolumn uppfört siffrorna för restantes.

Vid genomgåendet af de tiondelängder som finnas i behåll har jag lagt mig vinn om att anteckna de tiondebelopp som uppföras för mera bekanta sätesgårdar, hvilka vid denna tid ännu i allmänhet fullgjorde sin tiondeskyldighet. Stundom finner man namn å gårdar, som under medeltiden med säkerhet innehades af frälsemän, i tiondelängden uppförda med anteckning af två eller flere åbor med smärre tiondebelopp. Oftast torde detta bero derpå, att sjelfva gården för tillfället undandragit sig att erlägga tionde och att endast några dertill hörande torpare eller bönder i en liknämnd by upptagits i längden. Någon gång har jag ock antecknat tiondebeloppen för gårdar, hvilkas egenskap af säteri under 1500-talets första hälft kan vara tvifvelaktig, eller för särdeles betydande bondegårdar.

Dessa tiondelängders uppställning är vanligen sådan som synes af följande exempel:

Anno dñi 1554 Mantal för Kyrktienden i Tensta sockn:

	Korn	Rogh	Hvete
Förssa			
It. Hans	ii spn	ii spn	—
It. Nils Grelson	ii spn	j spn	—
It. Kälbiörn	vii spn	iii j spn	—
It. Lasse psson	—	ii spn	—
It. Niels Olsson	v spn	v spn	—
It. Joan lars.	iiii spn	ii j spn	j spn
It. Lasse Svenss	iii spn	i j spn	—
It. Jacob	j spn	—	—
It. Mattis	j spn	—	—
It. Hustru Anna	i j spn	j spn	—
It. And. Olsson	i spn	—	—
It. Joan	j spn	—	—
It. Niels Olsson	i spn	—	—

	Korn	Rogh	Hvete
lt. Mattis Seomare			—
lt. Eric Larsson			—
Odenslunda			
lt. Olaff perss.	vj spn	vj spn	i spn
lt. Olaff Jonss.	v spn	v spn	
lt. Hustru Anna	jx spn	jx spn	i spn
— — — — —	—	—	—
— — — — —	—	—	—
— — — — —	—	—	—
Aasakulla			
lt. Eric	i spn	i spn	—
Bredegaard			
lt. Michill	i spn	i spn i fj.	—
Grytabeck			
lt. Ped.	ii spn	i spn	—
<i>Salista</i>			
Erleg velburen man Ture Pedersson	vii spn	xiii spn	iii fjerd.

Litt. A.

Tab. 2.

Prosterier, härad, socknar.	Biskops- och kyrketiönde $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ tiönde af följ. års skörd.								
	Af 1540 års skörd.			Af 1551 års skörd.			Af 1553 års skörd.		
	Korn.			Korn.			Korn.		
	Pd.	Sp.	Skäll.	Pd.	Sp.	Skäll.	Pd.	Sp.	Skäll.
Vesterbottens									
<i>Norra prosteri.</i> ¹⁾									
Kalix socken	19	5	—	11	3	—	185	15	5
Lula "	62	4	1	51	—	2	407	44	1
Pita "	32	7	4 $\frac{1}{2}$	31	1	—	267	20	—
Tornö "	?	?	?	5	3	3	295	7	—
Sä af Norra prosteriet	?	?	?	98	8	1	1,154	86	7

Vesterbottens	C a r e t.											
<i>Södra prosteri.</i>												
Ångermanlands Norra prosteri.	Krono ($\frac{3}{4}$) tiönde af 1551 års skörd.						Kronotiönde af 1554 års skörd.					
	Råg.			Korn.			Fädegift.	Råg.			Korn.	
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Hvete.	Ärtor.
Ånundsjö socken	—	3	3 $\frac{1}{2}$	12	3	3	108	—	—	10	3	—
Årnäs "	2	7	2	34	2	—	207	1	6	3 $\frac{1}{2}$	35	1
Grundsunda "	—	—	3	7	4	1	78	—	1 $\frac{1}{2}$	6	1	3 $\frac{1}{2}$
Nordmaling "	—	—	—	8	7	—	148	—	—	10	3	2
Nätra "	2	—	—	31	4	1	143	1	6	2 $\frac{1}{2}$	30	5
Själlefvad "	6	3	—	55	2	—	280	2	3	1 $\frac{1}{2}$	55	3
Sidensjö "	2	7	2	35	6	2 $\frac{1}{2}$	111	3	4	2	25	2
Sä af Norra prosteriet	14	6	2 $\frac{1}{2}$	185	4	1 $\frac{1}{2}$	1,075	9	5	3	173	2
Kroniönde af Norra pr. af 1553 års skörd							1,071					

1) Måttet är 4 skäll 1 span, 8 spän 1 pund.

Prosterier, härad, socknar.	Krono (= $\frac{3}{10}$) tionde af 1551 års skörd.						Kronotionde af 1555 års skörd.										
	Råg.			Korn.			T. lönghv.	Råg.			Korn.			Hvete.			Ärter.
	Pl.	Sp.	Fj.	Pl.	Sp.	Fj.		Pl.	Sp.	Fj.	Pl.	Sp.	Fj.	Pl.	Sp.	Fj.	Sp.
Ångermanlands Södra prosteri.																	
Biärträäd socken		2	3½	16	5	2½	57	—	2	3½	16	7	2	—	—	—	—
Bote "	—	4	—	18	4	1	45	—	1	2	17	1	—	—	—	—	—
Dal "	—	—	—	4	5	—	26	—	1	—	4	5	1	—	—	—	—
Ed "	—	—	—	3	2	—	19	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—
Edsle "	—	—	—	3	1	—	13	—	1	1	1	4	—	—	—	—	—
Fjellsjö "	—	—	—	2	7	—	26	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Gudmunderåd "	1	3	—	13	7	—	63	1	1	3½	19	2	3½	—	—	—	1
Högsjö "	—	2	2	10	6	2	51	—	—	—	7	7	½	—	—	—	—
Helgum "	—	—	—	3	5	—	30	—	—	—	2	5	—	—	—	—	—
Judensell "	—	—	—	4	—	1	18	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Längsell "	—	—	—	4	—	—	18	—	—	—	3	7	2	—	—	—	—
Lidh "	—	—	—	4	—	—	21	—	—	—	1	5	1½	—	—	—	—
Multrä "	—	—	—	7	3	—	19	—	—	—	4	5	—	—	—	—	—
Nora "	1	1	—	28	1	1	123	—	3	1½	25	7	½	—	—	—	—
Nordingeråd "	2	2	2	35	5	3½	166	1	2	—	36	2	3½	—	1	—	—
Ramsell "	—	—	—	4	—	2	27	—	—	—	2	—	3½	—	—	—	—
Reesell "	—	—	—	11	1	—	44	—	—	—	5	4	2	—	—	—	—
Säbråd "	2	2	—	19	7	2	100	—	—	—	22	1	1	—	—	—	—
Hägdånger "	—	6	—	5	—	2	33	—	—	—	6	2	1	—	—	—	—
Härnön "	—	1	1	3	—	—	12	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
Stigsjö "	—	5	2	7	6	—	42	—	—	—	8	2	1	—	—	—	—
Skog "	—	2	3½	7	2	1½	40	—	1	½	7	6	3	—	—	—	—
Soletta "	—	—	—	6	7	3	40	—	—	—	6	2	1	—	—	—	—
Styrnäs "	—	4	—	12	4	—	50	—	2	½	13	—	3½	—	—	—	—
Sunga "	—	—	—	3	7	—	13	—	—	—	3	2	2	—	—	—	—
Torsåker "	1	1	—	14	7	—	47	—	2	1	14	7	—	—	—	—	—
Ullånger "	—	1	1	14	4	—	65	—	1	½	12	—	—	—	—	—	—
Vibygeråd "	—	—	1	18	—	½	85	—	1	3½	12	4	2½	—	—	—	—
Ytterlännäs "	—	—	—	16	2	—	44	—	4	—	17	5	1	—	—	—	—
Öfverlännäs "	—	—	—	7	4	—	33	—	—	1½	6	5	2	—	—	—	—
Sia af Södra prosteriet	12			313	2	6	1,370	5	1	3½	288	2	3½		1	1	1

Litt. A.

Tab. 2.

Prosterier, härad, socknar.	Krono (- $\frac{2}{3}$) Tionde af 1548 års skörd.									
	Udvektiv.	Råg.			Korn.			Ärter.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	
Medelpads prosteri.										
17 socknar: af 1548 års skörd...	791	—	—	—	107	3	—	—	—	—
Helsinglands Norra prosteri.¹⁾	Kronotionde af 1554 års skörd.									
Bergsiö socken.....	84	3	—	—	18	11	—	4	—	—
Biuråker ".....	104	3	—	—	24	—	—	3	—	—
Delsbo ".....	273	7	4	2	80	—	—	21	—	—
Enånger ".....	87	2	1	—	23	6	2	2	—	—
Forssa ".....	175	8	1	3 $\frac{1}{2}$	59	3	1	11	1 $\frac{1}{2}$	—
Guarp ".....	86	1	—	—	21	—	3	3	1 $\frac{1}{2}$	—
Harmånger ".....	72	2	1	2	22	—	—	3	—	—
Hasselle ".....	15	—	6	2 $\frac{1}{2}$	2	6	3	—	—	—
Hög ".....	59	2	1	2	21	6	—	4	—	—
Idhenor ".....	52	1	1	3	8	10	3	—	3 $\frac{1}{2}$	—
Isbo ".....	18	1	4	2	3	3	2	2	—	—
Jätendal ".....	46	1	1	—	11	11	—	4	—	—
Niutånger ".....	61	1	—	—	14	7	2	—	1 $\frac{1}{2}$	—
Norbo ".....	56	2	—	—	14	3	—	2	1 $\frac{1}{2}$	—
Rogstad ".....	72	1	2	—	11	7	2	2	—	—
Tuna ".....	158	4	4	1	37	4	—	—	—	—
Summa af Norra prosteriet	1,418	41	6	2	374	9	2	64	3$\frac{1}{2}$	—
Krt. af Norra pr. af 1553 års skörd	1,382	36	5	$\frac{1}{2}$	237	4	2$\frac{1}{2}$	31	—	—
" " " 1552 " "	1,436	38	1	1	547	3	—	41	2	—

¹⁾ I Helsinglands-räkenskaperna reduceras 12 spän = 1 pund för råg och korn: 3 spän = 1 tunna för ärter. Spännen var således här mindre än i Uppländerna, men pundet, hvartill reduktionen i originalhandlingarne sjelfva är gjord, är Upplandspundet = 4 tunnor, d. v. s. 8 Stockholmsspän.

Krono (— 3) Tionde af 1547 års skörd.

Prosterier, herad, socknar.		Talegitt.	Råg.			Korn.			Ärter.		
			Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Helsinglands Södra prosteri.											
Alfta socken	5	4	7	$\frac{1}{2}$	95	4	2	9	2	2	
Arbråd "	5	1	7	$\frac{1}{2}$	36	3	$\frac{1}{2}$	3	1	3	
Bollnäs "	5	10	10	1	105	10	1	27	2	2 $\frac{1}{2}$	
Färila "	5				12	1	2				
Hanebo "	5	6	2	1 $\frac{1}{2}$	32	7	2	6	2	1 $\frac{1}{2}$	
Hodal "	5				4	8					
Jerfsö "	5	5	2	3	96	1	3	3	—	1	
Ijusdal "	5	2	5	1	85	6	2				
Mo "	5	5	4	1 $\frac{1}{2}$	26	2	2	3	—		
Norala "	5	5	—	—	37	9	—				
Regnsjö "	5	2	7	2	18		—	2	—	—	
Skog "	5	3	6	1	9	10	3		2	2 $\frac{1}{2}$	
Säderstad "	5	5	11	3	36			5	2		
Söderala "	5	10	7	—	44	3	2 $\frac{1}{2}$	12	—	2 $\frac{1}{2}$	
Tröna "	5	4	5	2	21	9	2				
Undersvik "	5	—	4	$\frac{1}{2}$	8	11			2	2 $\frac{1}{2}$	
Summa af Södra prosteriet	5	68	11	1 $\frac{1}{2}$	671	5	2	75	2	1 $\frac{1}{2}$	

Kronotonde af 1554 års skörd.

Kronotonde af 1547 års skörd.

	Råg.			Korn.			Ärter.			Råg.			Korn.			
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	
Gestriklands prosteri.																
Färnebo socken	83	8	4	1	13	2	$\frac{1}{2}$	—	—	—	17	5	3 $\frac{1}{2}$	27	—	1
Gelle stad	15	1	1	2	3	4	—	—	—	—	3	2	2 $\frac{1}{2}$	7	7	$\frac{1}{2}$
Hambronge socken	58	6	7	3	19	3	—	6	—	—	11	5	1	19	3	2
Hedesunda "	90	10	4	3 $\frac{1}{2}$	18	5	3	—	—	—	18	2	—	47	4	2
Hille "	46	7	1	2	7	6	3 $\frac{1}{2}$	—	3	—	9	4	2 $\frac{1}{2}$	10	3	—
Oftvansjö "	97	10	7	—	20	5	3	—	—	—	15	5	2	36	4	—
Torsåker "	80	7	1	2 $\frac{1}{2}$	8	3	3	—	—	—	7	1	3	19	5	2
Ugleboda "	82	7	1	—	11	3	—	—	2	—	11	4	1	32	3	2
Valebo "	57	11	2	—	11	3	3	—	—	—	11	2	3	17	1	—
Årsunda "	33	3	7	3	7	2	$\frac{1}{2}$	—	—	—	4	4	1	14	7	2
Sia af Gestriklands prosteri	641	74	7	1	121	5	3 $\frac{1}{2}$	1	3	—	110	6	3 $\frac{1}{2}$	232	7	3 $\frac{1}{2}$
kronotonde af Gestrikland af 1553 års skörd																
	5	60	2	—	125	2	$\frac{1}{2}$	—	4	—	—	—	—	—	—	—

	Krono (= 3) Tionde af 1551 års skörd.										Krono (= 3) Tionde af 1554 års skörd.									
Prosterier, härad, socknar.	Vete.			Råg.			Korn.				Vete.			Råg.			Korn.			
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	
Åsunda prosteri.																				
<i>Åsunda härad.</i>																				
Bred socken	32	1	—	2	9	1	2	20	3	1	32	—	5	—	4	7	1	9	6	—
Näs ¹⁾ "	52	—	1	1	13	7	2	31	7	—	53	—	1	2	8	—	13	4	—	
Sparsåtra "	37	1	1	2	11	5	2	31	2	1	37	—	4	—	5	5	—	15	6	—
Svingarn ²⁾ "	37	—	1	—	8	5	1	15	1	1	36	—	2	—	6	5	—	9	—	—
Theda "	28	—	—	—	5	5	2	15	6	—	29	—	1	—	4	3	2	6	—	2
Tiflinge "	108	—	7	—	26	2	1	60	6	2	113	1	—	20	—	—	—	37	7	—
Värfrukyrke "	91	—	4	—	14	4	2	33	1	2	90	—	2	2	11	2	—	23	6	1
Sia af Åsunda prosteri	385	3	7	1	90	—	1	208	3	3	390	3	—	60	6	3	115	5	3	
Kronotionde af Åsunda af 1545 års skörd																				
	2	1	—	—	23	2	—	128	3	—										
Håbo prosteri.																				
<i>Håbo härad.</i>																				
Egby ³⁾ socken	41	—	2	2	7	3	2	9	4	3	42	—	—	1	4	4	2	8	1	1
Håtuna ⁴⁾ "	62	—	3	—	14	4	3	16	—	—	59	—	—	—	8	1	3	11	4	3
Kalmar "	43	—	—	1	8	2	—	14	4	3	44	—	—	1	6	3	3	12	—	3
Tibelle "	27	—	2	3	9	1	1	13	5	—	27	—	—	—	4	4	2	8	1	3
Yttergran "	18	—	—	—	2	6	—	4	5	—	18	—	—	—	1	4	—	3	7	—
Öfvergran "	50	—	—	3	13	5	1	21	—	1	48	—	—	1	9	1	3	16	3	—
Summa af Håbo härad	241	1	1	1	55	6	3	79	3	2	238	—	—	2	34	4	1	60	2	2
<i>Bro härad.</i>																				
Bro socken	48	—	2	2	10	—	1	15	3	3	46	—	—	3	6	—	—	9	—	—
Lossa ⁵⁾ "	30	—	1	—	4	2	2	6	9	—	31	—	—	—	3	—	—	4	3	2
Näs ⁶⁾ "	44	—	3	—	12	6	2	15	3	—	43	—	2	—	6	7	2	8	—	2
Ryd ⁷⁾ "	34	—	2	—	10	—	3	11	3	—	33	—	2	1	5	—	2	8	5	1
Summa af Bro härad	156	1	—	2	37	2	—	49	2	3	153	—	5	—	21	—	—	30	1	1
Summa af Håbo prosteri	397	2	1	3	93	—	3	128	6	1	391	—	5	2	55	4	1	90	3	3
Kronotionde af Håbo prosteri af 1546 års skörd																				
	3	2	2	52	—	—	—	95	1	—										
" af 1551 års skörd	—	—	4	—	80	2	1	173	1	1										
" af 1550 års skörd	—	—	—	2	62	4	1	98	6	2										
" af 1548 års skörd	1	6	3	64	5	1	179	7	3											

¹⁾ I 1555 års räkenskap antecknas *Hackesta* Jon Olsson: råg 3 pund, hvete 1 $\frac{1}{2}$ spän; *Brynsholm* Hu. Brita 7 $\frac{1}{2}$ sp. Hielsta och Strömsta halva hvardera tre åbor.

²⁾ I 1555 års räkenskap upptages *Haga*: Göstaf Johansson, men utan tiondebelopp.

³⁾ "Finsta" antecknas blott med 7 åbor, hvardera med små tiondebelopp.

⁴⁾ I Håtuna socken antecknas för Aske fyra åbor hvaraf en gifver 2 pd i tionde.

⁵⁾ I Lossa nämnes för *Adöo* 1554 Mats Jonsson med 4 spän tionde.

⁶⁾ "*Ladgård*": Henrik gifver tionde korn 11 sp, råg 8 sp., hvete 2 sp. Aspevik har tre åbor med små belopp.

⁷⁾ I Ryd antecknas för *Sundby* Jöns Monsson 8 $\frac{1}{2}$ spän; i Granhammar tre åbor med små belopp.

Prosterier, harad, socknar.	Krono (— 3) Tionde af 1547 års skörd.									Krono (— 3) Tionde af 1554 års skörd.										
	Tidegäiv.	Hvete.			Råg.			Korn.			Tidegäiv.	Hvete.			Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Trögds prosteri.																				
Trögds harad.																				
Bonde-Arnö ¹⁾ socken	29	—	1 3½		5 2 2		10	—	1½		27	—		4 4			4 4 2			
Boglösa "	59	—	3 1½		7 3 4		26 6	—			60	—	3 2½		7 6 1			18 7	—	
Hackesta ²⁾ "	29	—	2 2		7 1 3		22	—			26	—	2		6 5 3			12 4 3		
Herkeberga "	27	—			4 4 2		11 2 2				27	—	1 1		4 6			8 4	—	
Husby-Sjuntolf "	43	—	2		7 4 2		16 6				46	—	1		5 7			10 4 2½		
Kungs-Husby "	43	—	3 1		6 4		16 7 2				43	—	1 3		3 3 3			7 3 ½		
Lillkyrka ³⁾ "	20	—	1		5 2 2		13 3				24	—	3½		2 6 3½			7 2 ½		
Litslena "	72	—	4 3		13 3 3		34 1				74	—	3		9 2 1			16 4	—	
Löt ⁴⁾ "	51	—	1 1		8 1 3		25 4 2				50	—	1		6 2			11	— 2	
Torsvi "	21	—	2		3 1 2		7 2				17	—		½	1 3			2 1	—	
Valby "	58	—	7		12		2 31 7				59	—	1		8 3 ½			16 4 2		
Vekoll ⁵⁾ "	75	—	1		10 6		31 7 1				86	—	1		6 6 2			12 2 2½		
Vilberga "	62	—	6 ½		12 7 1		34 2	—			62	—	3 2½		9 5 3½			17 7 1½		
Sä af Trögds prosteri	589	4	2 2½		104	1	2 282	1 ½			601	2	1 3½		77 1 ½			146 2 ½		
Kronotionde af Trögd af 1542 års skörd																				
	?	4	2 2		81	—	3 234	—	3											

¹⁾ 1 Bond-Arnö sn (sic) antecknas för "Grönsön" 1548 fem åbor, hvardera med 5 å 6 spän, 1554 fem åbor med 2 å 4 spän.

²⁾ 1 "Eneby" 2 åbor hvaraf "Michil" antecknas för 10 spän.

³⁾ 1 1548 års räknenskap upptages *Eka gård* med 1 pd. råg, 2 sp. korn.

⁴⁾ 1 *Pänö* upptages 1554 blott en åbo med 2½ sp. tionde, men 1544 3 åbor med hvardera 15 å 10 spän.

⁵⁾ Under *Eckholm* antecknas 1548 tre åbor, som gifva hvardera 8 å 9 spän tionde; 1554 afven tre åbor med 3 å 4 spän.

	Krono (- $\frac{3}{4}$) Tionde af 1555 års skörd.										Krono (- $\frac{3}{4}$) Tionde af 1554 års skörd.									
Prosterier, härad, socknar.	Tidegitv.	Hvete.			Råg.			Korn.			Tidegitv.	Hvete.			Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.			
Hagunda härads prosteri.																				
Balingsta ¹⁾ socken ...	44	—	4	1	12	2	—	23	4	2	44	—	3	9	—	13	4	—	—	
Dalby ²⁾ " ...	49	1	1	—	12	4	3	24	—	1	43	—	3	—	9	6	—	17	4	—
Gryta ³⁾ " ...	39	—	6	3	12	6	—	19	1	2½	39	—	3	—	8	7	2	11	5	—
Hagby ³⁾ " ...	28	—	5	2	10	4	—	22	7	—	29	—	3	—	7	1	—	16	7	—
Järläsa " ...	21	—	—	—	2	1	1	1	6	2½	20	—	—	—	—	7	3	2	2	—
Ramsta " ...	35	—	6	—	10	7	—	19	7	—	35	—	2	—	9	4	—	15	—	—
Tibelle ⁴⁾ " ...	41	—	6	3	10	6	1	19	6	—	41	—	2	1	7	4	—	16	5	2
Ålanda " ...	19	—	2	3½	2	1	1	3	—	—	19	—	1	2	1	7	—	2	5	—
Aker " ...	24	—	3	—	6	2	1	11	1	3	21	—	1	1	4	7	—	9	3	—
Sia af Hagunda prosteri	300	5	4	1	80	2	3	145	2	3	291	2	—	3	59	4	1	105	3	2
Krt. af Hagunda pri af 1553 års skörd	?	6	1	3	86	6	—	132	8	2										
" af 1551 " "	?	3	6	3	83	7	4	164	6	1										
" af 1550 " "	285	2	3	2	54	7	3	84	1	1										
" af 1548 " "	?	3	6	½	40	4	—	156	1	—										
" af 1546 " "	?	7	2	—	66	2	—	128	6	—										
" af 1545 " "	?	4	6	1	32	2	—	140	5	—										
Lagunda härads prosteri.																				
	Kronotionde af 1547 års skörd.																			
Biskopskulla socken...	49	—	—	—	12	—	—	33	3	—	50	—	—	—	7	7	½	20	4	—
Fittå " ...	28	—	2	1	6	6	—	18	—	—	28	—	—	1	4	6	2½	7	7	3½
Fröslunda " ...	25	—	—	—	4	6	—	13	3	2	25	—	—	—	3	5	½	9	5	1½
Gristada ⁵⁾ " ...	43	—	7	—	9	—	—	21	—	—	44	—	1	3	8	1	3½	14	3	3
Hjelstada " ...	44	1	1	—	10	1	—	25	1	—	44	—	2	—	8	—	—	15	—	—
Holm ⁶⁾ " ...	22	—	4	2	6	6	—	13	1	—	22	—	—	—	3	5	3	7	2	2
Kulla " ...	24	—	6	—	6	3	—	16	4	—	25	—	—	—	4	—	—	9	4	2
Longtora " ...	31	—	1	—	9	—	—	16	4	—	36	—	—	1	5	6	2	8	2	2
Nysätra " ...	44	—	—	—	7	—	—	16	—	—	46	—	3	3	8	—	1	14	6	—
Sia af Lagunda hds pri	313	3	5	3	71	6	—	173	—	2	320	1	—	—	54	1	1½	107	4	2
Kronotionde af Lagunda af 1548 års skörd	?	2	1	2	45	4	2	143	4	2										
" af 1553 " "	320	3	6	3	80	3	1½	133	6	1										

¹⁾ Håks gård: Fru Petronilla 1551: 6½ sp., 1554: 12 sp., 1555: 13 sp., 1556: 18 spän.

²⁾ I Dalby sn antecknas i Tuna, Dalby, Sunby, Hammarby flere tiondegifvare med 10 till 20 spän.

³⁾ I Gryt sn: Håja: Ericus ger 13½ spän. Karl i Hostad 20 sp. I Hagby sn antecknas "Filke": Gerd Jonsson 22 till 27 spän: "Ebolanda" 18 sp.: Mons i Eka 14 sp.

⁴⁾ I Tibble: Mats Persson i Skillesta: tionde 21½ spän, m. fl. tiondegifvare till 10 à 20 sp.

⁵⁾ I Grista: Fru Petronilla för Lårestad 15 spän. Anders i Staby 13 sp.

⁶⁾ I Holm: Hu. Anna på Sjö 22 spän. Michil i Sjö 20 sp.

Tab. 2.

Krono () Tionde af 1554 års skörd.										
Prosterier, härad, socknar.	Tilæggstf.	Hvete.			Råg.			Korn.		
		P.L.	S.	P.	P.L.	S.	P.	P.L.	S.	P.
Vaxala prosteri.										
<i>Vaxala härad.</i>										
Danmark socken	94	—	5	2	19	—	1	36	7	2
Gamla Upsala "	72	—	2	1½	15	2	3	22	3	1
Vaxala "	92	—	5	2	28	6	2	50	7	1
<i>Summa Vaxala härad</i>	258	1	5	1½	63	1	2	110	2	1
<i>Bäling härad.</i>										
Bäling socken	137	—	2	—	32	6	3	62	—	1½
Skuttunge "	88	—	3	3	14	2	2½	27	6	2
Åkerby "	38	—	—	—	5	—	—	12	2	2
<i>Summa Bäling härad</i>	263	—	5	3	52	1	1½	102	1	1½
<i>Ulleråker härad.</i>										
Bondekyrke socken	78	—	—	2½	12	—	—	20	1	2
Byrie "	59	—	1	3	11	1	1	20	7	1½
Jomakil "	26	—	2	½	3	6	2	6	1	1
Ladeby "	13	—	—	—	1	5	1	2	2	2
Nas "	30	—	3	—	5	1	1	8	6	1
Vängie "	49	—	2	½	7	2	1	12	3	2
<i>Summa Ulleråker härad</i>	255	1	1	2½	41	—	2	70	6	1½
Summa Vaxala prosteri	776	3	1	3	156	3	1½	283	1	3

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1550 års skörd.									Kronotonde af 1554 års skörd.										
	Tidegitt.	Hvete.			Råg.			Korn.			Tidegitt.	Hvete.			Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Rasbo härads prosteri.																				
Funbo ¹⁾ socken.	58	—	4	—	12	5	2	17	4		55	—	2	3 $\frac{1}{2}$	8	7	2	16	3	3
Rasbo ²⁾ " "	130	—	—	2	11	7	1	21	6	3 $\frac{1}{2}$	134	—	3	2 $\frac{1}{2}$	13	6	1	16	—	2 $\frac{1}{2}$
Rasbokil " "	36	—	—	2	3	2	1	8	1	2	42	—	1	2	4	4	2	9	7	1 $\frac{1}{2}$
Summa	224	—	5	—	27	7	—	47	4	1$\frac{1}{2}$	231	1	—	—	27	2	1	42	3	3
Kronotonde af Rasbo pr. af 1553 års skörd	?	2	5		51	1	3	70	1	1										
Norunda härads prosteri.																				
Börklinge socken...	98	1	1	3	29	2		30	6	1	98	—	3	—	16			30	1	1
Erentuna " "	51	—	5	1	18	2	2	24	4	—	51	—	—	—	8	3	—	12	1	2
Lena " "	51	—	4	3	11	6	2	12	2	1	51	—	—	3	4	1		7	4	—
18 bönder i Rasbo prosteri											18			1	3	3		3	1	$\frac{1}{2}$
Tensta ³⁾ socken	96	1	4	3	27	3	1	31	—	2	96	—	4	2	15	6	3	24	5	1
Vigsta " "	49	—	5	3	15	—	2	16	6	—	49	—	1	2	9	—	3	17	5	3
Film " "	39	—	—	—	3	6	3	6	—		39	—	—	—	3	6	—	4	4	3
Dannemora " "	36	—	—	—	3	7	—	8	1	—	36	—	—	—	3	—	1 $\frac{1}{2}$	6	1	2
Summa	420	4	6	1	109	1	2	129	4	—	438	1	1	3	61	5	2$\frac{1}{2}$	106	—	1$\frac{1}{2}$
Kronotonde af Norunda härads prosteri af 1549 års skörd.	?		7		68	3	1	149	4	1										

¹⁾ 1 Funbo s:n antecknas: "Halgrä": 18 spän; Lund 11 $\frac{1}{2}$ spän.²⁾ Frötuna; Knut Haraldsson 11 $\frac{1}{2}$ sp.³⁾ 1 1555 års räknenskap antecknas: "Salista" Ture Pederson 21 $\frac{1}{2}$ sp. tionde; Tuna. Peder Olsson 16 $\frac{1}{2}$ sp. tionde.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1555 års skörd.									Kronotonde af 1554 års skörd.										
	Tidigt. Pd.	Hvete.			Pd.	Råg.			Pd.	Korn.			Tidigt. Pd.	Hvete.			Pd.	Korn.		
		Sp.	Fj.	Pd.		Sp.	Fj.	Pd.		Sp.	Fj.	Pd.		Sp.	Fj.	Pd.		Sp.	Fj.	Pd.
Olands prosteri.																				
<i>Olands härad.</i>																				
Alunda socken	?	—	7 2½	43	—	—	57	7	—	167	—	—	19	—	1	33	3	—		
Ekeby "	48	—	½	10	3 3	10	3	1	42	3	4	5 1½	7	2	1	—	—	—		
Morkarla "	?	—	—	8	4	—	4	1	23	—	3	2	—	—	—	3	4	3		
Skepthamar "	33	—	3	6	4 1½	7	1	3	30	—	1½	2	7 2½	4	—	2	—	—		
Staby "	52	—	7 ½	13	4 3½	17	2	3	51	3	2	7 2 ½	9	2	2	—	—	—		
Tuna ¹⁾ "	62	—	7 1	14	2	—	18	3	2	64	—	3	—	7	3 2½	12	2	1		
Säa af Olands prosteri	?	2	6 3½	91	3	—	115	3	1	377	—	7 2½	44	5	—	69	7	1		
Kräde af Olands pri af 1550 års skörd	?	—	1	33	5	—	67	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Tierps prosteri.																				
<i>Vendel härad.</i>																				
Tegelsnora socken	?	—	—	9	—	—	11	5	—	46	—	—	4	5	2	—	5	6		
Vendel "	?	—	—	39	5 2½	43	3	1	140	—	3	—	17	6 1½	34	2	1½			
<i>Tierp härad.</i>																				
Tierp socken	?	—	2 3	53	2 1½	83	2	2	166	—	—	23	1	1	40	1	½			
Tolfta "	?	—	—	6	6 3	11	7	2	41	—	—	3	1	3	8	—	—			
<i>Norra Roden.</i>																				
Vessland socken	?	—	—	9	7 2	10	1	1	74	—	—	8	1	1½	3	5	2½			
Elfkarleby "	?	—	—	?	?	?	?	?	48	—	—	3	7	—	8	1	2			
Hollnäs "	?	—	—	—	—	6	7	—	68	—	—	—	—	—	3	4	1			
Lösta "	?	—	—	9	5 3½	16	7	—	87	—	—	4	6	—	13	3	3			
Säa Tierps prosteri	?	2	3	128	4 ½	184	1	2	670	—	3	—	65	5	1	117	2½			
Kräde af Tierps pri af 1551 års skörd	?	—	2 3½	129	1 2½	238	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" af 1548 års skörd	741	1	4 2½	137	7	—	231	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			

¹⁾ För Hestby antecknas 1555 "Nils Jaspersson 11½ spän".

Lätt. A.

Tab. 2.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotande af 1555 års skörd.									Kronotande af 1554 års skörd.														
	Tidegitt.	Hvete.			Råg.			Korn.			Tidegitt.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre			
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	
Frösåkers prosteri.																								
Börstil socken. . . .	168	—	—	—	25	5	—	7	4	—	163	—	—	—	10	1 2½	3	4	1½					
Harg "	53	—	—	—	9	4 2½	—	3	2	1½	54	—	—	—	6	3	—	3	—					
Höknufvud "	62	—	—	2	14	5	—	11	—	2	56	—	—	—	4	2 3	8	1	1½	1				
Valö "	62	—	—	—	7	5 2½	—	6	2	2	62	—	—	—	5	1 1½	5	1	2½					
Sia af Frösåkers prä	345	—	—	—	2 57	4 1	—	28	1 1½	—	335	—	—	—	26	— 3	19	7 1½	1	—				
Krt. af dö af 1551 å. sk.	?	—	—	—	49	— 1	—	50	— 1	—														
" " " 1548 " . . .	?	—	—	—	41	5 3½	—	28	2 3	—														
Närdinghundra prosteri.																								
<i>Närdinghundra härad.</i>																								
Almunge socken ¹⁾ . .	46	—	—	—	9	1	—	6	—	2	50	—	—	—	4	7	—	5	6 3					
Bladåker "	30½	—	—	—	4	2	—	3	5	2	30	—	—	—	1	7 2	3	—	1					
Faringe "	42	—	—	—	8	2	—	8	2	1	39	—	—	—	3	1	—	5	2	—				
Knutby "	55	—	—	—	15	6 2	—	11	4	—	55	—	—	—	6	—	—	8	1½					
Ununge ²⁾ "	30	—	—	—	5	6	—	5	2	2	28	—	—	—	4	2 2	4	1	3					
Äsbro "	32	—	—	—	6	3 1	—	5	1	1½	30	—	—	—	3	1 2	3	1	3					
<i>Skiplaget.</i>																								
Edbohärads socken . .	77	—	—	—	12	3 1	—	8	4	3	73	—	—	—	4	7 2½	5	7	—					
Häffver "	103	—	—	—	15	6 1	—	6	3	—	84	—	—	—	5	7 1	5	1	1					
Sia af Närdingh. prä	415	—	—	—	77	6 1	—	54	7 3½	—	389	—	—	—	31	2 1½	40	5 ½						
Krt. af dö af 1553 å. sk.	?	—	—	—	1½ 50	7 3	—	52	3 3	—														
" " " 1551 " . . .	?	—	—	—	65	5 3	—	68	—	—														
" " " 1548 " . . .	?	—	—	—	51	6 2½	—	62	5 3	—														
" " " 1547 " . . .	?	—	—	—	2 78	—	—	112	4	—														
" " " 1543 " . . .	?	—	—	—	½ 36	—	—	81	2 3	—														

1) För "Länna" antecknas 1543 och 1555 blott tre åbor med 2 å 3 spån.

2) Berga antecknas 1555 för 9 spån; 1543: hustru Karin på Berga 20 spån.

	Kronotonde af 1555 års skörd.									Kronotonde af 1554 års skörd.									
Prosterier, härar, socknar.	Hvete.			Råg.			Korn.			Negative.	Hvete.			Råg.			Korn.		
	Pd.	Sp.	lf.	Pd.	Sp.	lf.	Pd.	Sp.	lf.		Pd.	Sp.	lf.	Pd.	Sp.	lf.	Pd.	Sp.	lf.
Lyhundra prosteri.																			
Lyhundra härar.																			
Estuna socken	84	—	—	17	2	2	11	5	—	82	—	—	9	—	—	8	4	3	
Karl-kyrke ¹⁾	25	—	—	3	2	2	3	4	2	26	—	—	1	4	—	2	—	—	
Lohärad	42	—	—	6	6	—	5	5	—	42	—	1	4	7	—	5	—	2	
Malsta "	25	—	—	3	3	—	2	—	2	24	—	—	1	6	2	1	1	2	
Söderby "	62	—	—	10	—	2	4	2	3	61	—	—	6	2	1	6	4	1	
Bro skiplag.																			
Bro ²⁾ socken	120	—	—	21	—	3	7	1	2	120	—	—	10	—	—	4	5	1	
Wäddö "	133	—	—	17	1	2	5	2	—	114	—	—	16	4	—	5	4	2	
Wäto "	62	—	—	9	—	—	—	—	—	62	—	—	4	6	2	—	—	—	
Sä af Lyhundra prä	533	—	—	88	5	3	39	5	1	531	—	—	154	6	1	33	4	3	
Kröde af Lyhundra prä																			
af 1545 års skörd	?	—	—	68	6	2 $\frac{1}{2}$	57	6	1										
" " 1546 " "	—	—	—	33	3	2	21	5	2										
Sjuhundra prosteri.																			
Sjuhundra härar.																			
Esterna ³⁾ socken	?	—	—	5	7	3	3	2	2	34	—	—	3	4	$\frac{1}{2}$	1	5	2	
Fasta "	?	—	—	1	7	2	—	7	—	20	—	—	—	5	2	—	—	—	
Husby "	?	—	—	7	2	2 $\frac{1}{2}$	5	2	—	46	—	—	3	6	3	2	7	1 $\frac{1}{2}$	
Rimbo "	?	—	—	7	5	$\frac{1}{2}$	4	3	1 $\frac{1}{2}$	51	—	—	3	2 $\frac{1}{2}$	2	5	2	—	
Rö "	?	—	—	3	4	3	2	2	2	22	—	—	2	5	—	2	5	1	
Skederid ⁴⁾ "	?	—	—	6	6	3	3	4	—	38	—	—	4	3	2	7	—	—	
Frötuna skiplag.																			
Frötuna ⁵⁾ socken	134	—	—	24	—	—	3	3	2	133	—	—	10	1	2	1	5	2	
Länna ⁶⁾ "	?	—	—	25	6	1 $\frac{1}{2}$	5	5	2 $\frac{1}{2}$	114	—	—	14	5	1	6	2	—	
Råla "	?	—	3	15	1	2	1	6	—	96	—	—	8	5	—	1	2	3 $\frac{1}{2}$	
Sä af Sjuhundra prä	?	—	3	95	1	1 $\frac{1}{2}$	30	3	—	554	—	—	51	2	2	22	3	—	
Kronotonde af Sjuhundra																			
prä af 1546 års skörd	?	—	—	88	2	2	50	5	—										
" 1541 "	?	1	1	103	2	$\frac{3}{4}$	101	5	3										

¹⁾ 1 "Stensta" antecknas båda åren fyra åbor med 1 å 2 spän i tionde.

²⁾ För "Täl" och "Botna" antecknas i hvardera tre åbor med $\frac{1}{2}$ å 2 spän i tionde.
För Eko antecknas Eric Persson med 8 spän.

³⁾ I Esterna sn antecknas i längd från 1540 Myrby: Gabriel 16 $\frac{1}{2}$ spän; 1555 Myrby 12 spän.

⁴⁾ I Skederid sn antecknas för Finsta allenast tre åbor med 2 å 3 spän.

⁵⁾ Björna gå: 1540 Mr. Jöran 11 spän; 1555: 12 sp.; 1556: 15 sp.

⁶⁾ Penningby 1541: Lars Tursson 28 sp., 1555 d:o 20 sp.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotionde af 1553 års skörd.									Kronotionde af 1554 års skörd.								
	Tidigare.			Hvete.			Råg.			Korn.			Tidigare.			Hvete.		
	Pd.	S.	Fj.	Pd.	S.	Fj.	Pd.	S.	Fj.	Pd.	S.	Fj.	Pd.	S.	Fj.	Pd.	S.	Fj.
Erlinghundra prosteri.																		
Alsike socken	37	—	3	3	12	6	3	17	2	—	—	—	37	—	1	2	8	—
Haga " "	24	—	4	2	6	3	3	9	7	2	—	—	26	—	3	—	4	1
Husby ¹⁾ " "	35	1	4	3	18	6	—	19	1	3	—	—	35	—	3	—	11	—
Knifsta ²⁾ " "	45	—	6	3	15	—	—	19	7	—	—	—	45	—	1	2	7	—
Norsunda ³⁾ " "	46	—	7	2	11	6	2	15	3	—	—	—	46	—	3	3	9	5
Odensala " "	71	1	7	—	18	6	—	24	7	2	—	—	71	—	6	—	12	4
S:t Olofs " "	28	—	3	—	6	6	—	7	4	—	—	—	30	—	1	2	3	2
S:t Peders " "	18	—	—	—	2	6	—	2	4	—	—	—	19	—	—	—	1	3
Vadsunda " "	59	—	3	3	16	—	1	19	4	3	—	—	58	—	1	2	7	4
S:a af Erlinghundra pr	363	7	1	—	109	1	1	136	1	2	—	—	367	2	5	3	66	1
Krt. af d:o af 1552 å. sk.	3	1	2	—	96	1	—	93	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—
" " " 1549 " "	—	7	1	—	65	2	2	171	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " " 1546 " "	8	3	—	—	74	4	2	131	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " " 1545 " "	3	6	—	—	53	7	—	112	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Säming- och Långhundra härads prosteri.																		
Krono (= $\frac{3}{4}$) tionde af 1545 års skörd.																		
Säminghundra härad.																		
Frösunda socken	—	—	2	—	4	3	1	8	5	—	—	—	53	—	—	4	5	2
Lunda " "	—	—	—	—	2	6	—	1	2	2	—	—	15	—	—	3	4	—
Markim " "	—	—	3	—	5	—	—	9	1	2	—	—	25	—	1	1	4	2
Orkesta " "	—	—	1	2	1	7	3	3	4	2	—	—	21	—	—	3	1	2
Skånala " "	—	—	4	—	9	4	1	19	—	1	—	—	36	—	3	—	6	1
Skeptuna " "	—	—	1	2	6	—	2	15	—	—	—	—	52	—	3	2	10	2
Vidbo " "	—	—	4	—	3	2	3	5	4	1	—	—	31	—	—	2	3	—
S:a af Säminghundra	2	2	—	—	33	—	2	62	2	—	—	—	233	1	—	1	35	5
Långhundra härad.																		
Garn sn (se Vallen- tuna prosteri)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gottröra socken	—	—	—	—	5	2	2	7	5	—	—	—	38	—	2	1	3	2
Husby " "	—	—	2	—	3	5	3	7	1	1	—	—	50	—	1	—	7	—
Korsta " "	—	—	—	—	3	5	2	3	2	2	—	—	43	—	—	3	4	1
Lagga " "	—	—	2	—	3	7	1	14	3	—	—	—	52	—	1	—	5	2
Närtuna " "	—	—	—	—	6	—	—	9	—	2	—	—	46	—	1	—	3	—
Östuna " "	—	—	2	—	1	5	—	8	5	1	—	—	50	—	1	—	6	3
S:a af Långhundra	—	—	1	2	21	2	—	50	1	2	—	—	279	—	5	2	29	3
Summa af Säming- o. Långhundra pr	2	1	2	—	57	2	2	112	3	2	—	—	512	1	5	2	65	1
Krt. af Säm.- o. Långh. pr. af 1546 års skörd	5	7	—	—	89	1	3	119	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ I Husby-Arland antecknas *Steninge*: Gabriel 32 spån 3 fj.: Maby: Hans 7 sp. enkan $4\frac{1}{2}$ sp.

²⁾ I Knifsta antecknas för Ledinge 5 åbor, deribl. Staflan Raff(?) 10 spån.

³⁾ I Norsunda Walsta Peder Larsson $5\frac{1}{2}$ spån och två andra åbor.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1555 års skörd.										Kronotlonde af 1554 års skörd.									
	Tidigt, Pd.	Hvete.		Råg.		Korn.		Fj. utgjort, Pd.	Fj. utgjort, Pd.	Tidigt, Pd.	Hvete.		Råg.		Korn.		Fj. utgjort, Pd.	Fj. utgjort, Pd.		
		Sp.	Fj.	Sp.	Fj.	Sp.	Fj.				Sp.	Fj.	Sp.	Fj.	Sp.	Fj.				
Sollentuna prosteri.																				
<i>Sollentuna härad.</i>																				
Bromma ¹⁾ socken ...	33	—	—	8	4	3	9	—	3	29	3	—	—	5	5	—	5	6	—	
Ed " ...	39	—	—	2	7	2	—	9	3	2	37	2	—	—	5	3	1	5	3	
Gerfella " ...	48	—	5	2	10	6	2	14	6	2	39	—	—	2	—	5	5	2	10	
Sollentuna " ...	47	—	2	—	12	7	—	15	2	2	40	7	—	2	2	8	5	—	9	
Spånga ²⁾ " ...	61	1	3	—	17	—	—	16	7	—	49	—	—	2	—	8	2	—	12	
								Hafra	—	1									2	
<i>Vallentuna härad.</i>																				
Fresta socken.....	26	—	—	—	4	5	3	5	7	2	18	10	—	—	—	3	3	2	1	
Hammarby "	38	—	—	—	7	7	—	8	6	—	32	6	—	1	2	5	1	—	4	
<i>Skiplaget.</i>																				
Solna "	?	—	—	—	?	—	—	?	—	—	22	—	—	—	—	2	4	—	4	
S:a af Sollentuna pr. 292 2 3 — 69 1 — 79 5 2										266 28 1 — — 44 5 1 53 6 2										
Hafra 1										Hafra 2										
Kratiende af Sollentuna																				
pr. af 1550 årsskörd	?	—	—	3	1	44	2	1	47	1	2									
" " af 1549 " "	?	—	—	1	3	15	3	3	93	—	2									
" " af 1548 " "	?	—	—	1	1	56	3	—	89	1	—									
" " af 1546 ³⁾ " "	?	—	—	2	5	38	3	—	18	2										

¹⁾ Antecknas *Ulsunda* 1549: 11 spän; 1551: 17 spän; 1555: 15 spän Hn. Brita.

²⁾ I Spånga s:n 1556 antecknas Hans i Rynkaby 20 spän; Karl i Kälvesta 11 sp.

³⁾ Uppgiften för 1546 är hämtad ur ett eljest defekt register för Kyrketienden i Upsala stift 1547; i summan ingå ej *Solna* och *Ed* s:r.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotionde af 1550 års skörd.								Kronotionde af 1551 års skörd.							
	Tidegiftv.		Hvete.		Råg.		Korn.		Ej utgjort. Tidegiftv.	Hvete.		Råg.		Korn.		
	T. Ej utgjort.	T. Ej utgjort.	Pd.	Sp.	Pd.	Sp.	Pd.	Sp.		Pd.	Sp.	Pd.	Sp.	Pd.	Sp.	Pd.
Vallentuna prosteri.																
<i>Vallentuna härad.</i>																
Angarn socken . . .	12	4	—	—	1	6	—	1	4	—	—	1	5	—	2	7
Täby "	33	35	—	—	6	3	—	5	7	3	—	7	2	—	9	3
Vada ¹⁾ "	19	2	—	—	2	3	3	1	3	1	—	3	6	1	2	5
Vallentuna "	53	10	—	—	7	4	2	6	6	—	—	8	2	3 ¹	8	—
Ösby "	16	4	—	—	3	3	2	2	2	—	—	2	—	3	2	3 ¹
<i>Långhundra härad.</i>																
Garn socken ¹⁾ . . .	29	10	—	—	3	4	—	3	3	—	—	4	1	2 ¹	4	3
<i>Skiplaget.</i>																
Danderyd ²⁾ socken	21	13	—	—	3	2	1	1	4	—	—	3	1	2	3	1
Ryd "	41	21	—	—	3	7	1 ¹	2	3	2	—	4	2	—	3	2
Åker ³⁾ "	114	3	—	—	16	2	—	10	1	2	—	14	3	—	9	7
<i>Värmdön.</i>	210	30	—	—	18	1	—	3	—	—	—	20	6	3 ¹	4	5
Sia af Vallentuna pr. 548	132	—	—	—	66	5	1 ¹	3	3	—	—	70	—	2	50	7
Krtionde af Vallentuna prosteri af 1551 års skörd	?	?	1	5	2	131	2	—	92	2	3 ⁴⁾					
" af 1546 " "	?	?	3	3	—	125	6	2	73	4	2					
Öarnes prosteri.																
<i>Färentuna härad.</i>																
Ekerö ⁵⁾ socken . . .	53	—	—	1	2	17	5	—	15	4	—	14	3	—	16	7
Färentuna "	36	—	—	3	—	12	—	—	10	4	—	8	5	2	9	4
Hellensö "	21	—	—	1	2	5	5	—	3	3	—	2	3	3	3	4
Sånga "	41	—	—	1	2	9	7	—	7	7	—	6	—	—	7	7
Skå "	37	—	—	—	—	12	6	2	8	5	—	9	—	—	9	7
															Hafra	3
Loffö "	30	—	—	—	—	8	5	2	5	6	—	3	7	—	4	5
															Hafra	—
Munsö "	43	—	—	—	—	3	3	—	13	5	2	3	4	—	12	2
Ålsnö "	39	—	—	1	—	9	4	—	10	6	—	1	7	—	8	7
Sia af Öarnes pr. 300	8	2	79	4	—	76	—	—	308	1	2	2	54	7	1	73
															Hafra	3

¹⁾ Vada s:n: *Benhammar*: Fru Karin 19¹ span (1555). Garn s:n: Måns Persson *Hakunge* 13 sp.

²⁾ *Djursholm* antecknas 1551 utan tiondebelopp.

³⁾ I Åker antecknas 1551 *Näs*: H:n Anna 3¹ sp.; *Biskopstuna*: Fru Anna, utan tionde.

⁴⁾ Hafra 1¹ span.

⁵⁾ I Ekerö s:n antecknas *Vellinge*: Dionysius 11 sp., Harald 12 sp. *Mehammar*: Erik 6 sp. *Åskanäs*: Eric 10 sp., Lasse 11 sp. *Hofgården*: Erland 8¹ sp.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1547 års skörd.									Kronotlonde af 1548 års skörd.								
	Hvete.			Råg.			Korn.			Hvete.			Råg.			Korn.		
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Våla härad's prosteri.																		
Hära socken.....	55	—	1	2	8	2	2	24	—	3	—	2	—	8	6	21	4	2
Huddinge ".....	24	—	—	—	3	6	3	11	7	3	—	—	—	4	5	13	3	2
Nora ".....	56	—	—	2	8	3	—	18	1 2 1	3	—	1	—	5	3	20	2	2
Våla ¹⁾ ".....	104	—	1	2	14	6	2	36	3	3	—	—	1	15	2 1 2	27	2	2
Säa af Våla prosteri	239	3	2	35	2	3	90	4	1 2	3	—	3	1	34	—	11 1 2	82	5
Torstuna o. Simtuna prosteri.																		
<i>Torstuna härad.</i>																		
Huddinge socken....	24	—	1	2	5	4	—	10	—	23	—	4	—	5	3 2	11	1	—
Hvittinge ".....	55	—	—	—	3	4	—	4	1	55	—	4	—	6	1 3	11	—	1
Härnavi ".....	25	—	—	2	2	2 1	—	7	5 1 2	25	—	1	—	5	6 2	7	5	—
Torstuna ²⁾ ".....	97	—	—	—	15	2	1	23	7 1	100	2	—	—	27	2 1	39	7 2 1	—
Osterunda ".....	3	—	—	—	2	1	—	8	7 3	44	—	1	1 1 2	6	3 2 2	10	5	2
Säa af Torstuna härad	3	—	2	—	28	5	3 1 2	51	5 2 1 2	247	3	2	1 1 2	51	1	2 1 2	80	3
<i>Simtuna härad.</i>																		
Altuna ³⁾ socken....	3	—	—	—	2	2	1 2	8	3 3	46	—	5	3 1 2	8	4 1 2	15	5	2
Fröstholt ".....	36	—	1	3	5	6	—	11	1 2	36	—	4	2	9	1 2 1	18	4	1
Jönåker ".....	3	—	—	—	4	1	1 2	14	7 1	61	—	—	—	—	6 2	4	2	2
Löstada ".....	3	—	—	—	5	1	1	16	—	18	—	3	—	7	4 1	16	5	2
Norby ".....	3	—	—	—	5	1	1	16	—	51	—	1	—	12	—	20	3	3
Simetuna ⁴⁾ ".....	3	—	3	1	13	7	1 1 2	23	7 1 1 2	117	2	2	—	28	7	47	4	3
Terna ⁵⁾ ".....	3	—	—	2	1	3	2	4	5 2 2	17	—	—	—	4	—	7	6	2
Säa af Simtuna härad	3	—	5	2	32	5	1 1 2	79	1 2	346	4	—	1 1 2	71	—	131	—	3
Summa af Torstuna o. Simtuna prosteri	3	—	7	2	61	3	1	133	7 1	593	7	2	3	122	1	2 1 2	211	4 1 2
Krt. af Torst. o. Simt. pr. af 1545 års skörd	3	1	3	19	4	2	140	7	1 1									

¹⁾ Fru Anna till Aspenas gifver i tionde 20 spän.

²⁾ I Torstuna och Osterunda sr antecknas några bönder med 10—12 spän i tionde.

³⁾ För "Refvelstad" antecknas blott 1 åbor med små belopp, deraf Per Andersson med 8 spän.

⁴⁾ I Simetuna sr förekomma några bönder med 10 å 20 spän.

⁵⁾ I Terna by antecknas en Anders Eriksson för 20 spän: i Smidsboda: Bengt för 19 spän.

Efterföljande tabell (N:o 3) är hemtad ur ett i Kammararkivet förvaradt Spannmålsregister utan titelblad och bestående af åtta större lägg, ohäftade. Registret omfattar större delen af riket och redogör för gårdarnes arsväxt, häradenas räntespannmål och prostarnes uppbörd af tionde allt efter räkenskaper för året 1556, d. v. s. efter 1555 års skörd. För Upland och Norrland äro alla prosterierna upptagna utom Lagunda och vid jämförelsen med de originalprosteräkenskaper som för detta år finnas i behåll (Hagunda, Olands, Tierps, Frösäkers, Nordinghundra, Lyhundra, Sjuhundra, Sollentuna) visar det sig, att uppgifterna i länsregistret slå fullkomligt in med bruttosumman af uppbörden för alla tre delarne af kronotionden. För de öfriga prosterierna är det all anledning antaga, att registrets uppgifter likaledes omfatta bruttobeloppet, då de ej så väsentligen afvika från de ur prosteräkenskaperna hemtade i tab. 2 meddelade beloppen för åren 1545—54, som fallet skulle vara, om de utvisade endast den levererade tionden efter afdrag af afkortningar och anslag. Den efterföljande tabellen är därför ett ganska viktigt komplement till de ur prosteräkenskaperna i tab. 2 meddelade uppgifterna. För de följande stiftens meddelar jag liknande uppgifter ur samma länsregister (signerad "Spannmålsregister 1556") och anmärker dervid särskildt när anledning förekommer att betrakta de angifna beloppen såsom netto- och icke bruttobelopp.

Som spannmålsregistrets uppgifter hemtats direkt ur prostarnes räkenskaper, kan man vara förvissad, att prosteriernas omfattning är fullkomligt densamma, som angifves af förestaende socknevis uppställda tabell 2, ehuru i registret icke förekommer någon uppgift hvarken om socknarnes eller tiondegifvarnes antal i hvarje prosteri.

II.

KRONO (- $\frac{2}{3}$) TIONDEN

1

STRENGNÄS STIFT

ENLIGT

PROSTARNES RÄKENSKAPER.

För Strengnäs stift finnes endast ett fåtal prosteräkenskaper i behåll. Tiondelängder finnas blott för Rekarne och några socknar i Sotholm, Svartlösa och Jönåker, så att för den största delen af Södermanland inga uppgifter kunna lemnas om de större gårdarnes tionde. För året 1555 kompletteras uppgifterna om tiondens belopp af 1556 års Spannmålsregister, hvars siffror jag i tabellerna infört, der ej originalräkenskap för samma år funnits att tillgå. Sålunda har åtminstone ett års tionde kunnat antecknas för *Daga* härad, för hvilket eljest alla prosteräkenskaper saknas. För *Selebo* härad har ingen räenskap eller uppgift kunnat återfinnas före 1570-talet.

Nerike erlade denna tid sin tionde i penningar eller jern, och uppgifter om dess spannmålsproduktion kunna således här ej meddelas. Men på 1570-talet begynner spannmålstionde derstädes och meddelas längderna från denna tid i mitt arbete Sverige 1571.

Litt. A.

Tab. 4.

	Krono (= $\frac{3}{3}$) Tionde af 1555 års skörd.										Krono (= $\frac{3}{3}$) Tionde af 1554 års skörd.															
Prosterier, härad, socknar.	Tidegitte.	Hvete.			Råg.			Korn.				Tidegitte.	Hvete.			Råg.			Korn.				Hafre.			
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.		Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.			
Svartlösa prosteri.																										
<i>Svartlösa härad.</i>																										
Botkyrka socken...	54				13	7		12			54			9	4		10	2								
Grodinge " ...	69				11	3		4	7 2		72			13	1		13	4								
Huddinge " ...	44				7	2 2		2	5 1		43			1	7		3	3 2								
Slem " ...	45				7			2	5 2		46			4		1	4	2								
Brennekyrka " ...	50				10	2		3	7 1 1		48			4	5		4	1 1								
Sia af Svartlösa pr.	262				49	6 2		26	1 2 1		263			33	1 1		35	3 1								
Krt. af Svartlösa pr. af 1549 års skörd											P			27	5 3 1		33	6 1 2								
Sotholms prosteri.																										
<i>Sotholms härad.</i>																										
Sorunda socken	?				15	2		4	4 -		136			13	4 1		11	3 -								
Vesterhaninge ¹⁾ "	?				6	2		4	5 -		65			7	4		5	5 -								
Österhaninge ²⁾ "	?				9	1 2		1	7 -		101			5	5 1		3	3 1								
Ödumo "	?				13	1		4	7 -		119			9	6 1		5	1 3								
Sia af Sotholms pr.	?				43	6 2		15	7 -		421			36	3 3		25	5 -								
Öknebo prosteri.																										
<i>Öknebo härad.</i>																										
Öfver Enhörna sm.	28	2			8		1	6			28			3	4 2		5	2								
Ytter Enhörna "	34	5			10	7		7			34	3	3 1	5	5 2		10	1								
Öfver Gierna "	29				6	5 2		3	1 2		29	2	2	6	4 2		6	1								
Ytter Gierna "	34				8	3 3 1		4	5 1 2		34		2	8	3 -		9									
Telgie "	33				10	5		5	4 -		33			9	3 -		11									
Turinge "	37	1			8	3 2		3	4 3		37			5	5 -		7									
Tveta "	34				6	3 2		3	3 -		34			5	5 -		7	4 2								
Vårdinge "	49				16	5 2		9			49		3	10	4 3		15	2 2			1	2				
Sia af Öknebo pr.	278	1 -			76	2 1		42	2 2 1		278	7 2 1		55	3 1		71	3 -			1 2					
Krt. af Öknebo pr. af 1551 års skörd											?		2 1 1	74	2 3 1		82	7 1 -			1 2					

¹⁾ Härtill gafs af Muskön tionde i penningar 14½ m²⁾ Af Ö. Haninge skär gafs penningar 13 m.

Litt. A.

Tab. 4.

Prosterier, härad, socknar.	Krono (= $\frac{2}{3}$) Tionde af 1555 års skörd.									
	Tidigt.	Hvete.			Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Jönåkers prosteri.										
<i>Jönåkers härad.</i>										
Bergshamar socken	23	—	—	3	4	1	3	4	2	$\frac{1}{2}$
Berga "	28	—	1	2	4	1	3	6	6	—
Biörkevik ¹⁾ "	58	—	1	2	15	4	$3\frac{1}{2}$	12	6	—
Halla "	18	—	—	3	3	6	—	3	6	—
Kila "	20	—	—	3	2	2	3	4	—	—
Lunda "	46	—	3	3	10	—	1	17	—	1
Nyköping ²⁾ "	47	—	1	2	19	6	1	19	5	$\frac{1}{2}$
Nykyrke "	23	—	—	3	4	1	3	5	5	$1\frac{1}{2}$
Stegetomta ³⁾ "	57	—	1	2	12	—	$1\frac{1}{2}$	15	3	3
Tuna "	63	—	1	2	11	—	$3\frac{1}{2}$	12	1	—
Summa af Jönåkers prosteri	383	1	6	1	87	2	$2\frac{1}{2}$	101	3	$2\frac{1}{2}$
Krt. af d:o af 1553 års skörd	438	1	2	$1\frac{1}{2}$	75	—	$\frac{1}{2}$	105	1	$1\frac{1}{2}$
Daga prosteri af 1555 å. s.	?	1	—	3	68	7	2	60	3	2
Åkers prosteri.										
Fougteö socken	71	—	3	2	18	6	—	19	7	3
Helgare "	33	—	—	—	5	—	—	6	3	—
Härede "	30	—	—	—	5	3	3	5	3	3
Lenna "	25	—	—	—	2	—	2	2	7	2
Vansiö "	57	—	—	2	11	5	2	11	7	2
Åker "	65	—	1	$\frac{1}{2}$	15	5	2	19	—	2
Sta af Åkers pr. af 1555 års skörd	281	—	5	$\frac{1}{2}$	58	5	1	65	6	—
Krt. af d:o af 1549 års skörd	?	—	6	1	64	2	$2\frac{1}{2}$	110	—	$2\frac{1}{2}$

¹⁾ I Björkevik s:n: "Daneby" har fyra åbor med små belopp; "skulesta" två åbor med tills. 6 spän.

²⁾ I Nyköpings s:n antecknas: Olof i Ullevi $12\frac{1}{2}$ spän; Knut i Ullevi 11 span (bönder?); Niels i Thåå 10 sp.; Hu Anna på Flåtna $5\frac{1}{2}$ spän; aff "Kirkeladun" $25\frac{1}{2}$ spän.

³⁾ I Stegetomta s:n: Joan i Vik $4\frac{1}{2}$ sp. Hans och Nils i Århammar 7 spän.

Tab. 4.

Prosterier, lärer, socknar.	Krono () Tionde al 1551 års skörd.						Krono (= 3) Tionde af 1553 års skörd					
	Hvete.		Råg.		Korn.		Hvete.		Råg.		Korn.	
	Pd.	Fj.	Pd.	Fj.	Pd.	Fj.	Pd.	Fj.	Pd.	Fj.	Pd.	Fj.
							Tidegiftv.					
Oppunda prosteri.												
<i>Oppunda-lärer.</i>												
Betna socken	—	1 2	17	6	—	10 6 2	—	—	—	—	—	—
Blaxta "	—	—	3	3	—	3 2	—	—	—	—	—	—
Flodha "	1	7	22	—	—	23 4	—	1 2	—	—	—	—
Forså "	—	3	4	7	1	4 4	—	—	—	—	—	—
Huseby "	—	1 1	10	4	—	15 7 2	—	—	—	—	—	—
Lerbo "	—	7 2	14	—	—	14 4	—	—	—	—	—	—
Malm "	—	3	13	2	—	14 2	—	—	—	—	—	—
Sköllinge "	1	2 2	17	—	2	16	—	2	—	—	—	—
Vasbro "	—	3 3	7	6	1	5 2	—	—	—	—	—	—
Vrena "	5	5 2	—	—	—	6 5	—	—	—	—	—	—
Årdala "	—	3	—	9	2	1 10 2 2	—	—	—	—	—	—
Summa af Oppunda prosteri	11	6 21	119	7	1	125	—	2	1	534	5 7 2	87 6 — 105 2 3 — —

Vingåkers prosteri.

Oppunda härad.

Vingåker socken	1	4	40	1	—	38	4	—	1	2	2	209	—	3	43	3	—	35	3	3	1	4	2	
Julettå	—	1	2	9	7	2	8	6	—	—	—	93	—	2	2	8	—	2	13	2	—	3	—	
Österåker	—	1	2	4	7	—	5	—	—	1	2	32	—	2	1	5	4	—	5	5	—	6	—	
Summa af Vingåkers prosteri	1	7	—	54	7	2	52	2	—	1	4	334	—	7	3	56	7	2	54	2	3	2	5	2

Villottings prosteri.

Oppunda härad.

Flen socken	—	2	2	3	4	3	4	6	—	—	—	18	—	3	3	1	7	1	3	—	2	—	—
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Villottingen.

Dunker socken	—	1	2	7	6	—	9	4	—	—	—	37	—	3	3	6	1	—	6	3	—	—	—
Helgestå	—	1	1	8	—	—	7	2	—	—	—	37	—	1	2	7	3	—	5	2	2	—	—
Biltinge	—	1	2	6	7	—	6	7	—	—	—	18	—	1	2	5	2	—	3	2	2	—	—
Malma	—	1	1	5	1	—	5	4	—	—	—	17	—	1	1	4	2	—	4	4	—	—	—
Medellösa	—	4	—	5	1	2	6	2	—	—	—	19	—	3	—	3	3	—	4	2	—	—	—
Summa af Villottings prosteri	1	3	3	36	4	1	40	1	—	—	—	146	—	1	6	3	28	2	1	26	6	2	—

I Spanmålsregistret 1556 antecknas Oppunda prosteri för uppbörd: *Brote* 6 pd. 3 spän; *Råg* 146 pd. 2 sp.; *Korn* 164 pd. 1 1/2 sp.; *Hafra* 7 1/2 sp. Det är möjligt att härmed alses hela Oppunda härad med Villottingen, d. v. s. alla tre ofvannstående prosterier, men nästan sannolikare att det endast är fråga om Oppunda och Villottings prosteri, hvilka äfven 1554 och 1552 hade en prost. I brist på specialräkenskaper kan jag ej afgöra frågan.

Vester Rekarne.

Fors socken	—	6	3	19	1	1 $\frac{1}{2}$	30	6	—	—	4	—	10	—	16	2
Gilberga ¹⁾ "	—	2	2 $\frac{1}{2}$	9	3	—	11	3	—	—	3	—	5	—	13	3
Ljüsta ²⁾ "	—	2	1	5	6	2	7	3	—	—	3	1 $\frac{1}{2}$	3	1	2 $\frac{1}{2}$	7
Säterbo "	—	—	—	6	—	2	6	3	—	—	—	3	3	3	4	2
Törsällia "	—	5	1 $\frac{1}{2}$	14	4	2	13	1	—	1	52	—	2	1 $\frac{1}{2}$	7	5
Räaby "	—	1	2	21	—	3	3	3	—	—	8	—	—	2	—	3
Torpa "	—	3	3	15	3	2	23	6	2	63	—	2	—	12	7	2
Tumbo ³⁾ "	—	1	2	14	5	3	15	1	3	53	—	—	—	8	4	—
Vestermo "	—	4	1	8	2	2 $\frac{1}{2}$	8	7	—	32	—	4	—	6	—	5
Öjja ⁴⁾ "	—	6	2 $\frac{1}{2}$	9	5	3	14	—	3	42	—	6	1 $\frac{1}{2}$	7	—	15
Arboga stunnan ån	—	—	—	2	5	3	2	4	—	9	—	—	—	1	3	—
<i>Summa af Vester Rekarne</i>	4	2	2	127	—	—	136	1	—	1	357 $\frac{1}{2}$	8	1	3 $\frac{1}{2}$	67	3
<i>Summa af O. och V. Rekarne prosteri</i>	7	7	1	275	4	1	294	4	3	—	—	5	5	3 $\frac{1}{2}$	150	2
<i>Kronotioende af de af 1555 års skörd</i>	5	2	1	186	2	3 $\frac{1}{2}$	271	7	1	13	5	—	—	—	—	—

1) Husby son: *Tandela*; Jens Madsson 13 spän och 2 mindre åbor: *Rosrik*; Nils 14 $\frac{1}{2}$ spän: *Lundby* Peder 5 $\frac{1}{2}$ sp.; Lasse 6 $\frac{1}{2}$ sp.]

2) Jäder son: *Stora Almbj*; "Mass K." 25 spän. *Phiholm*; 8 åbor med tills. 52 spän.

3) Näsults son: *Grafsholm*; "P." 13 sp.

4) Gilberga son: Södra Biby; Nils 6 sp.; Biby; Olof 11 spän, samt två andra åbor.

5) Liesta son: Stora Ilvargarn; Olof 8 spän.

6) Tumbo son: Österby; Olof 7 sp.] Råby son: *Bänkesta*; Nils 13 sp.

7) Oja son: *Sundby* Fru Brigitta; 15 spän.

III.

KRONO (— $\frac{2}{3}$) TIONDEN

I

VESTERÅS^Ö STIFT

ENLIGT

PROSTARNES RÄKENSKAPER.

För Vesterås stift finnes i Kammararkivet dels ett band af "Uttogh" på prosteräkenskaper för hela stiftet för åren 1543, 1544 och 1545, dels för de särskilda prosterierna ett mindre antal originalprosteräkenskaper. Tiondelängder saknas för större delen af stiftet, hvarför uppgifter om tiondegifvare och sätesgårdar blifva knapphändiga.

Uppgifterna för 1555 års skörd äro för det mesta hemtade ur 1556 års Spannmålsregister.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1544 års skörd.				Kronotonde af 1549 års skörd.				Kronotonde af 1554 års skörd.			
	Tdegitv.	Korn.			Tdegitv.	Korn.			Tdegitv.	Korn.		
		Pd.	Sp.	Trö.		Pd.	Sp.	Trö.		Pd.	Sp.	Trö.
Vesterdalarnes prosteri.¹⁾												
Floda socken.....	?	18	—	2	34	21	3	—				
Järna "	?	23	4	1½	75	30	4	2				
Lima "	?	28	3	1	111	37	—	—				
Malung "	?	57	4	—	113	65	3	½				
Näs "	?	11	6	—	32	18	1	1½				
Summa af Vesterdalarnes prosteri	?	139	2	1½	365	172	4	1				
Kronotonde af Vesterdalarnes pr. af 1543 års skörd	?	146	2	2								
" " " 1542 " "	?	116	7	1								
Österdalarnes prosteri.												
Gagnef socken	?	47	1	1					194	42	2	½
Leksand "	?	89	—	½					268	68	1	2½
Mora "	?	116	4	2½					681	88	5	½
Orsa "	?	65	5	½					385	37	1	1½
Rättvik "	?	54	5	2½					390	42	4	2½
Summa af Österdalarnes prosteri	?	373	1	1					1918	278	7	1½
Krt. af Ödal. pr. af 1555 års skörd	?	278	3	2								
" " " 1543 " "	?	415	3	1½								
" " " 1542 " "	?	337	3	1½								

¹⁾ Mättet är 3 trö = 1 span; 8 span = 1 pund.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1544 års skörd.						Kronotonde af 1551 års skörd.						Kronotonde af 1554 års skörd.								
	Talegäfv.	Råg.			Korn.			Talegäfv.	Råg.			Korn.			Talegäfv.	Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Öfre Bergslagens prosteri.																					
Skedvi socken	123				26	2 3		5	4	—	41	3	—	132	8	1	—	21	1	2	
Svårdsjö "	112	9	2		33	1 1		4	2	2	23	6		110	3	2	2	13	6	2	
Kopparbergs "	132				9	2 1								129							
Torsång "	85	1	3		26	3 1		3	6		23	6	3	86	2	5	3	12	5	1	
Tuna "	406				128	1 1		12		1	175		1	536	18	2	2	105	2	1	
Vika "	100	—	1		26	6 1		3	—	3	32	6		93	4	4	—	13	4	2	
Sia af Ö. Bergsl. pr.	958	1	4	1	250	1 2		128	5	2	296	6		1086	36	7	3	166	1	—	
Krt. af dö af 1555 å. s.	66	—	3		237	6 1															
" " " 1543 "	1	7	1		203	6 2															
" " " 1542 "	—	2	1		275	1 1															
Nedre Bergsla- gens prosteri.																					
By socken		2	3		18	— 1		84	16	7	1 1	16	7	—							
Folkera "		7	—	3	20	1 1		83	15	2	2	26	2 3								
Grytnäs "		3	—		12	3 3		45	1	4	1	10	3 1 1								
Hedemora "					40	5 2 1		202	11	5	—	41	7 1								
Husby "		1	—	1	31	4 3		158	6	—	1	29	— 3								
Sia af N. Bergsl. pr.		8	6	3	122	7 2 1		572	52	2	1 1	124	5 1								
Krt. af dö af 1555 å. s.	120	1	2		64	2 1 1															
" " " 1542 "		11	1	1	82	4 1 1															
Vester Bergsla- gens prosteri.																					
Gränge socken					8	2 1		48				6	1 2								
Norrbärke "					8	3		40				6	7 1								
Södrabärke "					5	7 3		35				7	— 2								
Norberg "																					
Sia af V. Bergsl. pr.					26	1	—	123				20	1 1								
Krt. af dö af 1543 å. s.					22	1 3															
" " " 1542 "					24	4 2															

1) Härtill 9 $\frac{1}{2}$ spän ärter och 1 sp. hafra.

2) Härtill 6 sp. ärter.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1553 års skörd.										Kronotonde af 1554 års skörd.									
	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	
Åkerbo prosteri.																				
<i>Åkerbo härad.</i>																				
Årboga stad	28	—	1	—	8	5	3	6	7	—	—	—	1	1	1	—	6	7	1	—
Biörnskog socken.....	85	—	7	2	21	7	2	36	4	1	9	—	—	—	—	19	35	4	2	3
Bro "	39	—	3	—	9	—	—	13	5	1	4	—	1	2	7	5	14	4	—	1
Himeta "	41	—	—	—	8	2	—	10	7	1	3	2	1 ¹	—	7	3 ¹	13	—	1	—
Fellingsbro "	211	—	3	2	36	8	3 ¹	46	5	3 ¹	25	—	—	4	1	32	43	—	1 ¹	—
Kongsbarkarö "	17	—	1	1	2	5	—	3	7	3	—	4	1	—	3	1 ¹	4	2	3	2
Köping "	113	—	2	1 ¹	23	4	1 ¹	33	—	1 ¹	3	3	1 ¹	—	20	34	1	1	1	7
Malma "	38	—	1	2	6	5	1	8	—	3 ¹	1	7	1	—	7	8	2	1 ¹	1	6
Medåker "	49	—	—	3	7	6	1	12	4	1	4	4	2	—	4	13	5	—	3	—
Odensvi "	66	—	3	2	14	2	2	25	4	2	3	4	2	—	12	27	1	—	2	5
Skedvi "	28	—	—	2	4	3	—	5	6	1	—	3	—	4	2	7	6	—	1	2
Uppå-Kyrke "	38	—	2	—	11	7	1	13	6	—	3	5	1	—	10	14	2	—	2	4
Lindesberg ¹⁾	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ervalla ¹⁾	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Näsby ¹⁾	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa af Åkerbo prosteri	753	3	2	3¹	156	1	3	217	7	2¹	59	4	1	2	5	133	220	7	—	45
Krt. af Åkerbo pr. af 1553 a. s.	4	4	1¹	162	1	3	276	4	2	5¹	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " 1544 "	—	—	7	3 ¹	17	3	1 ¹	149	4	1 ¹	58	7	1 ¹	—	—	—	—	—	—	—
" " 1543 "	—	—	3	3	37	7	3	193	3	2	50	6	1	—	—	—	—	—	—	—
" " 1542 "	2	6	1	116	—	3	—	251	4	1	59	4	2 ¹	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Af Lindesberg erlades i tione endast jern. Likaså uttäck tonden efter stadga med 15 lisp. 10 skalp. Humle af Ervalla och 19 lisp. 16 skalp. Humle af Näsby. Noraskoga upptages ej i någon af tionderäkenskaperna för denna tid.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1551 ars skörd.										Kronotonde af 1554 ars skörd.												
	Tid. Afgräns.		Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Tid. Afgräns.		Hvete.		Råg.		Korn.						
			Pd.	Sp.	Pd.	Sp.	Pd.	Sp.	Pd.	Sp.			Pd.	Sp.	Pd.	Sp.							
Snälvings härad's prosteri.																							
Berg socken . . .	25	—	—	—	4	1	1	12	—	2	—	—	—	25	—	—	—	4	3	2	8	6	—
Kolbeck " . . .	59	—	1	2	10	4	—	27	7	2	—	—	59	—	1	—	9	6	2	17	6	2	
Munktorp ¹⁾ " . . .	180	—	—	—	37	2	3	82	7	2	—	7	178	—	2	1	34	3	1	62	6	3	
Ramnäs " . . .	21	—	—	—	2	2	3	5	6	—	—	—	19	—	—	—	2	2	1	4	1	—	
Sura " . . .	16	—	—	—	1	—	1	5	2	—	—	—	14	—	—	—	1	—	1	2	6	2	
Säa af Snälvings pr. 301			1	2	55	3	—	133	7	2	—	7	295		3	1	51	7	2	96	2	3	
Krt. af Snälvings pr. af 1555 ars skörd	?	—	6	—	53	3	—	111	—	1	—	—											
Do af 1544 " "	?	—	—	—	5	6	3 ¹ / ₂	76	—	4	6	1											
Do af 1543 " "	?	—	—	—	8	1	1	115	4	—	1	4	2 ¹ / ₂										
Do af 1542 " "	?	—	—	—	31	2	1	143	1	3 ¹ / ₂	—	—											
Norbo härad's prosteri.																							
Pernebo socken . . .	103	—	2	2	20	5	2	23	4	—	—	—	89	—	3	—	11	5	—	8	4	1	
Flätiebo " . . .	39	—	1	2	6	5	2	15	5	2	—	—	38	—	2	1	4	1	2	9	3	1	
Haraker " . . .	38	—	4	2	3	2	2	21	4	2	—	—	38	—	3	—	4	1	2	7	2	—	
Romfartuna " . . .	73	—	4	—	14	7	1	44	2	2	—	—	75	—	4	—	14	5	1	21	4	3	
Skultuna " . . .	55	—	3	3	8	1	2 ¹ / ₂	18	6	2	—	—	58	—	2	1	6	4	2 ¹ / ₂	11	2	—	
Skærike " . . .	25	—	—	1	4	1	2	8	4	—	—	—	27	—	—	3	2	—	4	6	3		
S. Iljan " . . .	25	—	1	—	3	3	—	6	6	2	—	—	19	—	2	—	2	2	1	3	6	1	
Väla " . . .	8	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	1	2	—	
Säa af Norbo pr. 366			2	1	2	61	2	3	140	2	3	1	348		1	5	1	46	6	1	66	6	3
Krt. af Norbo pr. af 1555 ars skörd	?	—	3	—	2	84	2	2	105	2	1	—											
Do af 1544 " "	?	—	—	2	1	4	3	2	111	4	1	1											
Do af 1543 " "	?	—	—	1	—	6	2	84	6	1	—	—											
Do af 1542 " "	?	—	1	2	2	16	4	3	135	3	2	1											

¹⁾ I Munktorps sen antecknas för "Dävo" blott två åbor med små belopp. I "Flävi", "Senesta", Tuna, Sillesta, Allesta m. fl. byar förekomma flere tiondegifvare med 10 till 25 spän tionde. "Högården" 12 spän.

Prosterier, härad, socknar.	Kronolonde af 1542 års skörd.									Kronolonde af 1556 års skörd.								
	Hvete.			Råg.			Korn.			Talegifv.			Råg.			Korn.		
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
	Tuhundra härad's prosteri.																	
Barkarö ¹⁾	socken	—	3	$\frac{1}{2}$	5	7	—	19	2	—	43	3	—	—	22	1	—	—
Dingtuna	"	—	—	3 $\frac{1}{2}$	10	5	2 $\frac{1}{2}$	39	1	3	100	5	4	1 $\frac{1}{2}$	41	4	—	—
Lislehärad	"	—	—	3	—	6	3	4	2	3	16	—	3	—	7	3	3	3
Lundby	"	—	3	1	7	—	1	23	1	—	30	2	3	3	19	3	1	—
Stora Rytterne	"	—	—	—	6	3	2	13	—	—	48	2	5	1	12	7	1 $\frac{1}{2}$	—
Lilla Rytterne	"	—	—	—	1	5	—	5	7	1	21	1	6	—	3	2	2 $\frac{1}{2}$	—
Sölby	"	—	—	—	3	2	3	13	1	2	44	—	5	2 $\frac{1}{2}$	15	5	1	—
Sveolvi	"	—	3	—	4	—	—	17	1	2	34	3	1	1	19	4	3	—
Summa af Tuhundra prosteri		1	3	—	39	6	3 $\frac{1}{2}$	133	1	3	336	19	5	1	142	—	—	—
Kronolonde af Tuhundra af 1544 års skörd																		
		—	—	—	4	6	$\frac{1}{2}$	82	3	2 $\frac{1}{2}$								
	" 1543	—	3	1 $\frac{1}{2}$	10	1	3 $\frac{1}{2}$	111	—	—								

¹⁾ I Almö antecknas fyra åbor, deraf Olaf Haralds, 12 sp. och Anders Clemets 14 sp.; Fullerö har tre åbor med små belopp

		Kronotonde af 1551 års skörd.									Kronotonde af 1554 års skörd.														
Prosterier, härad, socknar.		Tiddegifv.			Hvete.			Råg.			Korn.			Tiddegifv.			Hvete.			Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.			
Siende prosteri.																									
<i>Siende härad.</i>																									
Balung ¹⁾ socken	57	—	4	2	9	2	1	22	2	—	58	—	1	3	8	1	1	17	2	1	—	—			
Hobo "	35	—	6	1	8	1	3	13	6	2	37	—	2	1	4	5	2	7	2	—	—	—			
Konungshära "	35	—	—	2	6	—	—	12	6	2	37	—	—	5	7	2	9	3	1	—	—	—			
Kieffuerne ²⁾ "	40	—	—	—	7	6	2	15	6	—	40	—	1	1	7	3	3	8	5	1	—	—			
Iresta ³⁾ "	63	1	1	1	11	1	3	33	7	2	64	—	4	2	8	2	2	17	2	—	—	—			
Tilberga "	42	—	5	3	8	5	—	17	3	2	41	—	4	2	4	7	—	12	—	—	—	—			
<i>Tiurbo härad.</i>																									
Biörkesta socken.....	83	—	7	3	15	5	—	30	6	1	79	—	4	2	10	3	2	21	2	2	—	—			
Sevalla "	10	—	1	—	1	2	—	3	6	1	16	—	1	2	1	2	2	5	—	2	—	—			
Tortuna ⁴⁾ "	36	2	—	1	11	2	3	29	3	—	37	—	6	3	8	—	—	18	2	2	—	—			
Säa af Siende prosteri	401	6	3	1	79	3	1	179	7	2	409	3	2	3	59	1	2	116	4	1	—	—			
Krt. af 1555 års skörd	—	5	2	3	81	—	1	145	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1544 " "	?	—	7	3	8	3	2	94	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1543 " "	?	1	—	1	18	5	3	116	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1542 " "	?	2	7	—	31	—	—	151	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Sala prosteri.																									
<i>Tiurbo härad.</i>																									
Kila socken.....	27	—	2	2	6	5	—	16	7	2	27	—	2	—	5	—	3	12	—	—	—	—			
Kunla "	37	—	—	—	6	4	3	19	1	1	34	—	—	—	6	6	—	15	—	—	—	—			
Mökleta "	55	—	—	2	12	—	—	15	6	—	52	—	—	—	8	3	2	11	5	—	—	—			
Sala "	44	—	6	3	18	—	3	27	4	—	47	—	—	—	13	3	1	22	2	3	—	—			
Summa af Sala prosteri	163	—	9	3	43	2	2	79	2	3	160	—	2	—	33	5	2	60	7	3	—	—			
Krt. af Sala prosteri																									
af 1555 års skörd	163	—	7	2	53	3	1	67	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1553 " "	158	—	6	3	25	7	2	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1544 " "	?	—	1	—	2	2	3	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1543 " "	?	—	2	1	4	2	1	110	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1542 " "	?	1	2	—	21	—	1	109	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			

¹⁾ I Badelunda sn: "Hessle": enkan 9½ sp. och tre åbor dertill; "Tibble": två åbor med tills. 34 sp.

²⁾ I Kälfverne sn: *Lindö*: Knut 20 sp. (1552): Knut Haraldsson 15½ sp. (1554): "Tangsta" har begge åren fem åbor, hvaraf tvenne år 1554 leverera 11 à 13 sp.; "Frösäker" har två åbor med små belopp.

³⁾ I Iresta sn: *Geddeholm* Eric: 15 spån (1552) 6 spån (1555).

⁴⁾ I Tortuna sn antecknas i Ångesta, Bollesta och Nortuna flere tiondegifvare med 10 t. 25 spån i tionde.

IV.

KRONO (- $\frac{2}{3}$) TIONDEN

I

LINKÖPINGS STIFT

ENLIGT

PROSTARNES RÄKENSKAPER.

För Linköpings stift, omfattande Östergötland och hela Småland, undantagande Varend, finnas två summariska register för 1545, neml. *a*) Herr Gunnars räkenskap för Östkind, Brobo, Lysings, Valkebo, Aska, Göstrings, Skärkind och Vifolka prosterier, *b*) Herr Peder Caroli Räkenskap för prosterien i Småland af Linköpings stift, hvaraf dock endast Vista och Sumnerbo härads prosterier finnas i behall. I dessa räkenskaper redovisas socknevis fullständigt för alla tre de s. k. stora delarne af tionden, och har jag anført slutsiffrorna under vederbörande prosterier.

För 1550-talet äro prosteriräkenskaperna för 1550, 1551 och 1552 års skördar någorlunda fullständigt bevarade, hvarjämte för året 1555 uppgifter kunnat hämtas ur det ofvan återopade spannmålsregistret för år 1556.

Tiondelängderna saknas för de flesta prosterierna och har jag därför endast för några få härad kunnat meddela uppgifter om sätesgårdars tionde.

I Mr Peder Caroli räkenskap 1545 meddelas en undervisning rörande tiondens utgörande i Småland, hvarur följande må anföras:

”Teslikes är ock vettande, att Kirkiepresterne ndi Belaridh i Norra Vidbo, Solberg i Söder Vidbo och Limnahult i Östra härade anamma halfva tionde mot alle delar som föres in ndi kyrkeherberget och icke tridingen som andre prester göra.”

Som denna sedvänja torde hafva fortgått under den följande tiden, har jag för respektive socknar ökat räkenskapens siffror med $\frac{1}{2}$ för erhållande af två-tredjedelstionde.

Rörande ”munkeskäppan” i Östra och Vestra härad, Ösbo och Sumnerbo upplyser en räkenskap af 1544 att ”hvar bonde plägade utgöra en skäppa korn af sin obyttan tionde till Nydala Closter och kallas munkeskäppan. Hon skulle tagas allenast af bispedelen för ty att bispnen plegade fordom ligga därför ndi klostret 5 eller 6 veckor långt hvart år.”

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1551 års skörd.									Kronotonde af 1552 års skörd.								
	Hvete.			Råg.			Korn.			Hvete.			Råg.			Korn.		
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Söderköpings prosteri.																		
<i>Björkekind's härad.</i>																		
Ää socken.....	48	—	—	9	—	1	8	6	3	48	—	—	14	2	3	14	1	3
Kudby ".....	99	1	—	24	2	2	40	7	3	99	—	4	25	1	2	38	7	3
Nykyrke ".....	97	—	—	14	6	1	5	2	1 $\frac{1}{2}$	97	—	3	16	6	—	7	7	2
Täby ¹⁾ ".....	37	—	2	8	—	2	12	3	2	37	—	2	11	3	2	14	5	2
<i>Hammarkinds härad.</i>																		
Gryt ²⁾ socken....	66	—	—	?	?	?	?	?	?	66	—	?	?	?	?	?	?	?
Mogata ".....	81	—	—	11	5	—	8	3	—	81	—	—	12	—	—	9	2	—
Ringarum ³⁾ ".....	74	—	—	9	2	1	5	5	1	74	—	—	10	5	2	8	5	—
Skelvik "..... i Skären ⁴⁾	49	—	—	9	7	2	3	1	3	49	—	5	12	4	—	5	2	1
Skinberga ".....	66	1	1	10	6	—	9	5	3	66	—	5	14	6	2	12	2	—
Laurentii ".....	?	—	—	2	5	—	1	7	—	?	?	—	2	2	—	1	1	—
Trinitatis ".....	64	—	8	11	2	1	10	4	—	64	—	2	10	2	3	15	4	1
<i>Östkind's härad.</i>																		
Öster Huseby socken	126	—	—	22	4	—	29	2	2	126	—	—	32	—	2	32	5	1 $\frac{1}{2}$
Sten ".....	81	—	—	12	4	—	21	3	3	81	—	—	16	2	2	20	5	1
Hersame ".....	130	—	3	28	7	3 $\frac{1}{2}$	24	2	1 $\frac{1}{2}$	130	—	4	37	7	2	30	6	—
Sä af Söderköpings pr.	1 018	3	7	2	175	5	1$\frac{1}{2}$	181	7	3	1 018	3	5	—	216	5	211	7
Krt. af de af 1555 å. s.	?	1	6	169	2	—	180	5	—									
" " " 1544 "	?	?	?	94	6	1	310	8	1									

1) I Täby sn: Holger och Lasse i *Mem* 13 $\frac{1}{2}$ sp.2) *Gryt* socken gaf ingen spannmålstionde dessa år utan i stället penningar: 1551 70 mk.
1552 93 mk. ort.3) I Ringarum sn: Ulf (Henriksson) på *Fyllingarum* 6 spän.

4) Bönderna i Skelviks "Skären" gifvo 106 m. ort. i tionde 1552.

Prosterier, harad, socknar.	Kronotonde af 1553 års skörd.						Kronotonde af 1552 års skörd.							
	Tallegitv.	Råg.			Korn.			Tallegitv.	Råg.			Korn.		
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Norrköpings prosteri.														
[<i>Biörckekinds härad.</i>]														
Konungssunda socken	26	3	6	—	6	9	—	?	9	—	2	12	3	3
[<i>Lösings härad.</i>]														
Dags-berga socken	79	7	2	2	16	1	—	?	27	—	1	27	6	—
Furingstada "	37	3	3	—	9	3	—	?	13	7	—	15	—	—
Styrestada "	52	7	—	—	19	1	—	?	?	?	—	?	?	—
Tingstada "	35	2	2	1½	9	3	—	?	10	1	1	13	6	½
Bondekirkian (t. Norrköping)	51	4	6	2½	13	7	—	?	19	—	—	23	3	2
Norrköping	46	4	4	—	3	6	—	?	9	1	—	5	5	—
[<i>Hammarkinds härad.</i>]														
Vester Husby socken...	57	5	—	2	11	—	1	?	18	6	—	24	—	—
[<i>Memmings härad.</i>]														
Borg socken	19	1	2	2	3	—	—	?	?	—	—	?	?	—
Kimstada "	55	3	—	1	9	—	—	?	13	3	2	12	7	1
Kullerstada "	36	2	5	2	6	1	3	?	6	2	2	7	7	2
Löt "	53	3	3	—	8	5	1	?	11	—	2	17	4	3
[<i>Bråbo härad.</i>]														
Eneby socken	71	12	4	—	17	4	—	?	22	2	1	16	2	2
Qvillinge "	100	3	7	2	21	—	—	?	25	4	3	30	6	2½
Sia af Norrköpings prosteri	717	65	6	3	155	1	1	?	208	6½	—	251	—	3½
Krt. af den af 1555 års skörd	?	150	—	—	200	1	—							
" " " 1544 " "	?	121	1	1	302	—	2½							
Bråbo härad's prosteri.														
[<i>Bråbo härad.</i>]														
Hellestada socken	73	7	7	½	5	1	3	77	10	7	1½	5	5	3
Regna "	31	4	1	—	1	7	—	33	6	4	3½	2	7	1
Risinge "	90	7	3	2	8	3	3	96	19	7	2	9	4	½
Skedvi "	65	7	7	1	9	6	3½	63	15	4	2	6	6	1
Vänga "	40	4	7	2½	4	1	3½	47	9	—	2	4	2	½
Summa af Bråbo prosteri	299	32	2	2	29	5	1	316	62	—	3	29	1	2
Krt. af den af 1555 års skörd	299	37	1	2	34	7	1½							
" " " 1550 " "	?	39	2	3	37	1	3½							
" " " 1544 " "	?	26	5	½	80	2	2½							

1) Slut-siffrorna för 1552 års tionde af Norrköpings prosteri afse hela prosteriets summa, hemtad ur räkenskapen, och stämmer således ej med kolumnen, der två socknars tionde fattas, emedan specialen för dem blifvit uppräänd.

2) För Bråbo pr. uppgäfs af 1544 års skörd äfven 16 spän hafre.

Kronotlonde af 1551 års skörd.										Kronotlonde af 1554 års skörd.									
Prosterier, härad, socknar.	Hvete.			Råg.			Korn.			Tidigtv.	Råg.			Korn.					
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.			
Östanstängs prosteri.																			
<i>Åkerbo härad.</i>																			
Harg socken	—	—	—	6	4	2	8	1	2	38	5	4	—	13	4				
Lillekyrka "	—	—	—	4	1	2	6	3	—	20	2	5	—	7	6				
Näs (by) "	—	—	—	1	2	$\frac{1}{2}$	1	5	1	14	1	—	1	3	2				
Rystada "	—	1	—	10	4	—	19	4	—	47	8	—	—	24	—				
Skrukeby ¹⁾ "	—	—	—	12	1	$3\frac{1}{2}$	14	—	$3\frac{1}{2}$	50	6	6	—	21	6				
Törnevalla "	—	—	—	11	3	2	14	1	—	52	8	1	2	20	3				
<i>Skärkinds härad.</i>																			
Gislestada socken	—	—	—	6	3	—	4	3	1	44	3	4	2	8	4				
Gårdby "	—	—	—	3	5	—	1	7	—	70	1	5	3	4	7				
Rydby "	—	—	—	9	3	—	5	—	2	55	—	9	3	8	7				
Skärkind ²⁾ "	—	3	3	14	5	1	11	5	3	80	10	—	—	23	—				
Yxnerum "	—	—	—	2	3	—	1	5	3	24	—	6	$\frac{1}{2}$	2	1				
<i>Bankeinds härad.</i>																			
Askaby socken	—	—	—	3	3	—	2	3	—	35	2	3	$2\frac{1}{2}$	4	4				
Biörsätra "	—	—	—	4	4	3	3	1	3	40	—	3	1	3	7				
Gredbo "	—	—	—	3	5	3	2	7	2	63	1	4	—	3	—				
Landeridh ³⁾ "	—	—	2	4	2	3	5	1	3	48	3	7	—	11	6				
Svinstada "	—	—	—	9	2	$3\frac{1}{2}$	7	7	$2\frac{1}{2}$	62	4	2	1	11	6				
Värna "	—	—	—	1	7	3	2	—	3	29	—	4	—	1	6				
Värdsberga "	—	—	—	9	5	3	10	2	1	65	6	4	3	16	6				
Åtvidh "	—	—	—	8	1	1	11	1	1	70	3	4	—	10	1				
Öretompta ⁴⁾ "	—	4	—	11	2	1	9	7	3	52	5	2	$2\frac{1}{2}$	13	6				
Säa af Östanstängs prosteri	1	4	1	139	—	$3\frac{1}{2}$	143	7	2	958	77	6	1$\frac{1}{2}$	215	6				
Krt. af dö af 1555 års skörd	—	3	—	97	2	—	162	1	—										
" " " 1552 " "	—	2	2	172	2	$2\frac{1}{2}$	259	1	$1\frac{1}{2}$										
" " " 1546 " "	9	7	2	89	4	3	486	3	1										
" " " 1544 " "	—	—	—	—	—	—	343	6	1										

Speciallängder saknas nästan alldeles för detta prosteri, utom för år 1516. Detta års uppbörd af korn är ovanligt stor, men räken-skapens slutsiffror stämma fullkomligt med speciälsiffrorna och med de längder som äro i behåll. Antalet tiondegifvare år 1546 alldeles detsamma som 1554.

¹⁾ I Skrukeby: "Jacob Tursson (för Grensholm eller Förråd?) restat."

²⁾ I Skärkind sn: Halaby Jöns 16 spän; m. d. större tiondegifvare.

³⁾ I Landerid sn: Werne Slatte $5\frac{1}{2}$ sp. (Ekholmén); Lasse Ståle i Hakelfors 7 sp.

⁴⁾ I Öretomta sn: Peder i Ekens $11\frac{1}{2}$ spän; Lyer i Söderby 10 sp.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronofunde af 1551 års skörd.										Kronofunde af 1550 års skörd											
	Tidegift.		Hvete.		Råg.		Korn.		Häfr.		Tidegift.		Hvete.		Råg.		Korn.		Häfr.			
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	
Vestanstångs prosteri.																						
<i>Valkebo härad.</i>																						
Gamlekil socken.....	65	—	6	3	7	7	—	8	—	—	—	—	—	—	3	3	4	7	1½	7	3	2
Nykil ".....	64	—	—	—	10	7	—	12	1	2	—	—	—	—	—	—	3	7	1	10	3	1
Rakaröd ".....	?	—	1	2	2	5	½	2	6	—	—	—	—	—	—	2½	2	1	3	2	3	2
Rapastada ".....	?	—	1	½	5	2	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	3	7	—	5	4	3½
Stögelstada ".....	?	—	2	2½	3	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	—	8	5	3
Vikinsstada ".....	?	—	2	1	3	1	2	4	1	1	—	—	—	—	—	1	3½	2	3	2½	5	—
<i>Gulbergs härad.</i>																						
Byrkeberg socken.....	?	—	—	—	3	5	1	5	7	2	—	—	—	—	—	—	2	6	3	6	7	3
Ledeberga ".....	?	—	—	—	3	3	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	½	5	1	½
Ljung ".....	?	—	—	—	6	7	2	9	4	—	—	—	—	—	—	—	4	5	—	12	6	1
Plistada ".....	?	—	—	—	6	3	—	9	1	—	—	—	—	—	—	—	5	6	—	11	3	—

Vesterlösa	69	—	—	7	1	—	12	4	—	—	64	—	—	—	—	6	2	—	12	5	3	—	
Vreta	?	—	3	3	17	4	—	29	6	3 ¹	—	112	—	—	4	3 ¹	18	2	3 ¹	34	5	1	
Tielmo ²⁾	?	—	—	—	9	2	1	6	3	1	2	3	71	—	—	—	5	3	3	(6 2 ³)	4	2 ¹ 3	
Honokinds herad.																							
Kau socken	?	—	—	—	7	1	—	11	—	—	—	39	—	—	—	—	5	6	1	10	1	2	
Kärna	38	—	—	—	4	1	3	6	1	—	—	28	10	—	—	—	2	7	2	4	5	2	
Laurentii	?	—	2	1	6	2	—	12	—	1	—	71	8	—	—	—	4	5	—	12	1	1 ¹	
Skeeda	?	—	—	—	6	6	—	6	—	—	—	53	—	—	—	—	3	1	3 ¹	6	—	—	
Slaka	?	—	—	—	7	1	—	11	3	2	—	?	—	—	—	—	3	6	—	9	—	—	
Vist ¹⁾	61	—	2	1	7	7	—	7	2	—	—	49	17	—	1	2	2	2	1	6	7	2 ¹	
Summa af Vestaustånga prosteri	?	2	6	2	126	3	1 ¹	174	2	1	2	3	84	53	1	4	2 ¹	88	7	1 ¹	181	5	1 ¹
krt. af dio af 1555 års skörd	?	—	—	—	83	2	1	195	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
" " 1544	?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

¹⁾ 1 Vist sn antecknas *Säby* utan tionde.

²⁾ Tionden i Tielmo erlades af 42 tiondegifvare i Gulbergs fjärding och 29 tiondegifvare i Robergs fjärding.

³⁾ "Blandkorn."

Prosterier, harad, socknar.	Kronotonde af 1549 års skörd.						Kronotonde af 1554 års skörd.					
	Råg.			Korn.			Råg.			Korn.		
	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.
Skänninge prosteri.												
[Göstrings härad.]												
Vårfru socken } i Skänninge	1	6	—	8	3	1	7	2	—	12	5	—
Helgone " }	3	—	2	17	3	—	8	4	2	25	—	—
Skruckeby "	1	2	—	7	2	1	4	5	—	7	6	—
Järstada "	2	1	—	8	1	—	4	7	—	9	2	—
Högby "	1	4	—	11	—	1	4	7	—	13	6	—
<i>Vifolka härad.</i>												
Harg socken	1	1	—	5	5	—	1	5	—	4	6	—
Harberga "	—	6	—	8	3	1	3	7	—	9	2	—
Möleby "	—	6	2	11	—	1	5	—	—	11	1	—
Normlösa "	3	2	—	17	1	3	9	1	—	20	4	—
Syia "	—	5	—	5	2	2	1	7	—	5	4	—
Söderby "	—	6	2	6	2	$\frac{1}{2}$	1	—	2	3	5	—
Tolstada "	—	1	3	8	1	2	1	7	—	8	4	—
Veta "	2	6	1	16	—	—	5	1	—	15	5	—
Viby "	4	6	—	16	—	—	5	3	—	20	4	—
<i>Bobergs härad.</i>												
Brunneby socken	—	—	—	—	—	—	2	1	—	4	—	—
Christberga "	2	1	3	8	5	2	3	4	—	6	5	—
Egbyborna "	4	—	—	19	—	—	5	7	—	11	2	—
Elfvästada "	3	3	2	20	4	—	8	6	—	18	6	2
Fornåsa "	3	3	2	14	2	2	6	6	—	16	4	—
Godegård "	—	4	1	5	4	$1\frac{1}{2}$	2	—	—	3	4	—
Klockrike "	2	4	3	13	3	3	5	6	—	14	1	—
Lönsus "	3	—	2	12	—	2	5	6	—	10	6	—
Skipsås "	2	7	3	12	—	2	4	7	—	12	4	—
Vallerstada "	1	7	$2\frac{1}{2}$	12	5	—	8	7	2	17	1	—
Summa af Skänninge prosteri	49			261	1	1	119	3	2	282	7	2
Krt. af d:o af 1555 års skörd	—	—	—	—	—	—	111	1	—	280	1	—
" " " 1544 " "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	398	2	—
										Råg och Korn		

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, harad, socknar.	Kronotande af 1552 års skörd.						Kronotande af 1555 års skörd.					
	Råg.			Korn.			Råg.			Korn.		
	P.L.	Sp.	Fj.	P.L.	Sp.	Fj.	P.L.	Sp.	Fj.	P.L.	Sp.	Fj.
Lysings prosteri.												
<i>Lysings härad.</i>												
Aby socken	8	4	$\frac{1}{2}$	21	3	2	5	3	$2\frac{1}{2}$	15	4	2
Hede "	7	4	1	15	6	2	5	6	—	15	2	2
Kumla "	3	6	—	7	4	—	2	1	$3\frac{1}{2}$	5	6	1
Rök "	3	3	2	8	6	1	3	—	—	10	—	3
Svanhals "	10	3	—	21	4	1	6	7	3	19	2	1
Tollstada "	3	1	2	6	2	3	3	—	3	6	7	2
Ödesjö "	11	2	—	28	4	3	9	7	$2\frac{1}{2}$	23	4	3
<i>Göstrings härad.</i>												
Apunda socken	7	4	—	20	7	2	3	6	2	16	7	2
Asbo "	7	3	3	8	7	—	5	5	—	7	3	—
Bielbo "	5	6	—	14	7	—	3	7	$2\frac{1}{2}$	10	3	2
Egby "	7	5	3	17	6	—	6	3	3	13	6	2
Harestada "	5	6	2	12	3	2	3	3	—	8	5	2
Hoff "	7	3	—	15	6	—	2	5	2	10	3	2
Hogstada "	8	1	2	18	3	—	5	4	3	13	2	—
Rinna "	4	2	1	11	1	3	2	7	3	8	6	2
Wiederstadha "	4	5	2	11	7	1	4	1	3	9	1	3
<i>Dals härad.</i>												
Broby socken	4	4	2	7	4	—	3	5	—	6	4	2
Herestadha "	5	6	3	8	5	1	4	7	—	10	1	—
Kielstada "	2	—	—	3	7	—	1	4	—	6	—	—
Roxlösa "	7	—	2	23	6	—	5	5	—	24	9	—
Wæffuersunda "	1	7	—	3	6	2	1	7	2	4	4	—
Öraberga "	7	2	—	16	7	—	4	3	—	15	5	2
Summa af Lysings prosteri	135	3	1$\frac{1}{2}$	306	1	3	97	1	3	263	1	—
Krt. af de af 1544 års skörd						Råg o. Korn						
						404	7 2					

Prosterier, herad, socknar.	Kronotonde af 1551 års skörd.						Kronotonde af 1552 års skörd.									
	Tidertiv.	Råg.			Korn.			Tidertiv.	Råg.			Korn.				
		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		Pd.	Sp.	Fj.	Pd.	Sp.	Fj.		
Vadstena prosteri.																
Aska herad.																
Ask socken	15	1	6	2	3	5	—	15	2	6	2	4	5	—		
Füelstada " "	32	7	2	2	13	7	—	33	10	1	3	19	1	3		
Hageby ¹⁾ " "	37	5	—	2	11	3	2	36	7	4	3	14	3	3		
Hvarf " "	33	5	5	—	7	1	—	32	6	5	1	10	5	3		
Klästada " "	7	—	4	2	2	1	1	6	—	6	2	2	3	3		
Kälvesten " "	25	4	6	1	7	4	—	30	5	5	1	8	—	—		
Motala " "	42	5	5	—	9	3	—	51	4	7	2	11	3	1½		
Nykyrke " "	37	2	2	—	6	6	—	38	2	6	3½	7	—	½		
Oderlunda " "	22	4	5	—	10	7	2	22	6	2	—	12	3	—		
S. Peders ²⁾ " "	34	3	6	—	7	5	2	50	10	4	—	14	3	2		
Steen " "	16	2	6	2	6	—	—	16	2	7	—	6	3	3		
Strå " "	10	2	6	2	5	3	2	12	4	—	—	7	2	—		
Styra " "	17	2	5	—	5	3	2	17	3	3	2	7	5	1		
Vinnerstada " "	38	5	1	2	10	3	—	39	6	5	2	13	3	—		
[Dals herad.]																
Nassia socken	15	2	2	—	5	1	1	16	3	4	2	5	6	—		
Summa af Vadstena prosteri	380	57	—	3	112	7	—	413	78	6	3½	145	2	—		
Krt. af de af 1555 års skörd	—	49	—	—	128	5	—									
" " " 1548 " "	—	32	—	½	155	5	1									
" " " 1547 " "	—	47	2	3	185	1	3½									
" " " 1544 " "	—	37	2	3½	165	2	2½									

¹⁾ I Hageby antecknas *Medhammar*: Arved Nilsson, men utan tönde.²⁾ Töndegitvarne i S. Peders (Vadstena) äro för det mesta handtverkare.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1555 års skörd.							Kronotlonde af 1549 års skörd.						
	Tidigtiv.	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.	Arter.	Tidigtiv.	Råg.		Korn.	
		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.				T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Kind och Ydre prosteri.														
<i>Kinds härad.</i>														
Eueby socken.....	42	—	—	21	3 $\frac{1}{2}$	22	3	—	—	9	9	9	9	9
Horn "	52	—	3	16	3 $\frac{1}{2}$	25	3	—	—	9	9	9	9	9
Hycklinge "	34	—	—	5	5 $\frac{1}{2}$	10	4 $\frac{1}{2}$	—	—	9	9	9	9	9
Hegerstada "	28	2	$\frac{1}{4}$	13	3	28	3 $\frac{1}{2}$	—	—	9	9	9	9	9
Kisa "	55	—	—	25	3	24	3 $\frac{1}{2}$	—	—	9	9	9	9	9
Kedelstada "	29	—	3 $\frac{1}{2}$	29	1 $\frac{1}{2}$	41	$\frac{1}{2}$	—	—	9	9	9	9	9
Tysrum "	28	—	—	10	3 $\frac{1}{2}$	13	—	—	—	9	9	9	9	9
Tiedersta "	48	1	4 $\frac{1}{2}$	29	—	35	1	1	—	9	9	9	9	9
Oppeby "	28	1	3	12	—	13	3	—	—	9	9	9	9	9
Vårdnäs ¹⁾ "	64	—	—	25	2 $\frac{1}{2}$	27	3 $\frac{1}{2}$	—	—	9	9	9	9	9
<i>S:a af Kinds härad</i>	408	6	2 $\frac{1}{4}$	189	2 $\frac{1}{4}$	241	4 $\frac{1}{2}$	4	1	—	47	3	242	3 $\frac{1}{2}$
<i>Ydre härad.</i>										Kronotlonde af 1550 års skörd.				
Asby ²⁾ socken.	75	—	—	35	1	54	4	—	—	69	33	—	36	—
Malgasanda "	33	—	—	14	3	18	1	—	—	31	18	4	16	—
Ryd "	41	—	—	7	4 $\frac{1}{2}$	18	$\frac{1}{2}$	—	—	37	3	—	12	—
Sund "	44	—	—	14	3	31	—	—	—	41	9	—	24	1
Svinhult "	28	—	—	5	—	12	$\frac{1}{4}$	—	—	23	2	4	11	—
Torp "	63	—	—	20	3 $\frac{1}{2}$	34	—	—	—	63	14	3	25	3
Vi "	41	—	—	14	1	21	5 $\frac{1}{2}$	—	—	40	18	1	16	3
<i>S:a af Ydre härad</i>	325	—	—	111	3 $\frac{3}{4}$	189	5 $\frac{1}{4}$	—	—	304	99	—	141	1
S:a Kind och Ydre pr.	733	6	3$\frac{1}{2}$	301	—	431	3$\frac{3}{4}$	1	1					

¹⁾ I Vårdnäs s:n antecknas 1556 Her Mons Johansson på Bro: 3 tunnor.

²⁾ De mest anmärkningsvärda tiondegifvarne i Ydre härad äro:

I Malexander: Nils Sop 10 skäppor; i Aspenäs tre åbor med 16 sk.

I Ryd s:n 1551: i Malma antecknas Johan, Nils och Per med små belopp.

I Asby 1551: Hågner i Sanda 12 sk. korn och råg; Joan i Tångby 27 skäppor.

I Sund 1551: Hustru Elin på *Graby* råg 13 $\frac{1}{2}$ sk.; korn 18 skr: "Bröms Bagge på Ed intet"; Olof Göstafsson på *Forsnäs* 1 $\frac{1}{2}$ sk.

I Vi s:n: Erik i Vi k. 8 sk., råg 10 sk.

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1547 års skörd.				Kronotlonde af 1548 års skörd.				Kronotlonde af 1550 års skörd.				
	Råg.		Korn.		Råg.		Korn.		Tidigitv.	Råg.		Korn.	
	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.		T.r.	Skäpp.		
Sevede och Asbolands prosteri.													
<i>Sevede härad.</i>													
Frodinge socken...	8	2	19	5½	6	3	17	3	47	5	5	10	2
Hvena ".....	39	1	44	1	19	5	28	5	67	14	5	20	2
Jursdal ".....	7	4	15	4	6	—	11	4	18	5	5½	7	2
Kristdala ".....	13	6½	21	—	7	½	12	2	32	4	3½	6	½
Misterhult ¹⁾ ".....	15	5½	21	2½	6	3	18	2	24	5	5	7	—
Pelerne ".....	15	3	27	5	10	½	18	3	32	5	5	10	2
Rumskulla ".....	16	½	30	2½	12	½	22	½	51	8	5	14	5
Tuna ²⁾ ".....	21	5	27	3	12	½	21	4	39	13	2	12	2
Vi ³⁾ ".....	15	—	32	1	11	4	25	5	62	11	5	14	2
Vimmerby ".....	19	5½	30	2	10	3½	21	2	47	11	2	20	2
<i>Summa af Sevede härad</i>	173	3	270	2½	102	2½	198	½	419	88	1½	123	1½
<i>Asbolands härad.</i>													
Fagerhult socken.....	—	—	—	—	—	—	—	—	74	7	4	13	1
Gårdveda ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	26	5	4	6	4
Jerede ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	23	5	3	4	2
Leneberga ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	30	5	1	7	4
Målilla ⁴⁾ ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	42	14	4	22	2
Mörlunda ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	79	18	4	14	4
Tveta ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	26	6	1	11	4
Viersrum ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	77	12	5	24	5½
<i>Summa af Asbolands härad</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	377	76	2	105	2½
Sä Sevede och Asbolands pr.	—	—	—	—	—	—	—	—	796	164	3½	228	1
Krt. af de af 1555 års skörd	—	—	—	—	—	—	—	—	—	212	3	286	1

¹⁾ I Misterhult: Lasse i Fålaboda 8½ sk.; Vierum 5 sk.²⁾ Gert och Marcus i Tuna tills. 13 skp.; Vederum 4 sk.³⁾ Per Krabbe i Vi 5 skäpp.; Al(hult?) har fem åbor med 16 sk.⁴⁾ I Målilla sn: Per Fox i Hagelsrum 21 sk.; Åke i Hulunds Fagerhult 18 sk.

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1546 års skörd.				Kronotonde af 1550 års skörd.					
	Råg.		Korn.		Tidegitv.	Inlet utgjort.	Råg.		Korn.	
	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.			T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Ambürds och Stranda prosteri.										
<i>Ambürds härad.</i>										
Flisarijd socken	24	2	29	2	?	?	6	—	7	3
Högsby "	97	4	129	3½	126	59	37	3	43	3
Kroxmåla "	9	3½	12	½	31	3	6	3	9	4½
<i>Stranda härad.</i>										
Älhem socken	58	2	73	—	122	38	30	—	21	—
Mölstadås "	40	3	45	4½	87	52	18	3	13	—
Döderhult "	15	—	21	1	?	?	?	—	?	—
Sä af Ambürds och Stranda pr.	245	2½	310	5½	—	?	?	?	?	?
Krl. af de af 1547 års skörd	259¹⁾	3½	239	4½						

¹⁾ Räkenskapens slutsumma är 259 i. 3½ sk. och denna summa, som ej fullt stämmer med partialsiffrorna, fortgår sedan genom alla "delarne" och afkortningarne. Huruvida något fel är begånget vid prostens afskrift af partialsummorna kan ej synas, då längderne ej medfölja handlingen.

²⁾ 1551 i Högsby Göstaf Larsson i Strömsnäs 20 skäppor; Berga by har 7 åbor; i Älhem Christiern Isaacson 10 sk.

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1551 års skörd.						Kronotlonde af 1554 års skörd.					
	Talegäfv.	Inlet utgjort.	Råg.		Korn.		Talegäfv.	Inlet utgjort.	Råg.		Korn.	
			T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.			T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Norra och Södra Møre prosteri.												
<i>Norra Møre härad.</i>												
Äby socken	1	—	29	4	38	5 ³	124	8	40	3	52	1 ²
Döderby "	1	—	9	3 ¹	15	4 ¹	42	6	17	4 ¹	22	1
Förlösa "	1	—	14	1 ¹	25	1 ¹	53	5	24	4	32	5
Kleekeberg "	1	—	17	5 ¹	30	4	49	3	22	3 ¹	25	1
Rysby "	1	—	23	2 ¹	27	3	111	18	36	2	29	4
<i>Södra Møre härad.</i>												
Ärby socken	1	—	1	5	9	5 ¹	69	4	9	1 ¹	24	1 ²
Hageby "	1	—	6	5	14	2 ¹	35	—	13	1 ¹	22	1 ²
Halatorp "	1	—	7	2	13	4	38	5	16	3 ¹	24	5 ¹
Hosmo "	1	—	8	4 ¹	13	5	38	2	18	5 ¹	18	2 ¹
Linnby "	1	—	19	1	44	5	117	14	36	2 ¹	58	5
Madesjö "	1	—	16	5	27	2 ¹	119	8	45	5	37	3
Moratorp "	1	—	?	?	?	?	42	4	9	1	9	2 ¹
Söderåker "	1	—	10	1 ¹	6	—	108	24	43	1 ¹	30	1 ¹
Torsås "	1	—	16	2 ³	15	3 ¹	97	18	36	1	26	4 ¹
Voxtorp "	1	—	5	2 ¹	11	1	27	3	6	1	16	5
Vissefjärda "	1	—	10	1 ¹	11	5	91	3	24	2	15	5
Så af Norra o. Södra Møre pr.	892	1)188	197	2 ¹	306	3 ¹	1160	125	401	1	448	5 ¹
Krt. af de af 1555 års skörd	1	1	401	2	551	5						

1) Mantalets slutsumma finnes utsatt i rakeusken men ej specialsummor för hvar socken.

Tab. 6.

Prosterier, härar, socknar.	Kronofionde af 1551 ars skörd.					Kronofionde af 1552 ars skörd.				
	Talerfiv.	Rag.		Korn.		Talerfiv.	Rag.		Korn.	
		Tfr.	Skäpp.	Tfr.	Skäpp.		Tfr.	Skäpp.	Tfr.	Skäpp.
Ölands										
Södra Mots prosteri.										
Alböke socken.....	26	—	—	12	1	—	—	—	—	—
Bredsäter ".....	38	—	2 ³ / ₄	11	4 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Böda ".....	82	24	4 ¹ / ₂	1	—	—	—	—	—	—
Egby ".....	20	—	2	7	2	—	—	—	—	—
Före ".....	33	2	5 ¹ / ₂	6	2	—	—	—	—	—
Gierdslösa ".....	90	2	4 ¹ / ₂	37	2	—	—	—	—	—
Glöminge ".....	41	—	1 ¹ / ₂	15	1 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Högsby ".....	80	33	—	2	4	—	—	—	—	—
Högsrum ".....	26	—	4	7	3	—	—	—	—	—
Kjöping ".....	71	—	3	28	3 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Kellä ".....	33	10	3 ¹ / ₂	8	1 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Löt ".....	28	—	—	13	1	—	—	—	—	—
Långlöt ".....	35	1	1	17	3 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Pedesnäs ".....	52	5	3 ¹ / ₂	9	3 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Replinge ".....	43	—	—	19	2	—	—	—	—	—
Rumstens ".....	65	1	4	31	2 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Summa Södra Mot	763	84	1 ¹ / ₂	229	11 ¹ / ₂	—	—	—	—	—
Norra Mots prosteri.										
Ålgårdsrum socken.....	37	—	4 ¹ / ₂	22	1 ¹ / ₂	34	3	3	12	4
Gårdby ".....	23	2	1	9	2 ¹ / ₂	23	5	2	8	1
Gråsgård ".....	24	—	2	4	4	26	4	5 ¹ / ₂	9	1 ¹ / ₂
Kasterlösa ".....	50	2	2 ¹ / ₂	21	5 ¹ / ₂	50	18	2 ¹ / ₂	29	3
Hulterstada ".....	25	1	3 ¹ / ₂	10	1 ¹ / ₂	30	6	5	12	1 ¹ / ₂
Möraby lings ".....	31	—	—	10	2	31	9	4	17	5 ¹ / ₂
Mökleby ".....	43	3	5 ¹ / ₂	21	1	46	16	1	20	4
Södra Mökleby ".....	25	1	5 ¹ / ₂	6	—	25	8	3	13	2
Resme ".....	29	1	1 ¹ / ₂	22	3	28	14	4 ¹ / ₂	18	4 ¹ / ₂
Sandby ".....	32	3	3 ¹ / ₂	12	2 ¹ / ₂	29	10	—	11	3
Sägerstada ".....	23	—	2	4	3 ¹ / ₂	21	4	—	6	6
Suedeby ".....	23	2	2	12	4 ¹ / ₂	23	10	3 ¹ / ₂	18	3
Stenåsa ".....	30	—	4 ¹ / ₂	13	3 ¹ / ₂	30	11	3 ¹ / ₂	16	3
Torslunda ".....	60	1	2 ¹ / ₂	31	1	56	17	1 ¹ / ₂	23	5 ¹ / ₂
Veckelby ".....	35	—	5 ¹ / ₂	14	1	35	5	1 ¹ / ₂	13	4
Ventlinge ".....	23	2	1	4	3	23	7	—	7	1 ¹ / ₂
Ås ".....	19	—	5 ¹ / ₂	3	1 ¹ / ₂	22	4	1	—	3 ¹ / ₂
Summa Norra Mot	532	26	31	221	53	532	157	21 ¹ / ₂	240	53 ¹ / ₂
Summa af Öland	1,295	110	3 ¹ / ₂	454	11 ¹ / ₂					
Ant. af Öland af 1555 ars skörd	2	123	3	647	1					

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotande af 1551 års skörd.				Kronotande af 1553 års skörd.							
	Råg.		Korn.		Talegfr.	Råg.		Korn.		Hafre.		
	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	
Norra och Södra Vedbo prosteri.												
<i>Södra Vedbo härad.</i>												
Bella socken	—	—	—	—	23	4	3	16	2	—	—	
Edshult "	—	—	—	—	40	14	5	36	—	—	3 ¹ ₂	
Ekesjö ¹⁾ "	—	—	—	—	65	1) 18	4	46	3	—	—	
Pliishy "	—	—	—	—	55	16	5	48	3	—	4	
Hult ²⁾ "	—	—	—	—	41	12	3	38	4 ¹ ₂	—	—	
Heslaby "	—	—	—	—	59	9	2	20	4	—	—	
Höreda "	—	—	—	—	70	31	—	68	—	—	—	
Ingatorp "	—	—	—	—	62	25	5	45	—	—	—	
Medelby "	—	—	—	—	27	9	2 ¹ ₂	17	3	—	—	
Solberga "	—	—	—	—	42	17	5	38	3	—	—	
<i>Summa Södra Vedbo</i>	—	—	—	—	484	160	4 ¹ ₂	375	1 ¹ ₂	1	1 ¹ ₂	
<i>Norra Vedbo härad.</i>												
Adelöf ³⁾ socken	17	—	47	2	62	15	—	60	—	—	—	
Askaryd ⁴⁾ "	18	—	46	—	65	21	—	46	—	—	—	
Bredesta "	3	1 ¹ ₂	11	3	19	5	2	16	—	—	—	
Bälaryd "	6	5	24	8	35	3	5	29	2	—	—	
Prinnoryd "	7	2 ¹ ₂	22	5	28	14	1	27	3	—	—	
Hagryd "	1	2 ¹ ₂	8	2 ¹ ₂	22	—	5	11	3	—	—	
Linderås ⁵⁾ "	19	2	74	4 ³ ₄	86	25	2	82	2	—	—	
Lomaryd "	14	5	66	2	83	10	2 ¹ ₂	76	2	—	—	
Marbeck ⁶⁾ "	7	1 ¹ ₂	23	3 ¹ ₂	39	7	2	28	1	—	—	
Säby "	42	2	129	3	139	48	—	129	2	—	—	
Vireda "	3	5 ¹ ₂	29	4	31	3	2	26	3	—	—	
<i>Summa Norra Vedbo</i>	111	21 ¹ ₂	485	1 ³ ₄	609	154	3 ¹ ₂	533	—	—	—	
Säa Norra o. Södra Vedbo pr.	—	—	—	—	1,993	315	1³₄	908	1¹₂	1	1¹₂	
Krt. af de af 1555 års skörd	47	5	229	1	1	299	2	739	1	3		

¹⁾ Deraf 5 i Ekesjö by med 18 skäppor.²⁾ I Hult sen 1554 "Halsten Bagge (Skällsnäs) intet".³⁾ I Adelöf sen 1554 Eshjörn Torkilsson på Näs råg 6 skép., korn 30 sk.⁴⁾ I Askaryd antecknas för Bordsjö 3 åbor med 4 å 6 skäppor.⁵⁾ I Linderås 1554: "Gydaberga" korn 31 sk., råg 16 sk. Måns Olss. i Ulfenaburga 13 sk. k., 4 sk. råg.⁶⁾ I Marbeck sen: Horskäs Kirstin 7 sk., Torgils 12 sk., Lasse 7 sk.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotande af 1548 års skörd.				Kronotande af 1551 års skörd.			
	Råg.		Korn.		Råg.		Korn.	
	T. r.	S.	T. r.	S.	T. r.	S.	T. r.	S.
Tveta och Wista prosteri.								
<i>Tveta härad.</i>								
Bankaryd socken	7	4	17	4½	5	1	11	5
Barkaryd "	10	5	24	—	8	1	13	—
Barnatorp "	10	3	18	½	8	—	13	1½
Forsarum "	6	2	18	—	5	3	12	1
Haketorp "	4	—	20	2	8	1	21	1
Järstorp "	10	2	22	1	10	3½	21	3
Järpsnäs "	8	1	39	—	7	—	25	5
Lekaryd	11	2	69	4	10	2	49	2
Linungarum "	13	4	24	4	6	3½	18	3½
Sanda "	4	1	9	5				
Månstorp "	4	3	5	2	3	3½	3	4
Näs-ö "	6	3	13	1½	7	—	12	2
Ruberga "	13	5	37	—	14	3	34	—
Sandryd "	6	2	13	5	5	3½	12	2
Svartatorp "	7	4	66	4	10	1	44	3
Ygelstorp "	11	—	23	—	10	—	16	½
Jönköpings stad	17	1½	38	5	12	4	13	1
<i>Summa Tveta härad</i>	154	½	461	2½	133	—	322	4½
<i>Wista härad.</i>								
Skierstadha socken	13	1½	171	1½	34	2	121	5
Greena "	8	5	158	5	27	4	122	3½
Ölmestada "	12	5	92	5	12	1	60	3½
Visingsö " {	6	3	34	4	14	—	39	2½
	5	5½	17	4				
<i>Summa Wista härad</i>	47	2	475	4½	88	1	344	2½
Summa Tveta och Wista prosteri	201	2½	936	1	221	1	667	¾
Krt. af de af 1555 års skörd	174		529	3				

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1552 ars skörd.					Kronotonde af 1556 ars skörd.				
	Talerite.	Råg.		Korn.		Talerite.	Råg.		Korn.	
		Tar.	Skäpp.	Tar.	Skäpp.		Tar.	Skäpp.	Tar.	Skäpp.
Östra härads prosteri.										
Alsheda socken	123	60	5 $\frac{1}{2}$	102	—	111	39	4 $\frac{1}{2}$	66	1 $\frac{1}{2}$
Beckseda "	31	15	1 $\frac{1}{2}$	32	5 $\frac{1}{2}$	29	12	2	17	1
Bireköö "	32	9	—	17	—	42	12	—	17	2
Hvetelanda "	71	27	2	46	4	70	31	5 $\frac{1}{2}$	39	2
Karstorp "	50	23	1 $\frac{1}{2}$	33	3	48	23	2	34	5 $\frac{1}{2}$
Korsberga "	66	18	3	61	5 $\frac{1}{2}$	65	24	2 $\frac{1}{2}$	55	1 $\frac{1}{2}$
Krogshult "	39	14	1 $\frac{1}{2}$	54	5 $\frac{1}{2}$	49	17	5 $\frac{1}{2}$	29	2 $\frac{1}{2}$
Landaskede "	17	2	4 $\frac{1}{2}$	7	3 $\frac{1}{2}$	21	5	5	8	—
Lemmundehult "	38	12	—	27	5	40	12	—	18	1 $\frac{1}{2}$
Myresiö "	35	11	3	25	5 $\frac{1}{2}$	40	9	2	13	—
Nykyrke "	47	23	—	48	2	48	17	—	30	3
Näsby "	30	6	1 $\frac{1}{2}$	15	—	32	6	—	9	—
Näshult "	51	29	2	54	4 $\frac{1}{2}$	51	29	5	42	—
Näfvellsjö "	41	7	3	17	1	43	12	4	19	2
Skede "	46	16	1	27	2	45	14	3	17	2 $\frac{1}{2}$
Skyre "	37	23	—	46	1	38	17	3	29	5
Solberga "	15	3	4 $\frac{1}{2}$	9	—	17	5	—	9	—
Stenberga "	38	9	1 $\frac{1}{2}$	23	3	36	9	1	13	3 $\frac{1}{2}$
Summa af Östra härads prosteri	807	312	1	651	3	825	300	3	469	1 $\frac{1}{2}$
Krt. af de af 1555 ars skörd	2	274	1	434	3					

Prosterier, harad, socknar.	Kronotande af 1551 års skörd.					Kronotande af 1553 års skörd.				
	Tidegitt.	Råg.		Korn.		Tidegitt.	Råg.		Korn.	
		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Vestra härads prosteri. ¹⁾										
Almesäkra socken.....	2	2	3	6	1	20	3	—	9	2
Bringetofta ".....	9	—	—	31	4	45	13	4	35	4
Beckeby ".....	2	—	—	11	3	21	6	5	12	5
Fröaryd ".....	7	—	—	24	5	30	8	5	28	2
Hiertlanda ".....	4	—	—	13	3	11	4	2½	13	4½
Hielmsryd ".....	10	1	—	31	2	45	16	5	43	2
Hölsjö ".....	6	3	—	32	2	34	11	5	40	2
Höltofta ".....	4	—	—	14	—	30	7	3	16	5
Liunga ".....	12	3	—	20	1	30	12	3	24	3
Malbeck ".....	8	—	—	21	1	40	12	1½	34	—
Nydala ²⁾ ".....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ramqvilla ".....	10	—	—	16	4½	27	16	1	26	3
Sandsjö ³⁾ ".....	20	—	—	44	1	70	29	5	56	3½
Skeperstada ⁴⁾ ".....	3	3	—	11	2	23	8	3	17	5½
Stoekaryd ".....	4	4	—	14	4	21	5	2	17	—
Svenarum ".....	6	—	—	10	1	30	13	3	18	2
Valsjö ⁵⁾ ".....	4	—	—	8	1	20	9	—	16	—
Vrigstada ".....	12	1½	—	19	1	44	23	—	29	—
Ödestuffva ".....	3	—	—	9	1	24	5	5	11	4
Summa af Vestra härads prosteri	580	129	1	340	1½	565	210	5	451	5½
Krt. af de af 1555 års skörd	?	194	3	276	3					
" " " 1550 " "	?	76	5	217	3½					
" " " 1549 " "	?	107	3	320	3					

¹⁾ För året 1549 finnas speciallängder endast för 11 socknar. Deraf inhämtas, att tiondegifvarnes antal i dessa socknar var nästan detsamma (293 som under de öfriga åren: det var äfven år 1551, då skörden var högst, i samma socknar 296. Men af dessa längder så väl som af utgiftsposterne framgår att räkenskapsens summarum är genom slarf felaktigt, då det uppgifver för kornet endast 50 tunnor med 13½ ta munkeskäppa. Den rätta siffran finnes om man med 3 multiplicerar korntalet för hvardera af de tre stora delarne (98 tr 2 sk.) = 295 tr och dertill lägger dels munkeskäppan 13½ ta dels kyrkovårdarnes 12 tr eller tills. 320½.

²⁾ Nydala sockens tionde upptages ej; den var enl. räkenskaperne förlänt till Hr Sten Eriksson.

³⁾ I Sandsjö sn: Äplaholm 6 å 8 sk.

⁴⁾ Solberga socken återfinnes i Östra härads prosteri "Skärback" är redan nu sammanlagd med Ramqvilla sn.

⁵⁾ I Valsjö sn: Eksjö gård 6 sk.

Lätt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronofinde af 1519 års skörd.				Kronofinde af 1557 års skörd.				
	Råg.		Korn.		Tidagiv.	Råg.		Korn.	
	Ttr.	Skäpp.	Ttr.	Skäpp.		Ttr.	Skäpp.	Ttr.	Skäpp.
Östbo härads prosteri.									
Boanstorps socken	1	4	5 2	4½	14	2	1	3	5
Byarum "	10	3	16 2	4½	48	14	1½	21	4½
Frijele "	6	4	10 1	3 4	40	17	1	20	4
Gellaryd "	3	2½	5 1	—	26	5	2½	6	½
Hanger "	6	3½	6 1	1½	21	10	—	9	½
Haxhult "	4	½	7 2	4	14	11	4	16	5½
Kläfsjö "	10	—	10 1	— 4	20	11	4	10	5½
Käridt "	12	5½	14 2	2½	34	20	4	17	2
Rydaholm "	27	3½	26 5	— 4	76	32	3	33	1½
Tänna "	3	5	4 1	3 2	13	5	2	5	5
Toftarydh "	9	3	14 2	3½ 1	26	11	3	15	4
Vernamo "	29	3½	31 6	5½ 4	72	41	2½	47	4
Vaxtorp "	12	4½	14 3	4½ 2	41	29	2	28	3
Åker "	13	2	15 1	— 4	34	13	3	10	5
Summa af Östbo härads prosteri	152	2½	183	½	479	226	3½	248	2
Tillkommer "Munkskäppan"...	—	—	32	1	—	—	—	(52½)	—
Krt. af Östbo af 1557 års skörd	207	—	225	—					

Munkskäppan är i Östbo härads begge räkenskaper uttryckligen icke inräknad i vare sig special- eller slutsummorna. För året 1519 kan den dock återfinnas i speciallängderna, der den står särskildt antecknad utom de summor som ingå i räkenskapen och äro dess belopp här särskildt anförda. För 1552 finnas de åter icke angifna och har jag därför endast beräkningsvis utsatt ett belopp af 52 tr.

Prosterier, harad, socknar.		Kronotande af 1551 års skörd.				Kronotande af 1556 års skörd.								
		Råg.		Korn.		Taler.	Lut. utport.		Råg.		Korn.		Hafre.	
		Tv.	Skäpp.	Tv.	Skäpp.		Tv.	Skäpp.	Tv.	Skäpp.	Tv.	Skäpp.		
Vestbo härads prosteri.														
Anderstorp	socken.	—	—	10	$\frac{1}{2}$	24	3	—	—	12	4	5	—	—
Bordaryd	"	1	5	3	4	29	—	—	—	7	4	—	—	—
Bolmsö	"	—	—	28	5	36	1	—	—	19	—	—	—	—
Boseboda	"	—	$3\frac{1}{2}$	4	$4\frac{1}{2}$	15	—	—	$4\frac{1}{2}$	3	4	—	7	—
Bredaryd	"	—	—	18	4	26	2	—	—	19	$4\frac{1}{2}$	—	—	—
Bursedh	"	4	$4\frac{1}{2}$	13	3	44	—	4	$4\frac{1}{2}$	11	$4\frac{1}{2}$	6	2	—
Dannäs	"	—	—	11	$4\frac{1}{2}$	24	—	—	—	11	3	—	—	—
Fynseda (Femsjö)	"	—	—	11	$5\frac{1}{2}$	21	1	—	—	9	5	—	—	—
Forseda	"	—	—	11	$5\frac{1}{2}$	17	—	—	—	11	2	—	—	—
Fargaryd	"	—	—	8	—	33	7	—	—	11	$2\frac{1}{2}$	—	3	—
Gnoseda	"	—	—	4	3	7	—	—	—	7	—	—	—	—
Grytaryd	"	—	4	3	3	15	3	3	1	2	3	1	$2\frac{1}{2}$	—
Hedstra	"	—	3	16	—	49	4	9	2	10	$3\frac{1}{2}$	9	$2\frac{1}{2}$	—
Järentofta	"	—	—	11	1	12	6	—	—	10	—	—	—	—
Kollerstada	"	—	—	9	—	13	3	—	—	6	4	—	—	—
Kultorp	"	3	2	14	$\frac{1}{2}$	28	4	—	—	24	1	—	—	—
Kellaryd	"	—	—	8	$1\frac{1}{2}$	12	—	—	—	9	—	—	—	—
Långaryd	"	4	3	31	—	80	—	—	—	34	$2\frac{1}{2}$	3	$3\frac{1}{2}$	—
Räffile	"	—	—	53	$4\frac{1}{2}$	80	11	8	$5\frac{1}{2}$	44	$\frac{1}{2}$	6	$\frac{1}{2}$	—
Sandvik	"	—	3	4	$4\frac{1}{2}$	10	1	—	$5\frac{1}{2}$	2	—	—	$2\frac{1}{2}$	—
Tannåker	"	—	—	6	$4\frac{1}{2}$	11	—	—	—	8	$5\frac{1}{2}$	—	—	—
Torskinge	"	—	—	5	—	9	2	—	—	6	$5\frac{1}{2}$	—	—	—
Undaryd	"	—	—	36	—	59	6	—	—	35	$3\frac{1}{2}$	—	—	—
Väthult	"	—	3	5	1	20	2	—	—	5	—	—	—	—
Vielstada	"	—	—	33	—	71	6	—	—	21	3	—	—	—
Ås	"	—	—	21	$5\frac{1}{2}$	21	12	—	—	9	2	—	—	—
Åsenhöga	"	—	—	7	4	28	1	—	—	—	—	12	$1\frac{1}{2}$	—
Summa af Vestbo härads pr.		17	1	394	$3\frac{1}{2}$	794	72	27	5	356	$1\frac{1}{2}$	46	1	—
Krt. af de af 1555 års skörd		—	—	—	—	?	—	111	2	455	2	61	1	—

Litt. A.

Tab. 6.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1552 års skörd.						Kronotlonde af 1554 års skörd.					
	Tideriv.	Råg.		Korn.		Hafre.	Tideriv.	Råg.		Korn.		Hafre.
		T.	Skäpp.	T.	Skäpp.			T.	Skäpp.	T.	Skäpp.	
Sunnerbo härads prosteri.												
Agunneryd socken ..	63	18	—	18	$\frac{1}{2}$	—	56	27	2	20	5	—
Anderstada " ..	48	25	$1\frac{1}{2}$	19	$1\frac{1}{2}$	—	50	31	4	12	3	—
Angelstada " ..	52	28	1	20	3	—	53	31	2	24	5	—
Berga " ..	95	46	$3\frac{1}{2}$	45	—	—	94	55	$4\frac{1}{2}$	44	$4\frac{1}{2}$	—
Döretorp " ..	5	2	—	2	—	—	5	2	4	2	$4\frac{1}{2}$	—
Götaryd " ..	73	17	$2\frac{1}{2}$	17	$4\frac{1}{2}$	—	73	23	3	15	2	—
Hallaryd " ..	42	11	$5\frac{1}{2}$	14	$3\frac{1}{2}$	—	43	18	$\frac{1}{2}$	14	5	—
Halsöge (sjö) " ..	12	6	—	5	4	—	12	4	2	4	4	—
Hampnadhe " ..	56	27	1	26	$\frac{1}{2}$	—	56	36	$5\frac{1}{2}$	19	4	—
Hviteryd " ..	19	9	4	9	1	—	19	10	$5\frac{1}{2}$	6	$\frac{1}{2}$	—
Hinderyd " ..	68	17	$2\frac{1}{2}$	11	$5\frac{1}{2}$	3 2	68	24	5	14	$4\frac{1}{2}$	1 $2\frac{1}{2}$
Lidhult " ..	24	4	—	3	3	—	22	10	—	—	—	—
Liunga " ..	49	19	5	22	1	—	49	31	$1\frac{1}{2}$	20	3	—
Liungby " ..	26	21	4	17	2	—	27	21	4	17	4	—
Markaryd " ..	68	19	5	14	5	1 $1\frac{1}{2}$	66	23	$5\frac{1}{2}$	19	$2\frac{1}{2}$	1 1
Nöthia " ..	32	14	2	10	$\frac{1}{2}$	—	35	18	2	8	5	—
Odensryd (Ousjö) " ..	25	5	—	4	—	—	23	10	—	—	—	—
Pietteryd " ..	44	11	$4\frac{1}{2}$	10	$1\frac{1}{2}$	—	44	16	5	13	$5\frac{1}{2}$	—
Quända " ..	28	17	$\frac{1}{2}$	16	1	—	29	21	4	9	$2\frac{1}{2}$	—
Ryssby " ..	81	18	$\frac{1}{2}$	24	2	—	76	22	2	23	$4\frac{1}{2}$	—
Torpa " ..	33	13	$2\frac{1}{2}$	6	$2\frac{1}{2}$	—	34	20	2	7	1	—
Traneryd " ..	44	14	$1\frac{1}{2}$	13	$1\frac{1}{2}$	—	45	20	1	11	$1\frac{1}{2}$	—
Tutaryd " ..	18	2	$2\frac{1}{2}$	1	5	—	17	2	4	2	3	—
Vrä " ..	22	4	—	2	2	—	23	10	3	—	—	—
Summa af Sunnerbo pr.	1.027	375	$1\frac{1}{2}$	336	3	4 $3\frac{1}{2}$	1.029	497	$3\frac{1}{2}$	315	$2\frac{1}{2}$	2 $3\frac{1}{2}$
Krt. af dö af 1555 a. s.	—	461	2	459	—	13 1						
" " " 1519 "	—	397	2	399	5	26 2						
" " " 1546 "	—	502	$5\frac{1}{2}$	604	$3\frac{3}{4}$	89 $1\frac{1}{2}$						
" " " 1544 "	—	436	$5\frac{1}{2}$	678	1	207 1						

V.

KRONO ($\equiv \frac{2}{3}$) TIONDEN

I

V E X I Ö S T I F T

ENLIGT

PROSTARNES RÄKENSKAPER.

—

För Vexjö stift, som utgjorde ett prosteri, finnas blott tvänne räkenskaper, för åren 1550 och 1556.

I Värend gälde så till vida afvikande ordning vid tiondeuppbörden, att såsom räkenskaperna förmåla "all then tionde som utgöres i samma härader varder införd i Kyrkioherberget både then tiend som presterne haffue och then tiende som K. M. var herre tilkommer". Både längder och räkenskaper upptogo därför först hela tiondens belopp, derefter afdraget för presternas tredjedel, derefter afdraget fran obyttan del för presternas och kyrkvärdarnes samt munkskäppan samt slutligen redovisningen för de tre delarne (Biskops-, kyrke- och kanike-) af återstoden.

För 1556 saknas specialuppgifter.

Litt. A.

Tab. 7.

Prosterier, härad, socknar.	Hela tionden af 1549 års skörd.						Hela tionden af 1555 års skörd.					
	Tidertiv.	Råg.		Korn.		Hafre.	Tidertiv.	Råg.		Korn.		
		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.			T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	
<i>Opridinge härad.</i>												
Algutsboda socken.....	95		207½		476							
Dreff "	16		81		144							
Dädesjö "	59		228		456	6						
Eke "	23		84		156							
Ekeberg "	20		53		102							
Elghult "	86		200½		421½							
Granhult "	13		49		96							
Hornarydh "	15		54		99							
Helgeberga "	40		70		121							
Lenhoffda "	53		270		486							
Nötabäck "	65		141		309							
Sidasås (Seorsås) "	43		144		234							
Åsheda "	114		230		468½							
Hela tionden	642	302	—	594	5	1	—	712	595	1	761	1½
Efter afdrag af presternas tertial återstå ⅔ tionde	—	201	2	396	4		1	397	⅓	509	3½	
<i>Konga härad.</i>												
Elmeboda socken.....	102		249½		471½							
Fireby "	35		136		255							
Hemmesjö "	28		127		210							
Homnatorp "	39		132		189							
Linderydh "	112		257		468							
Linder "	53		162		295½							
Longasjö "	70		147½		304½							
Nybbele "	53		242½		423							
Tegnaby "	22		97		192½							
Torsås "	45		297		552							
Uråsa "	20		63		167							
Veckelsång "	82		194		449							
Vissefjerda "	25		48½		79							
Hela tionden	686	358	5	676	1			679	500	1½	667	2½
Efter afdrag af prestens tertial återstå ⅔ tionde		239	2	450	5			333	⅓	441	2½	

Tab. 7.

Prosterier, härad, socknar.		Hela tienden af 1549 års skörd.						Hela tienden af 1555 års skörd.							
		Talegite.	Råg.		Korn.		Hafre.		Talegite.	Råg.		Korn.		Hafre.	
			Tar.	Skäpp.	Tar.	Skäpp.	Tar.	Skäpp.		Tar.	Skäpp.	Tar.	Skäpp.		
Albo härad.															
Anaboda	socken	12	5	1½	13	1½									
Arisås	"	33	30	2	38	5									
Blädinge	"	38	34	4	40	2½									
Härille	"	8	5	4½	13	4									
Hjortsberga	"	34	27	2	40	5									
Quenneberga	"	22	20	—	37	1	1	3							
Lekerydh	"	29	22	4½	44	2½									
Mistelås	"	23	13	5	16	5½									
Moade	"	61	45	5½	76	4½	6	5½							
Skatelöf	"	86	37	2	111	2									
Sletta	"	47	38	½	61	2½									
Stymber[Stenbro]hult	"	60	33	½	40	½									
Toorsås	"	70	23	1	42	4									
Vigerstada	"	132	96	3	130	2½									
Visslanda	"	37	19	5	29	3½									
Öör	"	34	21	3½	40	2½	2	1							
Summa hela tienden		726	475	2½	778	1	10	3½	763	402	5	630	5	4	¾
Efter afdrag af prestens tredjedel återstå ¾ tionde		—	317	—	519	—	7	—	—	102	5	630	5	4	¾

Tab. 7.

Prosterier, härad, socknar.	Hela tionden af 1519 års skörd.						Hela tionden af 1555 års skörd.							
	Tidegäfv.	Råg.		Korn.		Hafre.		Tidegäfv.	Råg.		Korn.		Hafre.	
		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.		
<i>Kinnervalds härad.</i>														
Almundsrydh socken.....	59		135		240 $\frac{1}{2}$									
Bergunda ¹⁾ "	32		127		211									
Däningelanda "	14		83		113									
Jätt "	33		105		260									
Kalsvik "	39		85		247									
Tofta "	13		102		192									
Täfflesås "	23		128		180									
Vexjö ²⁾ "	39		268		500									
Vederslöv "	31		171		277									
Urshult "	84		225		406									
Öija "	38		144		240									
Ötjaby "	25		94		174									
Hela tionden	430	277	5	506	4 $\frac{1}{2}$	—	—	458	414	3	632	11 $\frac{1}{2}$	—	—
Efter afdrag af prestens tertial återstår $\frac{2}{3}$ tionde	—	185	2	338	—	—	—	—	274	2	421	3	—	—
<i>Norridinge härad.</i>														
Berg socken	50		171		287		26							
Gårdsby "	53		180 $\frac{1}{2}$		442 $\frac{1}{2}$									
Ormisberg "	16		64		112 $\frac{1}{2}$		3							
Norra Röttna "	13		58		108									
Södra Röttna "	20		105		233 $\frac{1}{2}$									
Tindreda "	34		114		232									
Tolg "	54		193		362		8							
Åsa "	47		124 $\frac{1}{2}$		349 $\frac{1}{2}$		3 $\frac{1}{2}$							
Hela tionden	287	168	2	534	3	6	4 $\frac{1}{2}$	292	219	4	359	5	1	2
Efter afdrag af prestens tiotal återstår $\frac{2}{3}$ tionde	—	112	1 $\frac{1}{2}$	236	2	4	3	—	146	2 $\frac{1}{2}$	239	5 $\frac{1}{2}$	2	5 $\frac{1}{2}$

¹⁾ I Bergunda socken antecknas "*Bergware*" men utan tionde 1550. "Knaaparne" äro här såsom i hela Småland vanligen decimantes. Tiondegäfvare med 20 å 30 skäppor äro ej sällsynta.

²⁾ De 36 tiondegäfvare finnas i Vexjö socken; dessutom gäfvos af Vexjö by, utan angifvande af tiondegäfvares antal, 133 skäppor som äro inräknade i summan.

VI.

KRONO (3) TIONDEN

I

S K A R A S T I F T

ENLIGT

PROSTARNES RAKENSKAPER.

För Skara stift finnas i behåll dels ett temligen fullständigt "Register öfver Vestergötland sampt medh Vermeland Lydandis på Biscopstienden pro Anno 1546", d. v. s. utvisande skörden för år 1545, dels atskilliga spridda prosterräkenskaper, stundom med tiondelängder, hufvudsakligen för åren 1551, 52, 53, 54 och 1555. För 1556 (skörd för 1555) finnas dels originalräkenskaper, dels uppgifterna i spanmålsregistret.

För *Dal* finnes en tionderäkskap för 1550, men så ofullständig, att inga säkra skördeuppgifter derifrån kunna hemtas.

Tionderregistret för 1545 års skörd är en fullständig längd, som sålunda lemnat tillfälle att sammanräkna tiondegifvarnes antal. Att den afser icke blott biskopstionden utan alla tre delarna af den till kronan indragna tionden framgår tydligt af handlingen, som först uppgifver för hvar socken "alla delar" och derefter hvar del för sig.

Prosterier, härad, socknar		Krono (= $\frac{2}{3}$) tlonde af 1545 års skörd.						Krono (= $\frac{2}{3}$) tlonde af 1554 års skörd.					
		Tidegiftv.		Råg.		Korn.		Råg.		Korn.		Tidegiftv.	
				T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Hvalstada prosteri.¹⁾													
<i>Mo härad.</i>													
Gäll. Socknar.													
Gäll. Botnaryd	Botnaryd	17	1	3	5	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—
	Elgryd	12 $\frac{1}{2}$	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
	Nackebo	20 $\frac{1}{2}$	3	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—
	Malseryd	7	1	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—
	Ångershesta	11	—	5	2	4	—	—	—	—	—	—	—
	Stengårdshult	13	1	2	5	1	—	5	—	1	1	1	1
	Valsholma	4	1	2	2	4	—	1	—	2	5	1	—
	Oryd	9	2	1	4	3 $\frac{1}{2}$	2	2	—	3	4	—	5 $\frac{1}{2}$
	Hestra	9	1	—	3	5 $\frac{1}{2}$	1	4	—	3	1 $\frac{1}{2}$	1	1
	Urnaryd	12	1	2	4	3 $\frac{1}{2}$	1	5 $\frac{1}{2}$	—	5	2	1	—
	<i>Samman Mo härad</i>	114 $\frac{1}{2}$	14	4 $\frac{1}{2}$	39	5	7	4 $\frac{1}{2}$	—	42	2 $\frac{1}{2}$	5	1 $\frac{1}{2}$
Kronotlonde af Mo härad af 1555 års skörd													
		126	26	1 $\frac{1}{2}$	32	5 $\frac{1}{2}$	3	5	—	—	—	—	—

¹⁾ Prosteriet, som omfattar Mo och Vartofta, heter 1546 *Hvalstada*, 1550 *Aklunga*, 1555 och 56: *Hongsdala prosteri*.

Prosterier, harad, socknar.		krono (= 3) fonde af 1545 års skörd.				krono (= 3) fonde af 1551 års skörd.			
		Råg.		Korn.		Råg.		Korn.	
		Tidgift.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Tidgift.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.
Hvalstadä prostieri.									
<i>Färboja härad.</i>									
Gäll.	Socknar.								
Aklunza	Aklunza	12	2	8	1	16	8	4½	11
	Baltaek	18	1	5	1	15	2	5½	5
	Angatorp	16	1	5	4	25	7	4½	9
Darratorp	Darratorp	33	2	1½	1	51	3	4	7
	Vidlunga	21	1	4	1½	25	5	1½	7
Dymo	Dymo	17	2	2½	5	20	7	—	8
	Otrovad	11	2	6	1	13	5	3	6
	Dverstorp	13	1	5	5	13	4	—	4
Falköping	Falköping	49	5	70	4	59	6	—	38
	Luttra	19	1	25	3½	24	3	3	20
	Anguista	7	—	12	—	25	—	9	6
{ Torbjörnatorp.									
{ Frigevräker.									
So Gudthems härad.									
Frögeryd	Frögeryd	13	3	1½	1	19	6	—	5
	Fridene	12	4	1	2	15	6	4½	4
	Kosberga	14	2	3½	3	13	4	4½	5

	Tdä.	Räg.	Korn.	Häfre.	Tdä.	Räg.	Korn.	Häfre.						
Fuglås	73	7	3	19	4	17	—	85	44	3	43	2	4	3
Hio (by)	24	3	5½	8	3½	6	3½	36	17	3½	20	2	4	2
Hagabo	53	3	4½	22	2½	—	—	71	21	3½	30	1	—	—
Fiskebäckia	10	1	1½	3	5	—	—	13	4	1	4	1	—	—
Hongsdala	19	3	—	15	2½	9	1	20	9	5½	19	5½	8	3½
Skörstorp	15	2	4	18	4	5	—	14	7	5	16	1	4	3
Gerim	13	2	1½	9	—	3	3	13	7	1	14	1	3	5½
Hvalstada	30	4	—	21	2	4	1	31	10	5	23	5	4	—
Tiumo	16	2	3	10	4	—	—	18	7	1½	11	4½	—	3
Suntack	16	2	3	9	2	—	—	18	8	1	10	2	—	—
Vätaek	7	1	3	3	3	—	—	14	4	1	4	4	—	—
Hvarf	13	1	—	14	4	3	5	16	8	3½	20	3½	5	1
Lena	27	2	3	33	—	2	3	33	9	4	34	5	2	1
Höm	9	—	—	4	—	—	—	9	4	1	5	1	—	—
Sandhem	37	2	5½	6	5	—	—	60	9	5½	14	2½	—	—
Mossaberg	6	—	3½	1	4	—	—	9	2	3	3	—	—	—
Uvägnastorp	6	—	1	1	1	—	—	9	1	—	1	—	—	—
Hargla	18	1	1	3	3½	—	—	20	3	2½	4	3½	—	—
Slötha	33	6	2	46	—	6	—	41	14	—	39	—	3	—
Smedtoby	10	2	—	15	3	1	4	16	7	2	20	5	2	—
Karlaby	29	4	3	66	2½	6	1	40	15	1	60	3	1	—
Ylistada	25	2	2	26	4	4	3	25	21	4	11	4½	—	—
Vistatorp	7	—	—	3	3	—	—	10	3	5	5	—	—	—
Näsbo	18	2	1½	18	3	5	1	19	5	3	18	1	1	—

Prosterier, härad, socknar.	Kronolonde af 1545 års skörd.						Kronolonde af 1554 års skörd.							
	Tidigtiv.	Ej ugjort.	Råg.		Korn.		Hafre.	Råg.	Korn.	Hafre.				
			Tr.	Skäpp.	Tr.	Skäpp.					Tr.	Skäpp.		
Sogerstada prosteri.¹⁾														
<i>Gudhem's härad.</i>														
Gäll. Socknar.														
Broddetorp	13	—	2	—	11	—	3	3	4	4½	11	1½	1	2
Hornborga	10	—	2	3	12	2	3	3	3	2½	9	5½	—	—
Sätuna	13	—	3	1	12	4	2	½	4	2½	12	1	—	—
Dala ²⁾	38	2	4	3	61	1½	8	1½	8	1	37	—	4	1½
Borgunda	30	3	3	—	33	3	2	1½	6	5	25	½	—	4½
Löstena	16	—	3	1½	19	4	8	3½	5	5	18	3½	5	1
Gudhem	7	—	3	1½	27	—	6	—	12	2½	37	1	—	—
Tunhem	7	—	3	—	16	3	2	—	4	3½	16	—	—	—
Uggien	7	—	3	—	15	3	1	3	6	½	20	—	—	—
Segetstada	19	—	3	½	16	1	4	3	5	2	15	3	2	1
Hakontorp	9	—	1	5	6	4	1	2½	2	4	7	4	—	4
Valatorp	9	—	1	2	8	3	2	4	2	1	7	2	—	—
Stögelstada ³⁾	9	—	1	2	21	2	—	—	6	—	27	—	—	—
Rådhene	14	—	1	1	19	3	—	3	4	4	10	3	—	—

¹⁾ Prostieriet heter i 1551 och 52 års räkenskap *Stögelstada*, i 1555 års räkenskap *Dala* prostieri. ²⁾ I Dala sin Hu Meta i *Heggetorp*: 3½ ter.
³⁾ *Rimodatorp* socken är i 1546 års räkenskaper troligen inräknad i Stögelstad en. Den upptages med mycket små tiöndelopp i 1551 och 52 års räkenskaper. *Heggetorp* s:n i Valla härad upptages som annex till Stögelstad i 1546 års räkenskap men icke i de öfriga.

	Tåg.	Ej utgå.	Råg.	Korn.	Hafre.	Råg.	Korn.	Hafre.
Skövde	38	—	1	2½	11	4½	2	1½
Forsby	13	—	—	3	3	4½	—	5½
Hagelsberga	5	—	—	2	1	4	—	1
Kyrketorp	15	—	1	3½	5	3	1	3
Ryd	14	—	—	5	4	5	—	—
Suntorp	6	—	—	3½	1	2½	—	2
Svenatorp	11	—	—	4½	2	½	—	—
Vomb	10	—	—	1	4	1½	—	—
Valora	12	—	1	1	6	2	—	3
Veresåsa	25	—	2	3	14	—	3	—
Edåsa [se Gudhem]	—	—	—	—	—	—	—	—
Ljungem [se Gudhem]	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Summa af Kåkinds härad</i>								
	211	—	18	1	86	5½	15	1
	553½	—	86	1	529	5	101	3½
Säa af Gudhems o. Kåkinds hal eller Segerstada pr.								
Krt. af Gudhems o. Kåkinds eller Sögelstada pr. af 1551 års skörd	?	—	142	1	461	2	52	3½
D:o " 1550 " " "	?	—	115	5½	401	4	41	3
D:o " 1553 " " "	?	?	175	2	553	5	60	4
D:o af Gudhems, Valla och Kåkinds eller Seger- stada prosteri af 1555 års skörd	?	—	150	1½	508	1½	18	4½

1) I Moraby sen: Erik Persson på *Biaram* tiönde: 7½ tor.

2) För Bierka sen erlärages 1554 blott 4½ mk. i tiönde.

3) Gällindelningen på gränsen mot Kåkinds och Vartofta var vexlande. År 1555 utgöres *Triggervallens* gäll af Triggerviken, Torbjörnatorp, Moraby, Hönzer, Bierka, Edåsa och Ljungem.

4) Magdefälla socken nämnes endast i 1555 års räkenskap, men med anteckning att "bispen hafver alla tre delarna".

Prosterier, härad, socknar.		Kronotonde af 1545 års skörd.						
		Tidigt.	Råg.		Korn.		Hvete.	
			Tn.	Skäpp.	Tn.	Skäpp.	Tn.	Skäpp.
Valla härad. 1)								
Gall.	Socknar.							
Ekby	Ekby	7	—	2	5	1	—	—
	Skarf	14	1	4½	14	5	—	—
	Oglunda	11	—	2	7	5½	—	—
	Ystrom	?	—	—	?	—	—	—
Prebenden.								
	Bulem	25	3	4	29	5	1	5
	Lundby	36	9	5	40	4½	—	—
	Skådrike	13	3	4	17	1	—	—
	Steninge	10	2	3½	10	3½	—	—
	Ving	7	—	2	3	—	—	—
till Stigelstada	Gudhem Heggem	16	3	2½	24	3	—	—
Samma Valla härad		139	25	5½	153	4½	1	5

¹⁾ I Valla härad förekomma i synnerhet i Bulem, Lundby och Skådrike sju flere tiondegifvare med 2, 3 å 4 tn i tionde, sasom Lasse i *Torp*, Lasse i *Solberga*, Björn i *Karretorp* m. fl. Häradet synes hafva 1545 utgjort ett prosteri; tionderäkenskaper saknas för alla åren utom 1545.

I 1556 års spannmålsregister är *Valla* häd inbegripet i tiondeuppgiften för Segersta prosteri med Gudhems och Käkinds härad.

	Kronotonde af 1545 års skörd.						Kronotonde af 1550 års skörd.					
	Tidegiftv.	Rag.	Korn.		Hafre.		Rag.	Korn.		Hafre.		
			Skäpp.	Ter.				Skäpp.	Ter.			
Prosterier, lärad, socknar.												
Odensåkers prosteri.¹⁾												
<i>Vadsbo lärad.</i>												
Gäll.	Annelärad	Söcknar.										
		Annelärad	29	1	1	14	—	—	—	—	—	—
		Ruda (Verm.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bellefors	Bellefors	Bellefors	20	1	—	5	5	6	1	—	—	—
		Ekeskog	18	1	3	7	1	1	2	—	—	—
Berg	Berg ²⁾	Hundekulla	13	1	—	5	1	3	1	—	—	—
		Berg ²⁾	26	3	2	35	5½	—	—	—	—	—
		Bogene	9	1	5	3	3	—	—	—	—	—
		Lerdala	9	—	4½	7	3	—	—	—	—	—
Biersätra	Biersätra	Timesdala	9	1	1½	12	—	—	—	—	—	—
		Biersätra	10	—	—	5	4½	—	—	—	—	—
Eckby	Eckby ³⁾	Langnäs (se Kinna h.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Eckby	18	3	4	14	5½	13	3½	—	—	—
		Eckby	10	2	2	8	5	2	5	—	—	—

¹⁾ Odensåkers prosteri, som omfattar Vadsbo lärad, kallas 1551, 55 *Flistada* prosteri. ²⁾ I Bergs sn antecknas: Hakon Mounson 5½ ter.
 Per Byx 3 ter m. fl. tiudegiftvare å 1 o. 2 ter. ³⁾ I Eckby sn: Anders Larsson 3 ter, Margit Svens 3 ter.

Prosterier, härad, socknar.		Kronolunde af 1545 års skörd.						Kronolunde af 1550 års skörd.					
		Råg.		Korn.		Häfr.		Råg.		Korn.		Häfr.	
		Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.
Odensåkers prosteri.													
<i>Vadshö härad. (Forts.)</i>													
Gäll.													
Feggrö		20	1	4 $\frac{1}{2}$	8	5 $\frac{1}{2}$	11	5	—	8	1	4	5
Finnestada		6	—	1	4	—	1	—	4	1	4	—	1 $\frac{1}{2}$
Säckistada		7	—	—	7	—	3	—	—	—	—	—	—
Trästena		5	1	3	6	—	3	3	5 $\frac{1}{2}$	8	1	1	3
Flistada ¹⁾		14	1	1 $\frac{1}{2}$	18	4 $\frac{1}{2}$	7	11	5 $\frac{1}{2}$	23	5 $\frac{1}{2}$	1	—
Götelunda		22	1	3 $\frac{1}{2}$	16	2	8	8	3	13	4	4	2
Frösberg		40	5	3	25	1	11	4	3	15	4 $\frac{1}{2}$	4	4 $\frac{1}{2}$
Beck		9	—	2	1	5	2	—	5	2	1	1	3
Börking		7	—	1 $\frac{1}{2}$	2	4	3	—	2	1	2	1	2
Kyrketorp		7	—	1 $\frac{1}{2}$	3	—	2	—	—	—	5	—	1
Hasla		39	4	5	31	1	—	5	4	19	4	—	—
Biergha		11	1	1	8	1 $\frac{1}{2}$	—	1	—	4	4	—	—
Feryd		6	—	—	4	—	—	—	—	1	5	—	—
Hjellistada		17	2	3	10	1 $\frac{1}{2}$	5	5	—	10	1	5	3 $\frac{1}{2}$
Moo		12	—	1 $\frac{1}{2}$	4	2 $\frac{1}{2}$	3	2	3 $\frac{1}{2}$	5	4	2	3
Vad ²⁾		17	2	2	11	3	5	5	2 $\frac{1}{2}$	7	4 $\frac{1}{2}$	4	5 $\frac{1}{2}$
Stenaby		9	2	3	7	4	2	4	5	8	5 $\frac{1}{2}$	3	1 $\frac{1}{2}$

	Tdg.	Råg.	Korn.	Hafre.	Råg.	Korn.	Hafre.
Hofva	60	2	5	29	5½	4	3
Elgaras	8	—	1½	2	2½	—	4
Fagerlid	8	—	1½	3	3	—	—
Horn	19	4	5	17	1	—	—
Frösvid	12	2	3	10	3	—	—
Säter ³⁾	9	—	3	11	4½	—	—
Lyrstada	41	4	3½	26	4	3	5
Odensåker	18	4	½	17	½	—	—
Bindeberg	6	1	5	9	—	—	—
Låsta	10	1	3	9	—	—	—
Tiäval	13	2	4	11	3	9	5½
Rausberg	26	2	3	14	2½	4	3
Mölmetorp	23	1	4	5	4	2	1
Ullerfve	25	2	5	16	3	3	5½
Levsberg	23	2	5	17	5	—	—
Ek	9	2	3	6	—	—	—
Undhede	34	3	—	15	—	4	4
Halna	10	—	1½	3	3	1	3
Värang	28	6	2½	23	5	3	4
Lockatorp	10	1	1½	5	5½	1	2½
Summa af Vadsho härads prästeri	804	92	4½	541	8	157	2½
Kronotlonde af Vadsho af 1555 års skörd	?	272	3	487	—	73	4
" " " 1553 ⁴⁾ "	?	240	1½	567	½	98	4
" " " 1551 " "	?	229	1	477	—	95	2

¹⁾ I Flistada sän gifva Lasse Olsson, Sven Elfsson och Sven Jonsson hvardera 3 å 3½ tr. ²⁾ I Vads sän antecknas Bengt Olsson för 3½ tr. ³⁾ I Sätters sän: Brunte i Akesäter 3½ ta. ⁴⁾ Hårtill för 1553 *hete* 3 sk. ½ fat.

	Kronolunde af 1545 års skörd.										Kronolunde af 1551 års skörd.									
	Tidegift.	Hvete.		Rag.		Korn.		Hafre.			Tidegift.	Hvete.		Rag.		Korn.		Hafre.		
		T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.			T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	
Prosterier, herad, socknar.																				
Kinna prosteri.																				
<i>Kinna härad.</i>																				
Gäll.																				
Socknar.																				
Forsena	20	—	—	3	3	13	2	1	+		19	—	—	4	1	6	1	1	2	1
Fullalösa	15	—	—	2	4 $\frac{1}{2}$	13	1 $\frac{1}{2}$	—	5 $\frac{1}{2}$		18	—	—	2	5	7	—	—	—	—
Vidhem	11	—	—	1	—	4	4 $\frac{1}{2}$	—	—		5	—	—	—	5	2	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—
Götene	5	—	—	2	4 $\frac{1}{2}$	6	4	1	—		6	—	—	2	5	4	3	—	—	—
Holmestada	12	—	—	3	3 $\frac{1}{2}$	7	1 $\frac{1}{2}$	—	1		12	—	—	7	3	9	2 $\frac{1}{2}$	1	3	—
Lydsjö	13	—	—	1	5 $\frac{1}{2}$	4	2	—	5 $\frac{1}{2}$		11	—	—	3	3 $\frac{1}{2}$	2	3 $\frac{1}{2}$	—	1 $\frac{1}{2}$	—
Vettlösa	11	—	—	1	3 $\frac{1}{2}$	2	5 $\frac{1}{2}$	—	2 $\frac{1}{2}$		9	—	—	2	4	4	4 $\frac{1}{2}$	—	5 $\frac{1}{2}$	—
Herene ¹⁾	23	—	—	5	—	22	4	2	3		19	—	—	5	1	15	5	2	1	—
Hoby	10	—	—	1	—	4	4	1	1 $\frac{1}{2}$		9	—	—	2	4	4	2 $\frac{1}{2}$	—	3 $\frac{1}{2}$	—
Redsvelle	8	—	—	—	—	4	—	—	1 $\frac{1}{2}$		5	—	—	—	3 $\frac{1}{2}$	2	1	—	—	—
Skotteby ²⁾	6	—	—	1	—	5	5	1	3		6	—	—	4	2	4	1	—	—	—
Ösby	9	—	—	—	4 $\frac{1}{2}$	3	3	—	1		8	—	—	1	—	1	5	—	—	—
Huseby ³⁾	25	—	—	4	5	34	3 $\frac{1}{2}$	—	3 $\frac{1}{2}$		23	—	2 $\frac{1}{2}$	5	1	25	1 $\frac{1}{2}$	—	—	—
[Landhobingau]		—	—	—	—	—	—	—	—		12	—	—	2	1 $\frac{1}{2}$	6	3	—	1 $\frac{1}{2}$	—
Owa ⁴⁾	2	—	—	1	4 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$	—	3		4	—	—	1	4	1	2	—	3	—
Skelvene	14	—	—	4	2 $\frac{1}{2}$	9	—	1	3 $\frac{1}{2}$		14	—	—	9	1 $\frac{1}{2}$	9	5	1	4 $\frac{1}{2}$	—

	Tdäg.	Hvete.	Råg.	Korn.	Häfre.	Tdäg.	Hvete.	Råg.	Korn.	Häfre.
Kelby	18	—	2	—	16	2½	—	3	—	—
Kelby ^{a)}	18	—	2	—	16	2½	—	3	—	—
Broby ^{b)}	9	—	2	2	7	—	—	2	3½	1
Haguelösa	15	—	2	3	10	—	—	2	2½	—
Skipaby	12	—	1	1½	6	1½	—	1	3½	—
Klefva ^{c)}	18	—	1	3½	17	5	—	3	4½	—
Siil	9	—	1	3½	3	5½	—	2	1	—
Medelplanda	29	—	4	1½	35	1½	—	1½	6	—
Medelplanda ^{d)}	29	—	4	1½	35	1½	—	1½	6	—
Vesterplanda	17	—	2	1	17	—	—	2	1	—
Österplanda	28	—	1½	2	22	2½	—	3	2½	—
Kydista	10	—	1	4	8	1	—	2	1	—
till Biersäter (i Vasbo) Lungnäs	20	—	1	3	13	5	—	4	1	—
Summa af Kinne härads prosteri	369	1	3	58	5½	297	5½	91	5½	235
Kronotonde af dio af 1555 års skörd	—	1	3	77	5½	198	3½	—	5	10

^{a)} 1 Herene sn: Mats Kage (till *Bronäs*) 8 tr (1545), 5 tr (1551).

^{b)} 1 Skofteby: Bengt Slatte 11 skäppor.

^{c)} 1 Huseby: Sven i Eskegårde 3½ ta; Per Nilsson i Flo 3 tr; Anders i Götorp 5 tr.

^{d)} 1 Owa sn: Mons Svensson 4 tr.

^{e)} 1 Kelby: Mons i Gum 2 tr 1 sk.

^{f)} 1 Broby sn: Jören i Branstorp(?) 11½ sk.

^{g)} 1 Klefva sn: Sven Pedersson 3½ tr (1551).

^{h)} 1 Medelplanda: Axel Posse (*Köletorp*) 7 tr; Eric Göstafsson (*Ufjelmäter*) 4 tr; Bengt Hemmingson 23 skäppor (1545) — Axel Posse 9 tr (1551).

Prosterier, härad, socknar.	Kronotlonde af 1545 års skörd.						Kronotlonde af 1555 års skörd.					
	Talegiftv.	Råg.		Korn.		Hafre.	Hvete.	Råg.		Korn.		Hafre.
		Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.			Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	
Sundersbergs prosteri. 1)												
<i>Källands härad.</i>												
Gäll.												
Jerpås	15	—	—	6	4½	—	—	3	—	4	5	—
Heggislid	10	—	—	4	3½	—	—	2	—	3	2½	—
Hörene	9	—	5	6	2	—	—	1	—	4	1	—
Vidhem 2)	8	—	—	5	5½	—	—	5½	—	1½	3	—
Ufrid	19	—	2	8	1	1	—	2	—	2	9	2
Rackaby 3)	35	1	3½	37	2	1	—	5½	—	2	18	1
Skatunda 4)	14	3	½	20	3½	2	—	5½	—	1	15	—
Rada	25	2	4	15	2	2	—	3	—	5	8	—
Medelby	18	1	—	10	5	3	—	3	—	4	4½	—
Asaka	15	1	1½	7	3	1	—	1	—	5	6	—
Sundersberg	33	—	5	22	4	4	—	2	—	3	14	—
Giödslanda 6)	27	2	—	21	—	8	—	—	—	10	16	—
Strö 6)	13	—	2	12	3	2	—	2½	—	6	10	—

	Tdg.	Råg.	Korn.	Hafre.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.
Tådene	15	—	5	8	1	2	5	3
Kidhem	15	2	1	10	4	1	5	5
Latvad	12	1	1½	8	1	1	1½	4
Tranin	14	—	2½	8	4	3	2½	2
Örslösa	26	2	2	16	3	2	8	3½
Gelstada	9	—	5½	7	1	5	2½	7
Sone	22	1	4½	16	4	6	—	12
Velene	10	1	1	6	3	2	3	2
till Levene (i Vista) Sledene	6	—	1	3	2½	—	—	—
Summa af källands härads prosteri	370	24	5½	265	2½	91	2½	172
Kronofionde af Källands prosteri af 1551 ars skörd	?	63	5	215	—	41	33	5
" " " " 1550 " "	?	10	5½	139	1	24	3½	

¹⁾ *Sundersbergs* prosteri omfattar 6 prestagäll och det 7:de är "Kollansö liggande under Leckö", säger 1546 ars räkenskap. Kollansö upptages ej derstädes och ej heller i de öfriga rikenskaperna. Prosteriet kallas 1551—55 dels *Reda*, dels *Tådene*.

²⁾ I Vilhem sen antecknas "Jon Anderson, knäpen, restat pro Duob. amis".

³⁾ I Backaby: *Mats Kagg* 5 tr 5 sk.; *Simon* i Stenstorp 3 tr; *Påvel* i Storgården 2 tr 4 sk.; *Lasse Jonsson* 19 sk.

⁴⁾ I Skälunda: *Gumle Erik* 17 sk.; *Nils Larsson* 4 tr 3 sk.

⁵⁾ I Gödöslunda: *Appläs* 20 sk.; *Sven Hanson* 20 sk.

⁶⁾ I Strö: *Lindhölmén*; 6 tr; "Stada restat".

Prosterier, liard, socknar.		Krono (= 3) flonde af 1515 ars skörd.						Krono 3) flonde af 1554 ars skörd.								
		Råge.		Korn.		Häffe.		Råge.		korn.		Häffe.				
		Tidgift.	Skäpp.	Tir.	Skäpp.	Tir.	Skäpp.	Tidgift.	Ter.	Skäpp.	Tir.	Ter.	Skäpp.			
Salaby prosteri.																
<i>Skänings liard.¹⁾</i>																
Gäll.	Jungs	Socknar.														
		Jung.....	23	1	2½	10	1	2	4½	26	3	3½	6	2½	—	5
Salaby	Salaby	Forunga.....	12	—	—	7	5	2	4½	12	1	4	8	4½	3	2
		Salaby.....	41	—	5	21	2½	5	—	38	6	—	12	4½	1	2
	Horievad	Horievad.....	9	—	—	3	5½	1	4½	11	1	—	3	½	—	2
		Landa.....	10	—	3½	7	2	2	2	10	2	1	6	1	1	3
	Rytia	Rytia.....	8	1	1	4	5½	—	—	10	3	—	2	—	—	—
		Tresberg.....	17	1	1	7	2	—	—	16	2	—	3	—	—	—
Vänge	Vänge ²⁾	Vänge ²⁾	56	3	1½	32	3	—	—	51	3	3	24	4	2	—
		Edsver.....	11	—	5	8	—	—	—							
	Berlistorp	Berlistorp.....	6	—	4	2	5½	—	—	24	3	1½	15	5	—	—
		Borga.....	5	—	4	3	4	—	—							
	Quenim	Quenim.....	15	—	—	7	3½	—	—							
		Badbene.....	6	—	—	4	4½	—	—	21	3	3	10	3	—	3½

Prosterier, härad, socknar.		Krono ($\frac{2}{3}$) tionde af 1545 års skörd.							
		Antecknade.		Råg.		Korn.		Hafre.	
		Tider af 100 t.	Tider af 100 t.	Tider af 100 t.	Tider af 100 t.	Tider af 100 t.	Tider af 100 t.	Tider af 100 t.	Tider af 100 t.
Seristada prosteri.									
<i>Vista härad.</i>									
Gäll.	Socknar.								
Tengene	Tengene	15	—	—	4	11	—	—	5
	Baraberg	13	—	—	4 $\frac{1}{2}$	8	1 $\frac{1}{2}$	—	—
	Främmostada ¹⁾	15	5	1	2	9	3	—	1
	Hyringe ²⁾	12	—	—	2	6	—	—	—
	Longem	10	—	—	—	2	—	—	—
	Malma ³⁾	14	3	2	2	9	—	—	—
	Trykirna ⁴⁾	11	5	1	4	8	3 $\frac{1}{2}$	1	1
<i>Summa af Tengene gäll</i>		90	13	7	$\frac{1}{2}$	54	2	2	1
<i>Åsa härad.</i>									
Seristada	Seristada	22	2	—	4 $\frac{1}{2}$	9	$\frac{1}{2}$	4	3
	Bierby	6	—	—	2 $\frac{1}{2}$	2	4 $\frac{1}{2}$	1	1
	Flagaberg	17	5	—	—	4	5 $\frac{1}{2}$	—	1 $\frac{1}{2}$
	Häårdhe	14	—	—	—	6	—	2	2
	Täng	10	1	—	—	3	2 $\frac{1}{2}$	1	4 $\frac{1}{2}$
Tun	Tun ⁵⁾	36	2	3	—	12	5	1	3
	Fryel	18	—	1	2 $\frac{1}{2}$	4	3 $\frac{1}{2}$	1	3
	Karlaby	11	4	—	2	4	—	2	2
Åsen	Åsen	21	—	1	3	9	5 $\frac{1}{2}$	3	3 $\frac{1}{2}$
	Flo	33	—	1	3 $\frac{1}{2}$	14	3 $\frac{1}{2}$	4	5 $\frac{1}{2}$
	Näs	19	1	—	2	7	3	1	2 $\frac{1}{2}$
	Sal ⁶⁾	16	—	1	$\frac{1}{2}$	7	4	1	1 $\frac{1}{2}$
<i>Summa af Åsa härad</i>		223	15	10	2$\frac{1}{2}$	87	1$\frac{1}{2}$	26	3
Summa af Seristada prosteri		313	28	17	3	141	3$\frac{1}{2}$	28	4
Krt. af Åsa härad och Tengene gäll af 1551 års skörd				33	—	125	—	9	4

¹⁾ Olof Andersson 2 $\frac{3}{4}$ t.a.²⁾ Bengt Sygeson 2 tr.³⁾ Fru Ingegerd i Malma ger 4 tr 1 sk.⁴⁾ Peder Andersson 3 $\frac{3}{4}$ t.a.⁵⁾ Hvarken Tun eller Sätunäs förekomma bland tiondegifvarne.⁶⁾ I Sal sen Arvid Mousson 3 $\frac{3}{4}$ tr.

Prosterier, härad, socknar.	Kronotonde af 1545 års skörd.						Kronotonde af 1554 års skörd.					
	T:degifv.	Råg.		Korn.		Häfr.	T:degifv.	Råg.		Korn.		Häfr.
		T:r.	Skäpp.	T:r.	Skäpp.			T:r.	Skäpp.	T:r.	Skäpp.	
Gäll.												
Beterne												
	22	1	3	9	2	—						
	17	1	—	9	—	—						
	24	4	—	13	3	—						
Lärfis												
	45	2	4	20	3	—						
	20	—	$\frac{1}{2}$	10	$2\frac{1}{2}$	—						
	17	—	$3\frac{1}{2}$	11	2	—						
	12	—	1	9	2	—						
	11	—	—	3	1	—						
	—	—	—	—	—	—						
	168	10	—	86	3 $\frac{1}{2}$	—	1554	162	20	4 $\frac{1}{2}$	88	3
<i>Samman af Laska härad</i>												
Barna härad.												
	11	—	3	4	—	—						
	15	—	—	5	1	—						
	22	—	3	4	4	—						
	12	—	—	5	—	—						
	—	—	—	—	—	—						
	13	—	—	—	—	—						

¹⁾ Prosterier kallas *Beterne* prosteri i räkenskaper för 1554 års tünde.

²⁾ *Eline* och *Travads* sör, som i rättsligt och administrativt hänseende hörde äfven denna tid till *Barna* och *Skånings* härad, gifvo 1545 sin tünde med *Beterne* och *Lärfis* gäll, hvartill de i kyrkligt hänseende hörde. Likaså 1549, 1550 och 1551. År 1554 gifvo de tünde olika, *Eline* med gället, *Travad* med sitt härad. De flyttas därför här till sina härad, likasom *Sledene* för 1551.

Prostetier, härad, socknar.	Kronolande af 1545 års skörd.						Kronolande af 1554 års skörd.					
	Tidegiftv.	Råg.	Tär.	Skapp.	Korn.	Häfr.	Tidegiftv.	Råg.	Tär.	Skapp.	Korn.	Häfr.
Skarstada prostier.												
<i>Barna härad.</i> (Forts.)												
Socknar.												
Gäll.	3	—	—	—	1	—	5	3	—	—	1	—
Lekåsa	16	—	—	—	5	—	16	3	—	—	7	—
Rydha	16	1	1	1	9	1	18	3	1	3	12	5
	16	1	1	1	6	—	16	1	2	3	3	3
	12	1	1	1	6	—	16	4	2	10	1	—
	12	1	1	1	3	—	14	1	1	4	2	3
	22	—	—	—	6	—	36	1	1	10	1	5
	12	—	—	—	4	1	9	1	1	5	—	2
	15	3	—	4	2	1	14	1	2	6	1	2
	6	—	—	3	3	—	16	5	—	10	—	—
	199	11	—	76	31	7	1534	248	27	3	102	4
<i>Summa af Barna härad</i>												
<i>Fista härad.</i>												
Lefvene	19	—	—	3	14	—	13	—	—	—	4	—
	23	—	—	5	10	1	24	2	5	13	5	2
							9	1	—	4	—	—
[Se Kallands häd]												
Summa af Skarstada prostier												
	409	22	2	188	1	10	1554	456	52	1	214	9
Kronolande af åro af 1549 års skörd												
"	3	34	4	241	5	11						
"	3	14	2	128	1	2						
"	3	34	4	191	5	2						
"	3	39	2	187	3	3						

Tab. 8.

1) I Fløy sn antecknas flera större gårdar och tiondegivare, såsom: *Bosgården* 2¹ tr. *Mans Bengtsson* 3 tr. *Sigge* 3 tr m. fl., m. fl.
2) I *Gåteri* sn: *Sven Nilsson* 4 tr 2 skäppor. 3) I *Marka* sn 1551 Böm i Påters 16 skäppor; Lundgården 16 skäppor. 4) I *Kleffa* sn antecknas *Sjögernas* 1551: "15 skäppor" i tonde. — För öfrigt förekommer inom häradet ett rätt stort antal tiondegivare med tiondelöpp omkring eller öfver en tunna; stundom kallas de i längden "knappar".

1) 1 Floby sin antecknas flera större gårdar och tiondegifvare, såsom: *Dosgården* 2³ tr. *Mans Bengtsson* 3 tr. *Sigge* 3 tr m. fl., m. fl.
2) 1 *Göteri* sin: *Sven Nilsson* 4 tr 2 skäppor. 3) 1 Marka sin 1551 Björn i Pärås 16 skäppor: Landgårdan 16 skäppor. 4) 1 *Klefra* sin antecknas *Slägeras* 1551: "15 skäppor" i tönde. — För öfrigt förekommer inom läralet ett rätt stort antal tiondegifvare med tiondelepp omkring eller öfver en tunna; stundom kallas de i längden "knapar".

Prostertier, härad, socknar.	Krono () tiende af 1545 ars skörd.						Krono () tiende af 1551 ars skörd.					
	Antecknas.	Rägg.	Korn.	Härr.	Skäpp.		Ter.	Rägg.	Korn.	Härr.	Skäpp.	
	Tide-gify.	Ej ut-fjort.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.
Åsatorps prästeri.												
<i>Frokind's härad.</i>												
Gäll.												
Bjergestigh	18	—	4	5	21	4	—	13	3	26	—	—
Brimene	17	—	2	1	21	1	—	—	—	—	—	—
[Se Ås h.]												
Kidraa o. Döfvene	25	—	9	4 $\frac{1}{2}$	31	1	1	9	—	26	4	—
Grolanda	10	—	2	—	8	3	—	—	—	—	—	—
Grolanda ¹⁾												
Skerfvin												
Jäla												
[Se Vilske h.]												
Kindevid ²⁾	37	—	2	3	56	—	—	12	1 $\frac{1}{2}$	73	1	—
Kindvids												
Värakomla	23	—	5	3	40	3	—	—	—	—	—	—
<i>Summa af Frokind's härad</i>	130	—	26	4	178	5 $\frac{1}{2}$	1	34	4 $\frac{1}{2}$	125	5	—
<i>Redrågs härad.</i>												
Böne												
Böne	17	2	3	3	15	—	1	—	—	—	—	—
Ingaryd	7	1	3	5	8	5	1	—	—	—	—	—
Filaryd ³⁾	3	—	1	2	3	5	—	—	—	—	—	—
Kietlene	22	—	5	2	21	2 $\frac{1}{2}$	2	21	1 $\frac{1}{2}$	50	5 $\frac{1}{2}$	4
Kölingaryd	26	1	2	3 $\frac{1}{2}$	20	—	1	—	—	—	—	—
Ljaryd	15	—	3	3 $\frac{1}{2}$	12	1	1	—	—	—	—	—
Ingaryd	6	—	—	2	3	1 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—

	Tdgr.	Ej ut- gjort.	Råg.	Korn.	Häfre.	Råg.	Korn.	Häfre.
Blisberg	27	—	10	5	2½	—	5	—
Dalim ⁴⁾	30	—	10	3½	40	—	4½	—
Humla	?	—	3	—	8	—	—	—
Hönsa	24	4	4	4	11	2	1	—
Kinderyd	9	—	2	3½	7	—	1	—
Gulleryd	8	1	1	2	5	3	—	—
Strengeryd	6	—	—	4	2	3	—	—
Tisseryd ⁵⁾	4	—	2	—	2	5	—	—
Timelle	31	—	12	—	25	2½	1	3
Bierlanda	10	—	1	—	7	4	—	—
Väng	11	—	2	½	11	3	—	—
Brundh	25	—	2	—	11	—	1	½
Väst	14	—	2	4½	6	1½	1	3
Åsatorp ⁶⁾	37	2	10	2½	34	5½	3	3
Kilaby	30	—	9	1½	23	4	3	1½
Solberga	13	1	3	2	7	2	2	—
Smula	23	—	8	4	33	4½	4	1½
<i>Summa af Redegs härads</i>	398	12	107	4	353	3½	26	5
Summa af Åsatorps prästeri	528	12	134	2	532	3	27	5
Kronotonde af dö af 1549 års skörd	?	?	129	2½	394	2½	4	1½
Dö af dö af 1555 " "	?	?	178	5	351	5½	—	—

1) 1 *Grolanda* antecknas Fru Brita på *Hofrene* 1545; Korn 6 tr 2 sk., råg 2 tr 4 sk., Nils i Svenstorp 6 tr.

2) 1 Kindevids gäll flere större tiondegiftare med 2 å 4 tr.

3) 1 Fiftaryd, Ingaryd och Ingelsryd gafs ingen tiende för 1551.

4) 1 Dalim sn: Jon och Håkon i Vedåsa tills, 7 tr m. d.

5) 1 Tisseryd ingen tiende 1551.

6) 1 Åsatorps gäll flere större tiondegiftare, bl. a. Mons i Vedberga 7 tr.

Kronoloude af 1545 ars skörd.				Kronoloude af 1554 ars skörd.			
Prosterier, larad, socknar.	Tidegift.	Rag.		Korn.		Hafre.	
		Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.
Longhems prosteri.							
<i>Kinds härad. 4)</i>							
Gäll.							
Balsatorp	104	42	—	78	3	10	1
Yllisren							
Hularyd							
Långstorp							
Nittatorp							
Gelstada							
Finnakonda ⁵⁾							
Gröndag	159	27	3	97	3	—	—
Marbeck							
Sem							
Tväryd ⁴⁾							
Kall							
Frölunda							
Hofsvik	168	21	—	38	—	8	—
Malakle							
Longhem ⁶⁾							
A-satorp	91	32	3	78	2	4	3
Danrike							
Monstada ⁷⁾							
Mjöbeck							
Ellfryd	83	7	3	25	3	17	5
Holsjönga							

	Tdgr.	Rågr.	Korn.	Hafre.	Tdgr.	Rågr.	Korn.	Hafre.
Sexdrega								
Hyllarid ¹⁾					38	9	5	1
Linsholt					28	7	1	3
Ringastena					33	3	1	3
Roasyl ²⁾ (Roasjö)	113	11	46	3	13	4	2	5
Svenljunga					16	2	1	—
Orsäs ³⁾					19	8	2	—
Svenljunga					37	11	1	—
Rislarid	131	37	66	—	21	5	4	—
Ryvesjö					22	8	4	—
Ullasjö					35	10	—	—
Tranemo					22	5	1	—
Amfjörnatörp ⁴⁾					18	3	1	—
Linnarid					15	5	2	—
Mössebo					17	2	3	—
Skeggetofta	122	23	59	4	24	2	5	—
Tiggertorp					9	3	—	—
Summa af Kuds (Longheims) prästeri	971	203	2 490	—	1.000	370	1 399	5 31
Krt. af Kuds härads pr. af 1553 års skörd	997	389	523	61				
" " " " " " " " " "	758	126	254	4				
" " " " " " " " " "	7	298	453	53				

¹⁾ Kuds härads prästeri kallas än *Sexdrega*, än *Svenljunga*, än *Longheims*.

²⁾ I Dalsatorps gäll flere större tiondegiftare, ss. Bryns i Bossarp 1 tta 4 sk.; Mikil i Stularyd 2½ tta m tl

³⁾ I Umnakumla antecknas *Seen Ribbing* på *Fasterid* 10 tr.

⁴⁾ I Tväryd sn *Haganas* 4½ tta. Tomas i Ruda 14 sk.

⁵⁾ I Longheims sn: Peder i Fägrdult 5 tr 1 sk. Her *Gösta* på *Torpa* 20 tr; *Sjöfrim Kil* 6½ tr

⁶⁾ I Monstada sn "Rosaryd" 15 sk.; Birie i Karrabo 3 tr.

⁷⁾ I Hilerid sn: *Galleryd* 5 sk.

⁸⁾ I Roasjö Karl i *Appellenas* 3 sk.

⁹⁾ I Orsäs sn: Birge i Domlänge 2 tr; Jöns i *Kisa* 1 tta

¹⁰⁾ I Amfjörnatörp sn: Enkan i *Hogdald* 7 sk.

		Krono (- 3) tiende af 1545 års skörd.						Krono (- 3) tiende af 1551 års skörd.					
Prosterier, latrad, socknar.		Tidegiftv.	Ej utgjort.	Råg.	korn.	Hafre.		Råg.	korn.	Hafre.			
				Tir.	Skäpp.	Tir.	Skäpp.	Tir.	Skäpp.	Tir.	Skäpp.		
Beriemus prosteri.													
<i>Marks härad.</i>													
Gäll.	Socknar.												
Beriem	Beriem.....	52	—	5	2	20	3	8	5 $\frac{1}{2}$	20	2 $\frac{1}{2}$		
	Haghem.....	26	—	1	1	6	1	2	5 $\frac{1}{2}$	7	3		
Istatorp	Istatorp.....	35	8	—	—	10	3 $\frac{1}{2}$	—	—	13	5		
	Horrid.....	22	11	—	—	7	4	—	1 $\frac{1}{2}$	9	2		
	Yxnavalla.....	37	5	3	3	10	2 $\frac{1}{2}$	2	3	11	4		
Kongasäter	Kongasäter.....	25	—	3	4 $\frac{1}{2}$	8	—	3	3	7	—		
	Gunneryd.....	28	2	1	—	8	—	1	1	1	1		
	Grinmaryd.....	28	2	1	4	4	2	1	3	5	—		
	Skiltskema.....	30	6	3	3	7	1	1	2	5	3		
Seglora	Seglora.....	25	—	1	4 $\frac{1}{2}$	8	1	2	4	4	5		
	Frisla.....	21	4	4	1	11	1	4	—	7	—		
	Kinnarom.....	37	—	3	2	9	1	4	3	8	1		
	Skippholm.....	19	—	2	4 $\frac{1}{2}$	8	1	7	—	7	3		
Setilla	Setilla.....	58	—	—	2 $\frac{1}{2}$	21	1	3	—	4	—		
	Hysna.....	47	—	1	5	11	1	1	—	20	3		
	Tostaryd.....	10	—	—	—	2	—	1	5	11	1 $\frac{1}{2}$		

	Tdg.	Ej ut- gjort.	Råg.	Korn.	Hafre.	Råg.	Korn.	Hafre.
Surtely	28	2	—	11	5	—	—	—
Fotkil	45	—	1	14	—	2	3	1½
Kattunga	15	—	1	5	2	—	—	—
Toristorp ¹⁾	35	—	5	19	2	7	1½	1
Elekolla	24	—	—	7	3	5	1½	—
Yabecka	42	—	2	16	3½	16	—	—
Örby	86	25	5	29	4	—	—	—
Kinne	33	3	3	12	1½	—	—	—
Sveningsryd (Svenasjö)	8	—	—	3	—	—	—	—
Summa af Marks härad	816	68	58	273	1½	51	8½	5½
Deo d:o af 1551 års skörd	—	—	31	194	4½	6	3	—
<i>Bollebygds härad.</i>								
Bollebo	56	—	11	1	28	1	—	—
Börketorp	36	—	4	2½	15	4	—	—
Töste	24	2	2	8	2	—	—	—
Summa af Bollebygds härad	116	2	17	43	52	1	—	—
Summa af Beriens prästeri af 1545 års skörd	932	70	71	34	325	2½	51	3½
Art. af Mark och Bollebygd af 1546 års skörd	?	?	108	3	346	4½	54	—
Deo d:o 1555 o o	?	?	94	4	214	4	23	1

¹⁾ I Toristorp: Nils Ribbing 6 ter 1 sk

Prosterier, härad, socknar.	Krono ($\frac{1}{2}$) thonde af 1545 ars skörd.						Krono ($\frac{1}{2}$) thonde af 1553 ars skörd.						
	Tidegiftv.	Ej utgjort.	Rag.		Korn.	Hafre.	Tidegiftv.	Ej utgjort.	Rag.		Korn.	Hafre.	
			Ter.	Skäpp.					Ter.	Skäpp.			
Vings prosteri													
(Fristada prosteri 1553).													
Feden härad.													
Gäll.	Socknar.												
Bredaryd	30	—	5	5	18	3	—	—	30	12	1	18	—
	32	—	1	1	9	4	2	4 $\frac{1}{2}$	36	3	2	9	5 $\frac{1}{2}$
	18	—	6	4	12	4 $\frac{1}{2}$	—	—	17	7	2	10	2 $\frac{1}{2}$
	16	—	4	—	10	—	—	—	17	6	4	11	—
Fristada	40	—	9	2	28	5 $\frac{1}{2}$	—	—	36	14	1	26	1
	61	—	8	1	24	5 $\frac{1}{2}$	—	5	78	12	1	20	3
	36	—	2	3 $\frac{1}{2}$	14	2 $\frac{1}{2}$	—	—	37	6	2	11	1
	36	—	3	4 $\frac{1}{2}$	18	1	—	—	40	7	5	14	3
	10	—	3	2 $\frac{1}{2}$	9	—	—	—	16	3	3 $\frac{1}{2}$	8	1
	279	—	44	5	146	2	3	3 $\frac{1}{2}$	307	73	11	129	1
Summa af Feden härad													
As härad.													
Helstada	33	1	7	—	43	3	1	—	31	5	—	36	1 $\frac{1}{2}$
	21	—	8	—	27	4	1	—	23	10	—	21	2
	10	—	2	2	12	1	—	—	11	5	1	11	1 $\frac{1}{2}$
	22	—	10	—	34	2	—	1	22	16	3	27	—

		Tdg. gjort.	Råg.	Korn.	Hafre.	Tdg.	Råg.	Korn.	Hafre.
Rångedala	Rångedala ²⁾	36	13	2	35	3	1	31	1
	Brenhult	8	—	31	2	3	—	41	1
	Esperyd	23	—	—	11	5	—	—	1
	Huarnum	21	—	4	2	13	21	—	—
	Towetorp	57	8	2	11	18	51	3	—
	Tärby ³⁾	17	—	3	3	16	21	—	—
Ving	Ving ⁴⁾	43	—	10	2	52	51	4	—
	Töfvene	14	—	1	3	11	—	5	—
	Growara ⁵⁾	13	—	2	41	8	41	—	—
	Herna	19	1	3	1	19	11	—	—
	Fenishufda	20	—	2	1	8	11	—	—
[Byriestigh]	Kidråka	17	—	4	—	13	—	—	—
	Döfvene	7	—	—	—	9	—	—	—
	<i>Samma As härled</i>	381	10	75	1	339	1	15	3
	Sia Sar. af Vings prosteri	660	10	120	—	45	21	19	1
Krt. af Fristada prosteri af 1551 års skörd		?	—	106	5	323	5	3	1
" " " 1555 " " "		?	—	162	31	252	11	4	2

1) I *Bredaryd* antecknas "Olof Matsson frelsisman för 21 ta". 2) I *Fristada* sin: Bengt Gylta till *Pitorp* 1545; 13 ta; 1553 7 ta; 1551 41 ta. 3) I *Helstada* sin antecknas 1553 bl. a. Per Larsson i Vely 41 ta i Hinder. 1545: Jon Nilsson i Väby 3 tr; Per Larsson 31 ta. 4) I *Marens* sin antecknas bl. a. Lasse i Appelboda för 22 skäppor. 5) I *Marens* sin förekommer flere större tiondegilvarer: Anders Svensson i Bolstorp 5 tr 1 sk; Peder i Trålund 25 ta; Lasse Nilsson 51 ta; Sigge i Tomta 25 ta. 6) I *Rångedala* sin förekomma bl. a. Gustaf i Gunnistorp 5 tr; Gunborg i Gofshunda 51 ta; Per i Mada 31 tr. 7) I *Tärby* sin: 1553 Sven i Siggestorp 21 ta m. d. m. d.; 1545: Hakon Tysk 3 tr. 8) I *Vings* sin: 1553 Anders Bosson 21 ta; 1551: And. Bosson 21 ta m. d.; 1545: Anders Bosson 21 ta; 1541: And. Bosson 21 ta m. d. 9) I *Growara* sin: 1545 Arved Claesson frelsisman 3 tr.

	Tdg.	Fj. ut- gort.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Tdg.	Råg.	Korn.	Hafre.
Ornunga.....	13	—	—	2	2	6	23	9	13	1½
Quinnastada.....	18	—	—	7	4½	14	21	11	11	3
Ood.....	42	—	—	8	3	24	39	15	20	1½
Albogha.....	21	—	—	2	2	10	19	6	9	4
Molla ⁵⁾	26	—	—	8	5	12	28	11	11	—
Öra.....	13	—	—	5	3	11	13	7	8	1
Skyllene.....	17	—	—	5	3½	19	17	10	14	1
Hoof.....	33	—	—	9	3½	22	32	12	17	5½
Seem.....	11	—	—	4	1	9	10	4	6	3½
Tielrunge.....	9	—	—	2	2½	8	11	3	5	2
[till Floby i Vilska] Heliastada.....	12	—	—	1	4	6	—	—	—	—
Summa af Byrke prosteri Gäsene härad.....	427	6	—	115	4	304	464	177	244	31
Krt. af Gäsene härad af 1555 ars skörd.....	—	—	—	128	5	184	—	—	—	—
„ „ „ 1558 „ „ „.....	459	—	—	193	3	323	—	—	—	—
„ „ „ 1551 „ „ „.....	462	—	—	123	4½	299	—	—	—	—

b) Prosteriet kallas *Ods* prosteri 1552, *Norunga* prosteri 1551 och 1555.

c) I Gorda sen: "Bydegården" 2 ter.

d) I Vissene sen: Gudmundstorp 4 ter; Hagagården 3 ter 1 sk.

e) I Eriksberg sen: Tunetorp 3 ter.

f) I Molla sen: Mikil Rätt 2 ter 4 sk.

Prosterier, härad, socknar.		Kronotonde af 1545 års skörd.						Kronotonde af 1555 års skörd.					
		Tidagiv.	Hö utgjort.	Råg.		Korn.		Tidagiv.	Råg.	Korn.		Tidagiv.	Hö utgjort.
				T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.			T.r.	Skäpp.		
Älgtstörps prosteri.													
<i>Kullings härad.</i>													
Gäll.	Socknar.												
Älgtstorp	Älgtstorp	21	—	7	3	16	1	20 ²	4	?	8 ¹	—	
	Brottnaby	8	3	1	3 ¹	4	2	10	1	—	2	5	
	Hälene	17	—	—	4 ¹	9	1	20	—	3	6	4	
	Landa	4	—	1	3	3	4	4	—	5	1	1 ²	
	Tumberga	12	—	3	1 ¹	13	2	13	2	3	4	2	
	Skiödwe	26	—	7	—	23	3	25	4	1 ¹	10	—	
Ältingsås	Ältingsås	41	—	4	3	20	2	39	8	1 ¹	15	2	
	Belinga	13	—	1	3	16	3	13	3	1 ¹	9	1 ¹	
	Hemsiö	30	—	2	3	7	4	27	4 ²	—	7	1 ¹	
	Rödene	12	—	—	—	6	3	11	—	—	3	4	
	Ödenäs	6	—	—	—	1	3	7	—	—	1	4 ¹	
Herliungha	Herliungha	13	—	4	1	7	—	13	4	—	6	—	
	Fölene	21	—	1	5 ¹	15	5 ¹	20	1	2	17	1 ¹	
	Egwene	17	—	—	—	5	1 ¹	19	—	—	9	4	
	Remene	15	—	5	—	23	1	16	2	2	8	2	
	Tharslef ¹⁾	21	—	5	3 ¹	23	1	18	4	1	13	3 ¹	
Hool	Hool	29	—	3	4	23	5	27	6	1 ¹	13	3 ¹	
	Horla	14	—	2	—	7	4	(14) ²	3	1 ¹	3	5 ¹	
	Sighene	28	—	4	4	11	2 ¹	27	4	2	6	1 ²	
Lena	Lena	31	—	3	2 ¹	20	1 ²	29	2	3	7	1 ¹	
	Berstena	23	—	3	1 ²	7	1	22	1	1 ²	2	5 ¹	
	Fullistada	17	—	1	3 ¹	7	2 ¹	15 ²	1	1 ¹	4	1	
	Longaryd	35	—	—	—	12	—	30 ²	—	2 ¹	9	3	
<i>Summa Kullings härad</i>		454	3	65	1	286	4 ¹	439 ²	58	5 ²	172	2 ¹	
<i>Bierka härad.</i>													
Medelby	Medelby	19	—	—	3	8	3 ¹	?	—	3 ¹	7	3 ¹	
	Erska	19	—	—	2	8	5 ¹	?	—	2	6	4	
	Genneväg	7	—	—	3	2	2 ¹	?	—	5	2	5 ¹	
	Lagmansryd	8	—	—	—	1	5 ¹	?	—	—	1	3 ¹	
	Magra	21	—	3	2	8	3 ¹	?	2	3 ¹	7	—	
<i>Summa Bierka härad</i>		74	—	4	4	30	2 ¹	?	4	2	25	4 ¹	
Summa Älgtstörps prosteri		528	3	69	5	317	1	?	63	1²	198	1	
krt. af de af 1553 års skörd		527	—	103	3¹	382	5¹						

¹⁾ 1 Tharslef gifver Hans Claussön 1551 4 tr 1 sk.

Prosterier, härad, socknar.		Kronotlonde af 1545 års skörd.						Krono (= $\frac{1}{3}$) londe af 1554 års skörd.							
		T:degifv.	Råg.		Korn.		Hafre.		T:degifv.	Råg.		Korn.		Hafre.	
			T:r.	Skäpp.	T:r.	Skäpp.	T:r.	Skäpp.		T:r.	Skäpp.	T:r.	Skäpp.	T:r.	Skäpp.
Gäll. Tunhems	Tunhems	40	—	1 $\frac{1}{2}$	12	1 $\frac{1}{2}$	1	3 $\frac{1}{2}$	42	2	4	12	3 $\frac{1}{2}$	—	+
		13	—	3	8	2	1	1	14	2	4	4	3 $\frac{1}{2}$	—	+
		35	—	1 $\frac{1}{2}$	13	2 $\frac{1}{2}$	1	3	44	3	2	17	2 $\frac{1}{2}$	1	2
		30	—	3	8	2 $\frac{1}{2}$	—	—	42	4	4 $\frac{1}{2}$	10	4 $\frac{1}{2}$	—	—
		9	—	3 $\frac{1}{2}$	3	1 $\frac{1}{2}$	1	4	15	—	—	4	1	—	—
		14	—	1	3	4 $\frac{1}{2}$	1	1 $\frac{1}{2}$	10	—	—	4	3	—	—
		7	—	—	4	5	5	—	7	—	—	2	1	—	—
Summa af Väne härad		148	2	1 $\frac{1}{2}$	54	1 $\frac{1}{2}$	7	5	174	13	3	56	1	2	1
Romelefs	Flundre härad.	18	—	—	6	1	—	—	18	—	—	10	5	—	—
		23	—	—	5	4	—	—	34	—	—	14	2 $\frac{1}{2}$	—	—
		12	—	—	2	4 $\frac{1}{2}$	—	—	17	—	—	4	—	—	—
		12	—	—	2	4	—	—	15	—	—	7	—	—	—
		9	—	—	1	5 $\frac{1}{2}$	—	—	9	—	—	5	—	—	—
Summa af Flundre härad		74	—	—	19	1	—	—	93	—	—	41	1 $\frac{1}{2}$	—	—
Summa af Tunhems prosteri		222	2	1 $\frac{1}{2}$	73	2 $\frac{1}{2}$	7	5	267	13	3	97	2 $\frac{1}{2}$	2	1
Kronotlonde af deo af 1550 års skörd		3	—	1 $\frac{1}{2}$	40	5 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
" " " 1551 " " "		196	2	1 $\frac{1}{2}$	45	1 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ I Tunhem ses antecknas Torsten Trudson 4 $\frac{1}{2}$ ta; Torsten i Fröstena 1 $\frac{1}{2}$ sk. Rorund ibid 2 sk.

Prosterier, härad, socknar.		Kronotande af 1545 års skörd.					
		Tidigtv.	Inlet utjort.	Rag.		Korn.	
				T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Starckers prosteri.							
<i>Ale härad.</i>							
Gall.	Socknar.						
Starcker	Starcker	42	12	—	—	17	$1\frac{1}{2}$
	Kijlanda	17	4	—	2	3	$3\frac{1}{2}$
	Nödinge	17	3	—	—	3	$3\frac{1}{2}$
	Ödista	35	6	1	4	6	$1\frac{1}{2}$
Skiplanda	Skiplanda	46	1	—	—	9	5
	Hollanda	10	—	—	—	2	—
	Skiöfde	20	—	—	—	5	$3\frac{1}{2}$
	S:t Peders	15	—	—	—	3	—
	Tungö	12	—	—	—	2	$1\frac{1}{2}$
<i>Summa Ale härad</i>		214	26	2	—	52	5
<i>Vätö härad.</i>							
Lundby	Lundby	47	—	—	3	20	$5\frac{1}{2}$
	Bergem	37	—	—	—	20	$3\frac{1}{2}$
	Lerime	38	2	—	3	20	$3\frac{1}{2}$
	Skalsjö	37	—	1	—	11	4
	Angaröd	36	4	—	3	11	$5\frac{1}{2}$
<i>Summa Vätö härad</i>		195	6	2	3	85	4
<i>Svedals härad.</i>							
Skobygds	Landvettaryd	39	—	1	$2\frac{1}{2}$	10	$1\frac{1}{2}$
	Herryda	28	—	2	$1\frac{1}{2}$	11	3
Partille	Partilla	34	—	—	—	14	$4\frac{1}{2}$
	Udby	9	—	—	—	2	$1\frac{1}{2}$
	Örgryte	12	4	—	—	2	$3\frac{1}{2}$
<i>Summa Svedals härad</i>		122	4	3	3	41	2
<i>Askims härad.</i>							
Fesberg	Fesberg	48	—	—	—	9	$5\frac{1}{2}$
	Askim	24	—	—	—	3	2
	Frölanda	43	—	—	—	5	2
	Kollared	22	—	—	—	4	$1\frac{1}{2}$
	Ruda ¹⁾	10	—	—	—	7	5
<i>Hisingen.</i>							
	Tufvo	17	—	—	—	8	2
	Lundby	10	—	—	—	5	$\frac{1}{2}$
<i>Summa Askim och Hisingen</i>		174	—	—	—	44	$\frac{1}{2}$
Summa af Starckers prosteri		705	36	8	—	223	$5\frac{1}{2}$
Art. af dö af 1555 års skörd		2	2	6	3	174	1

¹⁾ I Ruda sen antecknas Nils Persson i Ruda 3 t.r.

Prosterier, härad, socknar.		Krono (= $\frac{3}{3}$) tönade af 1545 års skörd.								Kronötönade af 1545 års skörd.							
		Ej utgjort.		Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Tidegiftv.	Råg.		Korn.		
			T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.	T.r.		Tidegiftv.	T.r.	Skäpp.	T.r.	Skäpp.
Östersysslets prosteri.																	
Gäll.																	
	Tingvalla	11	—	—	—	—	7	3½	—	—	—	10	—	—	7	1½	
	Grafva	39	—	—	—	—	20	5	—	—	—	26	—	—	19	1	
	Hammarö	12	—	—	—	—	8	5	—	—	—	9	—	—	9	1	
	Kil	21	—	—	—	—	12	4½	6	½	—	20	—	2	16	2½	
	Neder Ullerön	20	—	—	—	—	11	1½	7	2½	—	20	—	—	17	4½	
	Öfver Ullerön	19	—	—	½	—	16	1½	9	5½	—	17	—	1	16	1	
	Frijskärvid	10	—	—	—	—	2	4½	1	3	—	9	—	—	6	3	
	Nor	24	—	—	—	—	12	5½	—	—	—	25	—	2½	14	2	
	Grunshärad	38	5	—	—	—	14	4	—	1½	—	40	—	—	18	1	
	Ed	15	—	—	—	1	9	½	—	1½	—	24	—	4	12	2½	
	Sogerstada	13	—	—	—	—	8	5	—	—	—	13	—	1½	7	1	
<i>Summa af Kils och Grans härad</i>		222	5	—	—	4	1	125	4½	25	2	213	1	5	144	2½	

	Tdg.	Pj ut- gjort.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Tdg.	Råg.	Korn.
Kila	37	2	—	1	4	20	2	—	—
Tveta	18	—	—	1	1	11	1	—	—
By gäll	54	—	—	1	5	39	3	1	2
Bro	24	—	1	1	—	16	5	—	3
Huggenäs	18	—	1	—	3	13	3	—	1
Ny	10	—	—	—	2	6	1	1	4
Millesvik	31	2	1	—	5	14	4	—	—
Botilssäter	35	—	—	1	3	34	3	—	—
Eskilssäter	31	—	—	—	3	18	2	—	—
Yllestrud	24	—	1	—	3	14	3	—	—
<i>Summa af Näs härad</i>	282	4	3	10	—	189	3	4	2
Summa af Östersysslet	804	28	3	16	1	540	2	29	1
Kronotonde af Östersysslet af 1551 års skörd	?	?	—	9	3	899	3	—	—
" " " 1556	?	?	—	2	3	586	2	—	—

1) 4 gårdar i Ölmeåhrad äro nybesutna och upptagna af skogen.

2) 7 i Varnum sådde intet.

Prosterier, härad socknar.		Kronolunde af 1545 års skörd.								Kronolunde af 1554 års skörd.							
	Talegity.	Ej utgjört.	Hvete.		Råg.		korn.		Häfr.		Råg.	Ter.	Skäpp.	Ter.	korn.	Skäpp.	
			Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.	Ter.	Skäpp.							
Vestersysslets prosteri.																	
Gäll.																	
Köla	26	—	—	—	1½	8	3	—	6	—	—	—	—	—	—	—	
Edla	31	—	—	—	1	16	3½	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Arvika	28	—	—	—	1½	15	5½	—	13	5	—	—	—	—	—	—	
Gunnarskog	20	—	—	—	—	8	—	—	15	1½	—	—	—	—	—	—	
Elgå	11	—	—	—	—	4	2½	—	6	2½	—	—	—	—	—	—	
Ny	18	—	—	—	—	8	1	—	7	1	—	—	—	—	—	—	
Statvånis	37	3	—	—	5	31	3½	—	4	3	—	—	—	—	—	—	
Brunskog	29	—	—	—	4½	15	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
Gladavall	21	1	—	—	—	16	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Vermeskog	14	3	—	—	—	7	—	—	6	1	—	—	—	—	—	—	
Gilberga	35	—	—	—	3	29	5½	—	11	5	—	—	—	—	—	—	
Longsrud	22	—	—	—	—	14	1	—	6	3	—	—	—	—	—	—	
Sillarud	36	—	—	—	—	14	½	—	5	1	—	—	—	—	—	—	
Svanskog	17	1	—	—	—	11	3½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa af Jusses och Gilberts härad		345	8	—	5	13	4	201	1½	86	5	[340]	[10]	—	—	[200]	—

	Tdg.	Ej ut- gott.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Tdg.	Råg.	Korn.
Elfvedalen									
Dalby	56	—	—	—	34	$\frac{1}{2}$	—	—	—
Ekilshärad	72	—	—	—	56	—	—	—	—
Ny	44	—	—	—	44	1	—	—	—
Råda	27	—	—	—	31	—	—	—	—
Frisdalen									
Sund	54	—	—	—	39	—	—	—	—
Emtervik	22	—	—	—	9	3	—	—	—
Fryksände	18	—	—	—	8	5	—	—	—
Ljusvik	6	3	—	—	2	$4\frac{1}{2}$	—	—	—
<i>Summa af Elf- och Frisdalen</i>	299	3	—	—	225	2	—	—	—
Nordmarken ¹⁾ 10 sr	[56 $\frac{1}{2}$]	?	—	[5] ¹⁾	[60]	—	?	[5]	[60]
Summa af Vestersysslet²⁾	700$\frac{1}{2}$?	—	5	18	4	486	3$\frac{1}{2}$	86

¹⁾ Rörande Nordmarken finnes ingen uppgitt för 1545 och 1554. Siffrorna har jag insatt efter en uppgift från 1551 års skörd, angifvande dels 59 tr korn, dels 5 tr s. k. *Humbletyne*, en blandning af råg, hvete och ärtor.

²⁾ Enligt 1546 års register var prosterindelningen olika med den som från 1550-talet förekommer, i det Östersysslet då omfattade Kil, Grumshärad, Olmhärad och Visnum, Väschehärad och *Frisdalen med Elföden*, Vestersysslets prosteri åter *Näs härad* samt Gilbergs och Jusses härad. Jag har här ordnat om indelningen till öfverensstämmelse med de följande årens, emedan jämförelser eljest blifva vansklige.

Sammandrag af tiendeuppgifter 1539—57.

Förestaende detaljuppgifter äro, såsom man lätt finner, endast för ett af de år, under hvilka räkenskaperna afgafvos af prostarne, någorlunda fullständiga för hela riket. Äfven för detta år, 1555, äro för vissa härad eller prosterier uppgifter dels felande, dels bristfälliga eller icke fullt pålitliga. Dessa luckor äro emellertid icke större, än att de med ganska tillförlitlig beräkning kunna utfyllas, derhän att för året 1555 en slutsiffra kan erhållas för hela det egentliga Sverige, allenast med undantag för Nerike och Dalsland.

Det har emellertid syns mig särdeles önskvärdt att för åtminstone några af de öfriga åren erhålla mer eller mindre fullständiga beräkningar öfver tiendebeloppet och derifrån öfver skörderesultatet; hufvuduppgiften för en sådan undersökning som denna måste nemligen vara att ernå en ungefärlig uppskattning af en vanlig medel-skörd, och för detta ändamål är det ej nog att känna allenast ett års skörd; man måste äfven söka upplysning, huruvida detta års afkastning varit normal eller ovanlig, och för dess vinmande är det nödigt att jämföra en serie af tiendeuppgifter. Då nu dessa uppgifter för olika år och olika delar af riket hafva olika fullständighet, har det ej funnits annan utväg än att utfylla dem genom proportionering. För detta ändamål har jag sammanmanställt slutsiffrorna af de förestaende tabellerna i efterföljande sammandragstabeller, hvarvid för underlättande af jämförelser med senare tiders skördeuppgifter prosterierna och häradena grupperats, så vidt möjligt, till

områden öfverensstämmande med vara nuvarande län. De mindre afvikelser från de nuvarande länsgränserna, som icke kunnat undvikas, har jag särskildt anmärkt, så att de vid jämförelse med vårt århundrades skördeuppgifter lätt nog kunna i beräkningarna iakttagas.

Jag har ej ansett det nödigt att vid denna sammanställning specificera de olika sädesslagen för mer än ett af dessa år, 1555.

De i detaljtabellerna, troget efter urkunderna ut-satta, måtten hafva här öfverallt reducerats till Stock-holmstunnor, ett mått hvilket, såsom jag sökt visa i min afhandling om "Mått, Mynt, Vigt och Varupris i 16:de seklet", så nära som möjligt torde motsvara vår tids tunna om 63 kannor. Det är, såsom der ådaga-lagts, icke möjligt att härutinnan komma till någon nog-gran matematisk bestämning, enär sjelfva mätningssättet, med eller utan skakning, packning eller råga, i måttet införde en rent obestämbar faktor; men intet annat mått torde dock kunna angifvas, som bättre än vår nuvarande tunna motsvarar 16:de seklets dubbla uppländska spann eller Stockholmstunna. Det har för vårt ändamål ej lönat mödan att för hvarje härads använda de olika reduktions-siffror, som kunna hemtas från de i nämnda afhandling anförda uppgifter rörande de många skiljaktigheterna mellan särskilda fögderiers mått. Deremot har det synts mig tillbörligt att taga hänsyn till den genomgående olikheten mellan svea- och götaländernas måttssystem, som i 16:de seklets räkenskaper vanligtvis uttryckes så-lunda, att en skäppetunna i Småland och Vestergötland är lika med $2\frac{1}{2}$ uppländska spann eller $1\frac{1}{4}$ Stockholmstunna. Reduktionen är sålunda verkställd efter beräk-ning af 1 pund = 4 Stockh.-tunnor, 2 span = 1 Stockh.-tunna, 4 fjerd. = 1 span samt 1 tynna i Småland, Verm-land och Vestergötland = $1\frac{1}{4}$ Stockh.-tunna eller 1 St.-tunna = 4,8 skäppa.

De beräkningar, genom hvilka jag sökt att bestämma tiondequantiteten i hvarje länsområde för sådana år, för hvilka handlingarnas tiondeuppgifter äro mer eller mindre ofullständiga, hafva anordnats på följande sätt. Jag har tagit till utgångspunkt året 1555, för hvilket i de flesta fall uppgifterna äro fullständiga, eller något annat år som för länsgruppens samtliga härad haft fullständiga tiondesiffror, och satt detta års slutsiffra för länet sasom 100. Derefter har genom jämförelse mellan vederbörande års förefintliga härads- eller prosteriuppgifter med uppgifterna för samma prosterier eller härad år 1555, årets tiondecoefficient bestämts och med densamma årets siffra för hela länets tionde blifvit beräknad. Sa t. ex. finnas för året 1553 tiondeuppgifter allenast för 5 af de 10 prosterierna i nuv. Upsala län. Dessa 5 prosteriers tionde utgjorde 4,143 tunnor. År 1555 gäfvos samma 5 prosterier tillsammans: 4,593 t:r. Förhållandet mellan de begge siffrorna är: 90:100 och med coefficienten 90 erhåller man, då länets tiondesumma år 1555 var 11,730 t:r, för året 1553 en slutsiffra för länet af 10,560 t:r. Det är klart att denna beräkning hvilar på antagandet, att skörden i allmänhet var nagorlunda likformig öfver det distrikt som är i fråga, och der antalet af de förefintliga prosteriuppgifterna är särdeles ringa, minskas naturligtvis beräkningarnes tillförlitlighet. För några år erhållas sålunda ganska goda och palitliga siffror, för andra åter hafva de, till följd af uppgifternas fåtalighet, knapt större värde än en gissning, så vida beräkningen ej af andra omständigheter stödjess. Jag har försökt att angifva detta värde genom siffertypernas olikhet, betecknande

dem, som uppkommit genom sammanräkning af säkra detaljsiffror med 000,

dem, i hvilka säkra detaljuppgifter ingå till omkring hälften eller för hvilka annat vitsord förekommer, med 000,

dem, i hvilka säkra detaljuppgifter ingå till vida mindre än hälften med 000.

Det har emellertid funnits ännu tvänne utvägar att dels kontrollera de i fråga varande beräkningarnes trovärdighet, dels förfullständiga dem i de fall, der i ett län inga tiondeuppgifter för året äro i behåll, och jag har ansett mig böra verkställa den undersökning, som erfordrats för att äfven på detta sätt kunna ernå en någorlunda tillförlitlig uppskattning af medelskörden vid denna tid.

Först och främst förvaras i riksregistraturets bref åtskilliga upplysningar om årsväxten. Konung Gustaf hade dels i sitt allmänna intresse för allt som rörde rikets välfärd, dels i sitt privata landthushållnings- och handelsintresse många anledningar att spörja efter hvarje landsändas årsvext och spannmålspris. Än gällde det att veta, huruvida tid och lägenhet voro gynsamma för utkräfvande af extra skattebidrag, än att spörja huruvida utsigter funnos för förmånlig afsättning af konungens spannmål, än att svara på förfrågning om bönderna finge lösa sin afrads- och tiondespanmål eller hvilket pris skulle derå sättas, än att afgöra huruvida spannmål fick ur riket utföras eller om tillförseln skulle från den ena landsdelen riktas till en annan der spannmålsbrist var å färde. Ofta nog finner man således i konungens bref dels i början af året ända fram i Maj omdömen om föregående års skörd i olika landsändar, dels i slutet af året rörande den inbergade grödans mängd och beskaffenhet. Jämför man dem med tiondeuppgifterna för samma år, skall man esomoftast finna fullständig öfverensstämmelse mellan tiondequantitetens proportion och konungens omdöme, och i många fall der uppgifter om tionden saknas för vissa provinser, men finnas för andra, kan man således betrakta det kungliga brefvet som en ledning för skördeuppskattningen, alldeles som man ju

bygt senare tids skördestatistik hufvudsakligen på K. Befallningshafvandes vitsord om god, medelmåttig eller dalig skörd. Jag har längre fram sammanställt dessa omdömen på hvilka uppskattning af skörden kan grundas.

Vidare kan man naturligtvis i spannmålsprisen söka en ganska god grund för årsväxtens bedömande. Konung Gustaf inskröpte ideligen hos sina fogdar, att de skulle låta allmogen köpa eller lösa spannmål efter ortens marknadspris: "det dyraste han går och galler" såsom det vanligen heter. Ur de behållna fogderäkenskaperna har jag samlat utdrag af prisuppgifter för försåld spannmål, hvilka afsetts för en blifvande framställning af pridför hallandena under 16:de seklet. Jag meddelar nu derur ett sammandrag för de i fråga varande åren, hvilket kan användas som kontroll på tiondeuppgifterna och i de flesta fall rätt väl stämma med det omdöme som ur dem framgar om skörden. Som årsväxtförhållandena isynnerhet i Småland och Västergötland ofta voro helt olika med skörderesultaten i Svealänderna, har jag särskilt Svea- och Götaländernas prisuppgifter, af hvilka dessutom de förra äro utsatta i spann, de senare i tunna (= 2½ spän).

Slutligen kan ledning för bedömande af årsväxtens beskaffenhet hämtas af gårdsräkenskaper, i hvilka utsäde och skörd angifvas. För åren 1555 och 1558 finnas lyckligtvis nästan fullständiga uppgifter härutinnan bevarade, hvilka här längre fram under Bil. Litt. B meddelas. För öfriga år har jag, der så varit nödigt, antagit förefintliga uppgifter för samma ändamål.

Såsom jag ofvan yttrat, har det synts mig vara af särdeles vikt att hopsamla alla tillgängliga uppgifter om tiondegifvarnes antal. Emedan "jordeboksmantalet" på många ställen, t. ex. i bergslagen, var vida större, och på andra ställen var vida mindre än jordbrukshushållens antal, torde nemligen dessa tiondemantalsuppgifter på

sådana orter gifva någon ledning för en riktigare uppskattning af brukningsdelarnes eller jordbrukshushållens antal och således, jämförda med skördeuppgifterna, om jordstyckningen och skörden per brukningsdel. Väl kan man af dessa tiondemantalssiffror ensamma icke draga säkra slutsatser: mången gång saknas ganska många tiondeskyldige i längden på tiondegifvare, antingen därför att de för året lidit missväxt, eller därför att de genom försummelse kommit "på rest", och dessa "restantes" äro väl oftast, men icke alltid, i längden särskildt antecknade. Men på det hela kan man dock af handlingarna se, att uppbörden åtminstone i Svealänderna försiggått ganska ordentligt och fullständigt: vexlingarna i tiondegifvarnes antal för olika år äro vanligen icke särdeles stora, och då man i hvarje fall måste inskränka sig till att begära en ungefärlig föreställning om förhållandet, är den ledning dessa uppgifter lemna ingalunda att förakta. Deremot är tiondemantalet i flera af Vestergötlands härad så ofta betydligt underlägset jorboksmantalet, att man har all anledning misstänka stor försumlighet i tiondeskyldighetens fullgörande. Men om man sålunda icke kan begagna tiondemantalet såsom grund för beräkning af "hushållens" antal, är det dock fullt användbart för bestämmande t. ex. af skördens storlek pr brukningsdel.

Då jag icke kunnat erhålla uppgifter om tiondegifvarnes antal fullständigt för hela riket för något år, utan fått taga dem hvarhelst tiondelängder förefunnits, har jag utvalt den högsta siffran för hvarje prosteri såsom exponent för dess tiondemantal, deri inräknande äfven de uppgifne tiondeskyldige som ej utgjort tionde, och sammanställt dessa till jämförelse med tiondeuppgifterna för de olika åren. Skillnaderna mellan de olika årens tiondemantal är sällan större, än att detta förfarande må anses berättigadt. I de beräkningar jag

sedermåra anst lt har jag ansett mig kunna beteckna detta tiondemantal såsom "brukningsdelar". Då den förnämsta fragan, hvarpå man har att söka svar,  r den om skördens belopp på brukningsdel,  r det klart att genom utv ljandet af den högsta mantalssiffran erhålles, så vidt möjligt, ett minimum af sk rdeqvot, hvilket alltid i dylika beräkningar är att eftersträfva.

En stor bristfällighet vidlåder uppgifterna rörande det nuvarande området f r Norr- och Vesterbottens l n, så till vida som jag ej lyckats komma till visshet om den dervarande tiondens proportion till skörden. Såsom jag utförligare redogjort i mitt arbete Sverige 1571, sid. 49 noten, var enligt ett K nigl. bref i slutet af 1570-talet den då utgående kronotionden endast en tredjedel af hela tionden, emedan presterna hade *tv delarne* som de "af ålder" haft. Hur långt tillbaka detta förhållande egt rum, kan jag ej afgöra. Det är dock troligt att tiondeordningen derstädes på 1540-talet varit den vanliga, enär 1540 års tionderegister uttryckligen redovisar för både biskops- och kyrketionde af  r 1539, såsom för Kronans r kning uppburen. Likaså förhåller sig med den 1541 uppburna tionden f r 1540. Samma fördelning omtalas i en proster kenskap 1551 f r Bygde  socken. Deremot förekommer i 1551—56 års räkenskapen ingen sådan fördelning af tionden, och enär beloppen äro så betydligt mindre, kunde man frestas till det antagande, att vid denna tid presterna fått sig tillagd h lfthen af kronotionden. Jag meddelar emellertid i tabellerna uppgifterna sådana de förekomma i r kensskaperna. Om man f r antaga, att presterna från och med 1551 haft två tredjedelar af tionden, så skola från och med detta  r tabellens tiondesiffror betraktas som $\frac{1}{3}$ -tionde och således, till erhållande af sk rdebeloppet, multipliceras med 30.

Tab. 9. Sammandrag länsvís af uppgifterna om Krono ($= \frac{1}{3}$ och $\frac{2}{3}$) tienden af följande års skörd i Stockholmstunnor.

	Tiendemantal.															
	1539.	1540.	1543. ¹⁾	1547.	1548.	1551.	1552.	1553.	1554.	1555.				Sa. tr.		
										Spännål.	Spännål.	Råg.	Korn.		Ärt.	Sa- spannål.
Spannål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Spännål.	Hvete.	T.r.	T.r.	T.r.	St. tr.		
St. tunnor.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.		
fr. 1551.	569	480	305	—	—	396	—	348	386	—	—	301	—	301	1,175	
	624	—	445	—	—	—	—	—	—	—	—	309	—	309	[1,200]	
Sa af nuv. Norr-o. Vesterbottens län ²⁾	1,193	—	750	—	—	—	—	—	—	—	—	610	—	610	2,375	
	—	970	—	—	—	790	—	700	770	—	—	—	—	—	—	
Ångermanlands Norra prosteri.....	768	—	412	—	—	801½	—	554	732	—	10½	592	—	602½	1,075	
	775	—	416	—	—	1,301½	—	—	—	—	¼	21	1,152½	1	1,174½	1,370
Medelpads " " " " " "	514	—	348	—	429	—	—	—	—	—	—	3	471	—	474	791
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sa af nuv. Vester-Norrlands län ²⁾	2,057	—	1,176	—	—	—	—	—	—	—	½	31½	2,215½	1	2,251	3,236
	—	—	—	—	2,100	2,700	—	2,100	2,700	—	—	—	—	—	—	—
Helsinglands Norra prosteri.....	1,415	—	1,311	—	—	—	2,507	1,921	1,924	—	145	1,583	½	1,728	1,436	—
	2,500	—	2,026	3,265	—	—	—	—	—	—	—	350	2,128	½	2,478	[1,900]
Gästriklands " " " " " "	1,085	—	802	1,375	—	—	—	744	792	—	471	682	½	1,153	641	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sa af nuv. Gelleborgs län	5,000	—	4,139	—	—	—	—	—	—	—	966	4,393	½	5,339	3,977	—
	—	—	—	—	—	—	7,800	3,700	5,100	—	—	—	—	—	—	—
Summa beräknad af de	—	—	—	6,800	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Uppgifterna för 1513 äro hentade ur ett *Sammariskt register* för Upsala stift, 1514, det enda af dessa slags register, som upptager tienden. Jag har ej intagit dessa siffror i detaljtabellerna, emedan jag först misstänkte dem för att utvisa endast nettobeloppet, efter afdrag af afkortningarna. Senare undersökning har dock ledt mig till den temligen vissa förmodan, att det verkligen är hela brutto-beloppet som redovisas, och har jag därför infört dessa siffror i denna kolumn för härdena i Upsala stift.

²⁾ Här till hör dock vid jämförelser med nuvarande län inakttagas, att Nordnorrlands län ej är inräknad i tabellens siffror för Vesterbotten, utan fördt till Ångermanland, från hvilket det ej för alla åren kunnat utskiljas.

Tab. 9. Sammandrag länsvis af uppgifterna om Krono

		1539.	1541.	1542.	1543. ¹⁾	1545.	1546.	1547.	1548.
		Spannål.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.
		St. tunnör	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.
1	Asunda barads prosteri	1,009	—	—	681	610½	—	—	—
2	Habo och Bro " "	1,390	—	—	735	—	601½	—	985½
3	Frögd " "	1,813	—	1,278	978	—	—	1,562½	—
4	Hagunda " "	2,786	—	—	890	710½	809	—	801½
5	Lagunda " "				650	—	—	994	765
6	Vaxala, Balings, Villeräkers " "	3,294	—	—	1,727	—	—	—	—
7	Rasbo " "	726	—	—	298	—	—	—	—
8	Norunda " "	1,565	—	—	700	—	—	—	—
9	Olands " "	1,033	—	—	534	—	—	—	—
10	Tierp, Vendel, Norra Roden " "	2,058	—	—	1,194	—	—	—	1,481½
11	Summa af nuv. Upsala län	15,674	—	—	8,390	—	—	—	—
12	Summa beräknad för de	—	—	13,200	—	8,000	8,700	14,600	11,700
13	Frösäkers prosteri	344	—	—	216	—	—	—	280
14	Närdsinghundra och Häfver " "	847	—	—	469	—	—	762	458
15	Lindhundra och Bro " "	561	—	—	445	—	220½	—	506½
16	Sjughundra och Frötuna " "	569	824½	—	331	—	555½	—	—
17	Erlinghundra " "	1,210	—	—	721	680	859	—	—
18	Saminghundra och Länghundra " "	1,525	—	—	746	689	858½	—	—
19	Sollentuna ²⁾ " "	730	—	—	310	—	—	—	586
20	Vallentuna, Danderyds och Vermdö " "	804	—	—	361	—	811	—	—
21	Pärentuna " "	717	—	—	270	—	—	—	—
22	Svartlösa härads " "	[1,180]	—	—	[650]	—	—	—	—
23	Sotholms " "								
24	Öknebo " "								
25	Summa af nuv. Stockholms län	8,487	—	—	4,519	—	—	—	—
26	Summa beräknad för de	—	11,600	—	—	4,700	6,000	10,400?	6,700

¹⁾ Uppgifterna för 1553 äro, såsom nämnt ut vid Tab. sid. 129, hemtade ur Summ. Registr. för Upsala stift 1544. Af de ofvanligt små beloppen för Upsala och Stockholms län kunde man förmåas tro, såsom jag ock först antog, att redovisningen afdelningen utsett blott en af de stora "delarne" eller ock endast den "behållna" tienden. Rubrikerna afgifva dock för hvarje prosteri uttryckligen, att siffrorna afse biskops-, kyrke- och

(— $\frac{2}{3}$) *tienden af följande års skörd i Stockholmstunor.*

1549.	1550.	1551.	1552.	1553.	1554.	1555					St. tr.	T. tr.
Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Hvete.	Råg.	Korn.	Häfr.	Säpennat.		
St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	T. tr.	T. tr.	T. tr.	T. tr.	St. tr.		
—	—	1,209 $\frac{1}{2}$	—	—	718	27 $\frac{1}{2}$	359 $\frac{1}{2}$	593 $\frac{1}{2}$	—	980 $\frac{1}{2}$	390	1
—	611 $\frac{1}{2}$	1,015 $\frac{1}{2}$	—	896	586 $\frac{1}{2}$	8 $\frac{1}{2}$	369 $\frac{1}{2}$	563	—	911	397	2
—	—	—	—	—	904	18	122	679	—	1 119	601	3
—	566	1,009 $\frac{1}{2}$	—	904	668	22	321	581	—	921	306	4
—	—	—	—	872	650 $\frac{1}{2}$	[20]	[300]	[580]	—	900	320	5
—	—	—	—	—	1,772 $\frac{1}{2}$	52	1,180 $\frac{1}{2}$	1,715 $\frac{1}{2}$	—	2,948	776	6
—	304	—	—	496	283	13	251 $\frac{1}{2}$	358 $\frac{1}{2}$	—	623	231	7
875	—	—	—	975	675 $\frac{1}{2}$	12 $\frac{1}{2}$	490	613	—	1,115 $\frac{1}{2}$	138	8
—	404	—	—	—	461 $\frac{1}{2}$	11	365 $\frac{1}{2}$	461 $\frac{1}{2}$	—	838	377	9
—	—	1,473	—	—	732	1	514	736	—	1,251	741	10
—	—	—	—	—	7,451 $\frac{1}{2}$	185 $\frac{1}{2}$	4,573 $\frac{1}{2}$	6,881	—	11,610	4,571	11
9,100	6,700	13,300	—	10,700	—	—	—	—	—	—	—	12
—	—	396	—	—	184 $\frac{1}{2}$	—	230	112 $\frac{1}{2}$	—	342 $\frac{1}{2}$	315	13
—	—	534 $\frac{1}{2}$	—	113 $\frac{1}{2}$	299 $\frac{1}{2}$	—	311	220	—	531	415	14
—	—	—	—	—	353 $\frac{1}{2}$	—	355	158	—	513	553	15
—	—	—	—	—	294 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	392 $\frac{1}{2}$	121 $\frac{1}{2}$	—	515 $\frac{1}{2}$	554	16
948 $\frac{1}{2}$	—	—	770 $\frac{1}{2}$	1,009 $\frac{1}{2}$	688 $\frac{1}{2}$	22 $\frac{1}{2}$	407 $\frac{1}{2}$	633 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1,064	367	17
—	—	—	—	—	673 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{1}{2}$	417 $\frac{1}{2}$	608	—	1,036	512	18
555	367 $\frac{1}{2}$	—	—	—	398	9 $\frac{1}{2}$	276 $\frac{1}{2}$	318 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	605	292	19
—	420	901	—	—	489	9	560	297 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	868	571	20
—	—	—	626 $\frac{1}{2}$	—	520 $\frac{1}{2}$	11 $\frac{1}{2}$	361 $\frac{1}{2}$	400	4	777	308	21
245 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	274	—	199	101 $\frac{1}{2}$	—	303 $\frac{1}{2}$	263	22
—	—	—	—	—	248	—	175	63 $\frac{1}{2}$	—	238 $\frac{1}{2}$	421	23
—	—	631	—	—	511 $\frac{1}{2}$	4	305	169	—	178	278	24
—	—	—	—	—	4,935	68 $\frac{1}{2}$	3,990 $\frac{1}{2}$	3,206 $\frac{1}{2}$	6 $\frac{1}{2}$	7 272	4,902	25
6,400	3,800	8,000	5,500	6,500	—	—	—	—	—	—	—	26

kaniketienden, och då dessutom för hvarje prosteri uppräknas — ehuru ej så fullständigt som vanligt — afkortningar och förlänningar, bl. a. t. ex. kyrkovårdarnes del är det all anledning antaga, att beloppen äro brutto. Dessutom stämmer summan för ett af prosterierna, Nordinghundra, fullkomligt med en för detta är bibehållen originalräkenskap, som tydligen afser bruttobelopp.

²⁾ Sollentuna herads tiende 1516 är, såsom ofullständig, här utesluten.

Tab. 9. Sammandrag länsvägs af uppgifter om Krono (= $\frac{2}{3}$) tionden för följande år i Stockholmstunnor.

	Tiondemantal.											
	1542.			1543.			1544.			1545.		
	Spannål.	St. tunnor.	Spml.	Spannål.	St. tunnor.	Spml.	Spannål.	St. tunnor.	Spml.	Spannål.	St. tunnor.	Spml.
Vesterdalarnes	467 $\frac{1}{2}$	585	557	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Österdalarnes	1,350	1,662	1,492	—	—	690	—	—	—	—	—	—
Öfre och Kopparb.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bergslagen	1,101 $\frac{1}{2}$	822 $\frac{1}{2}$	1,008	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nedre Bergslagen	375	[400]	527	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vester Bergslagen	98	90 $\frac{1}{2}$	104	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S.a. af nuv. Kopparbergs län ¹⁾	3,392	3,500	3,688	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa beräknad ²⁾ för de	—	—	—	—	—	4,500	—	—	—	—	—	—
Åkerbo	1,720	1,130	907 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Snäfvinge	710	501	346 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norbo	613 $\frac{1}{2}$	342 $\frac{1}{2}$	465	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tuhundra	698	486 $\frac{1}{2}$	343	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Siende och	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ytterjärbo	739 $\frac{1}{2}$	543	415	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Öfver Tjurbo	527	460	306	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Torstuna och	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Simtuna	[1,350]	756	[600]	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Våla	[800]	453	380	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S.a. af nuv. Vesterås län ²⁾	7,158	4,672	3,768	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa beräknad ³⁾ för de	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Vid jämförelser med nuvarande tid iaktages, om man vill vara noggrann, att till nuv. Kopparbergs län skall tilläggas från Vesterås län Norbergs och Skinskattebergs bergslag, som denna tid tillhörde Vester-Bergslagen, men af hvilka dock högst sällan gafs spannålstionde.

²⁾ Vid jämförelser iaktages, utom hvad i not 1 är sagdt, att till nuv. Vesterås län skall läggas Fellingens socken, som har ej öfverallt kunnat utskiljas ur Åkerbo härad, men deremot fråndragas Torpa och Sätterbo socknar, som denna tid hörde till Vesterrekarne och i dessa tabeller förekomma tillsammans med detta härad i summan för Nyköpings län. Lindsberg, Ervalla och Nasby enlade vid denna tid sin tionde i jern och hulle. För Noraskoga saknas tiondeuppgifter för denna period.

³⁾ Vid proportioneringen har jag för Kopparbergs län utgått från 1544, för Vesterås län från 1543 års siffror.

Tab. 9. Sammandrag länsvís af uppgifter om Krono (= $\frac{2}{3}$) tienden för följande års skörd i Stockholmstunnor.

	Tiendemantal.													
	1549.		1551.		1553.		1554.		1555.					
	Spannmål.	St. tunnor.	Spml.	St. tr.	Spml.	St. tr.	Spml.	St. tr.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Sia spannmål.	
													St. tr.	St. tr.
Jönäkers härads prosteri	—	—	—	—	726	—	—	—	7	349	406	—	762	438
Rönö " "	—	—	1,010	—	—	—	817	—	8	366	291	—	665	532
Hölebo " "	—	—	339½	—	—	—	—	—	—	165	98	—	263	[272]
Daga " "	—	—	—	—	—	—	—	—	4	275½	241½	—	521	248
Åkers " "	700½	—	—	—	—	—	—	—	2½	234½	263	—	500	281
Selebo ¹⁾ " "	—	—	—	—	—	—	—	—	[6]	[200]	[270]	—	[476]	[284]
Oppunda } prosteri	—	—	1,340	1,023	—	—	—	—	26	585	657	4	1,272	534
Villottinge }	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146
Vingåkers " "	—	—	442	460	—	—	—	—	[4]	[200]	[200]	—	[404]	334
Öster Rekarne ²⁾ } prosteri	—	—	—	—	—	—	1,683	—	21	745½	1,087½	7	1,861	420
Vester Rekarne ²⁾ }	—	—	2,312	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	410
Summa kronndlönde af nov. Nyköpings län ³⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	78½	3,120½	3,514	11	6,724	3,899
Summa beträknad dö af dö	9,400½	—	8,200	6,100	—	—	6,600	—	—	—	—	—	—	—

1) För Selebo har jag, i brist på uppgifter i prosterärensberäkningar, proportionerat mig till tiendebeloppet från den närmast tillgängliga fogderäkenskapsen från 1559, utvisande 1558 års skörd. Tiendemantal för detta härad har jag funnit först i 1560 års räkenskap för 1559 års skörd.

2) För Eskilstuna och Fors socknar i Rekarne har jag tillagt, efter beräkning, det i detaljtabellen felande tiendemantalet.

3) Området innefattar utom nuvarande Nyköpings län äfven Torpa och Sitterbo socknar af nuvar. Västmanlands län, hvilka icke kunnat för alla ären fränskiljas.

Tab. 9. Sammandrag lænssvis af oppgifter om Krons

	1544.	1546.	1547.	1548.	1549.	1550.
	Spannål.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Spml.
	St. ttr.	St. ttr.	St. ttr.	St. ttr.	St. ttr.	St. ttr.
1 Soderöppings prosteri Björckkind, Hammarkind, Östkind's herad	1,623	—	—	—	—	—
2 Voreköpings pr. — Lösings, Memmings, Brabo härad	1,693	—	—	—	—	—
3 Brabo pr. — Brabo härad	435	—	—	—	—	307½
4 Östansjöns pr. — Akerbo, Skärkind's, Bankekind's herad	1,375	2,343	—	—	—	—
5 Västansjöns pr. — Valkebo, Gulbergs, Hannekind's herad	1,526	—	—	—	—	1,091
6 Skauinge ¹⁾ pr. — ½ Göstrings, Vifolka, Boberg's herad	1,593	—	—	—	1,254	—
7 Lysings ¹⁾ pr. — Lysings, ½ Göstrings, Dals herad	1,660	—	—	—	—	—
8 Faltstena pr. — Aska herad	811	—	930	750	—	—
9 Kind's herads prosteri	600	—	—	—	364	—
10 Adre " "	400	—	—	—	—	300
11 Summa af nuv. Linköpings län	11,716	—	—	—	—	—
12 Summa beräknad af d:o	—	22,300?	12,900	10,400	7,500	9,400
13 Tjüsts herads prosteri	—	—	—	—	—	—
14 Seyedes och ¹⁾ Funalaus " }	—	—	555	375	—	264
15 Asbolands " }	—	—	—	—	—	227
16 Ambords " }	—	695	624	—	—	[260]
17 Stranda " }	—	—	—	—	—	—
18 Norra o. Södra Mors " "	—	—	—	—	—	—
19 Ölands Norra Mots	—	—	—	—	—	—
20 Ölands Södra Mots	—	—	—	—	—	—
21 Summa af nuv. Kalmar län ⁴⁾	—	—	—	—	—	—
22 Summa beräknad af d:o	—	6,100	5,000	3,000	—	2,600
23 Uppvidinge herads	—	—	—	—	747	—
24 Konga " }	—	—	—	—	862	—
25 Kinnevalds " }	—	—	—	—	653	—
26 Norrvidinge " }	—	—	—	—	441	—
27 Albo " }	—	—	—	—	1,054	—
28 Sunnerbo " "	1,652	1,496	—	—	1,929	—
29 Summa af nuv. Kronobergs län	—	—	—	—	4,786	—
30 Summa beräknad af d:o	8,472	7,600	—	—	—	—

Mantals-situan for Skauinge och Lysings prosterier har jag icke kunnt finna for något af tidzaren 1561 och 1566. I det senare arets räkenskaper med tiende af tills 2,800 " oppgjorde den till 1,899 tiendegifvare och 91 som ej utgjort; i 1500 års räkenskaper tiendemantalet blott 1,805, men tienden också blott 2,221 ttr.

(= $\frac{2}{3}$) tienden för följande års skörd i Stockholmstunnen.

1551.	1552.	1553.	1554.	1555.					1557.	Tiondemantl.
Spml.	Spml.	Spml.	Spml.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre	St. spannmål.	Spml.	
St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	Tr.	Tr.	Tr.	Tr.	St. tr.	St. tr.	
1,446	1,729	—	—	7	677	722½	—	1,406½	—	1,018
—	1,840	884	—	—	600	800	—	1,400	—	717
365	—	248	—	—	148½	139½	—	288	—	316
1,136½	1,735	—	1,174	1½	389	648½	—	1,039	—	958
1,215½	—	—	—	—	333	794	—	1,127	—	930½
—	—	—	1,609½	—	446	1,122	—	1,568	—	{ [1,910]
—	1,768	—	—	—	390	1,052	—	1,412	—	
680	896	—	—	—	196	514	—	710	—	
—	—	—	—	8	236½	302	—	546½	—	
—	—	—	—	—	139	238	—	377	—	325
—	—	—	—	16½	3,555	6,332½	—	9,904	—	7,025
10,500	13,000	6,600	10,500	—	—	—	—	—	—	—
590	—	447½	—	—	218½	229½	—	448	560	696
—	—	—	—	—	265	358	—	623	432	419
—	—	—	—	—					[100]	377
—	—	—	—	—	[200]	[250]	—	[450]	304	[360]
—	—	—	—	—					316	[350]
630	—	—	1,062	—	505	690	—	1,195	1,170	1,285
314	497	—	—	—	529	810	—	1,339	618	532
391	—	—	—	—					616	763
—	—	—	—	—	1,717½	2,337½	—	4,055	4,284	4,782
2,800	3,400	3,400	3,800	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	497	636	—	1,133	1,390	712
—	—	—	—	—	417	555	—	972	1,128	686
—	—	—	—	—	312	526	—	868	810	158
—	—	—	—	—	183	300	1	487	592	292
—	—	—	—	—	503	788	5	1,296	1,405	763
—	895	—	1,017	—	576	574	16	1,166	1,100	1,029
—	—	—	—	—	2,518	3,379	25	5,922	6,455	3,940
—	4,500	—	5,100	—	—	—	—	—	—	—

²⁾ För Slaka socken i Hanekind har jag ökat tiondemantalet med 33.

³⁾ Tunälän innefattas i Sevede härad alla åren utom 1557.

⁴⁾ För Kalmar län har jag proportionerat de bristfälliga kolumnernas siffror emot 1557 års kolumn, som är fullständig.

Tab. 9. Sammandrag lænsvís af uppgifter om Krone (= $\frac{2}{3}$) tienden för följande års skörd i Stockholmstunnen.

	1548.	1549.	1550.	1551.	1552.	1553.	1554.	1555.	1557. ¹⁾			
	Spaunial.	Spunl.	Spunl.	Spunl.	Spunl.	Spunl.	Spunl.	Råg.	Korn.	Hafve.	Sea spannial.	Spunl.
	St. tunnor.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	Tr.	Tr.	Tr.	St. tr.	St. tr.
Vestbo	—	—	—	515	—	—	—	139	569	76	784	715
Östbo	—	460	—	—	—	—	—	258	281	—	539	656
Vestra	—	535	367	586	—	827	—	243	345	—	588	906
Östra	—	—	—	—	1,205	—	—	342	512	—	884	1,086
Södra Vedbo	—	—	—	—	—	672	—	—	924	4	1,302	728
Norra Vedbo	—	—	—	783	—	858	—	374	—	—	—	666
Vista ¹⁾	632	—	—	540	—	—	—	218	662	—	880	1,015
Tveta	769	—	—	569	—	—	—	—	—	—	—	—
Mo ²⁾ härad	—	[73]	—	—	—	—	107	33	41	5	79	[100]
Summa af nov. Jönköpings län	—	—	—	—	—	—	—	1,607	3,364	85	5,056	5,872
Summa beräknad af de	8,200	4,400	3,400	5,100	6,900	6,300	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Tiendemantal för Vista och Tveta har jag hentat från 1558 års räkenskap, som utvisar större antal tiodegiffare än det följande årets.

²⁾ Mo härad lår tillsammans med Vartofta prosteri, hvarifrån dess tiodebelopp måst genom proportionering utbytas för året 1549.

³⁾ Uppgifter för året 1557, som ej finnas intagne i förestående detaljtabeller, har jag hentat ur de behållna fogderäkenskaperna och infört dem här till fullständiga af de för Småland nog bristfälliga siffrorna.

Tab. 9. Sammandrag länsvís af uppgifter om Kröno (= $\frac{2}{3}$) tienden af följande års skörd i Stockholmstunmur.

	1545.		1549.		1550.		1551.		1553.		1554.		1555.						Tiondemantal.	
	Spannål.		Spml.		Spml.		Spml.		Spml.		Spml.		Råg.		Korn.		Hafre.		Säa spannål.	
	St. tunnor.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	St. tr.	Tr.	Tr.	Tr.	Tr.	Tr.	Tr.	St. tr.	St. tr.
Vartofta härad	1,072	[1,051] ¹⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	1,380	—	277	690	79	1,046	—	—	1,084	—
Gudleus härad	747	—	—	—	—	—	—	—	—	—	833	—	—	—	—	—	—	—	314	—
Kåkind's " } prosteri	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	987	—	—	—	—	—	—	—	211	—
Valle härad	227	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	139	—
Vadsbo härad's prosteri	989	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,132	—	—	—	—	—	—	—	804	—
Kinne " "	467	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	369	—
Kallands " "	440	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	370	—
Asa " }	155	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	238	—
½ Vista (Tengene) "	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	103	—
½ Vista (Levene) "	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37	—
Laska " }	121	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	168	—
Barna " }	119	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	248	—
Skauings härad ²⁾	432	—	—	—	—	—	—	—	—	—	483	—	—	—	—	—	—	—	455	—
Vilcke härad's prosteri	406	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	261	—
Förkind's härad ³⁾	258	[226]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	130	—
Summa af inv. Skaraborgs län	5,698	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	1,299	3,485	255	—	—	5,042	4,931
Summa beräknad ⁴⁾ af de	—	5,800	4,000	5,200	6,300	6,300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

1) Tiondestunnan för 1549 står i detaljtabellen, genom ett misstag vid omräkning, gällande endast för Vartofta härad. Den aiser Vartofta och Mo härad, hvilket sistnämnda här är genom proportionering fransköldt.
2) För 1550 har jag ökat slittorna för Skauings härad med 40 tr beräknade för Sunderby gäll som saknas i längden.
3) Uppgifterna för 1549 och 53 äro genom proportionering skilda från Asatorps prosteri, som omfattade adven Redväg.
4) Slittorna äro proportionerade emot 1545 års kornm, sasom den fullständigaste.

Tab. 9. Sammandrag lantsöts af uppgifter om krono ($\frac{1}{3}$) tienden af följande års skörd i Stockholmstunnor.

	1545.	1546.	1549.	1550.	1551.	1553.	1554.	1555.			
	Spännal.	Spänl.	Spänl.	Spänl.	Spänl.	Spänl.	Spänl.	Hvete.	Råg.	Korn.	Häde.
	Sk. tunnor.	Sk. tr.	Sk. tr.	Sk. tr.	Sk. tr.	Sk. tr.	Sk. tr.	Tar.	Tar.	Tar.	Sk. tr.
Redvags härad	610	—	[434]	—	124	—	—	—	[170]	[230]	—
Kind- härad- prosteri	947	1,007	—	—	482	1,217	1,002	—	[270]	[300]	[680]
Markt- Bollebygd- " } "	{ 473 88 }	{ 636 — }	—	—	291	—	455	—	118	268	415
As och Avelen " } "	{ 755 530 }	—	—	—	542	860	—	—	202	316	523
Gäsneds " } "	{ 481 101 }	—	—	—	441	650	530	—	160½	230	392
Kullings och Bjerke " } "	{ 101 179 }	—	—	51	60	608	—	—	79	248	327
Väne och Flundre " } "	{ 101 179 }	—	—	—	—	—	141	—	[5]	[65]	[70]
Ala och Välle härad " } "	{ 179 — }	—	—	—	—	—	—	—	[4]	[135]	[139]
Summa af nny. Elfsborgs län (utom Dal)	4,170	—	—	—	—	—	—	—	[978]	1,892	75½
Summa beräknad af de o	—	4,800	3,000½	2,000	2,700	5,100	4,300	—	—	—	—
Östersysslets prosteri)	792	—	—	—	1,136	—	661	—	—	—	[156]
Vestersysslets ")	741	—	—	—	—	—	[594]	—	—	—	—
Summa af nny. Vermlands län	1,473	—	—	—	—	—	1,255	—	—	—	—
Summa beräknad af de o	—	—	—	—	2,300	—	—	—	—	—	1,470

1) Siffrorna för Vermland 1546 och 1554 afvika från den som meddelats i "Sverige 1571" pag. 110, derfore att här gjorts tillägg för delvis felande uppgifter; för öfrigt torde iakttagas förändringen till Stockholmstunnor, som ej är verkställd i det förra arbetet.

II.

KRONO (- $\frac{1}{3}$ och $\frac{2}{3}$) TIONDEN

FÖR ÅR

1558 (1557)

ENLIGT

FOGDERAKENSKAPER

OCH

SUMMARISKA TIONDE-REGISTRET

1559.

Den ekklesiastika indelningen hade under århundraden vunnit stadga och prosteriernas omfattning var därför på det hela föga växlande; för den tid, under hvilken redovisningen för tionden direkt afgafs af prostarne, kan man därför, äfven der sockenlängder saknas, med säkerhet antaga, att de distrikt, för hvilka tiondeuppgifterna gälla, äro oförändradt desamma under olika år, så att direkta jämförelser äro möjliga. Härutinnan inträdde en stor rubbning, när från och med 1557 redovisningen för tionden begynte öfvertagas af fogdarne. Fögderiindelningen lämpade sig mestadels efter häradena: härads-enheten sammanföll ofta nog icke med prosteriet, så mycket mindre som redan vid denna tid kyrksocken och tings- eller jordebokssocken mångstades hade olika omfattning och i flera landsändar kyrksocknar voro delade på två eller flera härad, derigenom ock stundom på två eller flera fögderier. I förstnämnda vallades häraf vid öfvergången stor förvirring: i Östergötland och några trakter af Upland vexlade under de första åren tiondedistriktens omfattning för hvarje år, och i Vestergötland torde förhållandet icke hafva varit bättre, ehuru, i brist på handlingar från 1557—61, derom är svårt att döma. Först på 1570-talet begynner den nya tiondedistriktindelningen att stadga sig, lämpad för det mesta efter häradsindelningen.

Häraf har följt, att jag icke i denna bearbetning kunnat omedelbart med hvarandra sammanställa uppgifterna för tiden före och tiden efter 1557. Jag har mest i särskild tabell anordnat uppgifterna för det se-

nare tidskiftet, för att samla dem till sådana större länsgrupper, som sedermera skulle kunna med motsvarande distriktssummor för de föregående åren jämföras.

Från de två sista åren af kon. Gustafs regering t. o. m. åren 1576—77, vid hvilka jag f. n. afbrutit min undersökning, har jag samlat detaljuppgifterna för hvarje härad uti mitt arbete "Sverige 1571", hvarifran jag här längre fram meddelar en sammandragstabell för länen. För de senare åren af konung Gustafs regering har arbetet varit jämförelsevis lätt, så till vida att tyvärr fogderiräkenskaperna för åren 1557—60 för större delen af Sverige numera saknas. Jag skulle icke hafva kunnat lemnat mer än ett par årsserier för Småland och några få spridda uppgifter för de öfriga landskapen, om ej lyckligtvis funnits i behåll ett summariskt register öfver tiondeuppbörden utdraget af hufvudsakligen 1559 års räkenskaper och omfattande i det allra närmaste hela det egentliga Sverige. Registret saknar titelblad, men de häradsvis meddelade detaljsiffrorna hopsammanas först landskapsvis, sedan i ett "*Summarum opåå all kyrketienden som opborin är öffuer hela Rijkett med thett som fritt och förländt är, utdragitt aff 1557, 58 och 59 års räkenskaper*". Att redovisningen afser bruttobeloppen framgår af det derpå följande sammandrag af afkortningar, förläningar och friheter, som fullständigt upptager, ända intill kyrkvärdarnes andel "för omak", samtliga afdragsposter och derefter utför summa "behållen tionde".

Registrets uppgifter äro, som sagdt, hemtade ur 1559 års räkenskaper utom för större delen af Västergötland (1558), Mo härad (1556), Kind och Ydre (1557), Vista och Tveta samt Ösbo (1558). För de fyra sistnämnda har jag kunnat ur originalräkenskaper för 1559 komplettera registret, för Västergötland saknas tyvärr alla fogderäkningar för detta år, och angifva sålunda

siffrorna för dessa härad 1557 års skörd, för det öfriga riket 1558 års skörd. För *Kind* och *Mark* härad saknas uppgift i registret och har jag därför måst proportionera mig till desamma från föregående år.

Jag har ordnat de i registret gifna häradsuppgifterna, så att summor deraf kunnat erhållas för områden närmast motsvarande de nuvarande länen, hvilka sålunda kunna jämföras och sammanställas med motsvarande summor uti föregående tabb. 9. Deremot far man vara mycket försiktig vid omedelbar jämförelse mellan de *häradsuppgifter* som i föregående tabb. 1—8 och 9 äro upptagna och de som i den följande tabellen förekomma, i tly att, såsom jag redan antydtt, häradsnamnen i begge serierna ej alltid beteckna lika stora distrikt eller samma sockengrupper. Som det begagnade registret ej uttryckligen angifver *hvilka* socknar i hvarje dess härad innefattas, har jag ej heller kunnat fullständigt därför redogöra, endast, der anledning dertill förekommit, sökt med ledning af samtida länsregister och fogderäkenskaper för senare år, antyda distriktets sannolika omfattning.

Sammandragsregistret utsätter icke tiondemantalet. Detta har dock kunnat kompletteras, för hela Småland och några härad i Södermanland och Västmanland ur ännu förvarade fogderäkenskaper, för Norrland och Upland ur ett s. k. "länsregister för 1559", som innehåller tiondeuppgifter hemtade dels ur 1559 dels ur 1560 års räkenskaper. Jag påminner dock ytterligare derom, att direkt jämförelse, i symnerhet i de uppländska länen, med de liknända häradena i prosteredovisningarna är något vanskelig, emedan man ej kan vara säker på att sockenfördelningen i bägge fallen är alldeles densamma.

Tiondebeloppen för Småland, inbegripna Kind och Ydre, äro i registret angifna i Svealändernas mått: pund, spann och fjerding. Af de för motsvarande år bevarade originalräkenskaper finner man, att denna förvandling

är gjord af fogdarne, som uppburit tionden i ortens mått: tunna och skäppa, men redovisat den reducerad till pund och spän. Tillika visar sig deraf, att reduktionen skett efter proportionen 1 tunna = 2 spän. Sådant reduktion fortgår t. o. m. flera år i de småländska fögderierna. Intygen för att Smålandstunnan var större än två spänn äro dock så många och autentiska, både i kungliga bref, varuhusräkenskaper, tidigare och senare fogderäkenskaper, att jag icke dragit i betänkande att rätta registret genom att, vid förvandling af dessa pund och spän till dubbla Stockholmsspän d. v. s. Stockholmstunnor, öka registrets spannetal med 25 %, såsom jag i föregående tabeller gjort vid direkt förvandling från Smålandstunnan.

Med hänsyn till den ofvan anmärkta vanskligheten af noggranna jämförelser mellan de smärre härads- eller skeppslags-områdena under de olika perioderna af tionderedovisningen, har jag ansett mig böra utföra reduktionen till Stockholmstunnor allenast för länsområdena, och har jag dervid afrundat beloppen.

Tab. 10.

Landskap, härad, län.		krono ($\frac{2}{3}$ och $\frac{1}{3}$) tionden af 1558 års skörd.											
		Födertid, 1558 eller [1560].	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre. Ärt.		Sä. spannmat.		Tunnor = 12 Sth.- spän.
			Spän.	Fjerd.	Pund.	Spän.	Fjerd.	Pund.	Spän.	Fjerd.	Spän.	Fjerd.	
Tionde.	Torne och Calis	sr						26	1				
	Lula och Pita	"						64	3	$\frac{1}{2}$			
	Skellefte, Löfvinger, Bygda	"						74	4	$3\frac{1}{2}$			
	Umo ¹⁾	"						34	7				
Summa nuy. Norrbottens och Vesterbottens län ²⁾		?						200					
Utgör i Stockh.-tunnor			—		—		800		—		—		800
Angermanland ³⁾		2,950	—	—	20	1	3	530	2	$\frac{1}{2}$		17	—
Medelpad		795	—	—	1	4	$\frac{1}{2}$	124	2			—	—
Säa nuy. Västernorrlands län ²⁾		3,745	—	—	21	5	$3\frac{1}{2}$	654	2	$2\frac{1}{2}$		17	—
Utgör i Stockh.-tunnor			—		87		2,617		—		17		2,721
Helsingland ³⁾ : Norra fögderiet		1,429	—	—	17	—	$3\frac{1}{2}$	429	6	$2\frac{1}{2}$		59	—
Södra fögderiet		1,885	—	$3\frac{1}{2}$	37	7	$\frac{1}{2}$	613	6	$\frac{1}{2}$		40	—
Gestrikland		[604]	—	—	88	—	$2\frac{1}{2}$	191	2	$2\frac{1}{2}$		—	—
Summa nuy. Gelleborgs län		3,918	—	$3\frac{1}{2}$	143	—	$2\frac{1}{2}$	1,234	7	$1\frac{1}{2}$		99	—
Utgör i Stockh.-tunnor			$\frac{1}{2}$		572		4,939 $\frac{1}{2}$		—		99		5,611
Östre Dalarne		?	—	—	—	3	3	267	1	$1\frac{1}{2}$		1	1
Vestre Dalarne		?	—	—	—	—	—	103	5	$3\frac{1}{2}$		—	—
Kopparbergslagen		?	—	—	11	5	—	68	7	1		1	6
Öfre Bergslagen		?	—	—	36	6	2	419	2	2	3	9	1
Nedre Bergslagen		?	—	—	33	—	$\frac{1}{2}$	85	2	$\frac{1}{2}$		—	—
Vester Bergslagen		?	—	—	3	6	—	48	6	3		—	—
Säa nuy. Kopparbergs län ²⁾		?	—	—	85	5	$1\frac{1}{2}$	993	1	$3\frac{1}{2}$	2	3	12
Utgör i Stockh.-tunnor			—		342 $\frac{1}{2}$		3,973		$1\frac{1}{2}$		12		4,329

) Registret uppgifver såsom tionde för Skellefte och Löfvinger det belopp, som enligt originalrakenskapen tillhör dessa socknar *jämte* Bygda. Tillika anger registret såsom tionde för Umo och Bygda den Umo socken tillhörande *prestetionde*, hvilken är dubbelt större än socknens "kyrko" d. v. s. kronotionde. Rättelse är här vidtagen.

) Korande smärre afvikelser från nuvarande länsgränserna iakttages hvad som anmärks i noterna till tab. 9, sid. 129.

) I "Sverige 1571" sid. 50 äro några siffror för Ångermanlands tionde 1558 (1559 års rakenskap) felaktiga, derigenom att öfvermålningen ej tagits i beräkning. Likaså bör tiondebeloppet af ärtor för Helsingland rättas efter denna tabell. Vid reduktionen hade den torbi-ettis att ärtor mättes efter tunnsläst = 12 tr.

Härad, Län.	Krono (- 3) tiende af 1558 års skörd.														
	Tidegäfv. 1558 eller [1520].	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Säa spannål.	
		Pund.	Spann.	Fjerd.	Pund.	Spann.	Fjerd.	Pund.	Spann.	Fjerd.	Pund.	Spann.	Fjerd.	Tunnor 2 Stk. spann.	
Åkerbo härad	?	4	—	—	108	1	3½	226	1	3	53	—	3		
Snäfvings "	?	2	1	3½	38	1	2	91	—	1½	5	7	1½		
Norbo "	?	3	7	1½	54	—	1	149	7	½	—	—	—		
Tuhundra "	334	1	5	3	39	4	½	109	3	½	—	1	2		
Siende "	?	6	2	—	54	3	1	130	2	3	—	3	—		
Tiurbo "	?	5	—	½	44	2	2½	153	2	2	—	—	—		
Torstuna "	?	3	1	1½	42	7	3	104	—	2½	—	—	—		
Simtuna "	?	3	5	1½	43	—	½	136	—	3	—	—	—		
Våla "	?	1	3	3½	44	1	2½	74	2	2	—	—	—		
Säa af nuv. Vesterås län¹⁾	—	31	3	3½	468	7	—	1,174	5	2	59	4	2½		
Utgör i Stockh.-tunnor		126			1,575½			4,698½			238			6,938	
Åsunda härad	[391]	6	3	3½	71	—	—	183	5	3	—	—	—		
Bro "	[152]	—	5	2	22	—	1½	41	2	2½	—	—	—		
Håbo "	[341]	1	3	1½	47	—	2	99	4	3½	—	—	—		
Trögd "	[665]	3	6	3½	74	6	2	173	1	—	—	—	—		
Hagunda "	[223]	4	7	1½	67	7	1½	128	6	½	—	3	3		
Lagunda "	[323]	6	—	2	64	5	3	140	7	3½	—	3	3		
Vaxala "	255	4	6	—	78	6	—	126	5	—	—	—	—		
Bäling "	291	5	6	—	85	1	—	135	1	2	—	—	—		
Ulleråker "	259	3	4	1	41	2	1½	80	4	2	—	—	—		
Rasbo "	273	3	—	1½	83	1	—	90	—	—	—	—	—		
Norunda "	[430]	6	1	1½	84	—	1½	119	7	3½	—	—	—		
Oland (1557) "	[380]	—	6	2½	45	5	2	111	6	½	—	—	—		
Tierp "	200	—	7	1	67	7	—	110	5	3	—	—	—		
Vendel "	190	1	6	1	44	3	3	62	1	3½	—	—	—		
Norra Roden ²⁾ "	[283]	—	—	—	39	2	½	51	2	1½	—	—	—		
Säa af nuv. Upsala län	4,556	50	1	1½	917	1	2½	1,655	7	½	—	7	2		
Utgör i Stockh.-tunnor		201			3,668¾			6,623½			3½			10,497	

¹⁾ Se not. 1 och 2 sid. 132.

²⁾ Norra Roden, som i registret antecknas för 7 socknar, omfattade troligen, såsom på 1560-talet, utom de fyra socknarna Elfkarleby, Vessland, Hollnäs och Löfsta, äfven Valö samt Film och Dannemora.

krono (= $\frac{1}{2}$) tiende af 1558 års skörd.

Harad. Län.	Talerfvt.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Sä spänmål. Tunnor = 2 Sth. spän.
		Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.	Fjerd.	
Frösakers ¹⁾ härad	481	—	—	60	1	—	—	52	1	—	—	—	—	—
Nordinghundra "	246	—	1	35	1	—	—	46	2 3	—	—	—	—	—
Lindhundra ²⁾ "	?	—	1	38	2	2 $\frac{1}{2}$	—	46	3 3	—	—	—	—	—
Frötuna och Bro skiplag	?	—	1 2	86	5	2 $\frac{1}{2}$	—	31	1 2	—	—	—	—	—
Sjuhundra härad	209	—	—	31	—	3 $\frac{1}{2}$	—	23	—	3	—	—	—	—
Erlinghundra "	261	3	3	3	45	7	3	92	1 2	—	—	—	—	—
Langhundra "	375	1	—	2	44	—	1 $\frac{1}{2}$	74	7	2 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—
Seminghundra "	191	2	3	1 $\frac{1}{2}$	45	7	—	83	4 2	—	—	—	—	—
Sollentuna "	226	3	5	—	44	6	2	74	6 2	—	4	—	—	—
Vallentuna "	186	1	—	3	34	3	2 $\frac{1}{2}$	69	3 1	—	—	—	—	—
Danderyds, Ryds och Akers skiplag	?	—	5	2	31	2	—	22	3 1	—	—	—	2	—
Varmdön	269	—	2	3	30	2	—	9	5	3 $\frac{1}{2}$	—	2	3 $\frac{1}{2}$	—
Färentuna härad	267	1	6	—	60	5	2	71	6	2 $\frac{1}{2}$	—	4	—	—
Svartlösa "	?	—	4	3 $\frac{3}{4}$	34	6	2	37	5	2 $\frac{1}{2}$	—	1	—	—
Sotholms "	?	—	—	—	24	5	1 $\frac{3}{4}$	51	6	2 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—
Öknebo	276	1	6	3 $\frac{1}{2}$	53	7	2 $\frac{1}{2}$	67	7	3 $\frac{1}{2}$	1	1	2 $\frac{1}{2}$	—
Sä af nuy. Stockholms län	18	—	1 $\frac{3}{4}$	701	7	3 $\frac{3}{4}$	—	855	4	3	2	6	—	—
Utgör i Stockh.-tunnor	72	—	—	2,808	—	—	—	3,422	—	—	11	—	—	6,313
Jönäkers härad	?	1	4	$\frac{1}{2}$	71	4	1	139	2	2	—	4	3	—
Rönö "	?	1	3	1 $\frac{1}{2}$	89	2	1	138	1	3	2	3	1	—
Holebo "	272	1	1	1	46	—	1 $\frac{1}{2}$	51	—	1	—	4	1 $\frac{1}{2}$	—
Daga "	248	1	6	3	56	1	2	86	—	1 $\frac{1}{2}$	—	2	3 $\frac{1}{2}$	—
Akers "	?	1	2	2	64	3	—	123	—	1 $\frac{1}{2}$	1	1	2	—
Selebo "	?	1	—	3 $\frac{1}{4}$	60	6	2 $\frac{1}{2}$	81	—	3 $\frac{1}{2}$	—	6	—	—
Oppunda "	?	14	1	3 $\frac{1}{2}$	185	7	2 $\frac{1}{2}$	259	4	$\frac{1}{2}$	2	7	3 $\frac{1}{4}$	—
Villöttingen "	?	3	2	3 $\frac{1}{2}$	50	3	1 $\frac{1}{2}$	86	2	2	—	1	3 $\frac{1}{2}$	—
Osterrekarne härad	421	5	6	3 $\frac{1}{4}$	85	—	3 $\frac{1}{2}$	149	—	3 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—
Vesterrekarne "	?	3	2	2 $\frac{1}{2}$	38	6	1	67	2	2	2	3	2	—
Sä af nuy. Nyköpings län ³⁾	35	1	$\frac{1}{4}$	748	1	$\frac{1}{2}$	—	1,181	—	$\frac{1}{2}$	11	3	2	—
Utgör i Stockh.-tunnor	140 $\frac{1}{2}$	—	—	2,994	—	—	—	4,724	—	—	45 $\frac{1}{2}$	—	—	7,904

Frösaker, antecknadt för 5 ser, innefattade troligen Häfver och Edbo, men ej Valö. Nordinghundra uppföres nemligen blott för 6 ser.

1) För Lindhundra anger registret 8 ser, hvilket kunde förklaras så, att i enlighet med jordboken $\frac{1}{2}$ Frötuna och $\frac{1}{2}$ Länna diträknats. Antagligen gjorde de dock, liksom för och sedan, sin tiende med skepslaget. För öfrigt äro häradsområdena i Roslagen, da originalrakenskaperna saknas, svåra att bestämma, emedan de mycket vexlade. Se noten 3 sid 133.

Härad, Län.	Krono (= $\frac{2}{3}$) tiende af 1558 års skörd.														Säa spannat. 1 Stockh. tunnor = 2 span.	
	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Ärtor.			
	Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.	Fjerd.	Pund.	Span.		Fjerd.
Hammarkinds härad	—	5	1	77	6	$\frac{1}{2}$	99	4	1	—	—	—	—	—	—	
Björkekinds "	—	5	$\frac{1}{2}$	54	3	$\frac{1}{2}$	114	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	
Östkind's "	—	—	1	47	1	3	100	7	$\frac{1}{2}$	—	1	3	—	—	—	
Lösings "	—	—	—	57	7	$3\frac{1}{2}$	67	4	—	4	—	—	—	—	—	
Memmings "	—	—	2	28	5	$3\frac{1}{2}$	115	5	$3\frac{1}{2}$	1	—	—	—	—	—	
Bråbo ¹⁾ "	—	3	2	83	6	3	108	6	3	—	—	3	—	—	—	
Skärkind's "	—	6	$2\frac{1}{2}$	25	—	$3\frac{1}{2}$	61	7	3	—	—	—	—	—	—	
Åkerbo "	—	5	$\frac{1}{2}$	43	3	$2\frac{1}{2}$	110	5	$1\frac{1}{2}$	5	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	
Bankekind's "	1	2	$2\frac{1}{2}$	56	6	2	111	3	1	—	6	$1\frac{1}{2}$	—	—	1	
Hanekind's "	—	5	$1\frac{1}{2}$	38	6	2	88	6	—	1	1	—	—	—	—	
Valkebo "	3	—	2	38	6	3	75	5	$3\frac{1}{2}$	1	$1\frac{1}{2}$	—	1	—	—	
Gulbergs ²⁾ "	—	7	$3\frac{1}{2}$	31	1	$2\frac{1}{2}$	93	—	1	—	1	2	—	—	—	
Bobergs ³⁾ "	1	6	$3\frac{1}{2}$	44	2	$2\frac{1}{2}$	131	2	1	—	1	$2\frac{1}{2}$	—	—	—	
Skogbofjerding ⁴⁾ "	—	—	—	6	2	1	14	7	$2\frac{1}{2}$	1	—	—	—	—	—	
Vifolka härad	—	—	—	38	4	$\frac{1}{2}$	91	—	$2\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	
Göstrings "	—	—	—	69	2	1	140	7	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	
Lysings "	—	4	1	35	7	$3\frac{1}{2}$	87	1	$3\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	
Dals "	3	—	$2\frac{3}{4}$	22	6	2	60	1	$3\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	
Aska "	3	3	$2\frac{1}{2}$	53	3	3	129	1	1	1	7	$\frac{1}{2}$	—	—	$1\frac{1}{4}$	
Kind's ⁵⁾ "	4	3	—	44	5	1	101	2	$1\frac{3}{4}$	—	1	1	—	—	—	
Ydre ⁶⁾ "	—	—	—	30	3	3	49	—	—	—	—	—	—	—	—	
Säa af nuv. Linköpings län	22	5	$\frac{3}{4}$	929	7	3	1,953	1	$3\frac{3}{4}$	5	2	$\frac{1}{2}$	—	1	$2\frac{3}{4}$	
Utgör i Stockh.-tunnor ⁶⁾	94 $\frac{1}{2}$			3,794 $\frac{1}{2}$			7,963			21			3			11,574

¹⁾ I Bråbo härad räknas 8 socknar; dit föres då möjligen äfven $\frac{1}{2}$ Godegårds sen.

²⁾ Gulbergs härad upptages för 6 socknar; dit räknas då troligen $\frac{1}{2}$ Tielmo och $\frac{1}{2}$ Kristberga, men icke Vesterlösa, som i senare räkenskaper alltid föres till Vifolka.

³⁾ Bobergs härad upptages för 11 socknar; dit räknas då troligen $\frac{1}{2}$ Flistad och $\frac{1}{2}$ Tielmo, men icke Godegård.

⁴⁾ Skogbofjerding upptages för 3 socknar; antagligen $\frac{1}{2}$ Godegårds, Motala och Nykyrke socknar. I 1561 års räkenskap räknas dit, utom dessa, äfven $\frac{1}{2}$ Kristberga och Vinnerstada.

⁵⁾ Registrets uppgift för Kind och Ydre är hemtat ur 1557 och 1556 års räkenskap. Som originalräkenskapen för 1559, d. v. s. för 1558 års skörd, är i behåll, har jag i stället intagit dess uppgifter i tabellen.

⁶⁾ Vid förvandlingen af pund och span till Stockh.-tunnor är här iakttaget, att beloppen ökats med en fjerdedel för Kind och Ydre, der tienden utgick i tunnor och skäppor, men hvilka i registret blifvit reducerade till pund efter den oriktiga regeln 1 tunna = 2 sp.

Harad. Lan.	krono (= $\frac{1}{2}$) tionde af 1558 års skörd.											
	Tidertje Pund.	By utgjort Pund.	Hvete. Spän. Fjord.	Råg. Pund. Spän. Fjord.	Korn. Pund. Spän. Fjord.	Hafre. Pund. Spän. Fjord.	Sea spännid. 1 Stockh- tunnor = 1,6 spän.					
Tjüsts harad	700	2	61	2	101	2	—	—	—	—	—	—
Sevedes "	338	12	35	7	61	5	2	—	—	—	—	—
Tuna län "	115	—	8	6	14	5	—	—	—	—	—	—
Asbolands "	295	18	27	5	39	2	—	—	—	—	—	—
Ambörs "	338	26	20	4	38	2	2	—	—	—	—	—
Straula "	302	49	2	2	36	3	—	—	—	—	—	—
Norra Möre "	371	44	26	2	34	4	2	—	—	—	—	—
Södra Möre "	692	205	34	5	33	3	—	—	—	—	—	—
Oland- Norra Mot	699	34	47	2	48	7	1	—	—	—	—	—
Oland- Södra Mot	579	28	29	4	60	6	1	—	—	—	—	—
Sä af nuv. Kalmar län	4,429	423	2	294	1	468	5	2 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—
Utgör i Stockh.-tunnor			1 $\frac{1}{2}$	1,470	2,342 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	3,813
1 pvidinge ¹⁾ härad	678	8	76	1	88	3	1 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—
Konga ¹⁾ "	670	27	60	6	60	—	—	—	—	—	—	—
Kinnevalds "	440	35	45	5	62	4	—	—	—	—	—	—
Norrvidinge "	393	—	38	7	63	2	4	—	2 $\frac{1}{2}$	—	—	—
Albo "	767	10	84	5	132	4	3 $\frac{1}{2}$	3	1	2	—	—
Sunnerbo "	990	52	87	2	61	7	2 $\frac{1}{2}$	3	1	1 $\frac{1}{2}$	—	—
Sä af nuv. Kronobergs län	3,848	132	391	1	468	5	3 $\frac{3}{4}$	7	5	1 $\frac{3}{4}$	—	—
Utgör i Stockh.-tunnor			1,972	2,344	38	—	—	—	—	—	—	4,354
Vestbo härad	827	103	25	5	73	3	8	1	—	—	—	—
Ostbo ²⁾ "	480	—	65	2	66	6	—	2	—	—	—	—
Vestra "	483	20	42	6	75	—	—	—	—	—	—	—
Kilbo fjerding ³⁾	113	1	14	3	26	6	2	2	—	—	—	—
Ostra härad	811	16	77	6	142	6	—	—	—	—	—	—
Södra Vedbo "	499	1	50	2	102	5	—	5	2	—	—	—
Norra Vedbo "	599	61	45	2	121	1	—	—	—	—	—	—
Vista ⁴⁾ "	351	17	3	26	90	7	—	3	—	—	—	—
Tveta ⁴⁾ "	438	17	29	1	53	6	—	—	—	—	—	—
Mo (1555) "	126	—	6	2	8	2	—	—	—	—	—	—
Sä af nuv. Jönköpings län	4,727	236	3,382	6	761	6	12	6	—	—	—	—
Utgör i Stockh.-tunnor			1,913	3,808	63 $\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	5,785

¹⁾ De i registret upptagna tiondebelopp för Uppvidinge och Konga härad äro, såsom af originalrakenskaperna och af den i registret upptagna afkortning framgår, *hela* tionden, hvarför jag har upptagit blott $\frac{1}{2}$ af detta belopp.

Deremot äro de i registret upptagna siffrorna för Kinnevald, Norrvidinge och Albo nettobelopp för krono (= $\frac{1}{2}$) tionden, såsom ock synes af 1559 års räkenskaper.

²⁾ Registrats uppgift om Ostbo torde afse 1557 års skörd. Jag har efter den återfunna originalrakenskapen infört 1558 års tionde.

³⁾ Kilbo fjerding utgöres af Solberga, Beckeby, Fröaryd, Ramqvilla af Vestra härad, hvilka vanligen gifvo tionde tillsammans med Norrvidinge härad. Registret har räknat 6 socknar till Kilbo fjerding och sålunda fått en oriktig summa för tiondebeloppen såväl för Kilbo som för Norrvidinge, hvilket här rättas efter originalrakenskapen.

⁴⁾ Registrats uppgift för Vista och Tveta är hemtat ur 1558 års räkenskaper. Som 1559 års räkenskaper annu är i behåll, har jag kunnat här införa dess siffror för 1558 års skörd, reducerad till pund efter samma regel som i öfrigt användts.

Kronotfönde af 1558 (1557) ars skörd.

Härad, Län.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Säa spannmål. 1 Stockh.- tunnor 0,8 tynna.
	Tynnor.	Skäpp.	Fjerd.	Tir.	Skäpp.	Fjerd.	Tir.	Skäpp.	Fjerd.	Tir.	Skäpp.	Fjerd.	
Vartofta (1558) härad.....	—	—	—	393	4	2	717	5	—	159	5	—	
Gudhems (1557) ".....	—	—	—	113	2	1	374	5	—	57	2	2	
Kåkind's (1557) ".....	—	—	—	36	—	2	145	4	2	28	2	2	
Valla (1558) ".....	—	—	—	50	3	—	115	5	—	7	2	—	
Vadsbo (1558) ".....	—	—	2 $\frac{1}{2}$	252	1	1	535	2	1	60	4	3	
Kinna (1557) ".....	1	1	1	62	3	—	286	2	—	15	2	—	
Källands ".....	2	4	—	42	5	—	251	5	—	35	2	—	
Asa ".....	—	1	2	17	2	—	110	4	1	18	1	—	
Vista ".....	—	1	—	28	4	1	114	5	2	8	3	—	
Laska ".....	—	—	—	27	1	—	120	3	—	—	—	—	
Barna ".....	—	—	—	26	3	—	91	3	2	1	5	—	
Skånings ".....	—	2	2	61	1	1	250	1	1	21	—	—	
Vilska (1558) ".....	—	—	—	75	1	1	219	5	3	7	—	3	
Frökinds (1557) ".....	—	—	—	37	4	2	148	—	2	2	3	2	
Säa af nuv. Skaraborgs län	4	4	3 $\frac{1}{2}$	1,225	—	1 $\frac{1}{2}$	3,483	1	2 $\frac{1}{2}$	423	4	—	
Utgör i Stockh.-tunnor	6			1,531			4,354			529			6,420
Grums härad (1558).....	—	—	—	—	—	—	80	1	—	—	—	—	
Kils ".....	—	—	—	—	—	—	136	3	—	—	—	—	
Väse ".....	—	—	—	—	—	—	218	1	—	—	—	—	
Visnum ".....	—	—	—	—	—	—	127	1	2	—	—	—	
Näs ".....	—	—	—	3	4	—	228	—	—	—	—	—	
Elfdalen ".....	—	—	—	—	—	—	147	—	2	—	—	—	
Frisdalen ".....	—	—	—	—	—	—	112	3	—	—	—	—	
Jusses härad ".....	—	—	—	—	5	3	193	1	2	—	—	—	
Nordmarken ".....	—	—	—	17	5	—	92	3	2	22	3	—	
Gilbergs härad ".....	—	—	—	14	2	—	200	3	1	18	5	2	
Säa af nuv. Vermlands län	—	—	—	36	4	3	1,536	—	1	41	2	2	
Utgör i Stockh.-tunnor	—			46			1,920			51			2,017

Krono ($\frac{1}{4}$) liande af 1557 och 1558 års skörd.											
Harad. Län.	Råg.			Korn.			Hafre.			Säa spännål.	
	Tfr.	Skäpp.	Fjerd.	Tfr.	Skäpp.	Fjerd.	Tfr.	Skäpp.	Fjerd.	I Stockh- tunnor = 0,8 tynna.	
Redvags (1558) härad	242	2	$\frac{1}{2}$	319	1	$\frac{1}{2}$	—	3	—		
Kinds " " " "	[200]	—	—	[500]	—	—	[50]	—	—		
Marks " " " "	[50]	—	—	[250]	—	—	[50]	—	—		
Bollebygds (1557) " " " "	15	5	2	36	1	1	—	—	—		
As " " " "	103	1	$2\frac{1}{2}$	229	1	2	8	3	3		
Vedens " " " "	63	1	$\frac{1}{2}$	114	2	1	1	—	—		
Gasene " " " "	128	—	—	243	2	2	7	1	—		
Kullings " " " "	68	—	$3\frac{1}{2}$	263	5	—	—	—	—		
Bjerka " " " "	8	4	1	54	4	2	—	—	—		
Vane " " " "	3	2	—	49	1	2	—	—	—		
Flundre " " " "	—	—	—	26	3	2	—	—	—		
Ala " " " "	1	—	—	89	5	2	—	—	—		
Vätile " " " "	1	2	—	75	5	2	—	—	—		
Säa af nym. Elfsborgs län (utom Dal)	885	1	$1\frac{1}{2}$	2,252	4	$\frac{1}{2}$	117	1	3		
Utgörande i Stockh.-tunnor	1,106			2,816			146			4,068	
Sundal (1558) " " " "	11	—	2	77	3	—	6	1	—		
Nordal " " " "	6	5	—	54	2	—	2	—	—		
Valbo " " " "	11	3	—	70	4	—	6	2	—		
Vedbo " " " "	16	2	2	41	1	—	4	—	—		
Tosbo " " " "	7	3	—	32	—	—	—	—	—		
Säa af Dal el. Elfsborgs läns norra del	53	2	—	275	4	—	18	3	—		
Utgörande i Stockh.-tunnor	66			344			24			434	

Några uppgifter om utsäde och skörd 1558 och 1559.

I några af 1559 och 1560 års räkenskaper för tionden förekomma, utom sjelfva tiondeuppgifterna, äfven noggranna uppgifter om hvarje tiondegifvares utsäde. Den stora vexlingen i förhållandet mellan dessa belopp för olika tiondegifvare visar, att uppgifterna icke berott på beräkning utan på detaljundersökning. Dessa undersökningar hafva ett särskildt intresse derutinnan, att de visa, huru man tog tiondeuppbörden med en omsorg, som ökar uppgifternas statistiska värde. Längderna hafva i dessa fall följande utseende:

Biörnlunda socken:

Peder i Berga	sädde rog $5\frac{1}{2}$ sp.,	sädde korn $8\frac{1}{2}$ sp.,
	gjorde tiend 1 sp.,	gjorde tiend 1 sp. $\frac{1}{2}$ tj.,
Philpus i Harabro	sädde råg 6 sp.,	sädde korn $5\frac{1}{2}$ sp.,
	gjorde tiend 2 sp.,	gjorde tiend 3 sp.,
Anders i Klefva	sädde hvete $1\frac{1}{2}$ sp.,	sädde råg 4 sp., sädde korn 4 sp.,
	gjorde tiend 1 sp.,	gjorde tiend 1 sp., gjorde tiend 1 sp.
	o. s. v., o. s. v.	

Med ledning af dessa undersökningar, som äro fullständiga för vissa tiondedistrikt, har jag uppgjort följande beräkning af korntalet för 1558 och 1559 års skörd i de härader, för hvilka uppgifterna äro i behåll. Tionden är här $\frac{2}{3}$ -tionde, d. v. s. $\frac{1}{3}$ af skörden. Matten äro reducerade till Stockh.-tunnor.

De behållna räkenskaperna äro tyvärr allt för fataliga, för att af dem allena kan dragas någon slutsats med afseende å korntalet för hela riket. Det förefaller eget, att korntalet i synnerhet för de Södermanländska häraderna ej

är högre än 4:e eller 5:e kornet, ehuru tionden af hela Nyköpings län för 1558 är jämförelsevis rätt stor och synes hänvisa på en god skörd. Dock bör anmärkas, att om man jämför tiondebeloppen 1558 för Öknebo, Hölebo och Daga samt Österrekarne, äro de ej mycket större än motsvarande belopp för det, tämligen klena året 1555. Det är genom utmärkt skörd i Oppunda, Åker och Selebo som länets tiondesiffra för 1558 går upp till nära 8,000 tunnor, men för dessa härad finnes ej tillfälle att beräkna arets korntal. I Tuhundra, der korntalet är knapt 4, var också 1558 års tiondebelopp närmast likt de svaga åren 1544 och 1551 och knapt 75 % af de goda åren 1542 och 1551.

Tab. 11. Utsäde och skörd i några härad af 1558 och 1559 års skörd.

	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Summa spannmål.		
	Skörd.		Korntal.	Skörd.		Korntal.	Skörd.		Korntal.	Skörd.		Korntal.	Skörd.		Korntal.
	Tr.	Utsäde.		Tr.	Utsäde.		Tr.	Utsäde.		Tr.	Utsäde.				
1558 års skörd.															
Hölebo härad	67½	21	3,2	2,760	865½	3,2	3,060	701½	4,3	30	11½	2,7	5,917½	1,599½	3,7
Baga "	97½	24½	4	3,372	797	4,2	4,860	844½	5,5	23	11	2	8,352½	1,677	5
Österrekarne "	352	94	3,7	5,100	1,148	4,5	8,940	1,672	5,4	—	—	—	14,392	2,914	5
Öknebo "	112½	31	3,6	3,236	960½	3,3	4,080	825	4,7	71	30½	2,3	7,499½	1,847	4
Torstuna, Simtuna, Väla, Tjurbo "	820	255	3,2	10,470	2,376	4,4	27,720	5,430	5,4	—	—	—	39,010	8,061	4,8
Tuhundra "	105	20½	5,2	2,370	627	3,7	6,562	1,686	3,9	—	—	—	9,037	2,333	3,9
Gestrikland: 4 socknar	—	—	—	2,178	223	9,7	4,050	458	8,8	—	—	—	6,228	681	9,1
1559 års skörd															
Lösings härad, 2 socknar	—	—	—	1,905	187	10,5	1,890	330	5,7	—	—	—	3,795	517	7,3
Östkind- härad, 2 socknar	—	—	—	2,205	286	8	2,790	463	6	—	—	—	4,995	749	6,6
Björckinds härad, 2 socknar	—	—	—	1,135	125	9	1,635	197	8	—	—	—	2,770	322	8,6

Uppgifter om spannmålspris.

Da härmed meddelas det å sid. 126 ommämnda sammandrag af prisuppgifter för spannmål, hämtade ur gardsräkenskaperna, torde böra anmärkas, att för vissa år förefinnas några tiotal noteringar från olika gårdar, för andra endast från två eller tre. Der samma prisnotering förekommer vid olika gårdar, har jag utmärkt siffran med fet stil. Tiden har icke medgifvit att nu fullständiga en för flera år sedan påbegynt samling af dessa räkningsutdrag, hvarför prisuppgifterna för några af åren, i synnerhet från götaländerna icke äro särdeles talrika, men de förefintliga uppgifterna kunna dock anses för i fråga varande ändamål tillräckliga. Spannmålsprisen vexlade icke obetydligt äfven under samma år efter olika trakter och framförallt efter olika spannmåls*gratitet*. Så finner man, att tiondespannmål nästan alltid betingar lägre pris än "afvels"- (d. v. s. gårdens egen) spannmål, ja äfven lägre än räutespannmålen. En noggrammare jämförelse torde kunna taga hänsyn till de olika matten vid olika gårdar, men betydelsen af dessa skilljaktigheter är icke särdeles stor för en tid, då kommunikationerna voro särdeles ofullkomliga. Här har jag blott ansett mig behöfva göra skillnad mellan prisuppgifterna för svea- och götaländerna, hvarvid bör iakttagas, såsom här ofta påpekats, att de senares tynna icke var jämt dubbelt större än de förras span, utan inrymde minst 2½ span, stundom mera.

Götaländernas pris äro ofta utsatta i mark danska, hvilka här alltid reducerats till 6 öre ort.

Prisen på spannmål äro, sasom genast faller i ögonen, under 1550-talet normalt högre än i början af 1540-talet. Till stor del beror detta derpå, att skördarne åren 1539—42 voro i allmänhet ganska goda eller utmärkta, men i någon mån bör ock tagas i betraktande den myntförsämring, som begynte 1540, och hvars verkningar väl icke läto sig fullständigt märka förr än i midten eller slutet af samma årtionde. Före 1540 höll en mark ortuger så mycket fint silfver som efter 1855 års myntfot motsvarade 1 rdr 29 öre rmt; efter 1540 myntades en mark af så mycket fint silfver, som motsvarade 95 öre rmt: minskningen var således mer än 26 %¹⁾, en förändring som naturligtvis maste förr eller senare inverka på prisens niveau.

För större delen af i fråga varande period får derför till erhållande af pris i vårt mynt iakttagas, att *ett öre* motsvarar 12 öre riksmünt eller kroumynt.

I tabellen bibehålles räakenskapens årtal sasom årtal för prisuppgiften, men det bör iakttagas, att uppgiften i de flesta fall torde afse försäljning af det *näst föregående* årets skörd. Så t. ex. redogör 1547 års räakenskap, hvilken aflemnades vid Michaëlis 1547, för den försäljning som egt rum från hösten 1546 till hösten 1547, troligen mest på våren 1547, och prisen torde således i de flesta fall få anses bero på 1546 års skörd. Som räakenskaperna aldrig utsätta datum för försäljningen, kan man icke komma förhållandena närmare.

¹⁾ Se härom min afhandling om "Münt, Mått, Vigt och Varupris under de första femtio åren af Vasahusets regering".

Pris för försäld spanna! enligt gards-räkenskaperna.

Räkenskapens artal.	Hvete.		Rag.		Korn.		Malt.		Hafre.	
	För span.		För span.		För span.		För span.		För span.	
	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.	Öre.
1540.....	—	—	4, 6	12, 18	3, 5	12, 18	4, 4½	15, 18	—	6
1541.....	6	—	3, 4, 5	9, 10, 15, 18	3	7, 8, 6	5, 6, 4	—	—	5
1542.....	6, 16	18	4, 6, 8	10, 12, 15, 18	3, 4, 5, 6	8, 10, 12, 4, 6, 10, 11	15, 18	—	—	6
1543.....	12	—	7, 8, 10, (5)	12, 30 (36)	3, 4, 5, 6	9, 12, 24	8, 9, 10	—	—	—
1544.....	12	—	8, 10, 12	18	6, 8, 9, 10	12	10	24	—	6
1545.....	—	—	8, 9, 10, 12	18, 24	10	—	8, 10, 12	—	—	—
1546.....	—	—	8, 9, 10	36	8, 9	—	8, 10, 12	24	—	—
1547.....	—	—	4, 5, 6, 7	24	4, 5	10	3, 8	15, 18	6	6
1548.....	—	—	9	18	—	12	5, 8	—	—	—
1549.....	—	18	8, 10, 12	18, 20	7, 8, 11	12, 16	6, 8	15, 18	—	—
1550.....	—	—	10, 11, 12	24	6, 7, 8, 9	18	8, 9, 10	18	—	9
1551.....	12	—	11, 12, 14	24, 30, 32	11, 12	24	9, 11	20, 24	—	—
1552.....	12	—	11	30	11	—	8, 9, 11	—	—	—
1553.....	16	—	8, 10	24, 30	10	18, 30	9, 10	24	—	—
1554.....	—	—	10	24, 30	10, 12	18	10	24	—	—
1555.....	12	—	10, 9, 12	24	(6), 10, 12	—	10, 12	—	—	—
1556.....	—	—	10, 12	24, 30	12	—	—	—	—	—
1557.....	—	64	10, 12, 13	24, 48	12	48	12	48	6	—
1558.....	12	—	10, 12	24	12	24	—	—	—	—
1559.....	—	—	12, 16	32	12	—	—	32	—	—
1560.....	—	64	10, 12	—	10	—	10	—	—	—

Omdömen öfver årsväxten 1539 58.

Såsom ofvan (sid. 125) antyddes, meddelas här en sammanställning af de omdömen om årsväxten, som kunna hämtas ur konung Gustafs registratur, till jämförelse med tiondeuppgifterna för motsvarande år.

Åren 1539—42. Registraturet förvarar fa eller inga vitnesbörd om skördarne under dessa år; af de fåtaliga tiondeuppgifterna synes framgå, att årsväxten varit god, delvis t. o. m. riklig, sasom i Upsala län 1539.

År 1543. De behållna tiondeuppgifterna för Upsala och Vesterås stift antyda en svag årsväxt, hvarom ock intyg gifves i konungens bref på vären 1544. Så säges det i br. d. 18 April 1544, att "bönderna vid *Stockholm* klaga, att de icke hafva så mycken spanmål i sin värjo, att de kunna så åkern med och att de fa väga den upp med penningar, gifvandes 12 öre eller 2 mk. för spannen". Tionden för Sollentuna, Vallentuna och Danderyd anger mindre än half skörd. Likaså skrifver konungen d. 1 Mars till Botvid Larsson på Stockholms slott och beklagar, att man ej redan i höstas ("när vi ofta nog talade derom") bestyrt om införsel af säd från östersjöhamnarne, innan ryktet spridt sig till "städerna" om den dyra tiden härstädes. I början af Maj talas i flera bref om spanmalsbrist vid Salberget. För Götaländerna saknas uppgifter för året, men konungens uttalanden visa, att förhållandet varit detsamma atminstone i Östergötland och Småland. Bönderna i Östergötland hade begärt att till åkerns sädd och till lifsbergning få köpa säd af varuhusen i Vadstena och Söderköping, hjudande 12 å 10 öre spannen (br. 8, 12 och 15 April 1544) och i svaren talas om "denna dyra och svara tid". Från Vestra härad hade allmogen uppsänt ombud med begäran att få lösa förra arets tionde, emedan de eljest ej hade makt att så sin åker (br. d. 16 April 1544). Likaså skref konungen redan d. 30 Febr. till Petrus Caroli i Linköping, att allmogen i Östergötland och Småland borde få undsättning af tionden, till utsäde.

År 1544. Utsigterna för arets skörd voro på sommaren atminstone i Svealänderna vanskliga. Det d. 10 Juli 1544 utgifna brefvet

om böndagars hållande visar, att man fruktade missväxt af den svära vätan, farhågor som upprepas i konungens bref till Småland d. 28 Juli. Tiondeuppgifterna från Vestmanland utvisa ock en svag skörd. Deremot äro tiondebeloppen i Linköpings stift för samma år ganska höga, och om skörden derstädes faller konungen i bref af d. 9 Dec. 1544 det omdömet, att "de fingo in i Östergötland i denna förlidne sommar en god årsväxt". Äfven Vestergötland synes hafva delat denna lycka, ty konungen säger i bref af d. 27 Nov. s. å. till Herr Gustaf Olsson, att allmogen i "Elfsborgs län" väl kan utgifva malt för fodringen, "synnerligen emedan de hafva fatt god bärning af åkern".

År 1545. De spridda tiondeuppgifterna för Vesterås, Upsala och Stockholms län antyda en svag skörd; de fullständiga uppgifterna för Vestergötland utvisa väl någorlunda medelmåttiga belopp, vida större än det dåliga året 1550 och större än 1555, men dock lägre än 1553 och 1546. Det stora mandatet om akerbrukning i Dec. 1545 talar bl. a. om "sådane harde och torre år som nu varit hafver".

År 1546. De spridda tiondeuppgifterna från Upsala och Stockholms län utvisa ej någon utmärkt skörd. Konungen talar dock i bref till Karl Ingesson i Vestmanland d. 7 Mars 1547 i allmänna ordalag derom att "Gudi dess lof nu god årsvext varit hafver, så att man allestädes kan bekomma spanmal till köps". Ungefär samma omdöme förekommer i bref till Jöns Korp d. 27 Febr. 1547 rörande böndernas i Boberg härad anhållan att få lösa landgilleskornet: "efter nu Gud thess lof ett godt fruktsamt år varit hafver och den menige man väl kan åstadkomma spanmal". De få tiondeuppgifter som finnas kvar från Östergötland och Småland utvisa ock i synnerhet för det förra utomordentligt höga belopp. Vid Kungsörs gård i Vestmanland gaf kornet 12:e, rågen och hafren 10:e, hvete 9:e kornet; vid Ekolsunds gård kornet 7:e, rågen 5:e kornet; vid Svartsjö gård korn 8:e, rag och hvete 8:e å 7:e kornet. — Af Tab. 12 synes ock att i 1547 års räkenskaper spanmålsprisen plötsligt falla ned till hälften mot föregående år.

År 1547. De tiondeuppgifter som finnas i behåll antyda för Upsala, Stockholms, Linköpings och Kalmar län god skörd och konungen säger i brefvet till Tiohärads lag d. 5 Febr. 1548: "när sadanne gode och fruktsamma år vore, som Gud thess lof i thenne förledne sommar varit hafver", samt i förmaningen att rätt utgöra tionde af d. 8 April s. å.: "efter nu i fjordh var god årsväxt och

hvar man fick säd nog", äfvensom: "när Gud gifver sadane frukt-samme år, som nu Gud dess lof i desse näst förledne tu eller try ar varit hafver." Vid Ekolsunds gård i Upland gaf kornet 9:e, rågen 5:e kornet; vid Svartsjö gård rag 9:e, hvete 12:e kornet; vid Örby gard korn 8:e, rag 5:e kornet.

År 1548. Tiondeuppgifterna, särdeles sparsamma, utvisa ingen märkelig brist eller större öfverflöd. Af flere bref i början af 1549 som påbjuda spanmalssändning ur förråden till Finland, ett af d. 3 Juni som talar om den myckna spanmål som liggandes är vid alla kyrkor i Östergötland samt af d. 21 Juni, der det säges att spanmålen i samma landsända nu ej mycket gäller, framgår att atminstone skörden ej varit dålig. Enligt bref af d. 6 Juli hafva dock bönderna i Småland fått lösa tiondespanmål "efter de beklagat sig". Skörden kring Stockholm torde dock hafva varit svag: kornet gaf vid de kungliga ladugardarne derstädes 2:a à 3:e, rågen 3:e à 5:e, men hvete 11:e kornet; vid Upsala gård deremot kornet 11:e, ragen 10:e à 6:e kornet; vid Örby rag 6:e, korn 5:e kornet.

År 1549. De bristfälliga uppgifterna för Nyköpings och Kopparbergs län antyda just ej svag årsväxt, men så mycket mera de för Upsala, Stockholms och i synnerhet för Östergötland, Småland och Elfsborgs län. Också säger konungen i bref af d. 30 April och 1 Maj 1550 till Jochim Bulgrin i Linköping att "der uti Småland skall vara stor mangel och bräck på spanmål" och att många finnas ibland den menige man i Östergötland, som hvarken förmå att utgöra deras afrad i spanmål eller lösa den för penningar", så "efter sådan bräck der så allmännelig är" har konungen medgifvit utgörande af dagsverken för spanmål. Äfven d. 14 Juli talar han derom att i Östergötland, Nerike och flerstädes en märkelig dyr tid och stor nöd på spannemål uti framlidne var och desslikes uti sommar varit hafver. Vid Kronobergs gård gaf kornet 2:a och 3:e, rågen 3:e kornet; följande året ännu något sämre.

År 1550. Samtliga tiondeuppgifterna, utom de fataliga för Östergötland, utvisa att beloppen detta ar varit ovanligt ringa. Härmed stämmer ock fullständigt den uppskattning af årsväxten, som konungens bref innehålla. Den 14 Juli var han på Örbyhus och syntas da ännu hysa godt hopp: "här som vi rese är passelig säd på jorden, rogen står skön mest öfverallt, kornet är uti byeskifte (sic) sommestäds skön, sommestäds mykit klen, dock äre här sköne regnskurar förhanden, så at vi förhoppas, att kornet derutöfver mungenstäds till upprättelse komma skall". Redan d. 23 Juli hade dock hoppet

minskats och konungen varnar i bref till Germund Svenson i Calmar för att förblotta riket på spannmål. "helst vi se för ögonen, huru skräpelig denna arsvext är". Den 7 Nov. s. a. yttrar konungen: "Vete i Botved, att både uti Vester-götland och Smaland ndi dette ar ganska liten arsvext blifven är, sa att de landsändar stor nöd och hunger lida matte, hvar de icke af andra land undsättning bekomma, sa och efter Finland och Norlanden sa väl som Vester-götland och Smaland om spannmål nödstälde äro, kunne vi icke hafva rad att dem alla undsätta." Botved skulle därför ombesörja spannmålsinförsel från Danzig till hvad pris som helst (se br. d. 13 och 22 Nov. s. a.). Från följande vår föreligga sådana intyg om 1550 ars missväxt som bref af d. 9. Juni 1551 till fogdar och prester i Södermanland hvari det heter: "vi hafva förnummit att en part af den menige man der i Södermanland lida stor bräck på spannmål och fördenskull nödgas att lita till annan föda som tilläfventyrs föga duger", och till Nils Birgersson skrives d. 25 Maj 1551, till svar på Smälänningarnes begäran om undsättning med spannmål: "och är dig icke ovetterligt, att allestädes här i riket är nu opå denne tid en svar och dyr tid på spannmål, att en part af allmogén icke liten nöd och trang för brödfödan lida matte, kan ock ske, att en part nödgas till barkekakan." Den 2 April heter det i bref till Hr Göstaf, "efter uti den landsändan, synnerligen Kind och Mark, stort bräck är uppå spannmål"; den 22 Mars talades i bref till ståt-hallarne i Stockholm om den dyra tid som nu är i landet och d. 1 Jan. hade särskild undsättning begärts från Noraskoga. Af flera bref till Östergötland i början af Februari synes deremot framgå att denna landsända åtminstone delvis haft jämförelsevis god årsväxt, hvilket öfverensstämmer med tionderesultaten. Med skäl torde emellertid detta ar kunna betecknas som ett missväxtar för största delen af riket.

Ar 1551. Tiondeuppgifterna häntyda icke på dalig årsväxt utom för Smaland och Vester-götland. Härmed öfverensstämmer yttranden af konung Gustaf i bref af d. 8 Mars 1552 till Germund Svenson på Kalmar: "du låter första att der på Öland och uti N. och Södra Möre och nagre flerestädes der uti Smaland är blifven ganska ringa säd, ther öfver den menige man stor nöd och hunger lida matte" samt d. 29 Mars till Sunnerbo: "sa förnimme vi af edert bref, att hos eder är stor nöd och bräck om säd"; likaså hafva bönderna i Vestra härad af samma orsak begärt att få lösa tionden (br. 17 Mars 1552). — — Deremot framgår af brefvet d. 20 April s. a. till Vester-viks borgare att årsväxten derstädes hade blifvit uti

förlidne år (1551) något bättre än de väntat, hvilket ock vinner bekräftelse af tionderäkenskapen, som ensamt för Tjuströ prosteri visar ett någorlunda godt resultat af 1551 års skörd.

År 1552. Med undantag för ett bref af d. 23 Febr. 1553, som visar att bönderna i Kinds härad velat lösa sin tionde, förvarar registraturet intet vitnesbörd om bekymmer för arsväxten detta år, hvilken ock enligt tiondeuppgifterna synes hafva varit delvis god, delvis medelmåttig.

År 1553. Konungen skrifver d. 19 Maj 1554 till menige man uti *Kronobergs* län och påminner dem "hvad oarings-år uti den landsändan uti många år varit hafve", hvarför nu, på det att de måtte undgå det omak de haft med att hämta spanmal i Östergötland, Vestergötland och Danmark, konungen anser nyttigt att den tiende som inkommer uti kyrkoladorna måtte förvaras i förråd, till ett annat år, "efter Gud hafver gifvit Eder god årsväxt, så att I tilläfventyrs väl kunna behjelpa eder uti detta år utan att lösa tionden". Tiondeuppgift saknas för *Kronobergs* län detta år, men då en "god årsväxt" för länet synes hafva gifvit omkring 6,000 tr tionde, insätter jag på konungens ord denna siffra i sammandragstabellen; god eller medelmåttig skörd synes äfven hafva förekommit i Jönköpings län, Vestmanland, Upland och Vestergötland, men klen skörd i Östergötland.

År 1554. Redan d. 12 Juni 1554 skrifver konungen till fogden på Stäkeborg: "vele vi dig icke förhålla, att här i Upland står ganska skröpeligt till och är befruktandes, att den svara torkan här är förhanden gör här stor skada både opa korn, rag och livete" och längre fram upprepas "efter man förnimmer att här i Upland, sammaledes ock i Finland och på några orter i Smaland ganska skröpelig årsväxt uppå färde är". Af tiondeuppgifterna framgår ock, att arsväxten verkligen varit synnerligen klen i Mälareprovinserna; i Småland och Östergötland synes den hafva varit försvarlig, likaså i Vestergötland. Vid Östergötlands gardar, Starby, Norby och Rönö, gaf kornet 5:e å 6:e, rågen 4:e å 5:e kornet.

År 1555. Registraturet förvarar intet bref som vitnar om klagomål öfver arsväxten, undantagande en skrifvelse af d. 19 Jan. 1556, hvari konungen omtalar att spanmålen plägar bortfrysas i Norrbotten och Finland. De nästan alldeles fullständiga tiondeuppgifterna synas också utvisa, jämförda med de mer eller mindre fullständiga uppgifterna för öfriga år, särskildt för de båda åren 1546 och 1550, det bästa och det sämsta, att arsväxten 1555 varit god eller medelgod.

För åren **1556, 1557** finnas inga eller få tiondeuppgifter och i registraturet förekomma ingen antydan om årsväxten.

För året **1558**, hvars tionderedovisning nästan fullständigt är i behåll, bevarar registraturet ingen annan upplysning, än att konungen i ett bref till hertig Erik af den 1 Juni 1559 säger: "efter vi förnimme att bade i Smaland och i Vestergötland är en dyr tid på spanmal." Tyvärr äro tiondeuppgifterna för Vestergötland i det stora tionderregistret till en del hemtade från 1557 års skörd. — Behållna gardsräkenskaper utvisa för 1558 likasom för 1555 ganska god arsväxt vid de kungliga gårdarne, sasom framgår af de i Bil. Litt. C. meddelade uppgifter.

Den öfverensstämmelse, som sålunda i de allra flesta fall förefinnes mellan konungens skördeomdömen och tiondeuppgifterna, stärker utan tvifvel det vitsord, som kan tillerkännas de senare med hänsyn till skördens allmänna beskaffenhet. Deraf framgår otvetydigt, att tionden verkligen utgick i proportion efter skörden, och att den uppburna tiondens belopp således kan betraktas som en god mätare åtminstone af vexlingarne i skördens belopp. Genom en sammanställning af tillräckligt många uppgifter från olika år bör man därför kunna erhålla, hvad som i främsta rummet erfordras, dels en föreställning om storleken af en *medelgod* skörd i midten af 16:e seklet, dels ock, hvad viktigast är, derom huruvida de ar, för hvilka de mest fullständiga tiondeuppgifterna, föreligga, haft god eller dålig skörd.

VIII.

KRONO (= $\frac{2}{3}$) TIONDEN

FÖR ÅREN

1539, 1542—55, 1557, 1558 OCH 1564—76

SAMMANSTÄLD OCH BERÄKNAD FÖR HELA RIKET.

I efterföljande öfversigtstabell äro sammanförda de här förut länsvis samlade uppgifterna rörande tionden under åren 1539—58, och likasom i de föregående tabellerna från ett större eller mindre antal härads-uppgifter dragits mer eller mindre säkra slutsatser rörande länets tiondebelopp, så hafva i denna tabell Nr 13: 1 läns-uppgifterna sammanställts till *rikssummor*. Beräkningen är utförd genom proportionering emot året 1555 såsom det fullständigaste. För Örebro län saknas under detta tidsskifte alla tiondeuppgifter, emedan Nerike erlade tionde i jern; men häruti skedde senare förändring, och från året 1572 förekomma sådestiondeuppgifter rörande denna provins, af hvilka jag här för åren 1555 och 1558 infört den fullständigaste, från 1573, hvilken åtminstone icke är för hög i jämförelse med 1555 och 1558 årens skörd i öfriga trakter af riket.

Jänte denna öfversigt af tiondesummorna för åren 1539—58 bifogas äfven en liknande beräkning öfver tionden för åren 1564—76, grundad på alla de uppgifter, som varit att henta ur de till vår tid behållna fogderäkenskaperna. Specialsummorna härtill äro uträknade och beräknade i mitt arbete: Sverige 1571, sidd. 50, 98—101¹⁾, 110, 178—79, 230—31, 257, 311—13. Beräkningarne uti den här meddelade tabellen Nr 13: 2 äro utförda genom proportionering mot året 1576, hvars uppgifter äro fullständigast.

Det är klart, att de summariska siffror för rikets tionde, som i dessa tabeller erhållas, till stor del endast få betraktas som antydningar om skördens allmänna karakter. Ju mera fåtaliga och i sig sjelfva ofullständiga ett års länssiffror äro, desto osäkrare blir naturligtvis

¹⁾ För Vesterås nuv. län äro specialsummorna anförda med tillägg af uppgifterna för Väsby län (Thorstuna, Simtuna, Våla härad) som finnas i s. a. sid. 313 samt med någon ringa förändring i de gissade beloppen. — För Göteborgs länssdel (d. v. s. Sövedal, Askim och Hisingen) äro här specialsummorna införda direkt från de få tionderäkenskaper som finnas i behåll.

den genom proportionering uppstående rikssumman, och såsom en blick på tabellerna visar, är det af de 30 åren endast tre eller fyra, hvilkas slutsiffra är grundad på fullständiga eller i det närmaste fullständiga primäruppgifter, endast 15 som till någorlunda öfvervägande del äro stödda på fullständiga eller nära fullständiga uppgifter; för alla de öfriga åren hvilat slutsiffran till öfvervägande del på en beräkning, och man kan lätt se, att resultatet af en sådan beräkning kan förändras med 10 à 20 % allt efter valet af det år, emot hvilket proportioneringen verkställes.

Iakttagar man, att dessa siffror betraktas som ungefärliga uttryck för skördeårens allmänna karakter, äro de emellertid synbarligen ganska tillfredsställande. Beviset därför ligger i den öfverensstämmelse, som råder mellan desamma och konung Gustafs ofvan anförda skördeomdömen. Man finner sålunda, att de år, för hvilka konungen uttryckligen vitsordat, att skörden varit, i hela riket eller större delen, god eller riklig, äro 1546 och 1547, hvarjämte åtminstone för vissa provinser samma omdöme fälles om åren 1553 och 1554. Svag skörd åter vitsordar konungen för vissa provinser 1549, 1551 och 1554, svår missväxt för vissa provinser året 1545 och för hela riket eller större delen åren 1543 och 1550. De fåtaliga och ganska ofullständiga uppgifterna för 1546, 1547 anvisa också mycket riktigt åt dessa bägge år den högsta platsen i serien, de ofullständiga uppgifterna för 1545, 1550 och de för halfva riket alldeles fullständiga uppgifterna för 1543 gifva dessa tre år den sista platsen. De utvisa också med siffrorna 110,000 och 56,900 tunnor ungefärliga maxima och minima för rikets tiondebelopp. Mellan dessa ordna sig de olika åren på sådant sätt, att 10 falla under och 6 öfver året 1558 med dess tiondesiffra af något mera än 87,000 tunnor; medeltalet af alla 17 åren visar ett tiondebelopp af 86,000.

Tab. 13. 1. Sammandrag af oppgifterna

S p a n n a l i

	1539.	1542.	1543.	1544.	1545.	1546.	1547.	1548.
1 Norr- och Vesterbottens län ¹⁾	1,193	—	750	—	—	—	—	—
2 Västernorrlands ²⁾ "	2,057	—	1,176	—	—	—	—	2,100
3 Gelleborgs "	5,000	—	4,139	—	—	—	6,800	—
4 Kopparbergs "	—	3,392	3,560	3,688	—	—	—	—
5 Vesterås ³⁾ "	—	7,158	4,672	3,768	3,900	—	5,200	4,800
6 Upsala "	15,074	13,200	8,390	—	8,000	8,700	14,600	11,700
7 Stockholms "	8,487	—	4,519	—	4,700	6,000	10,400	6,700
8 Nyköpings "	—	—	—	—	—	—	—	9,300
9 Linköpings "	—	—	—	11,716	—	22,300	12,900	10,400
10 Kalmar "	—	—	—	—	—	6,100	5,000	3,000
11 Kronobergs "	—	—	—	8,400	—	7,600	—	—
12 Jönköpings "	—	—	—	—	—	—	—	8,200
13 Skaraborgs "	—	—	—	—	5,698	—	—	—
14 Elfsborgs (i Västergöth.) "	—	—	—	—	4,170	4,800	—	—
15 Elfsborgs (på Dal) "	—	—	—	—	—	—	—	—
16 Vermlands "	—	—	—	—	1,473	—	—	—
17 Örebro "	—	—	—	—	—	—	—	—
18 Göteborgs (del, ⁴⁾ "	—	—	—	—	111	—	—	—
Så af det egentliga Sverige	—	—	—	—	—	—	—	—
Så beräknad af de	97,000	86,300	58,000	84,700	64,600	110,300	99,400	85,600
(etter kol. för 1555).								

¹⁾ För Norr- och Vesterbotten äro här de i Tab. 9 sid. 129 utsatta siffror från och med året 1551 fördubblade, under ett antagande, hvilket dock icke är fullkomligt pålitligt, att kronotionden åtminstone från denna tid derstädes varit endast en-tredjedels-tionde.

²⁾ I afseende å Västernorrlands län må anmärkas, att det i denna tabell, såsom angifves på sid. 129, icke omfattar Nordmalings socken, hvars tionde icke för alla åren kunnat utbrytas från Ångermanland. I Tab. 13. 2 har deremot denna utbrytning skett.

om Krono (= $\frac{3}{5}$) tienden 1539—1558.

S t o c k h o l m s t u n n o r.									Högsta antalet tionde- gifvare.
1549.	1550.	1551.	1552.	1553.	1554.	1555.	1557.	1558.	
—	—	1,580	—	1,400	1,540	1,220	—	1,600	2,375 1
—	—	2,700	—	2,100	2,700	2,251	—	2,721	3,236 2
—	—	—	7,800	3,700	5,400	5,359	—	5,611	3,977 3
4,500	—	4,700	—	—	2,800	3,606	—	4,329	4,064 4
—	4,800	7,900	—	7,000	5,800	7,583	—	6,938	5,160 5
9,100	6,700	13,300	—	10,700	7,450	11,640	—	10,497	4,571 6
6,400	3,800	8,000	5,500	6,500	4,935	7,272	—	6,313	4,902 7
9,400 ³	—	8,200	—	6,100	6,600	6,724	—	7,904	3,899 8
7,500	9,400	10,500	13,000	6,600	10,500	9,904	—	11,874	7,025 9
—	2,600	2,800	3,400	3,400	3,800	4,055	4,284	3,814	4,782 10
4,786	—	—	4,500	[6,000]	5,100	5,922	6,455	4,354	5,940 11
4,400	3 400	5,100	6,900	6,300	—	5,056	5,872	5,785	4,907 12
5,800	4,000	5,200	—	6,300	6,300	5,042	6,400	[6,420]	4,931 13
3,000	2,000	2,700	—	5,100	4,300	2,946	4,000	[4,068]	4,805 14
—	—	—	—	—	—	[434]	—	434	[1,200] 15
—	—	2,300	—	—	1,255	1,470	—	2,017	1,154 16
—	—	—	—	—	—	[2,400]	—	[2,400]	[2,800] 17
—	—	—	—	—	—	76	—	158	296 18
—	—	—	—	—	—	82,960	—	87,237	66,024
78,400	56,900	90,500	90,800	78,800	75,400	—	97,300	—	—

³⁾ Vesterås län innefattar i denna tabell hela Fellingsbro socken, som ej alla år kunnat utbrytas; i Tab. 13. 2 är Fellingsbro öfverförd till Örebro län.

⁴⁾ Göteborgs läns-del innefattar Askims och Sävedals härad med Öster Hisingen.

Tab. 13. 2. Sammandrag af oppgifter om Krono

Nuvarande länsområden.	S p a n n i					
	1564.	1565.	1566.	1567.	1568.	1569.
1 Norr- och Vesterbottens län	1,544	2,080	1,880	1,212	1,144	1,842
2 Vesternorrlands "	2,094	2,604	2,815	2,364	2,532	2,707
3 Gelleborgs {Helsingland} "	4,227	3,668	4,448	3,839	3,724	3,263
{Gestrikland} "	—	—	—	—	720	1,097
4 Kopparbergs "	—	—	—	—	3,109	3,788
5 Vesterås "	—	—	—	—	5,350	4,600
6 Upsala "	—	10,200	12,615	10,200	8,400	—
7 Stockholms "	—	5,500	6,500	4,800	5,000	—
8 Nyköpings "	—	—	—	—	—	—
9 Linköpings "	—	11,200	11,400	—	—	—
10 Kalmar "	2,400	2,691	4,419	4,200	3,100	4,000
11 Kronobergs "	5,425	4,887	5,700	5,300	4,400	4,100
12 Jönköpings "	5,500	5,300	6,606	3,700	3,883	4,700
13 Skaraborgs "	—	4,000	4,200	2,400	1,500	2,300
14 Elfsborgs (i Vesterötland) "	—	2,000	2,000	—	—	1,600
15 Elfsborgs pa Dal "	—	—	1,150	—	—	—
16 Vermlands "	—	1,080	1,601	970	790	—
17 Örebro "	—	—	—	—	—	—
18 Göteborgs (del) "	—	—	—	—	—	—
Summa kronotjende af det egentliga Sverige	—	—	—	—	—	—
Summa da beräknad för de (efter kol. för 1576)	74,800	76,000	88,500	69,800	60,600	60,500

¹⁾ Vid medeltalsberäkningen för Norr- och Vesterbottens, Vesternorrlands, Gelleborgs och Vermlands län äro använda siffror äfven för åren 1560, 1561, 1563, hvilka finnas i specialtabellerna, men för utrymmets besparande ej äro intagna i denna öfversigts-tabell.

²⁾ Vid medeltalsberäkningen äro uteslutta för Linköpings län året 1570, för Skaraborgs län åren 1567-68, 69, 70, för Vermlands 1567, 68 och för Elfsborgs 1565, 66, 69,

(= $\frac{3}{3}$) tionden 1564—76 i det egentliga Sverige.

S t o c k h o l m s t u n n o r.							Medeltal för åren 1539—76 af hvarje läns tiondebelopp.		
1570.	1571.	1572.	1573.	1574.	1575.	1576.	Antal år.		
—	2,000	—	—	—	1,561	1,632	¹⁾ 19	1,600	1
—	3,046	—	—	—	1,917	3,225	¹⁾ 20	2,400	2
—	3,390	—	—	—	3,799	2,580	¹⁾ 21	5,400	3
—	1,294	—	—	—	1,209	1,500			
—	3,820	3,300	—	—	4,635	5,780	14	4,000	4
—	2,730	3,400	—	—	7,360	7,020	18	5,400	5
—	4,713	7,945	7,900	—	—	9,600	22	9,600	6
—	2,600	4,125	—	4,100	—	5,000	22	5,780	7
—	—	4,300	5,000	4,875	6,600	6,100	11	6,500	8
4,200	—	—	8,000	10,500	10,400	11,091	²⁾ 27	11,500	9
2,100	2,400	2,500	2,300	2,000	2,500	3,700	24	3,400	10
2,870	3,940	3,700	3,800	4,122	3,769	4,791	22	5,000	11
3,700	4,500	3,700	4,200	3,500	3,900	7,066	22	5,000	12
2,146	3,025	3,100	4,000	5,300	4,200	6,580	²⁾ 17	5,000	13
1,500	2,516	1,900	2,400	2,400	2,600	3,780	³⁾ 16	3,300	14
—	450 ²⁾	400 ²⁾	450 ²⁾	600	700	1,019	⁴⁾ 8	700	15
1,100	—	1,122	1,225	1,600	1,980	3,118	¹⁾ 16	1,700	16
—	—	1,700	2,400	2,200	2,500	2,526	5	2,300	17
—	—	—	80	—	—	180	5	120	18
—	—	—	—	—	—	88,288		78,500	
38,800	54,700	55,000	62,000	66,400	71,600	—		—	

70, hvilkas ytterligt svaga skörd tydligen berodde på krigshärjningarne; likaså hafva de något osäkra siffrorna för Dal åren 1571. 72. 73 uteslutits ur en medeltalsberäkning som endast rör sig med 8 år. och i hvilken de därför skulle allt för mycket nedtrycka medelsiffran.

En långt ofördelaktigare bild gifver Tabellen Nr 13: 2. Medeltalet af de mer eller mindre fullständigt beräkneliga tiondebeloppen för de 13 åren 1564—76 är icke mer än 66,700 tunnor, och det nedgår flera år långt under detta belopp, till omkr. 55,000, såsom de ganska fullständiga siffrorna för 1571 och 1572 utvisa, ända till 38,000, såsom de fåtaliga uppgifterna från södra Sverige år 1570 antyda. Men det är tydligt, att här framträder verkan af de hårda krigsåren, hvilka dels verkligen rubbade landets ekonomiska vilkor, dels kommit dem att i tiondelängderna synas långt sämre än de i verkligheten voro, emedan en stor mängd bönder dels som knektar, dels för fattigdom fingo eller togo sig frihet från tiondens utgörande. Det ganska goda året 1566 utvisar ungefär samma belopp som 1558, och med året 1576 har ordningen åter någorlunda återvänt, så att tiondebeloppet ånyo är uppe vid 88,000 tunnor.

För min del skulle jag därför anse, att man i tionden af årsväxten för 1555, 1558 och 1576, de tre år för hvilka tiondeuppgifterna äro i det närmaste fullständiga, har ganska tillfredsställande uttryck för hvad vid i fråga varande tid kunde anses för en "medelgod" skörd. Men om man vill taga hänsyn till äfven de ekonomiskt svagaste årens förhållanden, har jag vid slutet af denna tabell vidfogat en medeltalsberäkning af tiondebeloppen för hvarje län för de flesta af åren 1539—76, hvarvid likväl för vissa län de år bort undantagas från beräkningen, under hvilka krigshärjningen omedelbart hade förderfvat jordbruket och nedbragt tiondesiffrorna till rent orimligt låga belopp.

De i Tab. 13: 1 sista kolumnen införda siffror för högsta antalet tiondegifvare kunna visserligen, såsom sammansatta af uppgifter från flera olika år, icke betraktas som fullgodt statistiskt material, men äro användbara till någon ledning för bestämmandet af brukningsdelarnes antal.

Litt. B.

U P P G I F T E R

RÖRANDE

SKÖRD, BOSKAPSSTOCK

OCH

FOLKMÄNGD

INOM

DET SEXTONDE SEKLETS EGENTLIGA SVERIGE

1539—1576

SAMT

1772, 1805, 1828—32, 1868, 1871, 1870--79 OCH 1880.

Tabellerna 14 och 15 äro uträknade efter dels de i föregående bilaga Litt. A meddelade tiondeuppgifter, dels de specificerade tiondeuppgifter för åren 1571—73, som äro lemnade i mitt arbete "Sverige 1571". Tiondebeloppet, öfverallt reduceradt till $\frac{3}{4}$ -tionde, och till lika måttenhet, är här genom multiplicering med 15 förvandladt till skörd. För åren 1555, 1558 och 1571—73 hafva uppgifterna kunnat meddelas specificerade för olika sädesslag; för 1576 och för medeltalsskörden 1539—76 deremot endast spannmålssummor kunnat utföras.

De efter den erlagda tionden beräknade skördesummorna innefatta naturligtvis icke den skörd, för hvilken efter lag eller häfd ingen kronotionde blef erlagd, d. v. s. prestgårdars, kungliga afvelsgårdars och för det mesta de adeliga sätesgårdarnes skörd. I "Sverige 1571" har jag för åren 1571—73 och 1576 sökt att med ledning af dels de kungliga gårdsräkenskaperna, dels insamlade uppgifter om prest- och sätesgårdars antal och storlek samt derpå grundade förslagsbelopp, bestämma värdet af denna "ej tiondepligtiga" skörd — i spannmål för hvarje län; för de öfriga åren 1555 och 1558 kan man utan svårighet proportionellt utföra liknande tillökning af skördesummorna för riket eller olika län.

Da det vid jämförelser alltid möter svårighet att röra sig med de flerfaldiga olika sädesslagen, och då för öfrigt skördens ekonomiska betydelse i ej ringa mån beror på förhållandet mellan de deri ingående sädesslag, har jag för 1555, 1558 och 1571—73 årens tionde-

pligtiga skörd, som är i olika sädesslag specificerad, utfört dess värde i "tunnor Rag", och då för de följande tabellerna 16, 17, 18, 19 öfver 1805, 1828 - 32, 1871 och 1880 arens skörd samma uppskattning i "ragvärde" skolat ske, har jag öfverallt använt den för var officiella jordbruksstatistik begagnade reduktionsgrund, nämligen 10 tunnor rag = 7 t:r hvete = 8 t:r ärter eller annan trindsäd = 11 t:r korn = 14 t:r blandsäd = 17 t:r hafre = 40 t:r potatis och andra rotfrukter. För året 1576, hvars tiondenuppgifter äro utförda endast i "spanmal", har dylik reduktion skett genom proportionering mot året 1558, en genväg som är fullt tillåtlig, då man kan se, att de olika sädesslagens proportion var vid denna tid tämligen konstant.

Tabellen 22 är hemtad från "Sverige 1571" ss. 348—49 och utvisar boskapsstocken i hvarje län, sådan den befans vid detta års noggranna inventering af hvarje preste-, bonde- och borgarehushåll, äfvensom husmäns och lösa personers löseegendom, och sådan den vid de kungliga afvelsgårdarne var enligt samma eller närmast liggande års räkenskaper. För de adliga sätesgårdarne äro inlagda gissade belopp, hvilka i jämförelse med det hela äro ytterst obetydliga. Af redogörelserna för hvarje socken eller härad i samma arbete framgår, huru och i hvad mån öfriga förefintliga luckor i uppgifterna blifvit genom beräkning utfyllda. Genom olika slags siffror utmärkes i tabellen den olika grad af statistiskt värde som tillkommer uppgifterna för olika länsområden.

Likason för skörden, så är här äfven för boskapsstockens olika slag sökt en enhet, sådan som i Statistiska Centralbyråns officiella jordbruksstatistik och i de flesta länders jordbruksstatistiska beräkningar erhalles genom reduktion efter måttstocken: *ett nötkreatur* (— tjur, ox, ko och ungboskap öfver 2 år) = $\frac{2}{3}$ häst; = $1\frac{1}{2}$ unghäst; = 2 ungnöt under 2 år; = 10 får; = 12 getter; = 4 svin.

För jämförelser med de sålunda för 1550—70-talets förhållanden upplysande siffror meddelas i Tabbl. 16, 17, 18, 19, 22, 23, rörande skörd och boskapsstock motsvarande beräkningar och uppgifter för åren, 1805, 1828—32, 1868, 1871, 1870—79 och 1880.

Uppgifterna från 1805, hemtade ur en i Kgl. Statistiska Centralbyrån förvarad samling af s. k. "Rikstabeller" enligt 1802 års formulär, grunda sig på beräkningar, genom presterskapets försorg utförda för hvarje socken i riket. De angifva för året 1805, likasom för hvart och ett af åren 1802—20, utsädet och afkastningen i korntal af hvarje sädesslag, — med ledning hvaraf skörden i här framlagda tabell blifvit uträknad —; likaså för hvarje socken hvart femte år antalet af underhållna hästar, oxar, kor, ungboskap, får, men ej af getter och svin. Det kunde synas olämpligt att för en dylik uppgift välja året 1805, hvilket af flera tecken att döma torde hafva varit ett svagt skördeår, men en jämförelse mellan de förefintliga skördeuppgifterna för åren 1802—1808, af hvilka flera dock betecknas såsom "goda skördeår", visa för dem alla så snarlika skördesiffror, att jag icke haft någon betänklighet vid valet af år 1805, hvilket så till vida förefallit mig mest lämpligt för jämförelser, som det är det enda år före 1808—09 års krig, som lemmar samtliga dessa uppgifter.

Uppgifterna om skörd och boskapsstock för 1805 grunda sig, såsom sagdt är, icke på någon detaljerad undersökning eller specifika beskattningsslängder, utan endast på den ungefärliga uppskattning, som embetsmäns kännedom om orternas förhållanden kunde åstadkomma. Det samma gäller om de uppgifter öfver utsäde, medelafkastning och underhållna kreatur, som förekomma i landshöfdingeberättelserna för åren 1828—32. De hvilat helt och hållet på beräkningar af medeltal för mantal af olika jordnaturer och torde sålunda i statistisk till-

förlitlighet närmast kunna jämföras med de beräkningar af boskapsstocken, som i mitt arbete "Sverige 1571" utförts för de delar af riket, rörande hvilka exakta taxeringsuppgifter saknas. Utan allt värde äro de dock visserligen icke, ty den kännedom landstatens tjenstemän ega om lokala förhållanden, sätter dem utan tvifvel i tillfälle att någorlunda tillförlitligt uppgifva medelafkastning och kreatursstock för hemman och lägenheter i hvarje ort, och trovärdigheten af nu i fråga varande uppgifter ökas deraf, att de förekomma i den andra serien af de landshöfdingeberättelser, uti hvilka det nya formuläret för jordbruksstatistiska uppgifter användes; beräkningsmetoden var ej alldeles ny, men hade icke heller hunnit öfvergå till fullständig slentrian.

Uppgifterna för 1871, 1868, 1880 och 1870—79 äro hemtade ur Statistiska Centralbyråns öfversigter af Jordbruk och Boskapsskötsel i Sverige.

Slutligen har jag till ledning för beräkningar öfver förhållandet mellan folkmängd och skörd eller kreatursstock vidfogat tab. 21, innehållande uppgifter öfver folkmängd och hushåll. De som afse 1571 äro hemtade ur "Sverige 1571" tab. sid. 348—49, de för 1772 och 1805 ur Statistiska Centralbyråns handskrifna tabellsammandrag och de öfriga ur byråns officiella årsberättelser.

Uti de i denna afdelning förekommande jämförelsetabeller har jag ordnat länen i den följd, som iakttages i Statistiska Centralbyråns berättelser.

Tab. 14. Tiondepligtig skörd¹⁾ af olika sädesslag i d

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.					
Skörd beräknad ²⁾ för 1555 (medelmattig).													
Nuvarande länsområden.		Hvete.		Råg.		Korn.		Häfre.		Ärter.		Summa spannmål.	Spannmål- värde i råg.
		Tunnor.	1 % af kol. 6	Tunnor.	1 % af kol. 6	Tunnor.	1 % af kol. 6	Tunnor.	1 % af kol. 6	T. r.	1 % af kol. 6	Tunnor.	Tunnor- råg.
1	Stockholms län	1,028	0·9	59,857	54·9	48,098	44·1	97	0·1	—	—	109,080	105,11
2	Upsala "	2,783	1·6	68,602	39·3	103,215	59·1	—	—	—	—	174,600	166,41
3	Nyköpings "	1,178	1·2	46,807	46·4	52,710	52·2	165	0·2	—	—	100,860	96,50
4	Linköpings "	248	0·2	53,325	35·9	94,987	63·9	—	—	—	—	148,560	140,02
5	Jönköpings "	—	—	24,105	31·8	50,460	66·5	1,275	1·7	—	—	75,840	70,72
6	Kronobergs "	—	—	37,770	42·5	50,685	57·1	375	0·4	—	—	88,830	84,07
7	Kalmar "	—	—	25,763	42·4	35,062	57·6	—	—	—	—	60,825	57,63
8	Göteborgs (del) ⁴⁾ "	?	—	?	—	1,140	100·0	—	—	—	—	1,140	1,04
9	Elfsborgs (i Vester- götland) "	—	—	14,678	33·2	28,380	64·2	1,132	2·6	—	—	44,190	41,14
10	Elfsborgs (på Dal) "	—	—	990	15·2	5,160	79·3	360	5·5	—	—	[6,510]	[5,89]
11	Skaraborgs "	38	0·1	19,485	25·7	52,275	69·1	3,832	5·1	—	—	75,630	69,30
12	Värmlands "	30	0·1	660	3·0	19,230	87·2	2,130	9·7	—	—	22,050	19,43
13	Örebro "	[900]	2·5	[19,500]	54·2	[12,000]	33·3	[3,600]	10·0	—	—	[36,000]	[33,81]
14	Vesterås "	1,312	1·2	37,358	32·8	71,482	62·9	3,563	3·1	—	—	113,745	106,35
15	Kopparbergs "	—	—	11,160	20·6	42,930	79·4	—	—	—	—	54,090	50,19
16	Gelleborgs "	—	—	14,490	18·0	65,895	82·0	—	—	?	—	80,385	74,39
17	Vesternorrlands "	2	0·0	517	1·5	33,238	98·5	—	—	8	0·0	33,765	30,74
18	Vester- och Norr- bottens "	—	—	—	—	18,300	100·0	—	—	?	—	18,300	16,64
Sä de egentliga Sverige		7,549	0·6	435,067	35·0	785,247	63·1	16,529	1·3	8	—	1,244,400	1,169,43

¹⁾ Corpus-siffror (00) utmärka att summan är hel och hållen eller till allra största delen grundad på exakta primäruppgifter; engelska siffror (oo) utmärka, att summan är helt och hållet till största delen grundad på beräkningar; cursiva siffror (00) utmärka en mellangrad af statistisk tillförlitlighet. Siffror inneslutna inom klammer äro, i brist på andra uppgifter, direkt hemtade från något annat än det hvartill de här hänföras.

gentliga Sverige 1555 och 1558, beräknad efter tionden (15:1).

1.		2.		3.		4.		5.		6.		7.		Medeltal af goda och dåliga år 1539—76. ⁵⁾
Skörd 1558 ³⁾ [57—1573] (öfver medelmattan).														
Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärter.		Summa spanmål.		Spanmålets värde i		
tunnor.	1 % af kol. 6.	Tunnor.	1 % af kol. 6.	Tunnor.	1 % af kol. 6.	Tunnor.	1 % af kol. 6.	Tunnor.	1 % af kol. 6.	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor rag.	Tunnor.	
1,080	1:1	42,120	44:5	51,330	54:2	165	0:2	—	—	94,695	90,420	86,700	1	
3,015	1:9	55,031	35:0	99,353	63:1	56	0:0	—	—	157,455	149,691	144,000	2	
2,108	1:8	44,910	37:9	70,860	59:7	682	0:6	—	—	118,560	112,740	97,500	3	
1,418	0:8	56,921	32:0	119,445	67:0	315	0:2	11	0:0	178,110	167,711	169,500	4	
8	0:0	28,695	33:0	57,120	65:9	952	1:1	—	—	86,775	81,195	75,000	5	
—	—	29,580	45:3	35,160	53:8	570	0:9	—	—	65,310	61,870	75,000	6	
19	0:0	22,050	38:5	35,141	61:5	—	—	—	—	57,210	51,030	51,000	7	
—	—	90	3:8	2,280	96:2	—	—	—	—	2,370	2,160	1,800	8	
—	—	16,590	27:2	42,240	69:2	2,190	3:6	—	—	61,020	56,280	49,500	9	
—	—	990	15:2	5,160	79:3	360	5:5	—	—	6,510	5,890	10,500	10	
90	0:1	22,965	23:9	65,310	67:8	7,935	8:2	—	—	96,300	87,135	75,000	11	
—	—	690	2:3	28,800	95:2	765	2:5	—	—	30,255	27,320	25,500	12	
[900]	2:5	[19,500]	54:2	[12,000]	33:3	[3,600]	10:0	—	—	[36,000]	[33,820]	34,500	13	
1,890	1:8	28,133	27:1	70,477	67:7	3,570	3:4	—	—	104,070	97,063	81,000	14	
—	—	5,138	7:9	59,595	91:8	22	0:0	180	0:3	64,935	59,558	60,000	15	
8	0:0	8,580	10:2	74,092	88:0	—	—	1,485	1:8	84,165	77,810	81,000	16	
—	—	1,305	3:2	39,255	96:2	—	—	255	0:6	40,815	37,315	36,000	17	
—	—	—	—	24,000	100:0	—	—	—	—	24,000	21,820	24,000	18	
0,536	0:8	383,288	29:3	891,618	68:1	21,182	1:6	1,931	0:2	1,308,555	1,223,768	1,177,500		

²⁾ Se detta arbete bil. A, tab. 9, sidd. 129—138.

³⁾ Se detta arbete bil. A, tab. 10, sidd. 141—150. Uppgifterna för Örebro län hemtade från 1573, för några delar af Skaraborgs och Elfsborgs län från år 1557.

⁴⁾ Göteborgs läns-del betyder Östra Hisingen, Sävedals och Askims härad med Elfsborg.

⁵⁾ Se detta arbete bil. A, tab. Nr 13: 2, sista kolumnen.

Tab. 15. Tiondepligtig och ej tiondepligtig skörd¹⁾

		1.		2.		3.		4.		5.	
		Skörd beräknad ²⁾ för 1571 [70, 72, 73]									
Nuvarande länsområden.		Tiondepligtig skörd beräknad efter tionden									
		Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärtor.	
		Tun- nor.	l % af kol. 6	Tunnor.	l % af kol. 6	Tunnor.	l % af kol. 6	Tunnor.	l % af kol. 6	Tun- nor.	l % af kol. 6
1	Stockholms län	1,410	2·3	38,125	61·6	22,000	35·6	340	0·5	—	—
2	Upsala "	2,725	2·3	52,850	44·3	63,390	53·2	210	0·2	—	—
3	Nyköpings "	1,700	2·1	46,400	58·3	30,450	38·3	1,050	1·3	—	—
4	Linköpings "	200	0·3	22,800	36·2	40,000	63·5	?	—	?	—
5	Jönköpings "	—	—	23,400	34·7	41,100	65·3	—	—	—	—
6	Kronobergs "	—	—	23,460	39·7	35,640	60·3	—	—	—	—
7	Kalmar "	—	—	12,700	35·3	23,300	64·7	—	—	—	—
8	Göteborgs (del) "	—	—	?	—	1,200	100·0	—	—	—	—
9	Elfsborgs i Vester- götland) "	—	—	13,035	34·6	24,540	65·0	165	0·4	—	—
10	Elfsborgs (på Dal) "	—	—	?	—	6,760	100·0	?	—	—	—
11	Skaraborgs "	—	—	9,675	21·3	34,515	76·1	1,185	2·6	—	—
12	Vernlands "	75	0·4	870	5·2	11,910	70·8	3,975	23·6	—	—
13	Örebro "	900	2·5	19,500	54·2	12,000	33·3	3,600	10·0	—	—
14	Vesterås "	450	1·1	10,455	25·5	28,525	69·7	1,520	3·7	—	—
15	Köpparbergs "	30	0·1	2,870	5·0	54,300	94·8	20	—	80	0·1
16	Getleborgs "	310	0·4	7,830	11·2	61,070	86·9	—	—	1,050	1·5
17	Vesternorrlands "	—	—	1,500	3·3	43,740	95·7	—	—	450	1·0
18	Vester- och Norr- bottens "	—	—	30	0·1	29,970	99·9	—	—	—	—
Sia det egentliga Sverige tiondepligtig skörd...		7,800	0·9	285,500	32·6	567,410	64·9	12,065	1·4	1,580	0·2
Och ej tiondepligtig skörd		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sia tiondepligtig och ej tiondepligtig skörd...		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹⁾ Rörande sifferstilarnas betydelse se not. 1 till Tab. 14.²⁾ Siffrorna grundade på tiondeuppgifterna i "Sverige 1571", tabb. sidd. 324—349.

det egentliga Sverige 1571 (70, 72, 73) och 1576.

6.	7.	8.	1.	2.	3.	4.	Skörd i medeltal 1539-76.	
v a g.			Skörd 1576 ²⁾ (öfver medelmattan).					
5 : 1).		Ej tionde- pligtig skörd, gissad.	Tiondepligtig, beräknad ef- ter tionden.	Ej tionde- pligtig, gissad.	Summa Spanmål.	Värde i Tunnor Råg. ³⁾	Tionde- pligtig och ej tionde- pligtig värde i Tunnor Råg.	
Spanmål.	Värde i Råg.		Spanmål.	Spanmål.				
Tunnor.	Tunnor Råg.	Tunnor Spanmål.	Tunnor.	Tunnor.	Tunnor.			
61,875	60,345	7,455	75,000	9,000	84,000	80,200	92,600	1
119,175	114,500	11,625	144,000	14,000	158,000	150,300	150,300	2
79,600	77,130	8,500	91,500	9,700	101,200	96,200	102,500	3
63,000	59,450	6,500	166,365	12,600	178,965	168,500	171,700	4
67,500	63,490	4,700	105,990	7,410	113,400	106,100	75,000	5
59,100	55,860	3,400	71,865	4,135	76,000	72,000	71,300	6
36,000	33,880	5,550	55,500	9,300	64,800	61,200	56,200	7
1,200	1,090	60	2,700	130	2,830	2,600	1,700	8
37,740	35,445	4,200	56,700	7,100	79,085	72,800	60,600	9
6,760	6,150		15,285					10
45,375	41,755	7,725	98,700	17,300	116,000	105,000	79,700	11
16,830	14,150	500	46,770	1,200	47,970	43,300	23,600	12
36,000	33,810	3,100	37,890	3,210	41,100	38,600	35,200	13
40,950	37,915	3,970	105,300	10,200	115,500	107,700	83,000	14
57,300	52,380	1,915	86,700	2,900	89,600	82,200	56,900	15
70,260	65,100	780	91,200	1,000	92,200	85,200	75,700	16
45,690	41,820	600	48,375	625	49,000	44,800	33,400	17
30,000	27,280	200	24,480	190	24,670	22,400	22,000	18
874,355	821,550	—	1,324,320	—	—	—	—	
70,780	66,520	70,780	—	110,000	—	—	—	
945,135	888,070	—	—	—	1,434,320	1,339,100	1,191,400	

³⁾ Värde i "tunnor råg" för 1576 års skörd, hvilken ej är specificerad i sädesslag, är här utförd genom proportionering mot 1558 års siffror, hvilka stå närmast beloppen för 1576.

Tab. 16. Skörd 1805 inom området af 16:de seklets egentliga Sverige, beräknad af Presterskapet.

Navarande länsofverstyrelsen.	1.		2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.		Stades- och Roffrukt- skördens värde i Tunnor Råg i 1000 tal.	
	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Blandsäd.		Ärtor.		Summa spannål. Tunnor i 1000-tal.		Spannålens värde i Tunnor Råg i 1000-tal.			Skörd af potatis- Tunnor.
	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.	Tun- nor.	1 % af kol. af 7.		
Stockholms län	16,512	5'6	166,824	56'3	64,824	21'9	18,074	6'1	15,939	5'4	13,993	4'7	296		289	23,272	295	
Upsala "	11,202	4'4	95,140	37'5	105,198	41'4	13,032	5'1	21,833	8'6	7,548	3'0	254		240	13,680	243	
Nyköpings "	20,041	10'8	100,896	51'7	40,670	20'8	11,424	5'9	11,634	6'0	10,320	5'3	195		194	20,248	200	
Linköpings "	12,368	4'0	123,300	39'5	72,175	23'1	18,510	5'9	69,820	22'4	15,980	5'1	312		287	32,680	295	
Jönköpings "	6'8	0'3	50,415	23'7	32,643	15'4	92,352	43'4	34,088	16'0	24,488	1'2	213		163	20,160	168	
Kronobergs "	188	0'1	38,163	24'1	70,876	44'7	21,070	13'3	27,040	17'1	1,105	0'7	158		136	9,947	138	
Kalmar "	4,120	2'0	98,800	48'4	91,044	44'6	6,032	3'0	410	0'2	3,675	1'8	204		196	35,624	205	
Göteborgs (del)	460	2'5	1,260	6'8	12,200	65'6	2,675	14'4	1,580	8'5	416	2'2	19		16	7,224	18	
Elfsborgs "	10,908	3'2	29,692	8'7	59,500	17'3	172,212	50'1	62,480	18'2	8,763	2'5	344		256	44,694	267	
Skaraborgs "	6,565	1'5	85,555	19'9	43,256	10'1	199,568	46'4	78,996	18'4	15,960	3'7	430		328	21,582	333	
Vernlands "	2,868	0'8	49,882	13'6	16,820	4'6	268,236	72'9	25,220	6'8	4,704	1'3	368		251	24,829	257	
Örebro "	3,576	1'9	69,685	36'3	14,220	7'4	75,048	39'1	23,478	12'2	5,908	3'1	192		156	18,870	161	
Västmanlands "	5,415	3'4	69,312	44'0	43,315	27'5	16,305	10'4	18,660	11'9	4,395	2'8	157		145	16,723	149	
Kopparbergs "	312	0'1	34,797	16'0	26,375	12'1	71,950	33'1	75,720	34'8	8,382	3'9	217		166	19,663	171	
Gefleborgs "	105	0'1	28,336	22'4	64,278	50'8	15,990	12'6	9,254	7'3	8,652	6'8	127		114	22,036	119	
Västernorrlands ¹⁾	27	0'0	11,012	11'9	63,258	68'7	4,321	4'6	9,109	9'9	4,550	4'9	92		83	9,376	85	
Vester- och Norr- bottens "	12	0'0	6,240	6'4	90,060	93'1	155	0'2	285	0'3	6	0'0	97		88	2,534	89	
Sa af det egentl. Sverige	95,287	2'6	1,059,309	28'8	910,712	24'8	1,006,954	27'4	485,526	13'2	116,845	3'2	3,675		3,108	343,142	3,193	

¹⁾ För Västernorrlands och Hernösands län knnna de i de s. k. Rikstabellerna sammanställt angifna siffror för utsäde och korntal ej användas, emär de omfatta äfven Jämtland, utan äro här begagnade motsvarande uppgifter för samma år hemtade ur "formliäret för mortalitetsantecknande", i St. C.-Byråns arkiv, hvarst siffrorna äro meddelade prostertivis.

Tab. 17. Arlig skörd i medeltal åren 1828—32 i 16:de seklets egentliga Sverige enligt Kons Befallningshafvandes beräkningar.

Nuvarande länsområde.	S p a n n m ä t s k ö r d.										Hela spannmåls- och rotfrukt- skördens värde i Tunnor Råg i 1000-tal.						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Skörd af potatis. Tunnor.								
	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.			Blandsäd.		Ärtor, böror och vicker.		Summa spannmål.		Spannmåls- värde i Tunnor Råg i 1000-tal.	
	Tunnor.		Tunnor.		Tunnor.		Tunnor.			Tunnor.		Tunnor.		Tunnor.			
	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.		I kol. af 2.		I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.	I kol. af 2.		I kol. af 2.
Stockholms län	30,112	7.4	204,156	50.6	99,515	24.6	31,096	7.7	21,064	5.2	18,264	4.5	404	393	233,122		452
Upsala	22,795	5.8	155,539	39.2	154,282	39.0	18,576	4.7	33,144	8.4	11,544	2.9	396	377	120,346	407	
Nyköpings	44,869	14.2	188,417	59.7	35,902	11.4	14,673	4.7	19,364	6.1	12,178	3.9	315	323	179,923	368	
Linköpings	30,264	5.5	185,611	33.7	133,449	24.3	35,546	6.5	136,822	24.9	28,955	5.1	551	505	223,305	561	
Jönköpings	1,709	0.5	92,458	26.1	35,004	9.8	173,261	48.9	48,523	13.7	3,668	1.0	355	268	204,887	319	
Kronobergs	732	0.4	59,456	29.3	89,104	44.0	21,545	10.6	29,515	14.6	2,175	1.1	202	178	135,135	212	
Kalmar	13,192	2.7	261,441	54.4	173,284	36.0	24,856	5.2	3,101	0.6	5,081	1.1	481	461	332,016	544	
Göteborgs(alt)	[660]	2.5	[1,810]	6.8	[17,450]	65.5	[3,830]	14.4	[2,260]	8.4	[590]	2.2	[27]	[33]	[62,100]	[36]	
Elfsborgs	5,850	1.2	81,419	16.6	47,292	9.6	245,459	49.9	108,893	22.2	2,616	0.3	602	358	385,955	455	
Skaraborgs	16,831	2.5	159,102	23.8	63,226	9.4	293,843	43.9	108,765	16.2	28,256	4.2	670	52	201,977	577	
Vernlands	2,160	0.5	76,644	18.6	12,330	3.0	502,267	73.4	14,212	3.4	4,463	1.1	412	284	156,690	334	
Örebro	5,572	2.2	131,102	51.8	55,410	6.1	65,936	26.1	27,537	10.9	7,393	2.9	253	221	121,802	251	
Vesterås	8,801	3.2	144,117	52.5	19,102	21.5	21,784	7.9	35,570	12.9	5,387	2.0	255	255	71,804	253	
Kopparbergs	456	0.1	70,648	16.7	59,613	14.1	173,580	41.2	110,300	26.2	7,225	1.7	422	315	63,060	331	
Gefleborgs	141	0.1	40,502	21.7	82,825	44.3	30,373	16.2	25,482	13.6	7,749	4.1	185	162	94,255	185	
Vesternorrlands	25	0.0	19,684	11.0	126,928	71.1	9,234	5.2	14,548	8.2	8,091	4.5	178	161	84,358	182	
Vester- och Norrbotens	15	0.0	11,219	13.3	67,940	80.6	1,204	1.4	3,919	4.7	-	-	84	-	51,357	89	
Summa det gamla Sverige	184,182	3.2	1,883,335	33.1	1,272,566	22.1	1,467,063	25.8	743,019	13.1	153,035	2.7	5,704	4,888	2,722,092	5,566	

Tab. 18. Skörd 1871 och 1868 inom området af 16de seklets egentliga Sverige, enl. Hushålln.-sällskapens uppgifter.

Nuvärande länsområden.	S k ö r d 1 8 7 1 ("ö f v e r m e d e l m ä t t a n").										Skörd 1868 (Knappt under medeltal)).	
	S p a n n m ä t t a n n						Hela sades- och rotfrukt- skördens värde i		Spannål. och rot- frukter.		Tunnor i 1000-tal.	
	Hvete.	Råg.	Korn.	Häfr.	Bland- säd.	Ärter, bö- nor, vicker och bo- hvete.	Summa spannål.	Span- målns värde i 1000-tal.	Skörd af potatis och rot- frukter.	Tunnor. råg i 1000-tal.	Tunnor i 1000-tal.	
												Tunnor.
Stockholms stad	49	175	99	440	248	102	1,113	1	12,270	4	—	
Stockholms län	44,922	194,790	99,566	211,910	39,908	36,873	628,089	549	344,806	635	416	
Upsala	34,903	190,251	195,191	115,262	51,312	19,929	609,848	549	251,579	607	356	
Nyköpings	72,732	264,141	62,309	327,961	21,726	32,258	784,127	673	385,782	770	482	
Linköpings	78,809	372,435	115,323	489,512	177,716	84,840	1,318,635	1,111	639,553	1,271	785	
Jönköpings	5,465	168,410	52,746	527,375	29,947	5,850	789,793	563	384,034	635	393	
Kronobergs	1,639	122,353	128,996	256,164	18,249	1,975	529,356	408	280,031	503	192	
Kalmar	18,661	251,216	163,337	309,479	2,547	9,306	754,549	622	559,371	762	458	
Göteborgs (del)	6,471	10,115	13,265	4,277	1,613	2,695	38,466	38	31,393	47	52	
Elfsborgs	17,761	152,932	53,658	887,890	47,184	19,360	1,178,785	807	701,349	983	825	
Skaraborgs	51,631	318,433	50,794	1,030,511	42,137	59,544	1,553,050	1,149	659,633	1,314	884	
Värmlands	8,630	169,277	16,053	673,534	13,708	6,756	888,078	611	437,806	720	466	
Örebro	28,901	186,616	41,527	376,626	12,971	21,648	668,292	524	443,750	634	397	
Vesterås	31,946	195,247	68,560	253,230	28,550	17,169	594,702	494	236,126	553	367	
Kopparbergs	3,483	96,082	61,857	302,391	86,557	10,491	560,861	410	295,543	484	406	
Gefleborgs	1,002	48,238	147,172	86,224	49,425	7,612	339,673	279	210,590	339	246	
Vesternorrlands	27	14,734	187,366	18,398	13,128	2,427	236,080	208	217,294	263	153	
Vester- och Norr- bottens	—	12,317	332,114	6,209	3,593	9	354,242	321	182,556	366	195	
Säa egentliga Sverige	407,095	2,767,762	1,759,933	5,877,423	643,679	338,844	11,824,739	9,317	6,453,293	10,930	7,073	
											5,990	

Tab. 19. Skörd 1880 och 1870—79 (medeltal) inom området af Hede seklets egentliga Sverige, enl. lushålln.-sällsk. uppgifter.

Nuväranda länsområden.	S k ö r d 1 8 8 0 ("g o d" e l l e r "u t m ä r k t g o d").										
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	S p a n m å l s s k ö r d.										
Hvete.	Råg.		Korn.		Hafre.		Blandsäd.		Ärtor, böror, vicker och bolhete.		Hela sädess- och rotfrukt- skördens värde i medeltal.
	Tunnor. I % af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	Tunnor. I kol. af 7.	
Stockholms stad.	52	379	195	854	114	17	13	1	1	2	3
Stockholms län	50,136	194,620	75,013	295,494	45,726	40,716	577	711	605	340	646
Upsala	78,841	267,660	153,215	176,600	49,225	23,139	371	749	688	215	618
Näköpings	76,125	277,596	53,857	468,109	18,547	33,804	377	928	766	461	721
Linköpings	61,567	315,810	139,180	631,942	195,111	103,171	771	1,450	1,175	801	1,213
Jönköpings	3,606	148,949	46,668	722,409	22,323	6,064	66	950	645	596	794
Kronobergs	875	151,707	123,643	435,243	16,140	1,300	02	732	567	657	595
Kalmar	25,578	311,677	129,926	396,389	3,913	15,365	177	882	721	742	794
Göteborgs (del)	1,858	13,920	6,244	56,989	07	2,439	37	82	59	71	75
Elfsborgs	19,386	202,672	44,103	1,188,181	34,556	22,469	175	1,511	1,022	983	1,077
Skaraborgs	56,400	361,480	49,212	1,275,146	27,029	52,311	279	1,821	1,321	1,137	1,243
Värmlands	8,763	189,046	18,999	792,589	12,918	9,285	09	1,032	706	628	765
Örebro	27,780	170,055	36,961	508,714	8,996	21,714	278	774	576	479	617
Vesterås	32,378	154,631	31,463	355,629	4,956	14,786	275	594	465	192	583
Kopparbergs	3,689	125,191	72,876	323,832	88,075	11,619	179	625	461	321	499
Gästrikens	1,465	48,681	129,324	130,471	7,602	7,602	271	360	285	273	317
Västernorrlands	—	19,733	204,653	33,259	12,245	3,387	172	273	278	240	253
Vester- och Norrbottnens	—	15,395	419,470	6,674	4,202	12	00	476	431	195	352
Sa egentl. Sverige	460,502	3 3 2,471,910	1 765,002	7,797,527	587,240	4 2 369,263	276	13,951	10,702	8,384	12,786
											11,075

Tab. 20. 1) Öfersigt af de olika sädesslagens procentförhållande inom skörden 1851, 1865, 1878, 1880.

Nuvarande länssamhälle.	Hvete		Råg		Korn		Hafre		Ärter							
	1871, 1805, —32	1828 —32	1871, 1805, —32	1828 —32	1871, 1805, —32	1828 —32	1871, 1805, —32	1828 —32	1871, 1805, —32	1828 —32						
Stockholms län	2'3	5'6	7'4	8'3	61'6	56'3	50'6	27'4	35'6	21'9	24'6	10'16	—	4'7	4'5	5'7
Upsala	2'3	4'4	5'8	10'5	44'3	37'5	39'2	35'7	53'2	41'4	39'0	20'5	—	5'0	2'9	3'1
Nyköpings	2'1	10'8	14'2	8'2	58'3	51'7	59'7	29'9	38'3	20'8	11'4	5'8	—	5'3	3'9	3'7
Linköpings	0'3	4'0	5'5	4'4	36'2	39'5	33'7	21'8	63'5	23'1	24'3	9'6	—	5'1	5'1	7'1
Jönköpings	—	0'3	0'5	0'4	34'7	23'7	26'1	15'7	65'3	15'4	9'8	4'9	—	43'4	48'9	76'0
Kronobergs	—	0'1	0'4	0'2	39'7	24'1	29'3	21'1	60'3	44'7	44'0	16'9	—	13'3	10'6	59'4
Kalmar	—	2'0	2'7	2'9	35'3	48'4	54'4	35'4	64'7	44'6	36'0	14'7	—	3'0	5'2	44'8
Göteborgs (del)	—	2'5	2'5	2'3	—	6'8	6'8	17'0	100'3	65'6	65'5	7'6	—	14'4	14'4	69'4
Älfsborgs	—	3'2	1'2	1'3	29'3	8'7	16'6	13'4	70'4	17'3	9'6	2'9	—	0'3	50'1	49'9
Skaraborgs	—	1'5	2'5	3'1	21'3	19'9	23'8	19'8	76'1	10'1	9'4	2'7	—	2'6	46'4	43'9
Vernlands	0'4	0'8	0'5	0'9	5'2	13'6	18'6	18'3	70'8	4'6	5'0	1'8	—	23'6	72'9	73'4
Örebro	2'5	1'9	2'2	3'6	54'3	36'3	51'8	22'0	33'3	7'4	6'1	4'8	—	10'0	39'1	26'1
Vesterås	1'1	3'4	3'2	5'5	25'5	44'0	52'5	26'0	69'7	27'5	21'5	5'3	—	3'7	10'4	7'9
Kopparbergs	0'1	0'1	0'1	0'6	5'0	16'0	16'7	20'0	94'8	12'1	14'1	11'6	—	—	33'1	41'2
Gelleborgs	0'4	0'1	0'1	0'4	11'2	22'4	21'7	13'5	86'9	50'8	44'3	35'9	—	—	12'6	16'2
Vesternorrlands	—	0'0	0'0	—	3'3	11'9	11'0	7'2	95'7	68'7	71'1	74'8	—	—	4'6	5'2
Vester- och Norrbottens	—	0'0	0'0	—	0'1	6'4	13'3	3'2	99'9	93'1	80'6	94'5	—	—	0'2	1'4
Sadstegulliga Sverige	0'9	2'6	3'2	3'3	32'6	28'8	33'1	21'3	64'9	24'8	22'1	12'7	1'4	27'4	25'8	55'9
													0'2	3'2	2'7	2'6

1) Stifrorna i denna tabell äro satta med engelsk stil endast för undvikande af för stor sammanfattning.

Tab. 21. Hushåll och Folkmängd inom området af 16-de sektels egentliga Sverige 1571, 1772, 1805, 1830, 1871, 1880.

Nuvärande länsområden. ²⁾	1571. ¹⁾			1772.			1805.			1830.			1871.			1880.		
	Hus- håll.	Folk-mängd,		Hushåll.	Folk- mängd.	Hushåll.	Folk-mängd.		Hushåll.	Folk- mängd.	Hushåll.	Folk- mängd.	Hushåll.	Folk- mängd.	Hushåll.	Folk-mängd.	Deraf i städer.	Folk-mängd.
		beräknad 6 å 7 på hushållet.																
Stockholms stad	1,000	7,000	7,000	12,000	72,444	14,495	72,652	72,652	80,681	138,512	62,016	168,775	168,775					
Stockholms län	5,997	37,400	1,200	16,896	98,631	17,705	99,377	4,363	104,090	131,731	37,166	147,021	8,759					
Upsala	5,666	35,100	3,000	10,407	70,283	15,455	84,141	6,971	81,742	101,236	28,956	111,019	18,220					
Nyköpings	4,899	30,600	1,800	11,978	86,581	18,843	98,761	6,719	108,327	136,977	36,816	147,186	16,828					
Linköpings	8,354	51,500	3,750	18,912	141,327	31,222	162,859	15,500	187,609	257,367	68,948	267,133	41,198					
Jönköpings	6,467	39,200	830	19,379	115,560	23,015	117,381	4,556	137,478	180,569	47,457	196,271	20,391					
Kronobergs	5,189	31,430	175	11,403	74,219	18,068	89,631	1,188	108,741	159,258	41,986	169,736	4,935					
Kalmar	6,051	37,500	2,550	15,600	116,424	26,363	136,296	7,451	165,743	234,597	62,237	245,105	25,473					
Göteborgs (del) ³⁾ ..	533	3,250	400	4,000	25,000	5,740	28,667	12,490	40,326	79,279	29,061	103,707	76,401					
Elfsborgs	8,195	49,600	2,500	19,220	126,525	29,148	156,271	5,694	197,697	280,454	70,300	288,947	16,334					
Skaraborgs	7,027	43,000	950	17,220	110,365	27,360	138,410	4,668	167,384	245,691	60,156	257,942	17,843					
Vernlands	1,853	13,000	—	28,551	193,776	18,456	140,100	4,290	172,858	261,716	63,181	268,417	15,748					
Örebro	3,390	20,900	600	11,158	76,667	16,337	100,428	5,483	116,255	169,319	43,840	182,263	16,531					
Vesterås	4,222	29,000	2,400	11,158	76,667	16,337	84,808	7,801	89,262	115,695	33,715	128,491	17,822					
Kopparbergs	4,751	33,750	200	19,138	110,484	21,061	124,816	5,987	134,820	176,916	42,356	190,133	9,223					
Gästriklands	4,237	29,650	1,750	7,871	68,165	16,042	84,739	8,794	102,736	159,374	45,206	178,728	31,159					
Västernorrlands ..	3,383	23,700	—	9,593 ³⁾	45,000 ³⁾	10,755	59,684	3,313	78,421	136,939	46,414	169,195	14,486					
Vester- och Norr- bottens	2,682	18,200	—	5,437	44,185	11,380	67,889	2,856	93,881	170,477	42,718	197,196	10,191					
Sa det gamla Sverige.	53,900	531,400	26,855	238,763	1,575,636	344,307	1,846,970	180,976	2,168,251	3,127,137	862,539	3,417,265	330,317					

¹⁾ Rörande folk-mängdsberäkningen och hushållsantalet 1571 se mitt arbete "Sverige 1571" särskildt sid. 319. ²⁾ Rörande de olika stifts- och stads- och hushållsantalet 1571 se Tab. 14, not. 1.

³⁾ För Göteborgs län, d. v. s. Östra Hising, Svalöds och Askims län samt Göteborg, samt för nuv. Västernorrlands län, hafva exakta siffror ej kunnat erhållas för 1772, emedan uppgifterna äro afgifna för hela länet, hvarför här äro insatta proportionerade tal.

Tab. 22. Boskapsstocken ¹⁾ inom området för

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1 5 7 l. enligt taxerings-							
Nuvarande länsområden.	Hästar.	Oxar.	Kor.	Ugnöt, 4—3 års.	Ugnöt, 2—1 års.	Får.	Getter.
1 Stockholm stad	?	?	?	?	?	?	?
2 Stockholms län	13,420	[1,070]	21,600	5,220	9,900	38,150	3,970
3 Upsala ²⁾ »	11,540	[2,340]	17,220	3,110	8,040	36,010	6,080
4 Nyköpings »	8,500	2,760	16,600	3,840	7,910	28,360	7,740
5 Linköpings »	12,350	3,830	23,350	5,300	10,160	32,680	3,900
6 Jönköpings »	7,600	8,330	29,940	11,140	12,620	37,140	9,350
7 Kronobergs »	6,780	7,990	27,870	8,500	10,670	25,350	12,570
8 Kalmar »	12,010	7,860	21,650	7,050	7,740	27,010	6,020
9 Göteborgs (del) »	[289]	[250]	1,738	438	[320]	[1,151]	[351]
10 Elfborgs »	8,410	6,730	39,630	13,180	18,550	41,500	15,200
11 Skaraborgs »	10,100	9,670	28,020	9,160	16,360	38,250	7,900
12 Vermlands »	[1,428]	[920]	9,900	1,900	2,350	5,700	5,200
13 Örebro »	4,970	4,870	14,180	1,540	9,250	22,450	[850]
14 Vesterås »	4,720	3,870	13,520	2,960	7,630	18,480	6,350
15 Kopparbergs »	107 ²	309	20,494	2,370	7,600	15,169	19,609
16 Gelleborgs »	2,810	[82]	20,970	760	2,140	9,200	10,480
17 Västernorrlands ³⁾ »	3,070	[2]	16,100	370	1,760	14,050	6,330
18 Norr- och Vester- bottens »	2,696	[17]	15,718	962	5,200	13,050	8,500
Så det egentl. Sverige	111,100	60,900	338,500	77,800	138,200	403,700	130,400

¹⁾ Rörande de olika sifferstilarne se tab. 14 not. 1.²⁾ "Rikstabellens" siffror för Upsala län 1805 äro till följd af felaktiga summeringar alldeles oriktiga, hvarför siffrorna här meddelas rättade efter specialuppgifterna i "Formulæret för folkmängdens anteckning" i Stat. Central-Byråns arkiv.

16:de seklets egentliga Sverige 1571 och 1805.

9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.
L ä n g d e r n a.				1805, enligt presterskapets beräkningar.					
Svin.	Nötkreatursenheter.			Hästar.	Oxar.	Kor.	Ung- boskap.	Får.	Nöt- kreaturs- enheter
	Stora kreatur kol. 2—5.	Små kreatur kol. 6—9.	Summa stora och små kreatur.						af stora kreatur kol. 13—15.
?	?	?	?	1,000	—	1,500	—	1,436	3,000 1
11,680	48,020	12,016	60,036	18,715	4,653	34,020	11,011	48,127	66,746 2
15,290	39,980	11,950	51,930	21,409	4,868	26,221	13,996	49,852	63,202 3
21,870	36,400	10,654	47,054	14,688	13,763	27,687	16,469	45,014	63,428 4
20,330	51,005	13,753	64,758	29,991	15,723	47,268	19,453	68,909	107,978 5
23,450	60,810	16,666	77,476	12,583	18,606	45,413	27,954	35,916	82,894 6
28,190	54,530	15,966	70,496	8,773	14,672	33,375	28,342	48,971	61,207 7
15,270	54,575	10,891	65,466	22,463	22,459	48,793	31,473	84,620	104,946 8
[534]	2,860	438	3,298	2,171	704	3,789	1,243	4,060	7,749 9
17,500	72,155	19,067	91,222	19,746	15,157	54,409	24,474	75,330	99,185 10
22,070	62,000	18,181	80,181	25,428	25,818	44,369	32,889	69,567	108,329 11
2,500	14,862	2,752	17,614	13,391	3,712	45,557	19,692	74,996	69,355 12
13,950	28,045	10,429	38,474	10,229	10,090	33,804	13,980	39,546	59,237 13
11,550	27,430	9,080	36,510	14,374	8,162	28,094	14,952	31,182	57,817 14
4,946	23,333	8,187	31,520	12,585	865	41,171	16,859	54,872	60,913 15
2,500	26,027	3,488	29,515	12,543	1,132	48,569	13,451	47,244	68,516 16
2,120	21,077	3,343	24,420	9,945	1,652	38,757	9,903	41,411	55,326 17
1,750	20,741	5,051	25,792	9,568	1,787	46,908	10,686	61,206	63,047 18
206,300	643,850	171,912	815,762	259,602	163,823	649,704	306,827	882,259	1,202,929

³⁾ För Vesternorrlands län äro uppgifterna för 1805 hemtade ur de i Stat. Central-Byråns arkiv förvarade "Formulär för folkmängdens antecknande" hvarst specialciffror erhålles för den del af dåvarande Hernösands län, som nu utgör Vesternorrlands län.

Tab. 23. Boskapsstocken inom området för det 16:de

1828—32 enligt konungens Befallningshafvandes beräkningar.

Nuvarande länsområden.								S:a nőt- kreaturs- enheter.
	Hästar.	Ovar.	Kor.	Ungnöt.	Fär.	Getter.	Svin.	
1 Stockholms stad.....	3,223	59	1,017	—	147	27	550	6,071
2 Stockholms län	22,444	7,016	39,628	11,991	69,511	326	25,877	99,753
3 Upsala "	18,283	6,179	29,715	15,414	60,381	203	32,196	85,430
4 Nyköpings "	12,550	18,049	33,118	16,800	56,674	753	32,712	92,300
5 Linköpings "	25,495	22,664	50,626	16,545	64,791	2,857	39,120	136,302
6 Jönköpings "	13,110	28,805	52,588	30,673	83,887	9,568	22,134	131,114
7 Kronobergs "	8,624	17,866	49,534	29,794	75,072	5,520	19,798	107,950
8 Kalmar "	20,508	23,625	55,757	28,315	89,423	668	30,595	140,949
9 Göteborgs (del) ¹⁾ "	[2,400]	[360]	[3,500]	[960]	[1,680]	—	[1,340]	[8,443]
10 Elfsborgs "	20,071	14,358	67,909	26,984	89,177	2,362	30,982	142,725
11 Skaraborgs "	27,125	28,434	49,693	31,233	80,126	694	35,342	151,337
12 Vermlands "	12,352	3,777	50,884	13,673	70,381	1,976	22,838	92,938
13 Örebro "	9,704	12,980	42,095	15,327	45,060	4,021	14,590	85,784
14 Vesterås "	12,283	8,930	29,312	16,883	33,445	2,639	20,005	73,673
15 Kopparbergs "	14,708	1,666	51,196	16,065	76,160	15,080	9,340	96,665
16 Gefleborgs "	11,908	1,422	47,672	10,229	53,728	31,853	9,330	82,430
17 Västernorrlands "	11,955	1,526	44,746	9,404	49,106	13,173	4,565	76,056
18 Vester- och Norr- bottens "	6,373	1,339	25,208	6,897	40,305	2,630	3,164	44,595
S:a det egentl. Sverige	253,116	199,355	724,198	297,187	1,037,054	124,350	354,508	1,654,515

¹⁾ Siffrorna för Göteborgs länsdel (Sävedals och Askims härad med Östra Hisingen och Göteborgs stad) äro proportionerade efter samma länsskiffrors förhållande 1871 till Elfsborgs läns siffror.

eklets egentliga Sverige åren 1828—32, 1871, 1880.

1871 enligt Hushållningssällskapens uppgifter.								1880.
Hästar.	Oxar.	Kor.	Ungnöf.	Får.	Getter.	Svin.	Summa nötkreaturs- enheter.	Nötkreaturs- enheter.
2,873	27	1,246	6	76	16	682	5,760	6,586 1
20,665	11,209	48,489	11,331	44,751	46	15,828	103,626	107,975 2
19,907	7,484	35,608	12,145	41,371	42	13,932	85,424	90,833 3
9,917	26,518	46,098	17,350	63,520	51	17,227	106,299	108,584 4
18,115	43,615	81,813	25,518	82,722	787	24,897	178,898	182,075 5
9,710	26,425	68,796	29,634	103,716	1,297	18,453	139,380	144,543 6
8,495	22,518	57,937	30,411	73,801	496	21,535	120,707	126,137 7
21,008	36,685	62,418	37,003	107,608	10	20,374	162,841	172,219 8
3,115	459	5,006	1,168	1,978	—	1,129	11,140	13,532 9
25,761	18,281	97,235	32,693	104,343	982	25,849	185,838	188,807 10
24,581	26,774	72,896	34,186	78,280	53	23,241	161,387	190,365 11
17,571	6,791	76,808	18,954	95,060	3,339	14,265	131,993	140,981 12
10,271	16,198	50,556	17,830	47,833	620	11,426	98,435	107,598 13
13,476	11,270	42,337	15,685	31,715	1,277	10,883	87,012	97,616 14
16,404	1,763	59,808	12,479	74,845	31,546	8,260	104,247	113,757 15
14,838	1,738	50,296	11,348	58,538	16,388	10,506	89,182	103,656 16
14,492	1,882	45,836	9,786	61,876	15,304	5,721	82,439	87,535 17
19,304	2,348	72,817	14,972	120,936	6,635	3,923	123,372	121,739 18
270,503	261,955	976,000	332,499	1,192,969	78,889	248,131	1,980,980	2,104,538

De uti efterföljande tabeller 24—28 sammanställda sifferbeteckningar för förhållandet inom hvarje län mellan folkmängd, skörd och boskapsstock meddelas naturligtvis under samma reservation för vissa af dessa siffrors statistiska värde, som förut (sid. 173—4) uttalats i fråga om en del folkmängds-, skörde- och kreaturs-siffror från 1571—76, och som äfven uti dessa tabeller finner sitt åskådliga uttryck uti skiftande stilsorter.

Vid valet af det skörde-år i sextonde seklet, som bort användas för i fråga varande jämförelser, har naturligtvis stort afseende måst fästas dervid, att uppgifterna om boskapsstocken förskrifva sig från 1571, och ehuru åren 1555 och 1558, så väl med hänsyn till tiondeuppgifternas fullständighet som till årsväxtens beskaffenhet, eljest väl kunnat i fråga komma att utväljas, har det af nämnda skäl synts mig lämpligare att begagna siffrorna för något senare årtal. Skördeuppgifterna för sjelfva året 1571 hafva dock knappast bort för jämförelserna anlitas, dels därför att de äro ganska ofullständiga och för många län måst kompletteras med uppgifter från 1570, 1572 eller 1573, dels, och i synnerhet, därför att de förskrifva sig från ett alldeles ovanligt svagt skördeår, hvarför alla derur framgående procent-tal uppenbarligen skulle gifva en oriktig bild af de normala förhållandena under denna tid. Det torde nemligen kunna antagas, att boskapsstocken vexlat vida mindre än skörden, och att man därför uti taxeringsuppgifterna, äfven för ett så hårdt år som 1571, har ett vida säkrare matt för husdjurens normala antal, än uti tiondeuppgifterna från ett missväxtår för skördens normala storlek. Jag har därför till utgangspunkt för jämförelserna med

boskapsstocken och folkmängden 1571 valt skördeåret 1576, hvilket både lemnar särdeles fullständiga tiondeuppgifter och torde kunna betecknas som ett medelgodt skördeår, eller för sin tid närmast jämförligt med ett sådant år som 1871, hvilket under nuvarande förhållanden betecknas med karakteren "öfver medelmåttan". Naturligtvis inträffar äfven 1576, att ojämnheter framträda i skördeafkastningen inom olika trakter af landet: de för 1576 tyvärr mycket ofullständiga uppgifterna för nuv. Stockholms län gifva således en skördesiffra, hvilken tydligen är vida under detta läns medelskörd, liksom å andra sidan tionden för Jönköpings, Vesterås, Gefleborgs och Vesternorrlands län var något öfver medelmåttan.

En något större säkerhet för erhållande af medelsiffror för skörden synes visserligen erbjudas af de för åren 1539—76 beräknade medeltalsbelopp af tionde för hvarje län, hvilken förekommer i Tab. 14 sista kolumnen; jag har därför också i Tab. 15 sista kolumnen angifvit de skördebelp i medeltal för 1539—76, som erhållas, om man till den efter tionden uträknade "tiondepligtiga" skörden, proportionelt mot 1576, tillägger gissade siffror för "ej tiondepliktig skörd" och derefter, likaså proportionelt, uträknar "tunnor rågvärde". Men dels inga i dessa medelsiffror, äfven efter nödig utgallring af de svagaste åren för härjade provinser, så många verkligen *dåliga* skördeår, att resultatet antagligen är för mycket under verkligheten, dels torde ej kunna förbises, att denna medeltalsberäkning grundats till mycket väsentlig del på gissade eller proportionerade tiondesiffror, hvadan det alltid måste vara mera tilltalande att kunna utgå från siffror, om hvilka man åtminstone vet, att de till allra största delen uttrycka *verklig skörd*, om ock denna delvis varit något ojämn. Det är därför, som jag i fråga om skördens stegring från sextonde seklet och intill vår

tid utgått från siffrorna för 1576, och, i fråga om jämförelsen mellan skörd och folkmängd, skörd och boskapsstock i sextonde seklet, lemnat uträkning i främsta rummet för 1576 och derefter för medeltalet 1539—76.

I skördeuppgifterna för 1576 ingå, såsom förut är nämnt, gissade siffror för den ej tiondepligtiga skörden, uppgående för riket till omkr. 8 % och för olika län till 15 å 0,5 % af den tiondepligtiga skörden. Dessutom har vid reduktionen till "tunnor rågvärde" för detta år måst användas proportionering mot året 1558, enär tiondeuppgifterna för 1576 ej äro insamlade med särskiljning af de olika sädesslagen. Men då skörden nästan uteslutande bestod af råg och korn, hvilkas "värde" är så snarlikt (10:11) och proportionerna mellan dessa båda sädesslag under olika år voro temligen lika, torde detta beräkningssätt vara så tillförlitligt, som kan erfordras.

Tab. 24. Skördens stegring från 1576 till 1871—80.

Nuvarande länsområden.	1576.	1803.	1828 —32.	1871.	1880.	Skörd 1576 i förhållande till skördarne				
	Spannmål.	Spannmål och Rotfrukter.				1576.	1803.	1828—32.	1871.	1880.
	T u n n o r R å g v ä r d e									
	i 1000-tal.									
Stockholms stad	--	—	—	4	2	1 :	?	?	?	?
Stockholms län	80,200	295	452	635	690	1 :	3'7	5'6	7'9	8'6
Upsala "	150,300	243	407	607	741	1 :	1'6	2'7	4'0	4'9
Nyköpings "	96,200	200	368	770	881	1 :	2'1	3'8	8'0	9'1
Linköpings "	168,500	295	561	1,271	1,375	1 :	1'8	3'3	7'5	8'2
Jönköpings "	106,100	168	319	675	794	1 :	1'6	3'0	6'4	7'5
Kronobergs "	72,000	138	212	503	702	1 :	1'9	2'9	7'0	9'7
Kalmar "	61,200	205	544	762	906	1 :	3'3	8'9	12'4	14'8
Göteborgs (del) "	2,600	18	36	47	77	1 :	6'9	13'8	18'1	29'6
Elfsborgs "	72,800	267	455	983	1,268	1 :	3'7	6'2	13'5	17'4
Skaraborgs "	105,000	333	577	1,314	1,606	1 :	3'2	5'5	12'5	15'2
Vermlands "	43,300	257	324	720	863	1 :	5'9	7'5	16'6	19'9
Örebro "	38,600	161	251	634	696	1 :	4'2	6'5	16'4	18'0
Vesterås "	107,700	149	273	553	509	1 :	1'4	2'5	5'1	4'6
Kopparbergs "	82,200	171	331	484	545	1 :	2'1	4'0	5'9	6'6
Gefleborgs "	85,200	119	185	339	353	1 :	1'4	2'2	4'0	4'1
Vesternorrlands "	44,800	85	182	263	298	1 :	1'9	4'1	5'9	6'6
Vester- och Norrbottens "	22,400	89	89	366	480	1 :	4'0	4'0	16'3	21'4
Summa egentl. Sverige	1,339,100	3,193	5,566	10,930	12,786	1 :	2'4	4'2	8'2	9'5

Tab. 25. Folkmängdens och Boskapsstockens stegring 1571—1880¹⁾
inom området för det 16de seklets egentliga Sverige.

Nuvarande länsområden.	Folkmängdens stegring i proportion till folkmängden 1571.						Nötkreatursenheters steg- ring i prop. till antal 1571.			
	1571.	1772	1805.	1830.	1871.	1880.	1571.	1828 —32.	1871.	1880.
Stockholms stad.....	1:	10'35	10'38	11'53	19'79	24'11	—	—	—	—
Stockholms län	1:	2'64	2'66	2'78	3'52	3'93	1:	1'66	1'73	1'80
Upsala "	1:	2'00	2'40	2'33	2'88	3'16	1:	1'65	1'64	1'75
Nyköpings "	1:	2'83	3'23	3'54	4'48	4'81	1:	1'96	2'26	2'31
Linköpings "	1:	2'74	3'16	3'61	5'00	5'19	1:	2'10	2'76	2'81
Jönköpings "	1:	2'95	2'99	3'51	4'61	5'01	1:	1'69	1'80	1'87
Kronobergs "	1:	2'36	2'85	3'46	5'06	5'40	1:	1'53	1'71	1'79
Kalmar "	1:	3'10	3'63	4'42	6'23	6'54	1:	2'15	2'49	2'63
Göteborgs (del) "	1:	7'69	8'82	12'46	24'39	31'90	1:	2'56	3'38	4'10
Elfsborgs "	1:	2'55	3'15	3'99	5'65	5'82	1:	1'56	2'04	2'07
Skaraborgs "	1:	2'57	3'22	3'89	5'71	6'00	1:	1'89	2'05	2'37
Värmlands "	1:	5'12	10'78 13'30 20'13 20'65				1:	5'28	7'49	8'00
Örebro "	1:		4'81 5'56 8'10 8'72				1:	2'23	2'56	2'80
Vesterås "	1:	2'95	3'26	3'43	4'45	4'94	1:	2'02	2'38	2'67
Kopparbergs "	1:	3'27	3'70	3'99	5'24	5'63	1:	3'06	3'31	3'61
Getleborgs "	1:	2'30	2'86	3'46	5'07	6'03	1:	2'79	3'02	3'51
Vesternorrlands "	1:	1'90	2'52	3'31	5'78	7'14	1:	3'11	3'38	3'58
Vester- och Norr- bottens "	1:	2'35	3'61	4'99	9'07	10'49	1:	1'73	4'78	4'72
Det egentliga Sverige	1:	2'97	3'48	4'08	5'88	6'43	1:	2'03	2'43	2'58

¹⁾ Om de olika sifferstils-sorternas betydelse se noten 1, tab. 14.

Tab. 26. Förhållandet ¹⁾ mellan Boskapsstock och Skörd 1576, 1539—76, 1828—32, 1871 och 1880.

Mot 100 underhållna Nötkreatursenheter skördade Tunnor Ragvarde								
Nuvarande länsområden.	Arligt 1576 medeltal 1539—76		1828—32		1871		1880	
	af Spannmål.		af Span- mål.	af Span- mål o. rot- frukter.	af Span- mål.	af Span- mål o. rot- frukter.	af Span- mål.	af Span- mål o. rot- frukter.
Stockholms län	134	154	394	453	530	613	560	639
Upsala "	289	289	441	476	643	711	757	816
Nyköpings "	204	218	350	399	633	724	705	811
Linköpings "	260	265	371	412	621	710	645	755
Jönköpings "	137	97	204	243	404	484	446	549
Kronobergs "	102	101	165	196	338	416	426	557
Kalmar "	93	86	327	386	382	468	419	526
Göteborgs (del) "	79	52	272	426	341	422	436	569
Elfsborgs "	80	66	251	319	434	529	541	676
Skaraborgs "	131	99	348	381	699	800	694	844
Vermlands "	246	134	305	349	463	545	501	612
Örebro "	100	91	258	293	532	644	535	647
Vesterås "	268	227	346	370	568	636	476	521
Kopparbergs "	261	181	326	342	393	464	405	479
Getleborgs "	289	256	197	224	313	380	275	341
Vesternorrlands "	183	137	211	239	252	319	272	340
Vester- och Norr- bottens "	87	85	173	200	260	297	354	394
Så det egentl. Sverige	164	146	295	336	470	552	509	608

¹⁾ Rörande betydelsen af de olika sifferstilarne se tab. 14, not. 1.

Tab. 27. Jemförelse mellan Boskapsstock och

		M o t l o o i n v ä -											
Nuvarande länsområden.		Nötkreatursenheter af stora och små kreatur				Stora Nötkreatur (1571: Oxar, Kor, Ungnöt 4 3 år) (1805, 1830, 1871: Oxar, Kor)				H ä s t a r			
		1571.	1828 —32.	1871.	1880.	1571.	1805.	1828 —32.	1871.	1571.	1805.	1828 —32.	1871.
Stockholms	län	160	96	79	73	75	39	45	45	36	19	22	16
Upsala	»	146	105	84	82	65	38	44	43	33	25	22	20
Nyköpings	»	154	85	78	74	76	42	47	53	29	15	12	7
Linköpings	»	126	73	70	68	63	39	39	49	24	18	14	7
Jönköpings	»	198	95	77	79	126	55	59	53	19	11	10	5
Kronobergs	»	224	99	76	74	141	54	62	51	22	10	8	5
Kalmar	»	175	85	69	70	97	52	48	42	32	16	12	9
Göteborgs (del)	»	101	21	14	13	75	16	10	7	9	8	6	4
Elfsborgs	»	184	72	66	65	120	45	42	41	17	13	10	9
Skaraborgs	»	186	90	67	70	108	51	47	41	23	18	16	10
Vernlands	»	135	54	50	53	98	35	32	32	11	10	7	7
Örebro	»	184	74	58	59	99	44	47	39	24	10	8	6
Vesterås	»	140	83	75	76	78	43	43	46	18	17	14	12
Kopparbergs	»	93	72	58	60	69	34	39	35	7	10	11	9
Gefleborgs	»	100	80	59	58	74	59	48	35	9	15	12	10
Vesternorrlands	»	103	97	60	52	70	68	59	35	12	17	15	11
Vester- och Norr- bottens	»	137	48	72	62	89	72	28	44	14	14	7	11
Så det egentl. Sverige		154	76	63	62	90	44	43	40	21	14	12	9

Folkmängd 1571, 1805, 1828—32, 1871 och 1880.

a r e u n d e r h ö l l o s											Nuvarande länsområden.	
K o r				F å r				S v i n				
1571.	1805.	1828 —32.	1871.	1571.	1805.	1828 —32.	1871.	1571.	1828 —32.	1871.		
58	34	38	37	102	48	67	34	31	25	12	Stockholms	län.
49	34	36	35	103	59	74	41	44	39	14	Upsala	"
54	27	31	34	93	46	52	46	42	30	13	Nyköpings	"
45	29	27	32	63	42	35	32	39	21	10	Linköpings	"
76	39	38	38	95	31	61	57	60	16	10	Jönköpings	"
87	37	46	36	81	55	67	46	90	18	14	Kronobergs	"
58	36	34	27	72	62	54	46	41	18	9	Kalmar	"
53	13	9	6	35	14	4	2	16	3	1	Göteborgs (del)	"
80	35	34	35	84	48	45	37	35	16	9	Elfsborgs	"
65	32	30	30	89	50	48	32	51	21	9	Skaraborgs	"
76	33	29	29	44	54	41	36	18	13	5	Värmlands	"
68	34	36	30	107	39	39	28	67	13	7	Örebro	"
52	33	33	37	71	37	37	27	44	22	9	Vesterås	"
61	33	38	34	45	44	56	42	15	7	5	Kopparbergs	"
71	57	46	33	31	56	52	39	8	9	7	Gelleborgs	"
68	65	57	33	59	69	63	45	9	6	4	Vesternorrlands	"
84	69	27	43	69	90	43	71	9	3	2	Vester- och Norr- bottens	"
64	33	33	31	76	48	48	38	39	16	8	Så det egentl. Sverige.	

Tab. 28. Förhållandet mellan Folkmängd och Skörd 1576, 1539—76, 1805, 1828—32, 1871—79¹⁾ och 1880.

Mot 100 Invanare skördades Tunnor Rågvärde												
Nuvarande län-områden.		Arligt 1576 medeltal 1539—76		1805		Arligt medeltal 1828—1832		1871		1880		1871 —79 ¹⁾
		af Spanmål.		af Span- mål.	af Span- mål och rot- frukter.	af Span- mål.	af Span- mål och rot- frukter.	af Span- mål.	af Span- mål och rot- frukter.	af Span- mål.	af Span- mål och rot- frukter.	af Span- mål och rot- frukter.
Stockholms län	214	247	291	297	378	434	417	482	411	469	473	
Upsala "	428	428	285	289	461	480	542	600	620	667	592	
Nyköpings "	314	335	196	202	298	340	491	562	520	599	512	
Linköpings "	327	333	176	181	269	299	431	494	440	515	458	
Jönköpings "	271	191	139	143	195	232	312	374	329	405	357	
Kronobergs "	229	226	152	154	164	195	256	316	316	414	359	
Kalmar "	163	150	144	150	278	328	265	325	294	370	331	
Göteborgs- (del) "	80	52	56	63	57	89	48	59	57	74	84	
Elfsborgs "	147	122	164	171	181	230	288	351	354	439	378	
Skaraborgs "	247	185	237	241	315	345	468	535	512	623	492	
Värmlands "	334	182	179	183	164	187	233	275	263	322	286	
Örebro "	185	168	155	160	190	216	309	374	316	382	345	
Vesterås "	414	319	171	176	286	306	427	478	362	396	474	
Kopparbergs "	243	169	133	137	234	246	232	274	242	287	267	
Gefleborgs "	287	255	134	140	158	180	186	226	159	198	213	
Vesternorrlands "	189	141	139	142	205	232	152	192	141	176	168	
Vester- o. Norr- bottens "	119	117	130	131	82	95	188	215	219	243	194	
Summa det egent- liga Sverige..	252	224	168	173	225	257	298	350	313	374	339	

¹⁾ Mot 1871—79 års medeltal af "tunnor rågvärde" (se tab. 19) är här satt folkmängden 1875.

Litt. C.

U P P G I F T E R

RÖRANDE

SPANMÅLSSKÖRD. HÖSKÖRD, LADUGÅRDSAFKASTNING,
UNDERHÅLLNA KREATUR M. M.

VID

DE KUNGLIGA AFVELSGARDARNE

UNDER SENARE HÄLFTEN AF SEXTONDE SEKLET.

ENLIGT GÅRDSRÄKENSKAPERNA.

Räkenskaperna för de kungliga afvelsgårdarnes förvaltning under 16:de seklet äro i allmänhet så noggrant och fullständigt förda, att man af dem kan vinna ganska viktiga upplysningar rörande jordbrukets ställning och villkor vid denna tid. Jag har i det efterföljande tabellariskt sammanfört de hufvudsakligaste uppgifter rörande utsäde och skörd, höafkastning, stall- och ladugårdsbesättningen, ladugårdens förnämsta produkter, smör, ost

1) För att sätta läsaren i tillfälle att bilda sig en föreställning om det material, hvarur de tabellariska uppgifterna äro hemtade, meddelas här ett trans-umeradt utdrag ur en gårdsräkenskap, redogörande för de viktigaste posterna. Jag väljer 1559 års räkenskap för Horns gård. Den begynner med följande allmänna redogörelse för åker och äng:

<i>Åkrar.</i>				<i>Lefvandes Boskap.</i>	
Lägga vid gården.	Öster Gärdet:	sås hvart annat år	5½ pd.	Ocar. Inventarium gödoxar....	6.
	Vester Gärdet	» » » »	8 pd 7 sp.	drettesoxar.....	16.
	Södre Gärdet	» » » »	8 pd 2 sp.	gräsoxar....	13.
	Gryteväxlyekan	» » » »	½ pd.	Årsens opbörd:	
	Kalkuguslyekan	» » » »	3 spän.	Tillökte efter 1554 års afvel	18
	Dalia lyekan	» » » »	3 sp.	Opborne af fogdar.....	65.
	Brandslyekan	» » » »	2½ sp.	Utgift: Levererade	6.
	Gaxagulyekan (sic)	» » » »	5 pd.	Slagtade	74.
	Monckalyekan	» » » »	1 pd 2 sp.	Störte	2.
	Preste hagen	» » » »	—	Så är igen till inventarium...	36.
	Preste trädan	» » » »	—	o. s. v.	
	Preste lyekan	» » » »	—		
	Svidielandet	» » » »	8 pd 1 sp.		
	Vester åker	» » » »	1 sp.		

Ängar: 22 gården, hagar, lyckor och mossar uppräknas med tills. 354 lass.

Qvarn går allenast om våren till gårdens behof och är foteqvarn.

Fisken: uppräknas till läge och afkastning.

Derefter redovisas: *Opbördén:*

Råg: Efter 11 pd råg som såddes om hö-ten
a:o 1557 — afvelsråg..... 3 taster 11 pd 1 sp.

Korn: Efter 1 lest 1 pd 2 sp. korn som såd-
des om våren 1558 — afvelskorn..... 3 lr 4 pd 2½ fj.

Smör: Efter 77 kiör, som molkat hafva hela
året Vinterafvelssmör..... 4 tior 7 L 11 4½ mk.
Sommarafvelssmör..... 7 tior 4 L 11 15 mk.

Honing: efter 4 bistöckar som slagtades 20 kannor.

och ull, samt der så varit möjligt äfven vinterutfodringen och tillgången på hofveridagsverken. Härtill har jag utvalt några gardar, hvilkas förvaltning synts mig vara typisk för de olika orterna och för hvilka tillika funnits tillräckligt många räkenskaper i behåll, att derur kunnat lemnas öfversigt öfver utvecklingen under ett större antal år.

Svarare har det varit att för något visst år under 16:de seklet erhålla en någorlunda fullständig öfversigt öfver samtliga de kungliga gårdarnes förhållanden. Den förskingring och brand, som under tidernas lopp träffat Kammararkivets fögderiräkenskaper, har vållat, att man icke för något enda år kan utleta en något så när fullständig serie af gårdsräkningar, egnad att gifva en öfversigt af konungens hela afvelsuppbörd. Vid sådant förhållande är det särdeles lyckligt, att arkivet ännu eger i behåll några inom Kammararen upprättade sammandragsregister öfver vissa grenar af afvelsuppbörden, hvilka någorlunda fullständigt, och så vidt jag med behållna specialräkenskaper kunnat kontrollera, noggrant återgifva fögderiräkningarnes förnämsta poster. Dessa handlingar äro:

1:o. "Opbörds-register på Spannemaäl öffuer hela riket 1556", en samling af åtta papperslägg (det gamla bandet längesedan förkommet), hvilket innehåller utom uppgifter om tionden, förut i detta arbete begagnade, äfven redogörelse för utsäde och skörd i olika sädeslag för i det närmaste alla de kungliga afvelsgårdarne. Såsom äfven sker i fogderäkenskaperna, rubriceras i denna handling den redovisade uppbörden som "1556 års arsvext" eller "1556 års opbörd"; men denna term betyder alltid: den årsväxt, som utföll på hösten 1555, efter utsäde på varen 1555 och på hösten 1554, till redovisning i 1556 års räkenskap, såsom man finner tydligt bekräftadt af hvarje specialräkenskap.

2:o. "Register på Riksens Opbörd af Lin, Ull och Hampa 1557", i Kammararkivet, redovisande denna upp-
börd för de flesta gårdarne för 1556 och 1555.

3:o. "Länsbook pro Anno 1559", en volum som
innefattar summarisk redovisning för såväl ränta af hä-
radena som afvel af gårdarne i Upland, Norrland, Fin-
land och en del af Östergötland; dock upptagas här
endast de större gårdarne. Årsväxtuppgifterna afse 1558.

4:o. "Registher opå Kong. Mts. Arff och Egne slott
och Gårder öfver hele riiket", en af 4 lösa lägg be-
stående redovisning öfver årsväxt (med höafkastning),
fisken, qvarntull, smör- och ost-afkastning vid de s. k.
arf- och egne gårdarne i Södermanland, Upland, Vest-
manland, Östergötland och Smaland. För Vestergötland
stannar redovisningen vid Orreholmen. Uppgifterna äro
till det mesta hemtade ur 1559 års räkenskaper och afse
således förhållanden 1558. Endast för Häringe och Ham-
marstada, Räfsnäs, Sättra, Österby och Hammars gardar
afse de 1557, för Strömsrum och Gärdslösa 1555.

5:o. "Peder Poijtzes Räkenskap och opbörd pa alla
feta varor af K. Mts arf och eget till Stockholms slotts
varuhus a:o 1559" i Kammararkivet.

Genom användande af dessa sammandragsregister
har det lyckats mig att med biträde af gårdsräken-
skaperna, der de finnas i behåll, upprätta öfversigt öf-
ver spanmålsskörden år 1555 vid de aldra flesta afvels-
gårdarne, och år 1558 åtminstone för en ganska stor
del af desamma. Svårare har varit att ernå fullständig-
het beträffande kreatursinventariet och ladugårdsafkast-
ningen, men här har jag hjälpt mig fram med anlitande
af räkenskaper för flera olika år. Det år, för hvilket
de flesta gårdsräkenskaper äro i behåll, är 1556, af-
seende förhållandena 1555, och der räkenskaper för detta
år saknats, har jag anført siffrorna ur de närmast lig-
gande räkenskaper, en ojemnhet, som i afseende a
kreatursinventariet och ladugårdsafkastningen icke be-

tyder särdeles mycket, enär de voro temligen snarlika från det ena året till det andra. I allmänhet har jag anförut siffrorna ur det ingående inventariet, någon gång, synnerligen der räkenskapen afsett något år före 1556, ur det utgående inventariet.

I specialtabellerna har jag använt räkenskapernas minsta måttenhet, spannen och tynnan, enär det, för den som vill göra noggrannare bestämningar, sålunda beredes större möjlighet att uträkna de noggranna måtten efter de beräkningar öfver de olika gårdarnes spann- och tynne-mått, hvarom jag i min Sveriges Inre Historia, andra delen, lemnat noggranna uppgifter. Slutsummorna i Tab. 29: 11 har jag reducerat till Stockholmstunna efter grunden 1 spann = $\frac{1}{2}$ tunna; 1 tynna = $1\frac{1}{4}$ tunna.

Den öfversigt af de kungliga gårdarnes afkastning, som i Tab. 29 meddelas, upptager sålunda samtliga de vid året 1555—56 förefintliga gårdar med undantag af ett ringa fatal, för hvilka antingen ingen årsväxtredovisning kunnat för detta skördeår erhållas, eller för hvilka ingen någorlunda samtidig redovisning för ladugårdens inventarium och afkastning stått till buds. I den summariska öfversigten har jag lemnat uträkningar egnade att uppvisa förhållandet mellan de olika sädeslagen samt mellan boskapsstock och skörd.

I Tab. 30 lemnas en mindre fullständig öfversigt af atskilliga gårdars årsväxt och smörafkastning för året 1558.

Slutligen har jag i derefter följande mera utförligt redovisande tabeller velat lemna en öfversigt af jordbrukets utveckling under större eller mindre antal år, alltefter som räkenskaperna finnas i behåll, vid några kungliga gårdar i olika landsdelar. Endast genom dylika för flera år fortgående uppgifter vinnes önskvärd säkerhet i omdömet öfver jordbrukets ståndpunkt och allmänna karakter, och det har varit mig angeläget att här intaga så många faktorer som möjligt, egnade att härom gifva upplysning.

Tab. 29. I. Årsväxt 1555 vid K. M:ts gårdar i Upland.¹⁾

Gårdar, härad	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Summa spannmål.			Län.		
	Spänn.			Korntal.			Spänn.			Korntal.			Spänn.			Korntal.		
	Ur säd.	Skörd.		Ur säd.	Skörd.		Ur säd.	Skörd.		Ur säd.	Skörd.		Ur säd.	Skörd.		Ur säd.	Skörd.	
Stockholms nya ladugård	4	35	87	148	1,462	9·8	5	43	8·6	3	26	8·6	160	1,566	9·7	3	11	6
" gamla "	8	60	7·5	193	1,852	9·6	—	—	—	6	40	6·6	207	1,952	9·4	6	13	9
Tynningeöns (Verndöa)	1	2½	2	42	317	7·5	1	6	6	1	2	2	45	327½	7·3	1	10	1
Skellenora (Vallentuna)	2	9	4·5	36	232	6·4	10	72	7·2	8	54	6·7	56	367	6·5	1	—	7
Glä (")...	3	31	11·3	229	1,028	4·4	3	13	4·3	—	—	—	235	1,075	4·5	—	—	10
Svartsjö och Ventholms (Färentuna)	5	69	13·8	302	1,968	6·5	61	320	5·2	18	46	2·5	386	2,403	6·2	—	—	4
Ekholms (Trögd)	12	55	4·5	84	519	6·2	69	670	9·7	4	23	5·7	169	1,267	7·5	—	—	—
Ekolsunds (")	2	21	10·5	98	684	7	26	196	7·6	30	312	11·4	156	1,243	8	1	5	5
Vångarn med Ståks (Bjrlinghundra)	16	98	6·1	143	865	6	69	413	6	—	—	—	228	1,376	6	—	—	3
Uppsala slotts (")	—	—	—	132	1,442	10·9	116	934	8	13	85	6·5	251	2,461	9·4	—	—	3
Hokhufvuds (Frösaker)	3½	27	7·7	50	343	6·8	33	225	6·8	—	—	—	80½	595	6·9	—	—	—
Österby (Norunda)	2½	6	2·1	54	329	6·1	61	294	4·6	—	—	—	120½	629	5·2	2	16	5
Örby (Vendel)	3	17	5·7	125	521	4·1	83	531	6·4	28	104	3·7	239	1,473	4·9	1	8	13
Summa	62	433½	7	1,636	11,562	7·1	540	3,717	6·9	111	722	6·5	2,349	16,434½	7	20	15	53

¹⁾ Förutom här uppräknade gårdar fanns 1555 56 äfven *Borga* gård i Umnge socken, hvars rikenskaper dock saknas för de närmaste 10 åren, och hvarom ingen årsavtuppgift förekommer i 1556 års spannmålsregister. Den var icke af stor betydhet. För *Halldrids* gård i Fundo sn har rikenskaper aftegräfs först från år 1557, men inga äro i behåll före 1566.

Tab. 29. 3. Årsväxt år 1555 vid K. Mats gårdar i Vestmanland och Dalarne.

	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Ärter.			Summa spannål.			Lin.	Hampa.
	Spänn.		Korntal.	Spänn.		Korntal.	Spänn.		Korntal.	Spänn.		Korntal.	Spänn.		Korntal.	Spänn.		Korntal.	Skörd. i ö. ö.	Skörd. i ö. ö.
	Ut- säde.	Skörd.		Ut- säde.	Skörd.		Ut- säde.	Skörd.		Ut- säde.	Skörd.		Ut- säde.	Skörd.		Ut- säde.	Skörd.			
Vesterås slotts ladugårdar	12	144	12 146	1,160	8	42	283	67	—	—	—	5	40	8	205	1,627	79	2	—	6
Strömsholms slotts » (Snäfvång)	—	—	137	481	3 5	215	660	31	—	—	—	—	—	—	352	1,141	32	—	—	—
Kongsörs » (Åkerbo)	—	—	94	809	8 6	9	78	86	76	416	55	—	—	—	179	1,303	73	—	—	—
Arboga » (»)	2½	20	8 112	637	5 6	196	1,260	65	—	—	—	—	—	—	310½	1,917	62	0	8	—
Väsby » (Tjörbo)	—	—	71	671	9 5	166	829	5	—	—	—	—	—	—	237	1,500	63	0	19	—
Guldsmedshyttgård (Norskög)	—	—	20	161	8	15	76	51	—	—	—	—	—	—	35	237	67	—	—	—
Via Sölbergs ladugård (Norrbärke)	—	—	44	171	3 9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44	171	39	—	—	—
Näs » (Husby)	1½	18	12 54	533	9 9	44	422	9 6	—	—	—	—	—	—	99½	973	9 8	—	—	—
Säters » (Hedemora)	1	5	5 29	195	6 7	44	193	4 4	—	—	—	—	—	—	74½	393	5 3	—	—	—
Ösa Sölbergs » (Tuna sen)	—	—	4	35	8 7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	35	87	—	—	—
Fremmandehj (Kopparberg)	—	—	11½	28	2 4	64	242	3 8	—	—	—	—	—	—	75½	270	3 6	0	14	—
Grängeshyttan (Tuna)	—	—	27	51	2	17½	60	3 4	2	10	5	—	—	—	16½	124	2 7	—	—	—
Summa	17	187	11 749½	4,935	6 8	812½	4,103	5	78	426	5 5	5	40	8	1,662½	9,691	5 8	4	1	6
Garpbergs ¹⁾ gård	—	—	—	—	—	1	18	4 5	—	—	—	—	—	—	4	18	4 5	—	—	—

¹⁾ För Garpbergs gård saknas räkenskap för nurliggande år intill 1565, hvarför dess ladugårdsinventarium har ej kunnat intagas; troligen var det ytterst obetydligt.

Tab. 29. 4. Ladugårds-inventarium och afkastning 1555 56 vid K. M:s gårdar i Vestmanland och Dalarne.

Ladugårds-inventarium.											Ladugårdens afkastning.											
Hästar.		Nötkreatur.					Får.	Getter.	Svin.	Pjäderä.		Smör.			Ost.		III.					
		Frisk- Stod-.	Verk-.	Tjurar.	Oxar.	Kor.				Stutar.	Qvigor o. Kalfvar.	Gäss.	Höns.	L.ä. pr ko.	L.ä.	ü.	Mjölkan- de får och getter.	ü pr får och get.	L.ä.	ü.	Klipta får	ü pr får.
Vesterås slotts ladugårdar	17	14	6	39	114	4	?	238	—	145	9	172	350: 11	125	28:—	198	28	—	304	23		
Strömsholms slotts "	—	1	1	14	45	?	?	245	—	26	50	38	199:—	60	3:3	17: 4	85	4	32:—	200	32	
Kongsörs gård.	?	?	10	156	181	?	?	289	93	356	25	47	527:—	170	3:1	62:—	191	6:5	28:—	320	18	
Arboga "	6	4	?	25	43	?	?	109	—	95	—	39	199:—	46	4:3	20: 19	73	5:7	18: 10	175	21	
Väsby "	—	42	?	66	74	?	?	86	[32]	241	5	89	221:—	87	2:5	18:—	73	4:9	10: 15	123	17	
Guldsmedhyttgård ²⁾	?	?	[1]	?	[24]	?	?	[26]	—	[19]	—	?	?	?	?	?	?	7:—	70	2		
Vester Sölfborgs gård	—	12	2	11	22	—	—	11	—	30	—	14	105:—	26	4	—	—	2: 10	19	26		
Näs ³⁾ "	9	8	10	11	58	?	?	92	18	82	8	30	224:—	[75]	3	8: 15	[35]	5	10: 10	93	23	
Säters "	—	4	3	7	29	—	—	30	—	21	—	18	130: 15	42	3	—	—	4: 10	36	25		
Öster Sölfborgs "	—	16	1	6	9	—	—	—	—	62	—	15	36:—	12	3	—	—	—	—	—	—	
Fremmandeby ³⁾ "	4	21	4	9	44	?	?	68	36	81	8	49	[96:]	32	3	14: 8	39	7:4	3: 10	36	19	
Grängeshyttans "	—	12	3	11	18	2	9	7	—	4	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa	36	134	41	355	661	6	9	1,201	179	1,162	103	541	2,128	6	715	3:0	169: 6	694	4:9	152: 5	1,376	22

1) Hartill hjortar och hindar 6.

2) För Guldsmedshyttgård finnas "afvelsregister" för 1556 (inlagda i W. H. 1558 Nr 6), hvilka medgifva blott ofullständiga uppgifter.

3) För Näs och Fremmaudeby äro uppgifterna hemtade ut 1557 års räkenskap.

Tab. 29. 5. Årsväxt 1555 vid K. Mts gårdar i Södermanland och Nerike.

Gårdar, härad.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Ärter.			Summa spannål.			Lin.		
	Spänn.			Spänn.			Spänn.			Spänn.			Spänn.			Spänn.			Skörd.		
	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.
Hammarstada och Hävinge ladugårdar (Sötholm)	4	36	9	158	1,192	75	24	144	6	2	17	85	14	14	74	189	1,403	74	—	15	1 5
Gripsholms slotts ladugård (Selebo)	4	23	57	146	928	63	71	736	102	7	72	103	31	12	34	231	1,771	77	3	5	14 8
Räfsnäs ladugård (Selebo)	5	48	96	52	400	77	52	342	65	41	93	23	—	—	—	150	883	58	1	15	4 12
Strengnäs " (Åker) ..	—	—	—	40	220	55	64	500	78	—	—	—	—	—	—	104	720	69	—	—	—
Tynnelsö " (Selebo)	1	10	10	40	513	128	19	151	81	—	—	—	1	24	27	61	679	114	3	6	10 8
Konungsberga och Vagerö ladugårdar (Selebo)	7	40	53	106	615	58	83	448	54	15	90	6	—	—	—	211	1,193	56	3	2	—
Es-kilstuna ladug. (V. Rek.)	—	—	—	73	551	75	154	647	42	40	91	23	—	—	—	267	1,289	48	—	5	3
Käzleholms ladug. (Glans- hammar)	2	8	4	80	336	41	22	226	102	4	12	3	—	—	—	108	576	53	—	—	—
Örebro slotts ladugård ..	24	12	53	85	680	8	69	347	5	31	93	3	—	—	—	187	1,132	6	—	—	—
Summa	25	177	679	780	5,429	679	558	3,544	679	140	468	373	53	29	5	1,509	9,617	674	12	8	33 13
Julita ¹⁾ gård (Oppunda) ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nyköpings slotts ladugård ²⁾	2	—	—	22	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—

¹⁾ Julita gård öfvertogs 1555 sedan skörden skett, så att ingen spannål redovisas i räkenskopen.

²⁾ För Nyköpings gård saknas fullständiga uppgifter om skörden.

Tab. 29. 6. Lådgårdsinventarium och afkastning 1555¹⁾ (56) vid k. Mats gårdar i Södermanland och Verike.

	Lådgårdsinventarium.										Lådgårdens afkastning.				
	Hästar.		Qvigor och Kalfvar.				Fjäderfa.		Smor.		Ost.		Ull.		
	Fris. Stod.	Verk.	Tjurar.	Ovar.	Kor.	Stutar.	Qvigor och Kalfvar.	Fär.	Getter.	Svin.	Gäss och Ankor.	Höns.	Lå. a.	Lå. b.	Lå. c.
Hammerstada o. Håringe gårdar ²⁾	41	12	6	26	73	50	62	96	4 119	10	32	257	73	35	11
Gripsholms slotts lådgård	72	14	9	81	127	242	167	243	61 340	93	48	477	121	38	21
Rafsnäs	20	8	2	28	115	—	—	103	108 135	27	29	280	96	29	71
Strängnäs	4	1	4	21	—	—	—	32	—	8	7	32	20	16	—
Tynnelö	25	5	—	68	65	—	—	112	—	73	25	178	61	29	9
Konungsberga o. Magerö	8	—	2	29	51	—	—	103	84	76	21	147	51	29	22
Eskilstuna	34	3	3	23	83	—	—	180	169	—	22	85	26	32	21
Kägelholm	27	2	2	35	105	104	60	107	141	100	—	112	70	16	12
Örebro slotts	3	3	3	47	27	27	—	117	—	3	3	242	78	31	43
	3	3	3	47	27	27	—	117	—	3	3	141	47	3	16
Summa	128 73 39	25 294 687 423 316	1,093 567 851 205 297	1,949	643 3	227	680	67 141	5 1,129 234	27 3	11 10	96 23	54	—	23
Julita gård	2	2	2	25	19	1	—	67	—	30	14	30	35	—	3
Nyköpings slott	2	2	2	4	16	31	—	113	35	71	6	58	54	—	3

¹⁾ Lådgårdens inventarium och afkastning redovisas här ur 1556 års räkenskaper, utom för Gripsholm. Håringe och Hammersta, för hvilka de äro hentade från 1555 års räkningar.

²⁾ 31 kor som mjölkat i 18 veckor reduceras sedan till 11 kor som mjölkat i 52 veckor, hvilket går pr reducerad ko 4 1.6 199³⁾ n.

Tab. 29. 7. Arsväxt 1555 vid K. M:ts gårdar i Östergötland.¹⁾

Gårdar, härad.	Hvete.			Råg.			Korn.			Hafre.			Arter.			Summa spannål.			Lin.			Hampa.		
	Spann.			Spann.			Spann.			Spann.			Spann.			Spann.			Skörd.			Skörd.		
	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.	Ut- säde.	Skörd.	Korntal.
Stakeborgs slotts ladugårdar:																								
Björkekind	—	—	—	149	909 6 ¹	17	127 7 ⁴	6	47	7 ⁸	—	—	—	—	—	172	1,083 6 ³	5	3	—	—	—	—	—
Nor-holms ladug.: Memming	—	—	—	181	440 2 ⁴	35	140 1	—	—	—	—	—	—	—	—	216	580 2 ⁷	1	—	3	10	—	—	—
Tuna „ Akerbo	1 ¹	11	7 ³	85	551 6 ⁴	46	252 5 ⁴	—	—	—	—	—	—	—	—	132 ¹	814 6 ²	—	—	—	—	—	—	—
Atvidsbergs „ Bankerkind	—	—	—	17	119 7	20	90 4 ⁵	—	—	—	—	—	—	—	—	37	209 5 ⁶	—	6	—	—	—	—	—
Linköpings slotts ladugårdar	7 ¹	20	2 ⁷	215	761 3 ⁵	113	524 4 ⁶	—	—	—	—	—	—	—	—	335 ¹	1,305 3 ⁹	—	—	—	—	—	—	—
Konungsbro ladug.: Gulbergs	—	—	—	112	448 4	181	424 2 ³	—	—	—	—	—	—	—	—	293	872 3	1	—	3	—	—	—	—
Norby „ Bobergs	1	5	6	52	489 9 ⁴	94	504 5 ³	7 ¹	13	2	—	—	—	—	—	154 ¹	1,012 6 ⁶	—	12	2	—	—	—	—
Motala „ Aska	—	—	—	86	304 3 ⁵	78	509 6 ⁵	—	—	—	—	—	—	—	—	164	813 4 ⁹	1	5	2	10	—	—	—
Västena slotts																								
och Starby „	5	20	4	138	795 5 ⁷	242	931 3 ⁸	42	168	4	12	3	—	—	—	431	1,926 4 ⁴	—	14	3	4	—	—	—
Hofås „ Gårstings	5	18	3 ⁶	125	553 4 ⁴	256	1,088 4 ²	2	6	3	3	10	3 ³	—	—	394	1,675 4 ²	1	5	6	10	—	—	—
Alvastra „ Lånings.	5	20	4	81	267 3 ³	145	435 3	23	42	1 ⁸	—	—	—	—	—	254	764 3	1	15	5	10	—	—	—
Summa	25	95	3 ⁸	1,241	5,636 4 ⁵	1,227	5,024 4 ¹	80 ¹	276	3 ⁴	7	22	3 ¹	—	—	2,580 ¹	11,033 4 ²	13	—	26	4	—	—	—
Skedenas (Östkind)	—	—	—	41	156 3 ⁸	23	49 2 ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	61	205 3 ²	2	—	1	5	—	—	—

Utom *Skoldenus* gärd, för hvilken afväxtuppgitt förvaras i 1556 års spännalsregister, men ingen räkenkap för ladugårdens förekommer före 1567, fans alven *Bradenäs* gärd, för hvilken dock ingen afväxtuppgitt förekommer i spännalsregistret och hvars räkenkap från 1556 till 1560 gätt förbröde.

Tab. 29. 8. Ladugårds-inventarium och afkastning 1554-55 vid K. Mäs gårdar i Östergötland.

Ladugårds-inventarium.										Ladugårdens afkastning.														
Hastar.	Nötkreatur.				Får.	Getter.	Svin.	Fjäderfå.		Ull.														
	Verks.	Tjurar.	Oxar.	Kor.				Qvigor o. Kalfvar.	Höns.															
Frisk.	Stod-							Lå.	U.	Mjolkande kor.	Lå. pr ko	Lå. U.	Mjolkande för och getter.	U pr far och get.	Lå. U.	Klippta far	U pr far.							
18	21	2	50	105	158	130	248	121	234	76	89	311	—	108	29	85	166	102	20	—	278	154		
10	5	1	36	59	32	33	347	—	58	48	111	100	—	50	2	28	131	13	11	10	114	2		
10	9	4	45	68	91	63	244	—	255	52	225	183	—	68	27	39	155	5	20	—	240	17		
—	3	1	4	8	1	3	17	—	14	17	82	12	—	2	15	—	—	—	5	10	49	22		
18	11	6	32	77	23	44	142	—	142	67	128	110	—	38	3	14	56	5	—	—	—	—		
19	9	13	22	77	41	54	99	—	95	5	72	21	—	27	09	—	—	—	18	15	223	17		
21	3	3	26	51	64	49	244	43	106	115	61	133	—	47	28	29	78	7	21	—	299	14		
—	—	2	23	25	8	9	47	—	41	4	26	66	—	25	26	5	10	27	4	8	10	142	12	
—	17	23	90	105	68	90	188	—	163	32	53	168	—	97	17	34	131	51	41	—	764	11		
—	7	5	17	69	46	25	159	28	90	9	30	112	—	69	16	26	115	45	18	—	224	16		
8	10	3	40	45	18	36	167	—	105	15	80	66	—	41	16	10	95	21	11	10	183	13		
Summa	104	98	63	415	693	533	536	1,902	192	1,306	440	937	1,291	—	378	22	270	10	957	37	175	15	2,516	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	—	208	38
Skedenäs ladugård																								

1) För året 1556 äro samtliga Östgöta-räkenskaper förlorade, hvarför de flesta uppgifterna rörande ladugårdens afkastning och inventarium äro hentade ur 1555 års räkenskaper. För Motala, Västena, Hof och Alvastra gårdar hafva 1554 eller 1553 års räkenskaper måst anläggas. För Skedenäs gård fins blott en uppgift om avfvel af ull i Varnhusregistret 1557. Räkenskap för ladugården saknas ända till 1567.

— 2) Utom 217 höns funnos 8 "på-höns". — 3) Deraf 19 engelska.

Tab. 29. 9. Arsväxt 1555 vid K. M:ts gårdar i Småland.

Gårdar, härader.	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärt.		Summa spåmal.		Lin.		Hampa.	
	Tynnor.	Korntal.	Tynnor.	Korntal.	Tynnor.	Korntal.	Tynnor.	Korntal.	Tynnor.	Korntal.	Tynnor.	Korntal.	Skörd.	Lä.	Skörd.	Lä.
	Ut- säde.	skörd.	Ut- säde.	skörd.	Ut- säde.	skörd.	Ut- säde.	skörd.	Ut- säde.	skörd.	Ut- säde.	skörd.	Lä.	ä.	Lä.	ä.
Vireboda gård: Tuna län	—	—	—	—	3	9 3	—	—	—	—	3	9 3	—	—	—	—
Ottenby gård: Öland	—	—	33	104 ¹ / ₂ 31	59	170 ² / ₃ 29	—	—	—	—	92	274 ² / ₃ 3	—	—	—	—
Gård-lös-ao. Rålagård »	—	—	71 ² / ₃	249 ² / ₃ 36	115	577 ² / ₃ 5	—	—	—	—	186 ² / ₃	827 ¹ / ₂ 43	5 6	—	14	—
Borgholms gård »	3	45	58	363	52	49 200 ² / ₃ 4	—	—	1	3 3	108 ² / ₃	509 ² / ₃ 47	18	—	—	—
Horns gård »	—	—	50	265 ¹ / ₂ 53	50	211 42	—	—	—	—	100	476 ¹ / ₂ 47	—	—	3 2	—
Strömsrunns gård: Stranda	—	—	44 ¹ / ₂	126	28 109	342 ¹ / ₂ 35	—	—	—	—	153 ¹ / ₂	468 ¹ / ₂ 3	14 4	2	—	—
Calmar slotts ladugårdar.	—	—	61 ² / ₃	244 ¹ / ₂ 4	159	574 36	—	—	—	—	220 ¹ / ₂	818 ¹ / ₂ 37	5	—	—	—
Varnenäs gård: Möre	—	—	20	44	22 116	232 ¹ / ₂ 2	—	—	—	—	136	276 ¹ / ₂ 2	—	—	4 7	—
Hamars gård: Västbo	—	—	17	50 3	14	45 32	¹ / ₂	2 4	—	—	31 ¹ / ₂	97 31	—	—	—	—
Kronobergs slott	—	—	55	297 ¹ / ₂ 54	134	585 ¹ / ₂ 43	9	15 17	—	—	198	897 ¹ / ₂ 45	3 5	5 6	—	—
Summa i Småland	3	45 410 ¹ / ₂	1684 ¹ / ₂ 43	808	2948 ¹ / ₂ 36	9	17 19	1	3 3	1229 ¹ / ₂	4655 ¹ / ₂ 37	28 13	15 9	—	—	—
Hogstetorps gård	¹ / ₂	3 6	15	13 ¹ / ₂ 09	46	260 56	11	81 ¹ / ₂ 58	—	—	75 ¹ / ₂	358 17	—	—	—	—
Brunsboda »	—	—	14	15 11	41	82 20	—	—	—	—	55	97 18	—	—	—	—
Orreholmens »	6	9 15	37	207 51	37	291 80	92	255 28	—	—	172	762 44	19	16	—	—
Summa i Västergötland	6 ¹ / ₂	12 18	66	235 ¹ / ₂ 31	124	633 51	105	336 ¹ / ₂ 32	—	—	302 ¹ / ₂	1217 4	19	—	16	—

Tab. 29. 10. Ladgardsinventarium och afkastning 1556-63) vid K. Mats gardar i Smaland och Vestergötland.¹⁾

	Ladgardsinventarium.										Ladgardens afkastning.					
	Hastar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Stutar.	Qvisar och Kalvar.	Iar.	Getter.	Svin.	Fjäderfä.	Smör.	Ost. ²⁾		Lå.	Lå.	Klipta tar.
	Fris. Stod.	Verk.							Lå.	per ko.	Lå.	per ko.	Lå.	per far.	Lå.	per far.
Vireboda gard	—	—	1	11	20	—	—	—	26	4	20	—	—	—	1½	15 2
Ottenby "	22	36	5	43	89	72	58	567	114	38	51	—	—	253 3/8	69	568 2/3
Gårdlösa och Ralla "	13	33	3	61	163	62	14	182	57	97	13	60	—	101 9/9	17	244 1/4
Borgholms "	13	44	2	47	100	125	79	279	195	138	79	60	—	222 7/3	27½	263 1/9
Horns "	—	17	2	11	63	71	52	418	—	88	—	43	—	163 5/2	41	111 1/8
Strömsrums "	5	4	5	27	69	41	51	146	46	103	15	51	—	99 2/6	16	164 1/3
Calmar slott	26	13	7	45	106	42	48	213	—	111	65	204	—	128 3/7	59	680 1/7
Varnens gard	—	—	1	17	38	8	10	163	—	22	—	—	—	—	17	161 2/3
Hamars "	—	1	1	30	42	19	28	63	—	25	15	12	—	25 1/6	4	11 1/8
Kronobergs "	26	13	15	118	163	162	92	284	332	162	19	158	—	135 7/3	30½	380 1/6
Summa i Smaland	105	161	42	413	793	605	524	2,318	630	886	248	659	—	1,156	55	3,010 1/8
Högnatorps gard (1563)	16	2	2	50	62	213	—	387	—	256	?	68	—	189 1/6	?	?
Brusboda " (1563)	28	5	4	78	126	130	—	500	?	215	?	23	—	51 9/4	?	?
Orreholmen (1551) ...	30	2	1	35	65	70	—	395	41	105	?	?	—	152 8/3	23	395 1/2
Summa i Vestergötland	74	9	7	163	253	413	—	832	41	576	?	?	—	392 5/2	23	395 1/2

¹⁾ För Smaland finnas samtliga räkenkaper från 1556 i behåll; för Vestergötland äro de närmaste från 1551 och 1563.²⁾ Vid de gardar

Tab. 29. 11. Skörd och boskapsstock vid kungliga gårdar 1555—56 i hela riket.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Not 100 und- hålla nö- kreaturs- enheter skördades tunnor rågvärde.
Spanmålsskörd 1555 i Stoeckholmstunnor.									
Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Ärtor.	Summa spanmål.	Värde i tunnor råg.	Korn- tal.	Skörd.	
1 % af kol. af 7.	1 % af kol. af 7.	1 % af kol. af 7.	1 % af kol. af 7.	1 % af kol. af 7.	Utsäde.				
At 15 gårdar i Upland	2161	26	5,781	704	1,858	226	361	49	—
" 12 " i Vestmanland och Dalarna	391	19	2,467	509	2,051	424	213	44	20
" 11 " i Södermanland och Nerike	88	18	2,714	563	1,772	367	234	49	14
" 11 " i Östergötland	47	09	2,818	510	2,512	454	138	25	11
" 11 " i Småland och Västergötland	19	03	2,400	327	4,477	610	442	60	4
Summa 63 gårdar ¹⁾ i hela riket	465	12	16,181	527	12,671	413	1,388	43	49
Ladugårdss-inventarium 1554—56.									
Hästar, o. Oxar.	Tjurar	Ungnöt	Fär.	Getter.	Svin.	Nö- kreaturs- enheter.	Smör.	Ost.	
		Kor. 5—1 års.					h.	pr. ko. h.	pr. far. o. get.
At 15 gårdar i Upland	317	409	980	21,084	2,455	80	1,310	49,740	53
" 12 " i Vestmanland och Dalarna	170	336	661	7	1,201	179	1,162	12,366	60
" 11 " i Södermanland och Nerike	249	319	687	739	1,093	567	851	38,980	60
" 11 " i Östergötland	202	478	693	1,089	1,902	192	1,306	25,820	45
" 11 " i Småland och Västergötland	349	625	1,046	1,512	3,180	671	1,462	45,840	51
Summa 63 gårdar i hela riket	1,398	2,227	1,067	4,451	9,831	1,689	6,091	198,346	51
Ladugårdss-alkaskning.									
Ladugårdss-alkaskning.									
At 15 gårdar i Upland	317	409	980	21,084	2,455	80	1,310	49,740	53
" 12 " i Vestmanland och Dalarna	170	336	661	7	1,201	179	1,162	12,366	60
" 11 " i Södermanland och Nerike	249	319	687	739	1,093	567	851	38,980	60
" 11 " i Östergötland	202	478	693	1,089	1,902	192	1,306	25,820	45
" 11 " i Småland och Västergötland	349	625	1,046	1,512	3,180	671	1,462	45,840	51
Summa 63 gårdar i hela riket	1,398	2,227	1,067	4,451	9,831	1,689	6,091	198,346	51

¹⁾ Hört inräknas en ej Nököpings. Julita och Skedens gårdar, för hvilka uppgifterna äro bristfälliga, derhän att antingen skörd eller ladugårdss-inventarium saknas. ²⁾ Ungboskapen har i de utarbetade specialtabellerna icke kommit att sarskiljas i askklasser, hvarför här inräknade "ungnöt" från 5 till och med 1 år (halvår upptagas sålunda i inventariet), och jag har ej ansett böna nodan att äro genomgå rakenskaperna för denna urskilning af askklasser. På emellertid slutar och öfver om 5—13 år äro gamla talrika, har jag vid förvandlingen till nötkreatursenheter satt 1 ungnöt icke 1 nötkreatur utan 1 nötkreatur utan 1 nötkreatur. — 3) Nötkreatursenheter för Vestmanland blifva här troligen minst 400 för litet antal, emedan rakenskapernas inventarium i denna landsdel väst nog ej uppgåa ungboskapen. Skordens proportion till nötkreaturen blir derfor öck något för låg och har antagligen ej varit mer än omkring 215.

Tab. 30. 1. Arsväxt och smöraffkastning vid några kungliga gårdar 1558 (57).

	Skörd 1558 (57).					Växte och skörd.			Hö af gårdens ångar.	Afvelsmjölk.	Af mjölkande kor.
	Hvete.	Råg.	Korn.	Häfe.	Ärtor.	Summa spannmål.		Kornalt.			
						L. t. säde.	Skörd.				
Luleå gård	—	—	288	—	—	120	288	2.4	305	133	49
Umeå " "	—	—	639	—	—	136	639	4.6	151	91	43
Stockholms gamla ladugård	58	971	228	282	5	249	1,544	7.1	633	406	83
" nya " "	52	992	80	250	—	175	1,374	7.9	464	383	93
Torvesunds (Drottningholms) gård	48	390	109	71	16	145	634	4.4	411	148	31
Fynningeöns ladugård	—	171	16	6	—	30	196	6.5	63	99	24
Svartsjö o. Ventholms gårdar	62½	1,164	155½	71	—	272½	1,456	5.3	1,360	377	127
Ekholmens gård	40	470	631	53	—	171	1,194	7.0	498	188	76
Ekolsunds " "	58	680	372	114	—	113	1,221	10.8	609	403	117
Vängarn med Ståks ladugård	51	656	612	—	20	141	1,342	9.5	683	298	76
Upsala slotts ladugård	21	877	1,301	111½	9	319	2,319	7.3	2,885	625	150
Österby gård	—	119	359	8	5	89	491	5.5	386	[181]	58
Orby " "	20	196	536	61	12	112½	1,128	10.0	1,085	[285]	82
Kongsörs med Ulvesunds gård	91	963½	507	220	—	269	1,754½	6.5	3,134	624	156
Strömsholms gård	34	1,337	585	66½	—	277	2,022½	7.3	2,453	368	92
Fiholms " "	16	152	232	10	—	70½	410	5.8	520	193	50
Ridö " "	—	177½	341½	—	—	120	521½	4.3	467	259	69
Sättra " "	—	276	301	—	—	81	577	6.9	372	177	57
Näs " "	10	415½	621½	174½	12½	169½	1,233½	7.3	712	[228]	[76]
Hammarstada " "	—	246	—	—	30	58½	276	4.7	?	?	?
Haringe " "	10	600	16	193	—	113½	675½	6.0	?	360	117
Gripscholms slotts ladugård	115	1,287	135	261	—	246	2,098	8.5	884	532	127
Ratsnas gård	28½	320	561½	22½	15	171½	917½	5.4	1,074	[320]	119
Juhta " "	—	1,013	228	211	—	197	1,452	7.1	439	131	46
Åskersunds " "	—	77	40	25	—	32	142	4.5	217	100	25

½ De gårdar som bevisligen funnos åren 1558—59 men för hvilka, af brist på samtidig redovisning i länregister eller gårdsräkenskaper, ingen uppgift här meddelas, voro:

I Upland: *Hälgei, Skellefteå, Berga.*

I Västmanland och Dalarna: *Vestre och Östre Sölfborgs, Arboga, Bornshytte och Guldsmidslytte.*

I Södermanland och Nerike: *Eskilstuna, Käggleholms, Örebro, Nyköpings, Tynnelsö, Kongsberg och Majro, Sandbyholms.*

Tab. 30. 2. Årsväxt och smörafkastning vid några kungliga gårdar 1558 (59).

	Skörd 1558 (59).					Utsäde och skörd.			Hö af gårdens åtzar.	Avelsmör.	Af mjölkande kor.
	Tveite.	Råg.	Korn.	Hafre.	Ärt.	Spanmal.		Kornfod.			
						Utsäde.	Skörd.		Summarbass.	Lb.	
	S	p	ä	n	n.						
Ståkeborgs slotts ladugårdar	7	903	169	152	—	175	1,231	7 ⁶	850	?	?
Tuna gård	11	1,195	491	56	5	207½	1,758	8 ⁵	717	287	55
Brådenäs "	12	440	784	16	10	198	1,262½	6 ¹	230	192	60
Linköpings slotts ladugårdar	15½	649	1,046	16	—	298	1,726½	5 ⁸	121	152	76
Konungsbro gård	—	742	702	79½	—	231½	1,523½	6 ⁶	606	267	89
Norby "	15	432	661	51	—	211	1,159	5 ⁵	608	165	71
Vadstena slott med Starby och Kedievads gårdar	224	1,995	2,555	172	11	756	4,957	6 ⁶	906	532	171
T y n n o r.											
Vireboda gård	—	—	6½	—	—	2½	6½	2 ⁵	20	34	22
Ottenby "	—	160	240	2½	—	106	402½	3 ⁸	1,001	?	?
Gärdslösa "	—	250	577	—	—	186	827	14	695	186	82
Borgholms "	1½	149	142	—	—	103½	292½	2 ⁹	550	?	?
Horns "	—	188	160	—	—	97	348	3 ⁶	354	?	?
Strömsrums " (1559)	—	134	112	—	—	136½	246	3 ¹	1,914	257	67
Värnenäs " (1559)	—	173½	140½	—	15	151	329	2 ¹	198	105	36
Calmar slotts ladugårdar (Skälby och Pederstorp)	7½	183	306	40	—	?	536½	?	?	?	?
Hamars gård	—	65	39	3	—	31	107	3 ⁵	258	105	61
Kronobergs slotts ladugård	—	313	540	48	5½	212	906½	4 ³	?	?	?
Konungs Osby gård	—	9	125	—	—	32	134	4 ²	277	?	?
Orreholms gård	—	195	245	316	—	332	756	2 ³	?	114	86

¹⁾ De gårdar, som bevisligen funnos året 1558-59, men af brist på redovisning i län-register eller gårdsräkenskaper här ej kunnat upptagas, voro:

I Östergötland: *Norsholms*, *Motala*, *Hofs*, *Atridsbergs* och *Ålestra*, tor hvilka samtliga saknas räkenskaper men förefinnes redovisning å smörafkastning i P. Poitzes varuhusräkning.

I Vestergötland: *Bransboda*, *Högnetorps*, *Ljungs* och *Gotala* gårdar.

Tab. 31. Skörd, Boskapsstock och Ladugårds

A r s v ä r d.																	
Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärt.		Summa spannmål.		Hö		Skatte- eller hjälpe- af gårdens ånzar. Summar- lass.			
Tisäde.	Skörd.	Tisäde.	Skörd.	Tisäde.	Skörd.	Tisäde.	Skörd.	Tisäde.	Skörd.	Tisäde.	Skörd.	Kornal.					
S p ä n n.																	
<i>Stockholms gamla ladugård.</i>																	
1	1548	8	95	217½	1,266	10	30	—	—	—	235½	1,391	5·9	364	97		
2	1549	14	100	192	1,240	4	10	—	—	6	18	216	1,368	6·4	448	393	
3	1550	8½	54	176	1,204	8	4	16	32	—	—	208½	1,294	6·4	388	320	
4	1551	6	15½	219	1,390	8	4	24	16	—	—	257	1,425	5·5	571	226	
	1552	2½	8	236	1,690	—	—	5	4½	—	—	244½	1,702½	7·0	351	509	
6	1554	8	63	176	851	2	8	5	9	3	22	194	956	4·9	365	244	
7	1565	8	56	106	1,181	10	70	1½	24	2	15	127½	1,316	10·6	408	?	
8	1571	4½	13	100	493	8	12	—	—	8	13	120½	531	4·4	839	?	
9	1599	8	58	120	763	24	200	12	34	—	—	161	1,052	6·4	811	?	
<i>Stockholms nya ladugård.</i>																	
10	1548	16	83	132	844½	10	24½	12	33	—	—	170	985	5·8	346	245	
11	1549	10½	24	208	1,516	4	25	25	130	—	—	247½	1,695	6·8	628	105	
12	1550	8	24	192	1,113	8	8½	16	80	—	—	3	224½	1,258½	5·6	503	160
13	1551	4	16	144	1,178	—	—	6	15½	—	—	154	1,209½	7·9	553	150	
14	1552	3	17	176	1,407	2	10	8	44	2	16	191	1,494	7·4	197	237	
15	1554	6	31½	163	1,036	1½	11	3	24½	1	8	174½	1,111	6·2	389	170	
16	1557	3½	14	137½	1,370	8(5)	65	22	184	3	34	174	1,697	9·7	561	259	
17	1565	7	88	128	1,411	6	54	—	—	2	37	143	1,593	11·4	493	?	
18	1567	8	35	136	1,190	7	56	—	—	3	46	151	1,327	8·6	488	?	
19	1571	4	60	195	777	—	—	—	—	2	9	111	846	7·6	943	?	
20	1599	8	61	102	632	24	200	8	54	—	—	112	950	6·7	604	200	

1) 1551. Mjolk beräknas 60 kannor till ett L.Ö. smör.

2) 1599. 6 L. samt 681 kannor söt mjölk, hvaral räknas 60 kannor till ett L.Ö. smör.

L.Ö. beräkning för nya ladugården.

Afkastning vid Stockholms ladugårdar 1548—1599.

Skattedagsverken, gjorda af bönderna.	I n v e n t a r i u m.															Ladugårdens afkastning.					
	Hastar.			Nötkreatur.							Fjäderfä.			Smör.		Ost.		Ull.			
	Fris, Stod.	Verk.	Tjuur.	Oxar.	Kor.	Stutar.	Ovigor.	Kalfvar.	Får.	Getter.	Svin.	Gäss.	Höns.	L.Ö.	Af mjölkande kor.	L.Ö.	Af tärkor och getter.	L.Ö.	Af klippta får.		
524	31	5	9	34	116	45	27	95	360	—	154	28	15	331	110	12½	164	26½	301	1	
576	33	—	5	42	100	60	32	105	322	—	131	32	9	305	96	17½	123	28	265	2	
487	15	—	4	42	120	55	23	32	332	—	134	17	19	333	³⁾ 104	22½	177	33	331	3	
960	17	4	3	42	108	94	22	—	400	—	113	28	15	297	96	21	190	44	400	4	
607	15	6	3	38	98	98	31	—	118	—	134	39	40	326	91	29	155	40	418	5	
913	35	5	5	24	83	73	20	80	355	—	128	29	73	281	80	30	91	33	331	6	
564	38	7	3	25	32	54	49	—	427	—	94	—	1	167	36	38	126	31	387	7	
820	27	7	4	26	103	3	5	38	143	11	191	—	—	391	102	40	48	18	415	8	
?	14	5	9	16	33	—	11	12	?	19	30	—	—	¹⁾ 12½	20	?	?	?	?	?	
451	21	2	1	33	154	15	29	101	407	—	45	8	257	300	100	20½	156	27½	401	19	
797	28	—	1	13	130	43	29	103	430	—	33	21	128	281	88	12½	161	46½	341	14	
1,180	33	—	2	28	117	32	29	29	758	—	76	125	34	332½	97	22½	145	42	442	12	
807	53	3	1	13	98	52	21	—	489	—	161	60	43	282½	86	27	204	50	469	13	
1,041	24	5	2	42	86	26	18	—	542	—	78	52	56	288	81	30	401	47	346	14	
1,133	29	4	3	—	74	52	18	—	215	—	96	51	61	257	71	41	118	35½	360	15	
1,186	13	5	3	19	89	56	49	—	197	—	161	56	144	361	82	43	162	28	497	16	
545	25	3	1	26	51	73	52	—	327	—	103	—	23	²⁾ 254	50	35	113	43	299	17	
?	?	?	2	24	51	59	60	—	6	—	172	—	29	256	52	44	44	?	?	18	
782	17	4	4	16	86	?	2	29	94	—	86	8	—	342	90	19½	94	—	?	19	
824	?	8	2	9	54	—	9	30	?	—	2	?	?	126	38	?	?	?	?	20	

³⁾ 1572. N. L. "48 kannor mjölk gör 1 L.Ö. smör."⁴⁾ 1565. N. L. Dertill 1,066 kannor söt mjölk och 23 kannor gräddt

Tab. 32. Skörd, Boskapsstock och Ladugårds-

A R S A Ä A G

	Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärt.		Summa spanmal.		Hö	
	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Kornal.	Skatte- af gårdens ängar. Sommar- lass.
<i>Ekolsunds gård.</i>														
1 1513	2	15½	109	756	103	584	—	—	1½	10½	215½	1,366½	6:3	1,075 132
2 1516	6	43	201	1,022	86	617	—	—	1	39	294	1,821	6:2	1,300 725
3 1550	2	2	136	552	75	323	—	—	2½	9	215½	886	4:1	373 456
4 1553	1½	27½	111	817	64	502	—	—	2	46	178½	1,392½	7:8	700 819
5 1554	2	18	89	601	56	383	—	—	1½	24	148½	1,026	7:9	355 475
6 1565	9½	18	108	831	89	585	55	279	2½	16	264	1,729	6:5	978 450
7 1566	3½	17	112	512	106	679	46	296	2½	10	270	1,514	5:6	1,421 406
8 1567	2½	13	98	712	128	777	46	113	2	15	276½	1,630	5:9	996 400
<i>Uppsala slotts ladugård.</i>														
9 1548	21	144½	135	918	61	673	—	—	3	31½	226	1,737	7:7	3,134 145
10 1551	7	26	72	450	135	1,257	—	—	3	3	217	1,736	8:0	2,442 577
11 1552	8	61	95	953½	99	644	—	—	2	9	195	1,670½	8:6	1,823 ?
12 1553	—	—	676	3,612	101	1,213½	—	—	3	3	780	4,828½	6:2	2,930 ?
13 1554	—	—	60	600	101	905	—	—	1	20	165	1,525	9:2	2,135 ?
14 1556	—	—	128	948	161	1,499	21	131	3½	35	313½	2,313	7:4	2,856 ?
15 1565	1	30	100	761	135½	1,261	101	1,010	5	58	315½	3,123	9:0	? ?
16 1566	1	31	96	762	207½	1,669	96	771	6	51	409½	3,290	8:0	2,956 268
17 1567	1	15½	96	911	216	1,508	72	339	6	22	391	2,825	7:2	2,970 624
18 1571	8	26	101	400	208	700	48	150	5½	33	373½	1,309	3:5	3,749 ?
19 1572	12	108	101	729	178	1,001	48	183	7½	14	349½	2,065	6:7	2,757 ?
20 1576	32	?	107½	582	186	806	—	—	—	—	325½	1,388	4:3	1,780 ?

1513. Uppbars 21 kannor honing efter vilda bin som funne äro i skogen: päron växte lufvud-akligen vid "Ärnön"; af rågen voro några sp. sädde i svedjeland.

1516. Af rågen voro 78 sp. sädde i svedjeland.

afkastning vid Ekolsunds och Upsala gårdar.

Skattelagssverken af häradena.	Ladugårdens inventarium.													Foder vintern utfodradt.		Ladugårdens afkastning.						
	Hästar.		Nötkreatur.					Får.		Getter och Boockar.		Fjäderfå.		Hö.	Halm.	Smör.	Öst.					
	Stod-, Pris-	Verklästar.	Tjurar.	Oxar.	Stutar.	Kor.	Qvigor.	Kalvar.	Svenska.	Engelska.	Svin.	Höns.	Gäss.	Sommarlöss.	Kärfvar eller Löss.	At mjolkande kor.	At far o. getter.					
																		Lb.	Lb.	h	Lb.	
539	30	8	3	12	12	71	36	56	80	—	9	94	16	51	834	Kärfvar 3,660	133	75	—	—	—	
1,464	35	7	6	83	47	107	50	63	152	23	15	153	26	404	—	—	257	83	7	—	252	—
?	24	9	5	73	61	114	99	13	407	—	4	135	9	47	—	—	265	100	18	15	210	—
885	34	6	2	125	78	166	76	35	381	—	139	20	21	1,467	Löss 205	384	142	18	7	167	—	—
672	25	6	2	64	98	160	77	31	366	—	179	12	20	—	—	298	131	19	4	119	5	—
2,611	55	20	4	28	169	105	108	?	258	—	164	15	52	1,128	Kärfvar 7,614	55	41	24	—	133	—	—
2,499	48	18	3	12	85	43	76	30	251	111	—	116	30	37	1,830	9,810	200	14	13	10	67	7
3,093	50	15	3	31	80	102	67	20	75	—	—	85	25	15	1,469	7,000	81	59	16	—	51	8
2,593	27	35	10	16	41	88	42	39	336	376	?	205	77	178	3,279	Löss 261	189	86	—	—	—	—
2,545	67	32	3	130	64	92	50	61	174	151	?	186	?	189	3,019	48	158	81	3	18	?	10
?	65	26	9	23	75	111	67	?	98	137	?	?	?	182	2,089	?	206	79	?	?	?	11
4,000	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	2,890	540	306	102	13	—	170	12
?	54	28	3	41	78	105	77	?	145	99	?	?	?	134	?	?	335	121	5	?	115	13
?	?	?	3	53	?	124	?	?	233	108	?	12	?	89	?	?	525	124	10	10	200	11
?	?	?	5	60	141	129	97	?	120	?	111	?	?	278	?	?	121	129	72	?	203	15
5,832	65	19	5	60	141	129	107	?	123	173	102	?	?	278	3,725	786	520	138	45	?	158	16
5,668	73	15	15	32	154	83	78	?	85	107	118	?	?	263	3,595	801	191	113	39	?	137	17
6,385	42	16	2	—	85	100	60	?	242	138	71	107	?	152	2,446	333	293	85	22	?	114	18
?	38	19	2	35	84	91	71	?	305	182	71	116	80	115	3,983	243	180	99	?	?	?	19
3,510	50	7	2	64	63	54	98	?	78	211	59	59	10	111	1,016	136	36	40	?	?	?	20

Tab. 33. Skörd, Boskapsstock och Ladugårds-

A r s a v ä r t.																
Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärt.		Summa spanmal.		Hö				
Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Kornal.	af gårdens ängar.	bönderna.	af	
												Sommarlass.				
Gröpsholms ladugård.																
1	1553.....	9½	64½	120	1,200	80½	534	4	21	5	11	219	1,830½	8,4	1,118	1,191
2	1554	8	13	146	801	38	356	4	57	4	10	200	1,237	6,1	665	1,261
3	1555	4	23	146	928	71	736	7	72	3½	12	231½	1,771	7,7	1,712	1,091
4	1560	9	45	200	1,914	65	422	10	92	—	—	284	2,473	8,7	1,398	1,735
5	1572	8	14	130	850	188	206	20	39	1½	—	347½	1,109	3,2	801	?
6	1573	—	—	158	1,021	48½	192	12	—	1	—	219½	1,213	5,5	863	?
7	1574.....	—	—	184	1,226	104	690	12	72	—	—	300	1,988	6,6	625	?
8	1577.....	24	196	135	877	34½	145½	—	—	—	—	193½	1,218½	6,3	1,235	?
9	1580.....	16	135	160	1,016	13½	290	—	—	½	1	219½	1,442	6,6	1,338	663
10	1581.....	18½	193	207	1,171	10	320	—	—	—	—	265½	1,684	6,4	1,035	742
11	1582	15	34	180	451	72	659	—	—	½	3	267½	1,147	4,3	679	477
12	1583	20	107	190	1,372	14	294	—	—	½	3	254½	1,776	7,0	798	400
13	1584	13½	17½	172½	1,152	60½	416	—	—	5	44	251½	1,629	6,5	391	600
14	1586	12½	80	135	906	23	245½	—	—	5½	65	175½	1,296½	7,4	1,051	649
15	1587	12	62	141	956	24	65	—	—	5	12	182	1,095	6,0	882	611
16	1588	12	68	130	647	59	148	—	—	3	22	204	885	4,3	604	?
Segersjö gård.																
1	1571	—	—	16	21½	48	124	6	20	1½	16½	71½	185	2,6	770	?
2	1577	2	3½	48	200	4½	19½	45	135	—	—	99½	358	3,6	805	?
3	1580	—	—	44	240	28	102	12	53	—	—	84	395	4,7	894	?
4	1581	—	—	27	135	19	60	3	13	—	—	49	208	4,2	779	?
5	1587	1	11	43	352	27	61	12	70	1	—	81	497	7,8	601	?

½ Lunte 1,898 kor sot mjölk, som synas vara beräknade till 60 kor — 1 L½.

1,030 kor sot mjölk och 14 kor grädd.

kastning vid Gripsholms ladugård och Segersjö gård.

Skatte- och hjälpe- dagverken.	Ladugårdens inventarium.													Smör- afkastning.	Öst.	
	Hästar.			Ugnöt.						Fjäderfa.				Smör 1 lb.	Af fat och gottier. 1 lb.	Af fat och gottier.
			Tjurar.	Ovar.	Kor.	Stutar.	Qvigor.	Fär.	Gottier.	Svin.	Gäss och Ankor.	Höns.				
2,997	71	15	5	106	100	152	86	119	—	230	49	47	451	120	19½	71 1
4,467	72	14	9	81	127	242	167	251	61	340	93	48	477	121	21½	80 2
4,489	60	13	5	106	143	?	?	262	—	356	88	20	528	122	23	89 3
4,416	35	22	4	147	188	253	138	208	2	168	37	22	496½	127	24	81 4
?	42	13	4	56	52	29	42	93	38	75	6	54	162	70	57	119 5
?	20	11	5	99	117	62	61	197	51	82	93	65	?	?	?	?
?	20	9	12	48	98	103	107	109	61	90	101	14	286	82	?	208 7
2,942	?	11	5	40	158	155	93	109	125	123	52	11	449	90	51	130 8
4,596	17	6	20	128	135	134	112	180	130	106	40	147	445½ ²⁾	142	63½	216 9
2,903	33	8	19	100	157	112	101	270	126	137	70	166	208 ³⁾	73	41	160 10
2,993	28	6	14	96	116	192	55	276	143	112	29	71	325½	91	52	96 11
2,438	38	7	11	137	130	245	11	411	162	117	41	17	305	83	39½	79 12
3,066	37	9	4	122	127	232	50	360	158	158	28	65	336	84	53	106 13
3,365	36	7	5	111	122	268	38	377	126	149	36	60	308	105	35	74 14
3,090	46	8	5	121	117	238	50	340	135	106	39	16	332	81	17	48 15
?	?	?	5	57	115	291	50	310	109	91	42	20	262	79	12	51 16
2,007	26	8	1	29	18	32		43	22	67	30		60	20	10	39 17
?	?	?	2	22	33	95		115	?	44	41		107	36	19	70 18
2,078	19	6	3	35	41	82		159	—	34	71		115	31	8	32 19
2,372	14	5	2	22	38	69		96	—	12	49		95	27	1	?
2,489	28	3	2	30	38	37		74	89	30	114		81	27	20	?

3) Korna hafva haft "lungsjukan".

Tab. 34. Skörd, Boskapsstock och Ladugårds

A r s v ä r d.																
Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärt.		Summa spannmål.		Hö af gårdens ängar.		Skattehö af bonderna.		
Tsida.	Skörd.	Tsida.	Skörd.	Tsida.	Skörd.	Tsida.	Skörd.	Tsida.	Skörd.	Tsida.	Skörd.	Kornhal.				
T y n n o r.													Sommarlass			
1	1543	—	—	10	32	36	78	—	—	—	—	46	110	2.4	120	?
2	1544	—	—	16	54	36	170½	—	—	—	—	52	224½	4.3	96	?
3	1545	—	—	18	67	46	147	2	4	—	—	66	218	3.3	?	?
4	1547	3½	6½	24	110	69	213	4½	12	1	2	101½	343½	3.4	400	236
5	1548	1	6½	36	184	66	265	7	27	½	2	110½	484½	4.4	808	83
6	1552	5½	5½	52½	184	63	118	7	5	½	½	123½	308½	2.5	396	325
7	1553	5½	2	63	252	51	141	2	2	½	½	117½	397½	3.5	1,059	196
8	1554	2	2	54	121	54	114	4	4	½	½	112½	241½	2.2	340	260
9	1555	2	3	58	303	49	200	—	—	—	—	107½	506	4.9	1,144	208
10	1556	½	3	60	207	59	185	—	—	½	3	119½	398	3.3	908	330
11	1557	½	1½	57	180	56	245	—	—	½	½	113½	327	2.9	1,148	213
12	1558	1	1½	50	149	53	142	—	—	—	—	103½	292½	2.9	575	395
13	1559	½	1	51	94	57½	138	—	—	—	—	112	233	2.3	533	37
14	1560	1½	1½	52	110	74	90½	4	6½	—	—	131½	208½	1.6	735	?
15	1561	4½	7	54	174	76	201½	6	15	—	—	140½	397½	2.8	865	160
16	1562	3½	6	52	132	71	371	7	40	½	1½	133½	550½	4.1	609	?
17	1563	7	0½	52	252½	65	392	11	29	1	1	136	674½	5	712	208
18	1564	—	—	49	165	83	287	18	24	½	1	150½	477	3.1	729	?
19	1565	—	—	60	?	75	?	6	?	—	—	141	?	?	?	?
20	1566	—	—	49	215	63	370	1½	6	—	—	113½	591	5.5	970	?
21	1568	—	—	57	342	111	420	10	20	—	—	178	782	4.2	998	292
22	1569	—	—	48½	352	111	595	8	28	—	—	167½	975	5.8	806	184
23	1570	—	—	55	171	119	416	11	33	—	—	185	620	3.9	899	?

Afkastning vid Borgholms ladugård 1543—1570.

Dagsverken af bönderna.	Ladugårdens inventarium.													Ladugårdens afkastning.			
	Hästar.		Nötkreatur.						Bockar och Getten.		Svin.		Fjäderfå.		Smör.	Ost.	
	Stod-, Färr-,	Verk-,	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Stutar.	Qvigor.	Kalvar.	Fär.	Bockar och Getten.	Svin.	Gäss och Ankor.	Höns.	Län.	At mjolkande kor.	Län.	At färre getter.
?	27	2	3	6	116	50	30	38	168	81	78	12	40	?	?	?	?
828	30	1	5	16	94	46	52	?	167	114	91	12	61	277	105	43	150
?	29	2	4	20	101	30	27	37	171	85	85	12	83	270	90	31	156
2,700	28	1	5	27	101	45	22	60	208	127	55	68	76	283	100	43	130
2,274	?	39	3	38	100	72	65	52	213	146	77	66	79	373	115	56	132
2,306	26	36	3	30	125	141	79	?	211	181	155	40	47	307	116	85	208
2,513	30	48	4	49	124	108	56	56	239	156	231	86	43	375	121	106	226
2,072	19	13	4	29	123	112	64	46	289	141	170	89	55	321	87	81	222
2,094	9	41	2	47	100	114	66	24	277	195	138	79	60	458	107	116	293
2,028	15	51	2	87	107	118	78	?	293	230	128	61	61	474	123	101	280
2,028	24	67	3	101	123	148	77	?	275	172	170	46	50	101	104	63	228
2,202	23	51	3	123	104	136	63	80	215	215	127	52	28	252	104	61	220
2,208	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	176	80	56	119
?	20	38	3	38	80	126	72	41	149	145	154	26	52	222	103	51	181
2,202	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	253	97	66	175
?	23	42	2	81	97	100	53	40	185	147	177	46	36	281	101	55	210
1,819	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17
?	47	104	5	30	74	107	121	68	131	69	296	15	185	130	71	32	116
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
?	47	104	5	23	71	114	109	30	136	83	202	30	80	162	60	45	139
1,484	63	110	3	41	61	95	88	?	159	82	238	52	39	?	?	?	21
?	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	40	45	130
?	72	108	3	37	58	71	58	29	121	83	277	49	39	117	39	41	111

*) 1545 antecknas: 61 tr råg och 131 tr korn skördades förutom det som gafs i troskarelön, hvar 10:e skeppa, hvilka belopp i tabellen äro tillökade.

Tab. 35. Skörd, Boskapsstock och Ladugårds-afkastning

A r s v ä r d.																			
Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärtor.		Summa spanmål.			Hö af gårdens hagar.	Summar- lass.					
Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Kornal.							
												T			y	n	n	o	r.
Värnenäs gård.																			
1	1555	—	—	20	44	116	232 $\frac{2}{3}$	—	—	$\frac{2}{3}$	0	136 $\frac{2}{3}$	276 $\frac{2}{3}$	2·0	371				
2	1556	—	—	16	61	79 $\frac{1}{2}$	123 $\frac{2}{3}$	2	5	—	—	97 $\frac{1}{2}$	189 $\frac{1}{2}$	1·9	334				
3	1557	—	—	30	134	75 $\frac{1}{2}$	183 $\frac{1}{2}$	9 $\frac{1}{2}$	35 $\frac{1}{2}$	1	2 $\frac{1}{2}$	115 $\frac{1}{2}$	355 $\frac{1}{2}$	3·4	335				
4	1559	—	—	43	173 $\frac{1}{2}$	98 $\frac{1}{2}$	140 $\frac{1}{2}$	9 $\frac{1}{2}$	15	—	—	151	329	2·2	198				
5	1560	—	—	37	129 $\frac{1}{2}$	89	178	11 $\frac{1}{2}$	12 $\frac{1}{2}$	—	—	137 $\frac{1}{2}$	320	2·3	326				
6	1561	—	—	19 $\frac{1}{2}$	72	96	254 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	10	—	—	121	336 $\frac{1}{2}$	2·8	314				
7	1562	—	—	29 $\frac{1}{2}$	81 $\frac{1}{2}$	96	257	8	20	$\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	134	362 $\frac{1}{2}$	2·7	369				
8	1563	—	—	29	116 $\frac{1}{2}$	56	259	5	15	$\frac{1}{2}$	3	90 $\frac{1}{2}$	393 $\frac{1}{2}$	4·4	369				
Strömsrums gård.																			
9	1555	—	—	41	126	109	334	—	—	—	—	153	460	3·0	1,714				
10	1559	—	—	44 $\frac{1}{2}$	131	92	112	—	—	—	—	136 $\frac{1}{2}$	246	1·8	769				
11	1560	—	—	50	216	94	158	—	—	—	—	144	374	2·5	800				
12	1561	—	—	58	175	72	246	—	—	—	—	130	421	3·2	760				
13	1562	—	—	58	146	101	417	—	—	—	—	159	563	3·5	730				
14	1563	—	—	92	152	95	408	—	—	2	4	189	564	3·0	834				
15	1564	—	—	38	170	50	164	—	—	1	4	89	338	3·8	500				
16	1565	—	—	42	101	62	213	—	—	1	5	105	319	3·0	650				
17	1566	4	—	36	—	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Kronobergs ladugård med Ekenholm.																			
18	1554	—	—	43	211	136	511	9	12	—	—	188	734	3·9	567				
19	1555	—	—	55	297	131	585	9	15	—	—	198	897	4·6	804				
20	1556	—	—	56	204	124	419	27 $\frac{1}{2}$	57	—	—	207 $\frac{1}{2}$	710	3·4	955				
21	1559	—	—	28 $\frac{1}{2}$	80 $\frac{1}{2}$	88	525 $\frac{1}{2}$	15	35	$\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	131 $\frac{1}{2}$	641 $\frac{1}{2}$	4·9	?				
22	1560	—	—	21	101	83	418	8	12	$\frac{1}{2}$	4	112 $\frac{1}{2}$	535	4·8	1,029				
23	1561	—	—	15 $\frac{1}{2}$	149 $\frac{1}{2}$	83	561 $\frac{1}{2}$	5	14 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	104 $\frac{1}{2}$	731 $\frac{1}{2}$	7·1	?				
24	1575	1	3 $\frac{1}{2}$	38	108	78	147 $\frac{1}{2}$	—	—	$\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	117 $\frac{1}{2}$	260 $\frac{1}{2}$	2·2	?				

d Värnenäs, Strömsrums och Kronobergs slotts ladugårdar.

Dagsverken, skatte- och hjälpe-	Ladugårds-inventarium.											Ladugårds-afkastning.					
	Hästar.		Nötkreatur.				Fär.	Getter.	Svin.	Fjäderfä.			Smör.		Ost.		
	Fris-, Stod-,	Verk-,	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Stutar och Qvigor.				Höns.	Gäss och Ankor.	Af mjölkande kor.	Ld.	Af fär och getter.	Ld.		
963	—	6	1	17	38	?	103	—	22	—	—	74	31	24	76	1	
1,169	—	4	1	21	34	?	170	1	26	24	38	110	41	28	?	2	
1,314	—	8	1	40	52	75	216	—	71	20	30	87½	54	24	111	3	
1,003	—	17	3	11	38	103	102	—	124	3	104	105	36	15	80	4	
1,321	—	16	3	20	36	102	141	—	121	3	80	101	42	20	55	5	
1,217	—	24	3	29	42	88	113	—	228	—	60	140	45	16	56	6	
691	7	24	2	16	45	96	94	—	86	—	45	138	55	18	60	7	
437	8	27	2	16	55	63	117	—	123	—	30	156	45	31	52	8	
2,404	5	17	6	27	69	?	146	46	104	15	51	258	67	22	78	9	
3,071	34	20	3	17	61	177	140	—	140	26	80	124	61	7	87	10	
2,847	23	18	5	15	61	149	148	—	135	19	60	128	72	9	71	11	
2,926	19	19	6	44	72	144	126	—	170	19	40	135	78	13½	90	12	
1,143	24	22	8	38	78	139	169	—	94	28	40	136	81	9½	75	13	
1,012	36	16	7	29	81	158	140	—	116	23	40	107	71	7½	60	14	
1,056	45	11	6	23	34	131	101	—	148	20	60	135	60	16	51	15	
1,090	22	30	5	26	90	112	93	—	93	10	40	91	41	16	52	16	
																17	
2,788	13	15	22	63	159	311	321	309	108	60	237	244	108	71	?	18	
3,207	19	23	15	118	163	?	281	332	162	64	158	234	119	86	226	19	
?	19	23	13	130	181	?	380	423	268	91	185	296	127	71	284	20	
1,992	?	24	9	121	137	438	569	482	374	[27]	151	158	89	50	110	21	
1,503	?	12	6	97	89	242	377	211	455	68	166	112	85	16	92	22	
1,730	31	11	5	57	87	293	261	124	241	34	127	118	51	17	92	23	
?	?	?	3	52	63	28	235	—	88	38	100	?	?	?	?	24	

Tab. 36. Skörd, Boskapsstock och Ladugårdsafkastning

		A r s v ä r d														Hö, sommarlass.	Dagverken af bönderna.							
		Hvete.		Råg.		Korn.		Hafre.		Ärter.		Summa spanmal.												
		Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Utsäde.	Skörd.	Kornal.										
		T		y		n		n		o		r.												
<i>Hegnatorps gård.</i>																								
1	1544	—	—	7	26½	42	223	6	14	—	—	55	263½	48	?		88							
2	1563	1	3	29½	90	84	339	38	76	½	5	152½	513	38	689	1,111								
3	1565	1½	7½	27½	103	100	316	35	41	½	4½	164½	472	29	330	1,128								
4	1566	1½	2	20	95½	109½	350	41½	39	½	½	172½	487	28	232	900								
5	1567	—	—	32½	109	74½	344½	30	34½	½	2	137½	490	38	286	1,260								
6	1568	—	—	28	108¾	74½	265	30	25	½	1½	132½	400	36	404	723								
7	1569	—	—	26½	138	70	280	21	54	—	—	117½	472	42	239	676								
8	1570	?	2	29	100	69½	250	33	37	—	—	131½	389	29	478	594								
9	1571	2	6	28	112	111	336	22	12	—	—	163	466	29	531	1,139								
10	1572	2	6	27½	128	90	276	12	30½	1	5	132½	415½	38	478	535								
11	1575	—	—	36	126	87	260	14	44	1	2	138	432	3	504	528								
<i>Bronsboda.</i>																								
12	1546	—	—	21	120	30	185	6	5	—	—	57	310	54	215	363								
13	1563	—	3	21	132	86	427	23	29	—	—	130½	591	44	518	1,333								
14	1565	—	—	14	91	57	322	31½	31	—	—	102½	444	44	374	1,433								
15	1572	—	—	12	26	29½	68	—	—	—	—	41½	94	28	211	486								
<i>Örreholm.</i>																								
16	1548	—	—	12½	21½	53½	151½	19½	12	—	—	85½	218	26	200	—								
17	1550	—	—	12½	112½	121	353½	5½	35	—	—	139½	501½	36	319	—								
18	1551	—	—	12½	156½	57	194½	18½	37	—	—	88½	388½	46	333	—								

Högnatorps, Brunshöda och Örrholms gårdar.

Ladugårds-inventarium.												Ladugårds-afkastning.				
Hästar.		Nötkreatur.								Gäss och Höns.	Smor.		Ost.			
Stod.	Frisk.	Verke.	Tjurar.	Ovar.	Kor.	Ungnöt.		Kalfvar.	Får.		Öfver.	Svin.	L.Ö.	Af mjölkande kor.	L.Ö. Ö.	Af mjölkande får.
						4—3 års.	2—1 års.									
3	4	2	21	24	43	8	10	66	—	28	61	22½	11	9: 1	32	1
16	2	2	50	62	149	64	—	387	—	256	68	116	83	15: —	189	2
17	1	2	49	68	103	69	—	167	—	147	14	78	40	14: —	40	3
7	1	2	26	24	87	65	—	158	—	101	1	73	31	18: —	102	1
10	2	2	22	40	101	29	—	170	—	135	17	93	54	17: —	111	5
14	2	2	45	56	66	40	—	234	—	143	10	87	58	14: —	180	6
12	2	2	40	63	65	52	—	246	—	152	13	77	67	9: —	173	7
15	3	1	31	69	33	58	11	218	—	88	12	124	46	11: —	3	8
20	8	2	21	46	37	33	17	88	—	131	8	126	51	23: —	56	9
25	8	1	32	51	38	28	33	101	—	138	87	92	60	10: —	77	10
15	6	2	25	45	14	62	42	164	—	93	49	122	48	20: —	80	11
31	3	2	40	63	19	32	47	168	83	104	38	76	32	32: —	99	12
28	5	4	78	126	77	53	—	50	—	215	23	191	78	24: —	51	13
53	3	9	91	28	46	32	—	63	—	184	94	33	42	3: —	51	14
28	2	1	33	29	8	29	—	60	—	87	—	53	26	6: —	—	15
43	2	1	31	55	26	?	?	83	89	38	99	165	55	?	?	16
33	2	1	35	63	46	?	?	391	49	52	194	163	65	73: —	299	17
30	2	1	35	65	70	?	?	395	42	105	?	112	56	63: —	152	18

Utfodring vid de kungliga gårdarne.

Räkenskaperna innehålla ofta mycket noggranna redogörelser såväl för uppbörden af hö och halm från gårdens ängar eller af skatte- och kronobönder, som för utfodringen af korn, hafre, hö och halm till gårdens hästar, svin och nötboskap. Som utfodringsrationernas medelstorlek är af ej ringa betydelse för bedömande af boskapsskötselns ståndpunkt, har jag sökt att ur de gårdsräkenskaper, som innehålla dylik fullständig redovisning, sammanställa ett tillräckligt antal uppgifter om utfodringen för månad eller för "hela vintern".

De flesta räkenskaperna innehålla blott orden: "utfodrades öfver hela vintern", men tillräckligt många innehålla derutöfver anteckning om antalet veckor, som räknades för vinterutfodringen; vanligen äro de 28, men mycket ofta 26, 24 eller 22, någon gång, i Vestmanland och Uppland, 29 eller 30. För all nötboskap, och stundom för verkhästarne, angifves vanligen utfodringen "för hela vintern", antingen i lasstal för hvarje slag, eller i lass-tal för stycke; för de bättre hästarne deremot dels för vecka, dels för månad. — I de flesta fall är lasstalet högst för stycket af oxar och tjurar, derefter för kor; för ungnöten är det stundom lika som för kor, stundom lägre; för kalvvar, får och getter är det vanligen någorlunda lika, dock minst för getter.

Hästarnes utfodring utgick alltid både i hö och i korn, någon gång i hafre. Korn-rationerna äro van-

ligen lika: $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ (nagon gang 1) span i veckan, men jag har ej alltid genomgått räkenskaperna fullständigt för denna post, som därför ofta är utesluten i tabellen.

Hö-rationerna utsättas alltid i *lass*, med deras underafdelningar. Lasset var, efter en åtskilnad, som mångenstädes ännu iakttages, dels *sommarlass*, dels *vinterlass*, och äro dessa beteckningar, vanligen den förstnämnda, i räkenskaperna nästan alltid noga utsatta. När nagon gång "vinterlass" räknas, finner man af handlingens beräkningssätt bekräftelse på den allmänna, ännu vanligen gällande, regeln, att 1 vinterlass är -- 2 sommarlass. Jag har öfverallt reducerat till sommarlass, såsom den allmänne enheten.

Hvad åter sommarlassets storlek beträffar, kan man visserligen icke med fullkomlig visshet bestämma densamma för den tid, hvarom nu är fråga, ty i räkenskaperna förekommer aldrig reduktion till pundetal, och jag känner icke någon samtida lagbestämmelse derom. Men härvid torde man få lita derpå, att landssed, som finnes vitsordad från 18:de seklet och delvis ännu består, varit gällande äfven för tre hundra år sedan; sjelfva denna bibehållna skilnad och relation mellan vinterlass och sommarlass synes gifva borgen därför, att vigtsatser för dem bägge, som visa sig gälla på 1700-talet, hafva haft sin motsvarighet två hundra år tidigare.

Hvad Upland, Vestmanland och Södermanland beträffar, visa markegångstaxorna från 1770-talet och uppgifter från orterna till Kam.-Kollegium, att vinterlasset der räknas för 50 L π , sommarlasset för 25 L π ; endast i Stockholms län har vinterlasset räknats för 48, sommarlasset för 24 L π . Sommarlasset var i Svealänderna och i Östergötland på 1500-talet, såsom det ännu är, och såsom det var i 18:de seklet, deladt i 8 huelmar, eller såtan. — I Skaraborgs län och i Nerikes och Vermlands län utvisa likaså de äldre markegångstaxorna skilnaden

mellan vinterlass och sommarlass, och att det senare var hälften af det förra, men utsatte ej vigten. Vid den undersökning, som enligt K. Mts befallning af d. 2 Aug. 1815 hölls om hövigten efter landssed i Skaraborgs län, upplystes, att lasstalet beräknats olika i olika fögderier, så att ett lass i Vadsbo härad räknades till 32 å 40 L π , ett lass i Höjentorps fögderi till 20 L π , ett lass i Vartofta härad ömsom till 12, 14, 15 L π för sommarlass, ömsom till 24, 28, 30 L π för vinterlass, ett lass i Skara och i Leckö fögderier till 25 L π ; hvaraf allt ansågs framga, att ett sommarlass borde fastställas till 20 L π , ett vinterlass till 40 L π ¹⁾. I Nerikes och Vermlands län har sommarlass hö räknats för 24 L π och vinterlass till 18 L π , enligt uppgifter från landshöfdingen i slutet af 1700-talet²⁾. I Elfsborgs län synes 1 vinterlass hö räknas dubbelt mot ett sommarlass, som är 20 L π ³⁾. I Kalmar län talar väl markegångstaxan endast om ett "laggilt lass hö om 40 L π "; men att detta var vinterlass framgår deraf, att i taxan för "hemkallet" omnämnes "sommarlass" med jämt hälften af det 40-pundiga hölassets värde. Sommarlasset var här sålunda åtminstone ej större än 25 L π , kanske mindre. Vid undersökningen 1814 hade landshöfdingen upplyst, att lasset å 40 L π var vinterlass, men att ett sommarlass borde vara 20 L π , men vid levereringen beräknades något ojämt²⁾. Äfven i Jönköpings län säges "laggilt lass hö" vara 40 L π ; likaså i Östergötland, men i detta senare landskap ser det ut, som om detta 40-pundiga lass vore detsamma som sommarlass, ty hemkallets "sommarlass" har samma värde som "lass laggilt hö". Hvad slutligen Kronobergs län beträffar, bestämdes der vigten af ett "laggilt lass hö" till 40 L π , genom K. Resol. på allmogens besvär af d. 4 Mars 1774; räntetagarnes intresse hade derstädes

¹⁾ Se Kam.-Koll. underd. skrifvelse till K. Mt d. 18 Dec. 1817.

²⁾ Se Kam.-Koll. underd. skrifvelse till K. Mt d. 19 Dec. 1814.

under tidernas lopp uppdrifvit "lasset" till 3 stackar eller 72 L π , emedan en "stack" eller "sätan", troligen motsvarande "sommarlass", räknades till 24 L π ¹⁾.

Till upplysning om formen för utfodringens redovisning meddelas här några utdrag af räkenskaperna för Ekolsunds och Borgholms gårdar.

Borgholms ladugård, enligt 1559 års räkenskap:

Korn: till hästar 11 pund: til hesten om vikan	1 $\frac{1}{3}$ fjerdings.
till 52 gödegäss	6 spenn.
till gäss, höns och grisar öfver vintern...	3 spenn.
till 11 gödesvin	1 $\frac{1}{2}$ pund.
Hö: till en stodhest och 8 frisfolar öfver vintern	30 sommarlass.
till 17 hästar i 24 veckor	102 sommarlass.
till 6 » i 18 veckor	27 sommarlass.
öfver vintern till 50 oxar, 3 tjurar, 65 stutar,	
104 kor, 72 qvigor	441 sommarlass.
» till 262 får, 260 bockar, getter,	
kalfvar	315 »
» till 11 frisstod	30 $\frac{1}{2}$ »
» till 3 gamla verkhästar, 17	
verkhästar, 31 verkstod	25 »
Halm: (opbörd gärdehalm: långhalm 240 kärfvar;	
brothhalm efter gårdens tröskning.....	139 lass.)
utgift: (till tak på stallet: långhalm.....	240 kärfvar)
till ströfoder till borglägers- och	
stodhästar: bråthalm	39 lass
utfodrat til boskapen öfver vintern	
bråthalm	85 lass
(till hustak — ofvanpå ryggasen	
bråthalm	15 lass).

Borgholms ladugård, enligt 1558 års räkenskap:

Hö: till hästen om månaden	1 (sommar)lass.
till 1 oxe öfver vintern	3 » »
1 stut » »	1 $\frac{1}{2}$ » »

¹⁾ Se härom handl. till Allmogens i Albo, Konga och Norvidinge härads besvär rörande hövigtin vid 1771- 72 års riksdag i R. A.

Hö: till 1 ko öfver vintern	2 (sommar)lass.
1 tjur " "	1½ " "
1 qviga " "	1½ " "
1 får	1 " "
1 get	½ " "
1 kalf	½ " "
gor: till 76 oxar, 70 stutar, 3 tjurar, 123 kor,	
77 qvigor	659 lass.
till 273 får, 22 bockar, 150 getter, 80 kalfvar	398 lass.
Halm: till gardens boskap öfver vintern: bjug-	
halm	90 lass.

Borgholms ladugård, enligt 1565 års räkenskap:

Utgiften till gårdens boskap öfver vintern:

till 53 oxar, 110 kor, 7 tjurar, 104 stutar, 132 qvigor:	
hö	511 sommarlass,
brut halm	161 lass,
till 147 får, 8 bockar, 80 getter, 78 kalfvar:	
hö	199 lass,
till 2 stodhäst, 8 frisfolar, 23 frisstod, 43 verkhästar, 60 verkstod:	
hö	87 lass,
Långhalm	131 kärfvar,
Bruthalm	50 lass.

Vid **Ekolsund**, enligt 1567 års räkenskap: Utfodring under vintern 1566—67.

Utgiften: Korn:

*Fyll en häst
om veckan.*

2 fj.	Till 60 K. Mts hästar i 2 veckor...	3 pd 6 sp.
" "	" 4 stodhästar i 6 månader	6 pd.
1 "	" 72 hästar i 4, 8 å 12 veckor...	19 pd 1 sp. 3 fj.
2 "	" atskilliga hästar a olika tider...	67 pd 5 sp.
" "	" 18 verkhästar i 19 veckor	1½ pd.
" "	" 17 frisfolar i 4 veckor	2 pd 1 sp.
till st. 2 sp. 1½ fat "	51 göde-svin	14 pd.
" 2 fj. 1½ fat "	31 kalfvar	2 pd 4½ sp.
" " " "	10 hundar (Hertig Magni)	3 pd.
	Hafra: till åtskilliga hästar	22 pd 2 spen.

Hö och halm:

<i>Till st. om veckan:</i>		Hö: sommarlass.	Halm: kärvar.
2 sätan.	Till 4 stodhestar uti 28 veckor ..	28	224
” ”	” 62 K. M:ts gangare uti 1 månader	234	888
” ”	” 60 K. M:ts hästar i 2 veckor....	30	240
” ”	” atskilliga hästar i olika tid	276	2,070
” ”	” ” ”	93	802
” ”	” 17 frisfolar och 18 verkhästar uti 7 månader	244	
2½ ”	” 12 vagnshästar i 6 månader	84	336
2½ ”	” 39 stod uti 6 månader	273	3,600

<i>Till st. öfver vintern:</i>			
4 som.lass.	” 12 drättisoxar, 3 tjurar i 6 må- nader	60	—
3 s:l. 2 sätan.	” 43 kor, 21 qvigor uti 6½ månader	208	1,060
1 s:l. 1 ”	” 240 får	260	—
1½ som.lass.	” 20 kalffvar	30	—

De utfodrade främmande hästarne skulle, reducerade till utfodring i 6 å 7 månader, utgöra omkring 90 st., hvilken tillökning i stallfodringen utöfver gårdens eget hästantal (86 st.) fullt uppväger skillnaden mellan ladugårdens utfodringsantal af ungnöt och antalet af ungnöt i 1566 års utgående inventarium, som synes af Tab. 32.

Vid **Ekolsund**, enligt 1568 års räkenskap, utgick hö- och halmutfodringen under vintern 1567—68 sålunda:

<i>Till st. i veckan:</i>		Hö: sommarlass.	Halm: kärvar.
2 sätan.	a) till åtskilliga borglägers- och K. M:ts hästar på olika tider ..	538	1,119
2 ”	b) till gårdens 17 verkhästar, 23 fris- falar i 8 och 7 månader samt 42 stod i 1 månad	306	660
1½ ”	c) till 31 oxar, 3 tjurar i 7 månader	132	280
1¼ ”	d) till 59 kor, 33 4-års qvigor i 7 månader	276	1,920
	e) till 215 får	215	—

Unga qvigor och stutar förekomma ej i utfodringen, men de utfodrade borglägershästarne utgöra, reducerade till utfodring i 8 och 7 månader, minst 70 stycken.

Tab. 37. Utfodring till boskap vid atskilliga gårdar 1551—1581.

	Till Fris- eller Stodhäst.		Till Nötkreatur.					Till Fris- eller Stodhäst.		Till Nötkreatur.						
	1 månaden.		Öfver vintern = 28 (21, 26, 30) veckor.					1 månaden.		Öfver vintern = 28 (24, 26, 29) veckor.						
	Korn	Hö	Ove.	Gödoxve.	Ko.	Ugnrot.	Kall.	Fat.	Korn eller Håfre	Hö	Ove.	Gödoxve.	Ko.	Ugnrot.	Kall.	Fat.
	T.r.	Sommarlass.	Sommarlass (25 LÖ Hö.						T.r.	Sommarlass.	Sommarlass (25 å 20 LÖ Hö.					
Stockholms																
Tolugård	1552	$\frac{3}{4}$ å 1	1	3	3	3	1	1	Linköping	1555	?	$\frac{1}{2}$, 1	3	2	1	?
	1553	"	1	4	3	3	1	1		1560	?	1	[1 $\frac{1}{2}$]	[1 $\frac{1}{2}$]	?	[1 $\frac{1}{2}$]
	1555	"	1	3 $\frac{1}{2}$	2	2	1	1								
	1561	"	$\frac{1}{2}$ å 1	4	4	3	2	1	Tuna	1555	1	$\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2	$\frac{3}{4}$
Skellnora	1553		$\frac{1}{2}$, 1	2	2	2	1	1	Brådenäs	1560	?	1	3 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	4	2
Uppsala län-									Hof	1551	?	1	2	2	1	?
gard	1552	$\frac{3}{4}$ å 1	1, 1 $\frac{1}{2}$, 1 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	7	7	3 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$		1553	?	1	2	2	1 $\frac{1}{2}$?
	1553	"	1—1 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	7	5 $\frac{1}{2}$	1	1	Starby	1559	?	?	2	2	$\frac{3}{4}$?
	1555	"	1, 1 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	5	5	1	1	Kalmar	1558	$\frac{3}{4}$, 1	1	3 $\frac{3}{4}$	4	3 $\frac{1}{4}$	1
	1557	"	1, 1 $\frac{1}{2}$	5	8	5	2 $\frac{1}{2}$	1		1559	$\frac{3}{4}$, 1	1	2	2	$\frac{3}{4}$?
	1567	"	$\frac{2}{3}$, 1 $\frac{1}{2}$	4	2	2	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$		(24 v.)			2	2	$\frac{3}{4}$?
	1568	"	1, 2	4	2	4	2	1 $\frac{1}{2}$	Värmenäs	1554	?	$\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2	2	?
	1572	"	1	6	2	6	2	1 $\frac{1}{2}$		1556	?	$\frac{3}{4}$, 1	4	2	3	?
Orby	1572	1	1	5	2	4	4	1		1560	?	$\frac{1}{2}$	2	2	1	$\frac{1}{2}$
Ekolsund	1555	?	1	5	6	4	2	1	Strömsrum	1555	?	$\frac{1}{2}$	3	2	1 $\frac{1}{2}$?
(30 veckor)	1566	$\frac{1}{2}$, 1	1	4	—	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	1		1556	$\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$	1	4	2	3	?
(30 v.)	1567	?	1, 1 $\frac{1}{2}$	4	—	3 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$		1559	$\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$	1	3	2	1	?
(26 v.)	1568	$\frac{1}{2}$, 1	1, 1 $\frac{1}{2}$	4	—	3	3	2	Kronoberg	1551	?	1	2	2	1 $\frac{1}{2}$?
(28 v.)	1555	?	1	3 $\frac{1}{2}$	—	3 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1		1555	$\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$	1	1 $\frac{1}{2}$	1	?	?
Ekholmen	1555	?	$\frac{2}{3}$	3	—	3	?	$\frac{3}{4}$		1556	?	1	2 $\frac{1}{2}$	2	1 $\frac{1}{2}$?
Hoklufvud	1555	?	$\frac{2}{3}$	3	—	3	?	$\frac{3}{4}$	Borgholm	1551	?	$\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1	1 $\frac{1}{2}$?
(26 v.)	1573	?	1	2	—	2	1	1	(21 å 26 v.)	1558	$\frac{1}{2}$, 1	1	3	2	1 $\frac{1}{2}$?
Wäby	1573	?	1	2	—	2	1	1		1559	$\frac{2}{3}$	1	3 $\frac{2}{3}$	2 $\frac{2}{3}$	1 $\frac{2}{3}$?
Kongsör	1551	1	1, 1 $\frac{1}{2}$	4	—	4	2	1 $\frac{1}{2}$		1565	?	$\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1	1 $\frac{1}{2}$?
	1554	1	1, 1 $\frac{1}{2}$	7	—	6	3	2	Ottenby	1552	?	1, 1 $\frac{1}{2}$	4 $\frac{1}{2}$	5	4 $\frac{1}{2}$?
	1573	1	1, 1 $\frac{1}{2}$	4	—	1	3	2		1553	?	1	2	2	3	?
Westerås	1573	1	1, 1 $\frac{1}{2}$	5	—	4	2	1 $\frac{1}{2}$		1554	?	1	3	5	3	?
Gripsholm	1555	1 å 1 $\frac{1}{2}$	1, 1 $\frac{1}{2}$	7	—	3 $\frac{1}{2}$	2	1 $\frac{1}{2}$		1555	?	$\frac{3}{4}$, 1	3	3	1	?
	1556	1 å 1 $\frac{1}{2}$	1, 2	10	1	3	2	1 $\frac{1}{2}$	Horn	1553	?	?	1	1	1 $\frac{1}{2}$?
	1562	1 å 1 $\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$, 1	3	?	3	2	1		1554	?	$\frac{1}{6}$	1	1	1 $\frac{1}{2}$?
	1573	1 å 1 $\frac{1}{2}$	1, 1 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$?	5 $\frac{1}{2}$?	1		1555	?	$\frac{1}{2}$	2	2	1 $\frac{1}{2}$?
	1574	1	1, 1 $\frac{1}{2}$	4	?	4	?	1 $\frac{1}{2}$		1556	?	$\frac{1}{2}$	3	3	2	?
Nyköping	1563	?	1	2 $\frac{1}{2}$?	2	?	1		1557	?	$\frac{1}{2}$	2	2	2 $\frac{1}{2}$?
Rafsnäs	1555	$\frac{3}{4}$, 1	1	2 $\frac{1}{2}$?	2 $\frac{1}{2}$	2	1		1558	?	1	2	2	1	?
Tynnelso	1556	?	1	2 $\frac{1}{2}$?	2 $\frac{1}{2}$	1	?	Örreholmen	1551	?	$\frac{3}{4}$, 1	1 $\frac{1}{2}$	1	1	?
	1581	?	1	7	?	5 $\frac{1}{2}$?	1 $\frac{1}{2}$								
Kopparberget	1573	1	1	4	?	3 $\frac{1}{2}$	3	1								

Förslag till Minnespenningar och Inskrifter,

*hvilka Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien utgöfvet
eller granskat och gillat åren 1875—1883.*

Minnespenningar.

1875.

Nr 1.

Öfver mekanikern Samuel Owen, af k. Vetenskaps Akademien.

Åtsidan. Brösthilden med omskrift: SAM. OWEN
MACHINARUM INVENTOR. — Vid nedre kanten: s.
1774. D. 1854.

Frånsidan. Ett angfartyg med vridohjul och med
svenska flaggan på akterstången, framilande på hafvet.
Omskrift: NOVAS DEDIT ALAS. — I afskrifningen:
SOCIO MECHANICO REG. ACAD. SC. SVEC. MDCCCLXXV.

Nr 2.

Skånska Hushållnings Föreningens belöningsmedalj.

Åtsidan. Skanes vapensköld, sådan den förekom-
mer på föreningens äldre medalj, med omskrift: SKÅN-
SKA HUSHÅLLNINGS FÖRENINGEN.

Frånsidan. En eklöfskrans, derinom inskriften: ALL-
MÄNNA SKÅNSKA LANDTBROKSMÖTETS BELÖ-
NINGSMEDALJ, med tomt rum för ingravering af ett
romerskt siffertal ofvan första raden.

Nr 3.

Upsala Trädgårdssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Blomstergudinnan stående med blommor i högra och ett ymnighetshorn fullt af blommor och frukter i venstra handen. Omskrift: ODLA MED OMSÖRG FÄLTET DU FÅTT.

Frånsidan. En krans af blommor och frukter. Omskrift: AF UPSALA TRÄDGÅRDS SÄLLSKAP.

Nr 4.

Öfver riksmarsken grefve Svante Sture, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Sturefamiljens greffliga vapensköld, med omskrift: SVANTE STURE PRIMUS COMES SVECIE. — Vid nedre kanten: INSIGNE ORNAVIT.

Frånsidan. En konglig krona och spira, lagda på ett hyende å ett altare, på hvars framsida ses Sveriges tre kronor. Omskrift: REGI PIE SERVAVIT. — I afskärningen: IMMERITO TRUCIDATUS MDLXVII.

Nr 5.

Ostbo härads kretsmötes belöningsmedalj.

Åtsidan. Jönköpings läns vapen.

Frånsidan. Inskrift: ÖSTBO HÄRADS KRETS-MÖTE I VERNAMO 1875.

Nr 6.

Öfver fältmarskalken grefve Augustin Ehrensvärd, af k. Vetenskaps Akademien.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: COMES AUG. EHRENSVÄRD CAMPI MARESC. Vid nedre kanten: N. 1710 O. 1772.

Frånsidan. En fästningsmur med bastioner omkring toppen af en klippa uppstigande ur hafvet utanför en strand. Omskrift: ORAS PATRIE DEFENDIT. — I afskärningen:

SOCIO INGENIO
ET FACTIS CLARO
R. AC. SCIENT. SVEC.
MDCCCLXXVI.

1876.

Nr 1.

Öfver fru Elise Hwasser, af k. Teatern.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: ELISE HWASSER.

Frånsidan. En lagerkrans. Inom denna inskriften: HYLLNINGSGÄRD AF KONGL. THEATERN DEN 20 NOVEMBER 1875.

Nr 2.

Sällskapet Hortikulturens vänners i Göteborg belöningsmedalj.

Åtsidan. Göteborgs stads vapensköld. Omskrift: HORTIKULTURENS VÄNNER GÖTEBORG 1874.

Frånsidan. En blomsterkrans. Derinom inskriften: BELÖNING ÅT med tomrum för ingraverande af den belönades namn.

Nr 3.

Öfver dr Carl von Friesens och fröken Elin Ahlborns bröllopp, af fru Lea Ahlborn.

Åtsidan. Brudgummens och brudens bröstbilder. Omskrift: CAROLUS VON FRIESEN ET ELIN AHLBORN.

Frånsidan. Inskriften:

IN MEMORIAM
NUPTIARUM FILIÆ
A. D. IX CAL. MAJ. MDCCLXXVI.
SCULPSIT
LEA AHLBORN.

Nr 4.

Öfver landshöfdingen Nils von Rosenstein, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: NIC. V. ROSENSTEIN. — Vid nedre kanten: ACAD. SVED. A SECR. 1786—1824.

Frånsidan. Väktalighetens sinnebild Mercurius (sådan han är framställd å Svenska Akademiens större belöningsmedalj), stående i ett antikt tempel. Omskrift: INDE FAMA PERENNIS. — I afslutningen:

DECUS LITERURÆ
PATRIÆ ET PROTECTOR
OB. MDCCCXXIV.

Nr 5.

Öfver konstnären Egron Lundgren, af hans vänner och beundrare.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: EGRON SEL. LUNDGREN SVEDUS.

Frånsidan. En krans bildad af en lager- och en palmqvist, på hvilkas förenade ändar ligger en palett med penslar. Inskrift inom kransen: INGENIO CLARUS

ET ARTE. Inskrift utefter kanten: ARTIFICI DOMI ET FORIS ÆQUE ÆSTIMATO CIVES ET AMICI MDCCCLXXVI.

Nr 6.

Öfver H. M. Enkedrottning Josefinas död, af fru Lea Ahlborn.

Åtsidan. Bröstmilden. Omskrift: JOSEPHINA SVECLÆ ET NORVEGLÆ REGINA VIDUA.

Frånsidan. En sörjande qvinna (Sverige) i antik dräkt, sittande vid en sarkofag. Vid hennes sida ett lejon, hvilande ena tassan på ett trekrönt glob. Omskrift: DECUS ET DELICLÆ STIRPIS REGLE POPULIQUE. — I afslutningen:

MULTIS FLEBILIS ILLA
OCCIDIT D. VII JUNII
MDCCCLXXVI.

Nr 7.

Vesterbottens läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Länets vapen omgifvet af landbrukssinbilder. Omskrift: VESTERBOTTENS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP.

Frånsidan. En eklöfskrans. Omskrift: ARBETE MED OMTANKA BEREDER VÄLSTÄND.

Nr 8 och 9.

Skånska Trädgårdsutställningens belöningsmedaljer.

Den större:

Åtsidan. Skånes vapensköld med omskrift: SKÅNSKA TRÄDGÅRDSUTSTÄLLNINGEN.

Frånsidan. En eklöfskrans. Derinom ordet BELÖNING.

Den mindre:

Åtsidan. Som a den stora medaljen.

Frånsidan. En eklöfskrans.

Nr 10.

Ostra härads kretsmötes belöningsmedalj.

Åtsidan. Jönköpings läns vapen.

Frånsidan. BELÖNINGSMEDALJ VID KRETSMÖTE I HVETLANDA 1876.

Nr 11.

Malmöhus läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. En eklöfskrans. Omskrift: AF MALMÖHUS LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP.

Nr 12.

Öfver Hilla Skolan på Barnängen. af forne lärjungar.

Åtsidan. En lagande lampa, ett par böcker, ett bläckhorn med pennor på ett bord. Omskrift: TILL MINNE AF HILLA SKOLAN PÅ BARNÄNGEN. Vid nedre kanten: 1830—1846.

Frånsidan. En öppen eklöfskrans, i dess öfre kant en stjärna. Omskrift: AF FORNA LÄRJUNGAR. — Vid nedre kanten: 1876.

Nr 13.

Öfver slaget vid Lund den 4 december 1676 med anledning af tvåsekelsfesten till dess minne

Åtsidan. Densamma som användes för kongl. belöningsmedaljen för medborgerlig förtjenst af åttonde storleken.

Frånsidan. En upprätt kavallerivärja, hvars klinga omgifves af en lagerkrans. Omskrift: MINNE AF DEN ÄRORIKA SEGERN VID LUND D. 4 DECEMBER 1676.

Nr 14.

Öfver invigningen af Frimurareordens nya hus å Blasieholmen i Stockholm.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II REX SVECIE ET NORVEGLÆ.

Frånsidan. Frimurareordens hus på Blasieholmen. Omskrift: ÆDES LIBER. FRATR. MURATORUM. — I afskärningen:

HOLMLÆ ADORNATA
MDCCCLXXVI.

Nr 15.

Öfver Assessoren dr Christofer Carlander, af k. Vetenskaps-Akademien.

Åtsidan. Bröstbilden. Omskrift: CHR. CARLANDER MED. DR R. COLL. MED. ASS. — Vid nedre kanten: N. 1759 O. 1818.

Frånsidan. En enkel minnesvård, bestående af en antik grafurna på en fyrsidig fotställning. På den senares framsida en uppslagen bok och aesculapiistafven

korslagda, omslutna af en lagerkrans. Omskrift: AR-
BITER VITÆ ET MORTIS CREATUS. — I afskärningen:

SOCIO MEDICO

SAGACISSIMO

R. AC. SCIENT. SVEC.

MDCCCLXXVII.

1877.

Nr 1.

Öfver Upsala universitets fyrahundaårsfest.

Atsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift:
OSCAR II REX SVECIE ET NORVEGIE.

Fransidan. En sittande lagerkransad qvinna, hal-
lande i den högra handen en lagande lampa, hvilande
den venstra på den svenska skölden med tre kronor.
Vid qvinnans fötter ett liggande lejon och vetenskapliga
attribut; öfver hennes hufvud den strålände nordstjer-
nan; vid sidan en bortflygande läderlapp. Omskrift:
EX TENEBRIS PER UMBRAS AD LUCEM. — I af-
skärningen: PERACTA QUATUOR SECLA CELEBRAVIT UNI-
VERSITAS UPSALIENSIS MDCCCLXXVII.

Nr 2.

K. Vetenskaps Akademiens belöningsmedalj, ämnad att utdelas
i sammanhang med något af de årliga pris, Akademien eger bortgifva,
eller ejles, när Akademien dertill finner anledning.

Atsidan. Akademiens antagna sinnebild, en man
sysselsatt med trädplantering; i bakgrunden antydan af
ett nordiskt landskap. Omskrift: FÖR EFTERKOM-
MANDE.

Frånsidan. En lagerkrans. Omskrift: AF KONGL. VETENSKAPS AKADEMIEN.

Nr 3.

Öfver Stockholms Enskilda Banks stiftare Andre Oscar Wallenberg, af Bankens delegare.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: ANDREAS OSCAR WALLENBERG.

Frånsidan. Bankens hus, med fördjupad inskrift å fasaden: STOCKHOLMS ENSKILDA BANK. Omskrift: FORTITER INCEPTUM PRUDENTER PERACTUM. — I afskrifningen: AUCTORI ET MODERATORI POST XX ANNOS MEMORIE PIGNUS MDCCCLXXVI.

Nr 4.

Vermlands läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Vermlands läns vapen med omskrift: VERMLANDS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP.

Frånsidan. En eklöfskrans.

Nr 5.

Norrbottens läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. Länets vapen omgifvet af atskilliga landtbrukssinnebilder. — I afskrifningen: PRISBELÖNING.

Nr 6.

Skaraborgs läns k. Hushållningssällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Länets vapen, omgifvet af landtbruks-sinnebilder. Omskrift: SKARABORGS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGS SÄLLSKAP.

Frånsidan. En eklöfskrans, inom hvars nedre del förekomma orden FÖR UTSTÄLLNINGSFÖREMÅL; den öfre delen och midten inom kransen lemnas tomma för inristande af de belönades namn.

Nr 7.

Öfver riksantiquarien dr B. E. Hildebrand, af fru Lea Ahlborn.

Åtsidan. Bröståbild. Omskrift: BROR EM. HILDEBRAND ANTIQVARIUS REGNI DIR. REG. NUMOPHYLACII.

Frånsidan. En qvinna i antik dräkt, stående, håller i den venstra handen en brinnande fackla, hvars nedre ända hvilar mot marken, och håller i den högra handen en patera, ur hvilken hon gjuter ett libationsoffer på ett framför henne stående altare, a hvilket ses inskriften: GENIO POPULI. Omskrift: SECLA VETUSTA IN LUCEM VOCAVIT ET REDDIDIT SUIS. — I afskärningen:

POST VIII LUSTRA PATRIE DEDITA
AC STUD. ANTIQVIT.
HIST. ET NUMISMAT.
MDCCCXXVII.

Nr 8.

Öfver fältmarskalken m. m. greve Carl Gustaf Rehnsköld, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröstdilden, med omskrift: COM. CAR. G. REHNSKIÖLD. SEN. REG. CAMPI MARESC.

Frånsidan. En man i karolinsk krigardrägt, med svärd i handen, lyftadt till hugg, rider i sporrsträck mot en förskansning försedd med kanoner. Omskrift: REGEM AUSIS FORTIBUS AEQUAT. I afskärningen:

POST FATA SINISTRA

PATRIE REDDITUS

OB. MDCCXXII.

Nr 9.

Öfver Upsala Universitets fyra hundra års jubelfest, af fru Lea Ahlborn.

Åtsidan. Tre runda medaljonger innehållande bröstbilder af: 1:o riksföreståndaren Sten Sture d. äldre och erkebiskop Jakob Ulfsson, med omskrift: STENO STURE SEN. JACOBUS ULPHONIS; 2:o konung Gustaf II Adolf, med omskrift: GUSTAVUS II ADOLPHUS; 3:o konung Oscar II, med omskrift: OSCAR II. Mellan medaljongerna ornament i nordisk stil samt årtalen: 1477. 1624. 1877.

Frånsidan. Aurora i sin vagn, med högburen, strålande fackla; framför henne en sjunkande molnbädd. Omskrift, ur Virgilius: HUMENTEM POLO DIMOVERAT UMBRAM. I afskärningen:

UNIVERSITAS UPSALIENSIS

CONDITA MCCCCLXXVII

SOLLEMNIA CELEBRANS

MDCCCLXXVII.

Nr 10.

Öfver assessorn i k. Antiqvitets-Arkivet Nils Keder, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Brösthilden med omskrift: NILS KEDER F. 1659. D. 1735.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS ÅRSMÖTE 1874.

Nr 11.

Öfver kanslirådet Carl Reinhold Berch, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Brösthilden med omskrift: CARL REINHOLD BERCH FÖDD 1706, DÖD 1777.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 3:DE ÅRSMÖTE 1875.

Nr 12.

Öfver med. doktorn Christian Fredrik Ewert, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Brösthilden med omskrift: CHRISTIANUS FRIDERICUS EWERT.

Frånsidan. Inom en krans af palm och akasia: SOCIO PER X LUSTRA LIB. FRATRES MUR. GOTOBURGENSES MDCCCLXXVIII.

Nr 13.

Göteborgs k. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles jubelmedalj.

Åtsidan. Konungarne Gustaf III:s och Oscar II:s mot hvarandra vända bröstbilder, med vidsatta namn GUSTAVUS III och OSCAR II. Nedanför dessa bilder en lyra samt årtalen MDCCLXXVIII och MDCCCLXXVIII. I tomrummet öfver bilderna bladornament.

Fransidan. Lika med Samhällets år 1866 präglade belöningsmedalj: En qvinna i antik dräkt, sittande vid ett bord, skrifvande på ett blad. På bordet stå en himmelsglob och en lyra. Vid sidan en lagande lampas på en hög antik fotställning. Nedanför bordet sitter Minervas uggla. Omskrift: REGIA SOCIETAS SCIENTIARUM ET LITTERARUM GOTOBURGENSIS. — I afskrifningen: SECULAR. CELEBRANS.

Nr 14.

Sundsvalls Fabriks- och Handtverksförenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Sundsvalls stads vapensköld (tva muskötgafflar korslagda, och deröfver en hjälm). Öfver skölden en murkrona. Omskrift: SUNDSVALLS STADS FABRIKS OCH HANDTVERKS FÖRENING.

Frånsidan. En eklöfskrans, och inom denna en inskrift FÖR SKICKLIGHET ÅT (med tomt rum för att ingravera den belönades namn).

Nr 15.

Öfver godsegaren Olof Gabriel Hedengren, af Örebro Länsk. Hushållnings-Sällskap.

Åtsidan. Bröstbilden med omskrift: OLOF GABRIEL HEDENGREN. Vid nedra kanten: FÖDD 1812. DÖD 1870.

Frånsidan. Ett rikt sädesfält, i hvars bakgrund ses Riseberga klosterruin. Omskrift: ODLARENS SKÖRDAR

VARDA HANS MINNE. I afskärningen: AKTNINGSGÄRD
AF ÖREBRO LÄNS K. HUSHALLNINGS SÄLLSKAP 1877.

Nr 16.

Belöningsmedalj präglad af S:t Andreas Skotska Frimurare Logen
i Göteborg »De tre förenade kronor».

Åtsidan. En frimurarekedja med fyra knutar. Om-
skrift: MINNE AF S:T ANDREAS :s I GÖTEBORG
HUNDRAÅRSFEST. Inom kedjan en strålande fem-
uddig stjärna och derunder: DEN 17 DEC. 1877.

Frånsidan. En krans af akasia. Inom kransen:
UPPMUNTRAN TILL FLIT OCH ARBETE.

Nr 17.

Öfver öfverfältläkaren Pehr af Bjerken, af k. Vetenskaps-
Akademien.

Åtsidan. Bröstkilden med omskrift: PETR. A
BJERKEN. MED. REG. ET CASTR. PRIMAR. Vid
nedre kanten: X. 1765. O. 1818.

Frånsidan. En lagerkrans omslutande en Æsku-
lapiistaf. Omskrift: CLESIS REDDIDIT VISUM LESIS
VIGOREM. I afskärningen:

SOCIO CHIRURGO
CELEBERRIMO
R. ACAD. SC. SVEC.
MDCCCLXXVIII.

Nr 18.

Öfver professorn, sedermera biskopen Carl Adolf Agardh, af
Skånska Brandförsäkringsinrättningen.

Åtsidan. Brösthilden med omskrift: CARL ADOLF AGARDH VETENSKAPSMAN SKRIFTSTÄLLARE MEDBORGARE.

Fransidan. En krans af eklöf och lager. Omskrift: SKÅNSKA BRANDFÖRSÄKRINGS INRÄTTNINGEN ÅT SIN UPPHOFSMAN; inom kransen: VID HALFSEKELS FESTEN D. 24 APRIL 1878.

Nr 19.

Öfver Carl von Linné, af fru Lea Ahlborn.

Åtsidan. Linnés bröstbild med omskrift: CAROLUS v. LINNE SVECLÆ ET LITERARUM DECUS.

Frånsidan. En krans af lager, med inflätad Linnæa borealis. Omskrift: FLORET PER SECLA FAMA. Inom kransen: NATUS MDCCVII. DENATUS MDCCCLXXVIII. Vid nedra kanten: D. X JANUARI MDCCCLXXVIII.

1878.

Nr 1.

Öfver brukspatronen Gustaf Ekman, af Bruks societeten.

Åtsidan. Brösthilden med omskrift: GUSTAF EKMAN FÖDD 1804. DÖD 1876.

Frånsidan. En efter Ekmans uppfinning konstruerad gasvällugn. Omskrift: SVENSKA JERNETS HISTORIA BEVARAR HANS MINNE. I afskärningen:

AKTNINGSGÄRD AF
SV. BRUKS SOCIETETEN

1877.

Nr 2.

Södermanlands, Vestmanlands och Örebro Läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. De tre länens vapensköldar, ställda i trekant, med omskrift: SÖDERMANLANDS VESTMANLANDS OCH ÖREBRO LÄNS K. HUSHÅLLNINGS SÄLLSKAP.

Frånsidan. En eklöfskrans med omskrift: SAMFÄLD VÅRD OM LANDETS MODERNÄRING. Inom kransen: ESKILSTUNA 1878.

Nr 3.

Öfver grosshandlaren A. W. Schalin, af Sällskapet Vänskaps-Förbundet.

Åtsidan. Bröstbilden med omskrift: A. W. SCHALIN. F. 1799. D. 1877.

Frånsidan. En eklöfskrans med inskrift: SÄLLSKAPET VÄNSKAPS FÖRBUNDETS STORMÄSTARE.

Nr 4.

Belöningsmedalj för Vadstena Fabriks- och Handtverksförening.

Åtsidan. Minervas bröstbild öfver en grupp af fabriks- och handtverkssinnebilder i likhet med Stockholms Handtverksförenings belöningsmedalj. Omskrift: VADSTENA FABRIKS OCH HANDTVERKS FÖRENING.

Frånsidan. En eklöfskrans med omskrift: FÖRSICKLIGHET OCH VÄLFÖRHÅLLANDE, samt tomt rum inom kransen för anbringande af den belönades namn m. m.

Nr 5.

Öfver assessoren Elias Brenner, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Bröstbilden med omskrift: ELIAS BRENNER FÖDD 1647 DÖD 1717.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS ÅRSMÖTE 1873.

Nr 6.

Öfver kanslirådet Jonas Hallenberg, af densamme.

Åtsidan. Bröstbilden med omskrift: JONAS HALLENBERG FÖDD 1748 DÖD 1834.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 4:DE ÅRSMÖTE 1876.

Nr 7.

Öfver erkebiskopen Erik Benzelius d. yngre, af densamme.

Åtsidan. Bröstbilden med omskrift: ERIK BENZELIUS FÖDD 1675 DÖD 1743.

Frånsidan. SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 5:TE ÅRSMÖTE 1877.

Nr 8.

Köpings stads Fabriks- och Handtverksförenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Stadsvapnet med omskrift: KÖPINGS FABRIKS- OCH HANDTVERKS FÖRENING. — Nederst 1877.

Frånsidan. Omskrift: FÖR FLIT OCH ARBETSSKICKLIGHET. Derinom på fältet TILL (med tomt rum för anbringande af den belönades namn).

Nr 9.

Vestra Sveriges Hushållnings-Sällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Den för bemälda Hushållnings-Sällskap förut godkända åtsidan med sex krönte vapensköldar.

Frånsidan. En eklöfskrans med inskrift inom kransen: BELÖNINGSMEDALJ VID VESTRA SVERIGES LANDTBRUKSMÖTE I (derunder tomt rum för att anbringa ställets namn och årtal).

Nr 10 och 11.

Vesternorrlands Läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps belöningsmedaljer.

Den större medaljen:

Åtsidan. En qvinna med sädesax och en skära i händerna, sittande, omgifven af Ångermanlands och Medelpads vapensköldar samt sinnebilder af landtbruk.

Frånsidan. En rik eklöfskrans med inskrift inom kransen: BELÖNING AF VESTERNORRLANDS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP.

Den mindre medaljen är lik den föregående, men har i stället för »belöning» ordet UPPMUNTRAN.

Nr 12.

Öfver riksrådet grefve Arvid Bernhard Horn, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröståbilden, med omskrift: COMES ARV. B. HORN SEN. REGNI SVEC. PRÆS. CANCELL.

Frånsidan. Frihetsgudinnan, sådan hon framställes på de antika mynten, en stående qvinna, hållande i högra handen frihetsmössan, i den venstra en staf.

Omskrift: NOVUM PATRLE CONDIDIT LEVUM. —
I afskärningen:

ARMIS ET CONSILIIS
LEQUE INCLYTUS
OB. MDCCLXII.

Nr 31.

Belöningsmedalj vid Norrköpings Arbetare-Förenings slöjdställning.

Åtsidan. En sköld, täckt af en murkrona och omgifven af sinnebilder af konst och slöjd, innehåller en af eklöfsqvistar omsluten triangel, på hvilken läses: ENIGHET OCH STYRKA. Inom triangeln ses Arbetareföreningens antagna tecken — en fackla hållen af två händer. Omskrift: NORRKÖPINGS ARBETARE FÖRENING.

Frånsidan. En eklöfskrans utan inskrift.

Nr 14.

Öfver riksrådet grefve Carl Fredrik Scheffer, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Grefve Scheffers bröstbild, med omskrift: C. F. SCHEFFER VETENSK. O. VITTERII. SAMH. I GÖTEBORG PROTECTOR 1775—1778.

Frånsidan. Åtsidan af nämnda samhälles belöningsmedalj.

Nr 15.

Öfver professorn m. m. C. J. Tornberg, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Brösbilden, med omskrift: CARL JOHAN TORNBORG FÖDD 1807 DÖD 1877.

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 6:TE ÅRSMÖTE 1878.

Nr 16.

Öfver medaljgravören J. C. Hedlinger, af kammarherren M. Lagerberg.

Åtsidan. Brösbilden, med omskrift: JOHAN CARL HEDLINGER FÖDD 1691 DÖD 1771.

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 7:DE ÅRSMÖTE 1879.

Nr 17.

Arboga stads Handtverks-Förenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Stadens vapensköld under en murkrona, med omskrift: ARBOGA STADS HANDTVERKSFÖRENING 1878.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: FÖR SKICKLIGHET OCH VÄLFÖRHÅLLANDE ÅT (med tomt rum för att inrista den belönades namn).

Nr 18.

Piteå stads Handtverks-Förenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Stadens vapensköld under en murkrona, med omskrift: PITEÅ STADS HANDTVERKS FÖRENING.

Fransidan. Inom en eklöfskrans: FÖR SKICKLIGHET OCH VÄLFÖRHÅLLANDE TILL (med tomt rum för att ingravera den belönades namn).

Nr 19.

Öfver professoren Carl Jacob Sundevall, af Kongl. Vetenskaps Akademien.

Atsidan. Bröstbilden, med omskrift: C. J. SUNDEVALL PROF. MUS. ZOOLOG. REGNI PRÆF. Nedanför bilden N. 1801 O. 1875.

Frånsidan. En flygande fågelskara. Nedanför ses ett land begränsadt af hafvet. Omskrift: MERITA TUA FERENT PER ORBEM. — I afskärningen:

SOCIO DE STUDIO
ZOOLOG. OPT. MERITO
REG. ACAD. SC. SVEC.
MDCCCLXXIX.

1879.

Nr 1.

Öfver hr Josef J. Mickley i Philadelphia, af fru Lea Ahlborn.

Atsidan. Bröstbilden, med omskrift: JOSEF J. MICKLEY PRÆS. SOCIET. NUMISM. ANTIQU. PHILADELPHÆ. — Nedanför: NAT. 1799. OB. 1878.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: STAT SINE MORTE DECUS.

Nr 2.

Öfver St. Andreæ Skotska Frimurare Logens »De tre för-
enade kronor» hundraårs fest, af kammарherren M. Lagerberg.

Atsidan. Konungarne Gustaf III:s och Oscar II:s mot hvarandra vända bröstbilder, med inskrift: GUSTAF III. OSCAR II. Öfverst ett G i en dubbeltriangel. Nederst ett ornament under en valknut, omgifvet af akasiaqvistar.

Frånsidan. Inom ett tag med fyra valknutar, en yxformad ordförandeklubba och en dolk korslagda. Derunder i 8 rätta rader. P. AHLSTRÖMER 1777—1802. J. SAHLGREN 1802—1813. A. R. von ROSEN 1815—1834. T. CLANCEY 1835—1856. C. DICKSON 1856—1860. F. A. EKSTRÖM 1861—1863. C. A. von HOLTEN 1864—1869. D. ODELSTJERNA 1869—. Omskrift: ST. ANDRELE LOGENS DE TRE FÖRENADE KRONOR I GÖTEBORG HUNDRA ÅRS FEST DEN 17 DEC. 1877.

Nr 3.

Jemtlands Läns Kongl. Hushållnings-Sällskaps belöningsmedalj.

Atsidan. H. M. Konungens bröstbild, med omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: FÖR IDOGHET. Omskrift: AF JEMTLANDS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP.

Nr 4.

Carlshamns Handtverks-Förenings medalj.

Atsidan. Carlshamns stads vapen.

Frånsidan. En eklöfskrans, samt inskrift: CARLSHAMNS ARBETSFÖRENING.

Nr 5.

Sällskapet W. 6:s belöningsmedalj.

Åtsidan. Tva sammanhållande händer inom en ringlagd orm samt Sällskapets signatur på en sköld, bakom skölden ett kors, en nyckel och ett svärd; på korsarmarne ett nedhängande ordensband; nederst två stjernor. Omskrift: FÖRTJENSTENS BELÖNING.

Frånsidan. En krans bildad af en lager och en eklöfsqvist. Inom kransen ett flygande bi, och under detta tomt rum för ingraverande af den belönades namn.

Nr 6.

Svenska Segelsällskapets belöningsmedalj.

Åtsidan. H. K. H. Kronprinsen Oscars bröstbild, med omskrift: OSCAR SVENSKA SEGELSÄLLSKAPETS STIFTARE. Vid nedra kanten: 1832.

Frånsidan. Neptunus, stående på hafvet, med sin trendd i venstra handen, i den högra en krans af lager med inblandad säf, seende på en framilande kutter. Omskrift: FÖR UTMÄRKT FÖRTJENST. — I afkärningen: AF SVENSKA SEGELSÄLLSKAPET.

Nr 7.

Vesterås stads Handtverks-Förenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Vesterås stads vapensköld under en murkrona. Omskrift: VESTERAS HANDTVERKS FÖRENS BELÖNINGSMEDALJ.

Frånsidan. En eklöfskrans. Omskrift: FÖR REDLIGHET OCH YRKESSKICKLIGHET, samt inom kransen TILL (med tomt rum för att ingravera den belönades namn).

Nr 8.

Öfver professoren m. m. L. G. Branting, af ceremonimästaren friherre A. W. Stjernstedt m. fl.

Atsidan. Brösthilden, med omskrift: LAUR. GABRIEL BRANTING. — Vid nedra kanten: ÆTATIS LXXX.

Frånsidan. En fäktare, efter antiken. Omskrift: MENS SANA IN CORPORE SANO. — I afskrifningen: VIRO DE RE GYMNASICA OPTIME MERITO CIVIS ET AMICI MDCCCLXXIX.

Nr 9.

Öfver riksrådet grefve Jacob De la Gardie, af Svenska Akademien.

Atsidan. Brösthilden, med omskrift: COMES JAC. DE LA GARDIE R. SV. SEN. ET MARESC.

Frånsidan. En krigare i 1600-talets dräkt, till häst, utsträckande handen beskyddande öfver en ödmjukt framträdande man, som framlemnar sin värja. Omskrift: QVA VICIT VICTOS PROTEGIT ILLE MANU. — I afskrifningen:

GENERE ET FACTIS

CLARUS OBIT

MDCLII.

Nr 10.

Öfver Carl Michael Bellman, af Sällskapet B. af B.

Atsidan. Brösthilden, med omskrift: CARL MICHAEL BELLMAN D. 18 MAJ 1879.

Frånsidan tom.

Nr 11.

Öfver Vegafärden, af Vetenskaps Akademien.

Åtsidan. Professor Nordenskiölds och löjtnant Palanders förenade bröstbilder, med omskrift: A. E. NORDENSKIÖLD. A. A. L. PALANDER.

Frånsidan. Ångaren Vega, med rykande skorsten, brytande väg genom uppstaplad is. Omskrift: (med ringa förändring af Ovidii ord) INVIA TENACI NULLA EST VIA. — I afskärningen:

ORAS ASLE BOREALES
PRIMUM
CIRCUMNAVIGANTIBUS
REG. ACAD. SCIENT. SVEC.
MDCCCLXXIX.

Nr 12.

Öfver rikshistoriografen m. m. Jonas Hallenberg, af Kongl. Vetenskaps Akademien.

Åtsidan. Bröstbilden, med omskrift: JON. HALLENBERG HISTORIOGR. REGNI SVEC. — Vid nedra kanten: N. 1748. O. 1834.

Frånsidan. Sanningen, en stående qvinna, som haller i handen en framvänd antik spegel. Omskrift: NIL NISI VERUM REDDIT. — I afskärningen:

SOCIO ERUDITO
REG. ACAD. SCIENT. SVEC.
MDCCCLXXX.

Nr 13.

H. M. Konungens minnesmedalj till deltagarne i Vegafärden.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild, med omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. Nordstjerne ordens riddarekors-tecken, med omskrift: VÄG BRUTEN GENOM NORRA POLARHAFVET 1878—79.

1880.

Nr 1.

Karlskrona Fabriks- och Handtverks-Förenings belöningsmedalj.

Åtsidan. I fältet stadens vapen. Omskrift: KARLSKRONA FABRIKS OCH HANDTVERKS FÖRENING.

Frånsidan. I fältet en eklöfskrans och derinom ordet ÅT jemte plats för ingraverande af den belönades namn. Omskrift: FÖR SKICKLIGHET OCH VÄLFÖRHÄLLANDE.

Nr 2.

Hemslöjdställningens i Stockholm belöningsmedalj.

Åtsidan. Den samma som a Norrköpings landtbruksmötes belöningsmedalj med H. M. Konungens namn och titel på svenska, med ändring af »Norriges» till NORGES.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans: AF K. LANDTBRUKS AKADEMIEN VID ALLMÄNNA HEMSLÖJDUTSTÄLLNINGEN I STOCKHOLM 1880.

Nr 3.

Öfver Vegafärden. af Göteborgs Kongl. Vetenskaps och Vitterhets Samhälle.

Åtsidan. En del af norra halfgloben, med första meridianen dragen så (ungefär öfver Paris), att Kap Tjeljuskin kommer att ligga på 90:de meridianen och att Beringssund synes ofvantill. Omskrift: CLAUDIUM HACTENUS MARE APERUIT ADOLPH. ER. NORDENSKIÖLD XX JULII MDCCCLXXIX. — I afskrifningen: PERSEVERANTIA INGENIO VIRTUTE.

Fransidan. Öfverst Vegas stjernbild, der under LUDOVICUS PALANDER, derunder samtliga öfrige deltagares i färden namn (förnamn dock endast med initialer), officerarnes namn i första raden, derefter vetenskapsmännens, derefter underofficerarnes, derefter manskapets, längst ned sinnebilder af sjömansyrket (ett ankare och fyra fanor). Omskrift: (öfverst) GESTA LOQVUNTUR, (nederst) REG. SOC. SCIENT. ET LITT. GOTOB. EXC. JUSSIT. Den öfre och den nedre delen af omskriften skiljas genom tvenne stjernor.

Nr 4.

Göteborgs Handtverks- och Industri-Förenings belönings-medalj.

Atsidan. I fältet staden Göteborgs vapen i sköld under krona, å båda sidor af skölden industri- och konstsinnebilder. Omskrift: GÖTEBORGS HANDTVERKS- OCH INDUSTRI FÖRENING'S BELÖNINGSMEDALJ. — I afskärningen: 1880.

Frånsidan. En eklöfskrans. Omskrift: FÖR FLIT OCH SKICKLIGHET.

Nr 5.

Öfver Vegafärden, af officerare och civile tjenstemän vid flottan.

Atsidan. Omskrift: NORDOSTPASSAGEN FULLBORDAD UNDER KONUNG OSCAR II:s REGERINGSTID. I fältet, angaren Vega med hissade flaggor, passerar under salut Ostkap vid Beringssund. — I afskärningen: UNDER LEDNING AF PROFESSOR A. E. NORDENSKIÖLD MED SVENSKA SKEPPET VEGA FÖRDT AF LÖJTNANT L. PALANDER 1878—79.

Fränsidan. I fältet: den nordasiatiska kusten utlagd på jordgloben, upplyst af norrsken. — I afskärningen: AF OFFICERARE OCH CIVILE TJENSTEMÄN VID K. FLOTTAN.

Nr 6.

Öfver hr Edvard Nonnen, af Skaraborgs läns k. Hushållnings-Sällskap.

Atsidan. Nonnens hufvud med underskrift * 1804 † 1862. Omskrift, öfverst: EDVARD NONNEN, nederst: STIFTARE AF SVERIGES FÖRSTA LANDTBRUKS-LÄROVERK.

Fränsidan. En upptill öppen eklöfskrans. Inom kransen i två rader tvärt öfver fältet:

HANS ARBETES FRUKTER

BEVARA HANS MINNE

samt nedtill i en med kransen parallelgående böjd linie DEGEBERG 1834—1862. Utom kransen nedtill omskriften: AF SKARABORGS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGS SÄLLSKAP.

Nr 7.

Öfver kompositören A. F. Lindblad, af Svenska Akademien.

Atsidan. Bröståbilden, med omskrift: AD. FRIDER. LINDBLAD MUSICUS SVEC.

Fränsidan. En man sitter spelande på sin harpa. Omskrift: MYSTERIA ANIMAE CHORDAE RESONANT. — I afskärningen:

INGENIO ET ARTE

INSIGNIS OBIT

MDCCCLXXVIII.

Nr 8.

Göteborgs Gymnastik-Förenings belöningsmedalj.

Åtsidan. I fältet en ornamental sköld, på hvilken ses ett monogram, innehållande bokstäfverna G G F. Omskrift: HÄRDIGHET MANNAKRAFT.

Frånsidan. I fältet, inom en upptill öppen eklöfskrans, på fyra rader TILL MINNE OCH TACK. Omskrift öfverst: DEN 24 APRIL 1880.

Nr 9.

Stora Kopparbergs läns Hushållnings-Sällskaps belöningsmedalj.

Åtsidan. Inom en tät eklöfskrans ordet BELÖNING tvärt öfver fältet.

Frånsidan. En stående qvinna, som i den venstra handen håller en skära och stödjer den högra handen mot en sköld med Dalarnes vapen; vid hennes fötter a ömse sidor sinnebilder för jordbruk och i sammanhang med detta stående näringar. Omskrift: STORA KOPPARBERGS LÄNS K. HUSHÅLLNINGS SÄLLSKAP.

Nr 10.

Slöjdföreningens i Göteborg belöningsmedalj

Åtsidan. Professor C. Palmstedts bröstbild med omskrift: CARL PALMSTEDT och vid nedre kanten 1780—1870.

Frånsidan. SLÖJDFÖRENINGENS I GÖTEBORG SKOLA, utomkring en eklöfskrans, inuti hvilken läses ordet UPPMUNTRAN.

Nr 11.

Öfver professor Elias Fries, af k. Vetenskaps Akademien.

Atsidan. Brösthilden, med omskrift: ELIAS MAGN. FRIES BOTAN. PROFESSOR UPSAL. Vid nedre kanten: N. 1794. o. 1878.

Frånsidan. En gående genius, som bär en strålande fackla. På marken växa blommande örter och svampar. Vid sidorna träd, bland dessa främst det lagern liknande trädet Friesia. Omskrift: REGIONES NONDUM EXPLORATAS ILLUSTRAT. I afskrifningen:

SOCIO BOTANICO

INGENIOSISSIMO

REG. AC. SCIENT. SVEC.

MDCCLXXXI.

Nr 12.

Medaljen till Lunds universitets rektorskedja.

Atsidan. Någon förut graverad åtsida med H. M. Konungens bild samt namn och titel på latin.

Frånsidan. Samma bild som å Lunds universitets sigill, med omskrift: AD UTRUMQUE.

1881.

Nr 1.

Vesternorrlands läns Hushållnings-Sällsks belöningsmedalj.

Atsidan. Konungens bröstbild med namn och titel.

Frånsidan. Omskrift: VESTERNORRLANDS LÄNS K. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP. På fältet en eklöfs-

krans samt inom denna ordet TILL och derunder plats för ingraverande af den belönades namn.

Nr 2.

K. Kronobergs regementes skjutförbunds belöningsmedalj.

Atsidan. Omskrift: KONGL. KRONOBERGS REGEMENTES SKJUTFÖRBUND. I fältet Kronobergs läns vapen under konglig krona.

Frånsidan. En eklöfskrans med en skottafla täckande de båda qvistarnes föreningspunkt samt deroftvanför två korslagda gevär, hvilkas mynningsdelar och kolfvar täcka kransen. I gevärens vinklar FÖR 40 POINTS 1881. Mellan kransens ändar upptill ordet TILL samt derunder plats för ingraverande af den belönades namn.

Nr 3.

Söderköpings Handverksförenings belöningsmedalj.

Atsidan. Omskrift: SÖDERKÖPINGS FABRIKS OCH HANDTVERKS FÖRENING. Stadens vapen i sköld under murkrona, omgifvet af industriens sinnebilder. — I afskärningen: 1880.

Frånsidan. Omskrift: FÖR FLIT OCH ARBETSSKICKLIGHET. En eklöfskrans, derinom ÅT samt plats för ingraverande af den belönades namn.

Nr 4.

Industri- och Slöjduitställningens i Malmö belöningsmedalj.

Atsidan. H. M. Konungens bröstbild, namn och titel.

Fransidan. En af ett postament sittande qvinna, hållande i den venstra handen en sköld med Malmö vapen, i den högra en eklöfskrans, bärande å hufvudet en murkrona, omgifven af industriens och slöjdens sinnbilder. Omskrift: INDUSTRI OCH SLÖJDUTSTÄLLNINGEN I MALMÖ. — I afskärningen: 1881.

Nr 5.

Öfver riksrådet grefve A. J. von Höpken, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Brösthilden, med omskrift: COMES ANDR. JOH. V. HÖPKEN R. SVEC. SENATOR.

Frånsidan. En man i antik dräkt, stående, med en skriftrulle i venstra handen, den högra framsträckt med en talares åtbörd. Omskrift: CONSILIIS STUDIIS Eloquentia clarus. — I afskärningen: TACITUS SVECLÆ OBIIT MDCCCLXXXIX.

Nr 6.

Öfver H. M. Konungens tillfrisknande, af Timmermansorden.

Åtsidan. H. M. Konungens brösthild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG samt nedanför bilden TIMMERMANSORDENS BESKYDDARE.

Fransidan. Ett altare med lagande eld; öfver altaret det allseende ögat, framför altaret på golfvet, en yxa, en värja och en palmqvist. Omskrift: TILL MINNE AF EN ÄLSKAD KONUNGS ÅTERVUNNA HELSA. — I afskärningen: AF TIMMERMANSORDEN MDCCCLXXXI.

Nr 7.

Öfver Konstutställningen i Göteborg, af gravören A. Lindberg.

Åtsidan. Ett Minervahufvud, utan omskrift.

Frånsidan. Inom en lagerkrans, på fem rader:

KONSTUTSTÄLLNINGEN I GÖTEBORG 1881.

Nr 8.

Stockholms roddförenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Två korslagda aror med ett staende roder i korsningspunkten samt deröfver en roddaremössa. Ingen omskrift.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans.

STOCKHOLMS
RODDFÖRENINGENS
PRISMEDALJ
1881.

Nr 9.

Öfver H. K. H. Kronprinsens förmäluing, af fru Lea Ahlborn

Åtsidan. D. K. H. Kronprinsens och Prinsessan Victorias förenade bröstbilder. Omskrift: GUSTAF VICTORIA.

Frånsidan. Tva bredvid hvarandra staende sköldar, den till höger (i heraldisk mening) staende med Kronprinsens vapen, den till venster (i heraldisk mening) med badenska vapnet. Öfver de tva genom en guirland af rosor och myrten förenade sköldarne Kronprinsens krona. — I afskärningen: DEN 20 SEPTEMBER 1881.

Nr 10.

Nora stads Fabriks- och Handtverks-Förenings belöningsmedalj.

Atsidan. Nora stads vapen. Omskrift: NORA FABRIKS OCH HANDTVERKS FÖRENING 1876.

Frånsidan. Inom omskriften: FÖR FLIT OCH ARBETSSKICKLIGHET ordet TILL med tomt rum för ingraverande af den belönades namn.

Nr 11.

Öfver borgmästaren A. F. Cronstedt, af Vetenskaps Akademien.

Atsidan. Cronstedts bröstbild eller om porträtt ej finnes, hans adliga vapen med omskrift: AX. FRIDER. CRONSTEDT REI METALL. PRÆTOR. — Vid nedre kanten: N. 1722 O. 1765.

Frånsidan. En man med en brinnande fackla i handen, nedstigande på en stege i ett öppet grufschakt. Omskrift: STRATA SUBTERRANEA LÜSTRAT. — I afskärningen:

SOCIO MINERALOGO
MERITISSIMO
REG. ACAD. SCIENT. SVEC.
MDCCCLXXXII.

Nr 12.

Stockholms Gymnastikförenings belöningsmedalj.

Atsidan. Den borghesiske fäktaren. Omskrift: FRISK SJÄL I FRISK KROPP.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans inskriften: STOCKHOLMS GYMNASTIK FÖRENING STIFTAD 1875.

1882.

Nr 1.

Belöningsmedalj för de Norrländska länens industri- och landtbruksutställning i Sundsvall.

Åtsidan. Grupperade sinnebilder för landtbruk, industri, slöjd, jagt och fiske med en derintill vid sidan uppgående sol samt deröfver en sväfvande genius, hallande ett ymnighetshorn i venstra samt en eklöfskrans i högra handen.

Frånsidan. En eklöfskrans, omvirad af ett band, hvarå de fem norrländska länens namn äro anbragta, inom kransen ordet SUNDSVALL samt derunder året 1882.

Nr 2.

Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi Vega-medalj.

Åtsidan. En qvinlig genius, sittande, haller i den mot knät hvilande venstra handen en eklöfskrans, i den framsträckta högra handen en lagerkrans, under det hon vänder hufvudet tillbaka mot en gosse, som fäster hennes uppmärksamhet vid en punkt på en i ett stativ uppställd jordglob. I bakgrunden synas åt höger berg, at venster hafvets yta och på denna skeppet Vega. Omskrift: FÖR GEOGRAFISK FORSKNING. — I afskärningen: DEN 24 APRIL 1880.

Frånsidan. En krans af hälften lager, hälften ek, med plats inom densamma för den belönades namn. Omskrift: SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH GEOGRAFI. Nederst under kransen utsettes det år, då medaljen bortgifves.

Nr 3.

Jönköpings Handtverks- och Industriidkareförenings
belöningsmedalj.

Åtsidan. En sittande kvinna stödjer sin venstra arm mot en sköld med Jönköpings vapen och håller i den högra en slända med påsatt totte. Vid hennes fötter och vid sidan af skölden industriela emblem. Omskrift: HANDTVERKS OCH INDUSTRIIDKARE FÖRENINGEN I JÖNKÖPING.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans:

BELÖNING
FÖR
FLIT OCH SKICKLIGHET
I YRKET.

Nr 4.

Djurskyddssällskapets belöningsmedalj.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. En eklöfskrans, som i sitt inre lemmar plats för inristande af den belönades namn. Omskrift: SVENSKA ALLMÄNNA DJURSKYDDS FÖRENINGEN.

Nr 5.

Lifförsäkringsaktiebolaget Nordstjernans belöningsmedalj.

Åtsidan. På en upphöjd ring omskrift öfverst: LIFFÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET NORDSTJERNAN nederst: STIFTADT DEN 7 OKTOBER 1871. I fältet öfverst en femuddig stjerna, nederst två korsade liar och ett korsningspunkten täckande timglas samt mellan dessa två symboliska framställningar plats för den belönades namn.

Frånsidan. En qvinna i antik dräkt, med högra handen stödjande sig mot ett spjut och i den venstra hållande en till skydd upplyft sköld, står framför en sittande qvinna, intill hvilken sluter sig ett mindre barn. Omskrift: KLOK OMTANKE SKYDDAR MOT NÖD.

Nr 6.

Öfver D. M. Konungens och Drottningens silfverbrollop, af Frimurare-orden.

Åtsidan. Konungens och Drottningens bröstbilder i profil placerade bredvid hvarandra, Konungens bild närmast. Omskrift: OSCAR II ET SOPHIA REX ET REGINA SVECLE ET NORVEGIÆ.

Frånsidan. Ett monogram af bokstäfverna O och S, hvari synas inflätade tvenne rosor, deröfver en konglig krona. Det hela omslutes af ett med två tofsar slutande snöre, hvaraf fyra valkmutar bildas. Från monogrammets midt utgå strålar i alla riktningar. Omskrift: SALUS VESTRA NOSTRUM GAUDIUM. — I afskärningen: PROTECTORI ET FRATRI EXCELCISSIMO OPTIMO, MEMORIAM CONIUGII PER XXV ANNOS PROSPERRIMI CELEBRANTI FRATRES LIBERI CLEMENTARII SVECLE ET NORVEGLE DIE VI JUNII A. MDCCCLXXXII.

Nr 7.

Öfver D. M. Konungens och Drottningens silfverbrollop, af Coldinuoorden.

Åtsidan. Konungens och Drottningens bröstbilder i profil placerade bredvid hvarandra, Konungens bild närmast. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG SOPHIA SVERIGES OCH NORGES DROTTNING. — Nedanför bilderna: 1857—1882.

Fransidan. Ordens sinnebild, ett skepp, under fulla segel utgående från en hammöppning, begränsad af tvenne kolonner i likhet med ett ansökningen bilagdt utkast. På himlen en strålände stjerna. Omskrift: MED LJUS FRÅN HÖJDEN GÅR FÄRDEN TRYGG. — I afskrifningen: TILL 25-ÅRIGT GLÄDJERIKT FAMILJELIF LYCKÖNSKAR COLDING-ORDEN DEN 6 JUNI 1882.

Nr 8.

Öfver D. M. Konungens och Drottningens silfverbröllop, af Svenska Segelsällskapet.

Atsidan. Konungens och Drottningens bröstbilder i profil, placerade bredvid hvarandra, Konungens bild närmast. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG SOPHIA SVERIGES OCH NORGES DROTTNING. Under bilderna: 1857 6 JUNI 1882.

Frånsidan. En regatta i Stockholms skärgård (i närheten af Landsort), utförd af en del af segelsällskapets båtar. Omskrift: LYCKLIG FÄRD MOT ÖNSKADT MÅL. — I afskrifningen: VID KONUNGAPARETS SILFVERBRÖLLOP AF DET 50-ÅRIGA SVENSKA SEGELSÄLLSKAPET.

Nr 9.

Öfver D. M. Konungens och Drottningens silfverbröllop, af Neptuniorden.

Atsidan. Konungens och Drottningens bröstbilder i två medaljonger förenade genom ett band under kongl. krona, med omskrifter i medaljongerna: OSCAR II REX SVECLÆ ET NORVEGLE, SOPHIA SVECLÆ ET NORVEGLE REGINA. I nedre vinkeln mellan medaljongerna blommor. Nederst: MDCCCLVII VI JUNII MDCCCLXXXII.

Frånsidan. En Neptunibild står på en delfin i vattenbrynet, omgifven af ett dubbelt cabellarium med tillbehör samt å platsen mellan cabellarium och randen en omskrift: SOCIETAS NEPTUN. REGI ET REGINÆ D. NUPT. XXV CELEBRANTIBUS PIE GRATULATUR.

Nr 10.

Öfver biskopen M. G. Wallenstråle, af kammarherre Lagerberg

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: MARTIN GEORG WALLENSTRÅLE FÖDD 1733 DÖD 1807.

Frånsidan. Åtsidan till Kongl. Vetenskaps och Vitterhets Samhällets i Göteborg prismedalj.

Nr 11.

Öfver ministerresidenten m. m. G. D. Lorichs, af densamme.

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: GUSTAF DANIEL LORICHS FÖDD 1785 DÖD 1855.

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 8:DE ÅRSMÖTE 1880.

Nr 12.

Öfver riksrådet grefve C. G. Tessin, af densamme

Åtsidan. Brösthilden. Omskrift: CARL GUSTAF TESSIN FÖDD 1695 DÖD 1770.

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 9:DE ÅRSMÖTE 1881.

Nr 13.

Öfver ceremonimästaren m. m. friherre A. W. Stiernstedt, af densamme.

Åtsidan. Hufvudet. Omskrift: AUGUST WILHELM STIERNSTEDT FÖDD 1812 DÖD 1880.

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 10:DE ÅRSMÖTE 1882.

Nr 14.

Öfver gravören A. Karlsten, af densamme.

Åtsidan. Bröstkilden. Omskrift: ARVID KARLSTEN FÖDD 1647 DÖD 1718.

Frånsidan. Inom en lagerkrans: SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS 11:TE ÅRSMÖTE 1883.

Nr 15.

Öfver drottning Lovisa Ulrika, af densamme.

Åtsidan. Bröstkilden. Omskrift: LOVISA ULRIKA SVERIGES DROTTNING.

Frånsidan. En lagerkrans. Derinom: TILL SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN DEN 16 JULI 1882 AF MAGNUS LAGERBERG.

Nr 16.

Öfver Göta Coldinn-orden, af densamme.

Åtsidan. Göta Coldinn-ordens vapen.

Frånsidan. En tågring. Deromkring: TILL GÖTA COLDINU ORDEN DEN 17 OKT. 1880 AF MAGNUS LAGERBERG.

Nr 17.

Öfver borgmästaren L. A. Weser.

Åtsidan. Bröståbilden. Omskrift: L. A. WESER
ORDFÖRANDE MÅSTARE I ST. JOHES LOGEN ST.
ERIK.

Frånsidan. Omskrift: TILL MINNE AF FEMTIO-
ÅRIG VERKSAMHET. — Nederst DEN 12 DEC. 1882. —
Inom en krans af hälften ek, hälften lager samt fri-
murare-emblem upp- och nedtill BRÖDERS ERKÅNSLA.

Nr 18.

Öfver D. M. Konungens och Drottningens silfverbröllop,
af H. M. Konungen.

Åtsidan. D. M. Konungen och Drottningens bilder.
Omskrift: OSCAR II SOPHIA.

Frånsidan. QUINQUE LUSTRA PERACTA, inom
en krans af blandad lager och myrten. Omskrift: SUB
UMBRA ALARUM DOMINI.

Nr 19.

Öfver biskop Erik Benzeliuss, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröståbilden med omskrift: ER. BENZE-
LIUS EPISC. LINCOP. DESIGN. ARCHIEP. SV.

Frånsidan. En man i presterlig dräkt sätter skrif-
vande vid ett bord, på hvilket några böcker ligga vid
sidan. Omskrift: LITERARUM INDEFESSUS CULTOR
ET PROMOTOR. — I afskrifningen:

CONDITOR REG. SOCIET.

SCIENT. UPSAL.

OBITU

MDCCXLIII.

Nr 20.

Brand- och Lifförsäkringsbolaget Sveas i Göteborg belöningsmedalj.

Åtsidan. En sittande qvinna med venstra handen stödd mot en med tre kronor prydd sköld och med högra handen utsträckt, bakom henne ett liggande lejon. Omskrift: BRAND- OCH LIFFÖRSÄKRINGS AKTIEBOLAGET SVEA. — I afskärningen: GÖTEBORG 1866.

Frånsidan. En eklöfskrans, i hvars inre plats är lemnad för ingraverande af den belönades namn.

Nr 21.

Städernas bolags till brandförsäkring af löseegendom belöningsmedalj.

Åtsidan. Fogeln Fenix uppstigande ur ett bål, deröfver två hvarandra fattande händer. Omskrift: STÄDERNAS BOLAG TILL BRANDFÖRSÄKRING AF LÖSEGENDOM.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans plats för den belönades namn och artal.

Nr 22.

Öfver professor P. F. Wahlberg, af k. Vetenskaps Akademien.

Åtsidan. Brösthilden, med omskrift: PETR. FR. WAHLBERG. PROF. HIST. NATUR. Vid nedre kanten: N. 1800 O. 1877.

Frånsidan. En fjäril flygande till ett blommande rosenträd. Omskrift: STUDIA ET DELICIE. — I afskärningen:

SOCIO A SECRETIS
BOTANICO ENTOMOL.

R. ACAD. SCIENT. SVED.
MDCCCLXXXIII.

Nr 23.

Musikkonservatoriets belöningsmedalj.

Åtsidan. En sväfvande lyra under en stralande stjärna; deröfver på ett band ANDA OCH KONST. Omskrift (a nedre delen): KONGL. MUSIKALISKA AKADEMIEN.

Frånsidan. En öppen lagerkrans med qvistarnes sammanknytningspunkt vänd nedåt, omslutande plats för den belönades namn och studieämne samt året, da belöningen utdelas. Omskrift (å öfre delen): MUSIK-KONVERSATORIUM.

Nr 24.

Gefle stads handtverksförenings belöningsmedalj.

Åtsidan. Gefle stads vapen i sköld under murkrona omgifven af emblem för handtverk och konstslöjd. Omskrift: GEFLE STADS HANDTVERKS FÖRENING. — I afskärningen: BELÖNINGSMEDALJ.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans ordet AT samt derunder plats för den belönades namn. Omskrift: FÖR FLIT OCH YRKESSKICKLIGHET.

Nr 25.

Göteborgs roddklubbs första belöningsmedalj.

Åtsidan. Göteborgs vapen i renässanssköld under konglig krona samt täckande midtdelarne af två korslagda åror. I omskriften upptill: GÖTEBORGS RODDKLUBB. Nederst: 1880.

Frånsidan. Omskrift upptill: FÖRSTA PRIS; derunder ordet TILL samt rum för den belönades namn, omslutet af två nedtill korslagda eklöfsqvistar.

Nr 26.

Göteborgs roddklubbs andra belöningsmedalj.

Atsidan. Densamma som i föregående nummer.

Frånsidan. Densamma som i föregående nummer, men i omskriften: ANDRA PRIS.

Nr 27.

Öfver Lunds sparbanks 50-åra tillvara.

Atsidan. H. M. Konungens bröstbild. Omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. Lunds sparbanks vapen utan krona. Omskrift: SPARBANKENS I LUNDS HALFSEKELFEST. Nederst: 1833—1883.

1883.

Nr 1.

Öfver professor E. von Schoultz, af f. d. lärjungar.

Atsidan. Bröstbilden. Omskrift: PROFESSOR E. VON SCHOULTZ FÖDD 1815 DÖD 1880.

Frånsidan. Inom en lagerkrans:

TILL
MINNE
OCH
TACK.

Omskrift: AF F. D. ELEVER VID CHALMERSKA
SLÖJDSKOLAN I GÖTEBORG.

Nr 2.

Öfver kongl. Teaterns hundraårsfest.

Åtsidan. En qvinlig genius med en stralande stjerna öfver hjessan och utbredda vingar samt staende a ett postament, hvarunder ses musikinstrument och lagerqvistar, håller i de utsträckta händerna lagerkransar öfver två vid hennes sidor ställda medaljonger, den till höger om henne innehållande hufvudet af konung Gustaf III samt inskriften: GUSTAVUS III, den till venster innehållande hufvudet af konung Oscar II samt inskriften: OSCAR II.

Frånsidan. Kongl. teaterhuset. Omskrift: PATRIIS MUSIS. — I afskrifningen: IN MEMORIAM FESTI SÆCULARIS CELEBRATI MDCCCLXXXII.

Nr 3.

Stockholms läns k. Hushållningssällskaps belöningsjetton.

Åtsidan. Stockholms läns vapen under hertiglig krona, omgifvet af kärfvar, landbruksredskap m. m. Omskrift: STOCKHOLMS LÄNS KONGL. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP. — I afskrifningen, under några korsade halmstrån: STIFTADT 1817.

Frånsidan. Inom en eklöfskrans plats för den belönades namn.

Nr 4.

Öfver D. M. Konungens och Drottningens silfverbröllop, af Stockholms stad.

Atsidan. Konungens och Drottningens förenade bröstbilder i medaljong på midten; i medaljongens ram omskriften: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG SOPHIA SVERIGES OCH NORGES DROTTNING. Rummet mellan medaljongen och medaljens yttre randprydnad upptages af en lagerkrans, blandad med myrten, samt fyra mindre medaljonger, af hvilka den öfversta innesluter Kronprinsens och Kronprinsessans förenade bröstbilder med omskrift: GUSTAF VICTORIA. Den venstra af de mindre medaljongerna framställer prins Oscars bröstbild med omskrift OSCAR, den högra prins Carls bröstbild med omskrift CARL samt den nedre medaljongen prins Eugens bröstbild med omskrift EUGEN.

Frånsidan. En qvinna i antik dräkt, med murkrona på hufvudet, sittande på en upphöjning samt stödjande venstra armen på en sköld med Stockholms stads vapen och visande med den högra på inskriften

1857 6 JUNI 1882

hvilken är anbragt på en uppslagen rulle, hallen af en bredvid henne stående gosse; nedanför denna grupp synas i liggande ställning Neptunus och en sjönymp med öfliga attribut; bortom hufvudgruppen synas i bakgrunden det kongl. slottet samt arffurstens palats. Omskrift: TILL MINNE AF KONUNGAPARETS SILFVERBRÖLLOPSFEST. — I afskärningen:

AF SVERIGES HUFVUDSTAD.

Nr 5.

Öfver greve B. B. von Platen, af Göta kanalbolag.

Atsidan. Bröstbilden, med omskrift: GREFVE BALTZAR BOGISL. VON PLATEN.

Frånsidan. Två slussar. Ur den öfre höja sig masttoppar; ur den nedre framgår genom de öppna slussporterna ett fartyg ut i sjön. Omskrift: ETT FOSTERLÄNDSKT STORVERK FULLBORDADT 1832. — I afskärningen:

MINNESGÅRD AF
GÖTA KANALBOLAG
1882.

Nr 6.

Belöningsmedalj för Industri- och hemslöjdutställningen i Örebro.

Åtsidan. H. M. Konungens bröstbild med omskrift: OSCAR II SVERIGES OCH NORGES KONUNG.

Frånsidan. En eklöfskrans med omskrift: FÖR INDUSTRI OCH HEMSLÖJD. — Inom kransen ÖREBRO 1883.

Nr 7.

Öfver medicine doktor C. F. Ewert, af sönerna.

Åtsidan. Densamma som å en tidigare öfver doktor Ewert präglad medalj.

Frånsidan.

NAT. MDCCCIV
MEDICUS PRINCIPALIS
CIVIT. GOTHOBURGENSIS
DOCTOR MED. SEMISECULARIS
DEX. MDCCCLXXXI

PIETAS FILIORUM.

Nr 8.

Öfver kanslirådet W. T. Strokirk, af kammarherre Lagerberg.

Åtsidan. Hufvudet med omskrift: WILHELMUS THEODORUS STROKIRK.

Frånsidan.

OB
 THESAURUM
 NUMMORUM PATRIE
 DILIGENTER COLLECTUM
 MUNIFICENTIA CIVIUM
 MUSEO GOTHOBURGENSE
 ADDITUM
 MDCCCLXXII.

Nr 9.

Öfver generallöjtnanten friherre Georg Carl von Döbeln, af Svenska Akademien.

Åtsidan. Bröstkilden, med omskrift: GEORG CAROL. VON DÖBELN LIB. BARO SVEC.

Frånsidan. En krigare med lyftadt svärd i handen, till häst mellan två kanoner vid stranden af en flod, på hvars andra sida ses flyktande fiender. Omskrift (ur Virgilii Aen. VII: 745): INSIGNIS FAMA ET FELICIBUS ARMIS. — I afskrifningen:

DEFENSOR STRENUUS
 FINLANDIE
 OB. MDCCCXX.

Nr 10.

Göteborgs Handtverks- och Industriförening.

Åtsidan. Densamma som förut af föreningen användts.

Frånsidan. En eklöfskrans med tomrum i midten för anbringande af den belönades namn.

Nr 11.

Till minne af svenska boktryckarkonstens fyrahundraårsfest.

Åtsidan. En stående qvinna stödjer venstra handen mot typografernas sköld och lyfter i den högra en brinnande lampa; vid hennes sidor boktryckarentensilier.

Frånsidan.

TILL MINNE AF
SVENSKA
BOKTRYCKARKONSTENS
FYRAHUNDRAÅRS
FEST
STOCKHOLM 1883.

Nr 12.

Belöningsmedalj för k. Uplands regementes skjutförbund.

Åtsidan. Kongl. Uplands regementes vapensköld under hertiglig krona. Omskrift: KONGL. UPLANDS REGEMENTES SKJUTFÖRBUND.

Frånsidan. En eklöfskrans, mellan hvars qvistar upptill läses ordet TILL, med en skottaflla lagd öfver qvistarnes sammanknytningspunkt, samt två gevär korslagda öfver midten. I de tre öfre vinklarne mellan gevären FÖR 40 POINTS.

Nr 13.

Belöningsmedalj för Göteborgs skyttegille.

Åtsidan. Två korslagda gevär och under dem en skottafla. Omskrift: GÖTEBORGS SKYTTEGILLE STIFTADT 1882.

Frånsidan. En eklöfskrans.

Nr 14.

Skånska Brandförsäkringsinrättningens belöningsmedalj.

Åtsidan. En ur flammor uppstigande Fenix. Omskrift: SKÅNSKA BRANDFÖRSÄKRINGS INRÄTTNINGEN.

Frånsidan. En tjock eklöfskrans, kring hvilken ett band är viradt. Å de synliga delarne af bandet läsas öfverst LUND, å ena sidan derom SIMRISHAMN, KRISTIANSTAD, LANDSKRONA, MALMÖ, å andra sidan TRELLEBORG, ENGELHOLM, YSTAD, HELSINGBORG.

Nr 15.

Brandförsäkringsaktiebolaget Sveriges belöningsmedalj.

Åtsidan. Svenska riksvapnet. Omskrift: BRANDFÖRSÄKRINGS AKTIEBOLAGET SVERIGE.

Frånsidan. Omskrift: FÖR VISAD RÅDIGHET.

Nr 16.

Öfver landshöfdingen greve Erik Josias Sparre.

Åtsidan. Greve Sparres bröstbild med omskrift: GREFVE ERIK JOSIAS SPARRE LANDSHÖFDING I ELSBORGES LÄN.

Frånsidan. En gaende man sprider sin sudd öfver ett fält. Omskrift: FÖR SAMTID OCH EFTERKOMMANDE. — I afskärningen: AKININGSGARD AF LIESEBORGS LÄNS K. HUSHALLNINGSSÄLLSKAPS MEDLEMMAR 1883.

Nr 17.

Öfver amiralen G. af Klint, af k. Vetenskaps Akademien.

Åtsidan. Bröstkilden, med omskrift: GUST. A KLINT CLASSIS SVEC. PRÆF. Vid nedre kanten: N. 1771 O. 1840

Frånsidan. En man staende vid rodret a ett segelfartyg, som går fram mellan klippor. På yttersta klippan står ett sjömärke, i form af en smal pyramid. Omskrift: EXPLORAT VIAS ET DESIGNAT. — I afskärningen:

SOCIO DE RE NAUTICA

OPTIME MERITO

REG. ACAD. SCIENT. SVEC.

MDCCCLXXXIV.

Inskriffter.

1876.

Nr 1.

På en minnessten öfver direktör P. A. Borg, rest vid Manilla.

PER ARON BORG

F. D. 4 JULI 1776

D. D. 22 APRIL 1839

STIFTARE

AF DET FÖRSTA ALLMÄNNA INSTITUT

FÖR DÖFSTUMMA OCH BLINDA

I SVERIGE ÅR 1809

I PORTUGAL ÅR 1823.

— — —

LÄRJUNGARS OCH MEDBORGARES

TACKSAMHETSGÄRD

D. 4 JULI 1876.

— — — —

Nr 2.

På ett monument, rest i Strengnäs till minne af erkedjeknen
Laurentius Andreæ.

LAURENTIO ANDRELE

INDEFESSO DOCTRINÆ REFORMATORI

CANCELLARIO REGIS GREGIS DOCTORI

PROPUGNATORI ECCLESIE

DIE XXIX APR. MDLII

MORTE ADEMTO

CLERUS STRENGENENSIS

ANNO MDCCCLXX..

— — —

Nr 3.

På Musikaliska Akademiens byggnad i Stockholm.

På frisen öfver de stora fönsterna:

KONGL MUSIKALISKA AKADEMIEN.

På midtpartiet under de stora fönsterna:

Konung Oscar II:s namnskiffer med vapensköld,
krona, mantel m. m., samt vid sidorna häraf:

TONKONSTENS BESKYDDARE.

Öfver ingångsporten:

UPPBYGDT 1876.

Nr 4.

På en grafsten öfver öfverstelöjtnanten m. m. hr J. D. Buren-
stam och hans maka.

TILL MINNE AF

ÖFVERSTE LÖJTNANTEN

RIDDAREN AF K. SVÄRDSORDEN

VÄLBORNE HERR

JOHAN DANIEL BURENSTAM

FÖDD PÅ SKYLLBERG DEN 5 APRIL 1781

DÖD PÅ TJELFVESTA DEN 23 JUNI 1873

OCH AF DESS KÄRA MAKAN

MARIANA BEATA FÖDD GREFVINNA VON ROSEN

FÖDD I STOCKHOLM DEN 21 FEBR. 1791

DÖD PÅ TJELFVESTA DEN 7 FEBR. 1875.

FROMMA CHRISTNA. ÖMMA FÖRÄLDRAR.

FATTIGAS HJELPARE. OLYCKLIGAS BESKYDDARE.

1877.

Nr 1.

Öfver dörren på Dala kyrka.

ÅR 1877

KONUNG OSCAR II:s 5:TE REGERINGSÅR
UPPBYGGDES DETTA HERRANS TEMPEL.

1878.

Nr 1.

På ett monument öfver hoffjägmästarn m. m. Israel Adolf af Ström.

ÅT

ISRAEL ADOLF AF STRÖM
SKOGSINSTITUTETS GRUNDLÄGGARE
ÅR 1828.

AF SVENSKA SKOGSSTATEN

1878.

Öfver denna inskrift anbringas hr af Ströms bröst-
bild med utsatta födelse- och dödsår: * 1778 † 1856.

Nr 2.

På Marbackes kyrkas torn.

TORNET UPPFÖRDES

UNDER

KONUNG OSCAR II:s 7:DE REGERINGSÅR
1879.

1880.

Nr 1.

På minnesstenen öfver Vegas färd kring Asien.

TILL MINNE
AF
DEN FÖRSTA
KRINGSEGLINGEN
AF ASIEN
UTFÖRD 1878—1880
MED SVENSKA ANGAREN VEGA
UNDER BEFÄL AF
LOUIS PALANDER
LÖJTNANT VID K. FLOTTAN
RESTES DENNA STEN
AF
FLOTTANS MÄN.

Å stenens baksida anbringas en kartbild af Asien, Europa och en del af Afrika, å hvilken bild Vegas kurs angifves af en prickad linie.

Nr 2.

Öfver torndörren på Kinna kyrka.

UPPFÖRD ÅR 1879
UNDER KONUNG OSCAR II:s REGERING.

1881.

Nr 1.

På ett monument öfver Johan Olof Wallin i Stora Tuna socken.

INOM
DENNA FÖRSAMLING
FÖDDES
DEN 15 OKTOBER 1779
JOHAN OLOF WALLIN.

SVERIGES KONUNG
OCH SVENSKA MÄN
RESTE VÅRDEN.

1882.

Nr 1.

A den nya universitetsbyggnaden i Lund.

Öfver hufvudfasadens midtparti:

REGIA ACADEMIA CAROLINA.

Öfver ingången till aulan:

MIÆN · AMOYCON.

I fönsternischerna å fasaden vid Bredgatan:

REGIS

POPULIQUE

SVECANI

MUNIFICENTIA

samt

REGIS

AUSPICHS

INAUGURAT.

MDCCCLXXXII.

Öfver gymnastik- och musikbyggnadens midtparti

PALÆSTRA · ET · ODEUM.

Nr 2.

Å Fivelstads kyrka.

TORNET REPARERADT, KYRKAN OMBYGD I
KONUNG OSCAR II:s TIONDE REGERINGSÅR 1882.

Nr 3.

Å Christofer Polhems gravvård i Maria Magdalena kyrka i
hufvudstaden.

CHRISTOPHER POLHEM

* 18 NOV. 1661 † 31 AUG. 1751.

1883.

Nr 1.

På Kungsholms kyrka i Stockholm.

Å midttaflan:

ÅR 1673

BLEF GRUNDEN LAGD
TILL DENNA KYRKA.

ÅR 1882

BLEF KYRKAN RENOVERAD.

Å ena sidotaflan:

SÄND, O GUD, DITT LJUS OCH DIN SANNING,
ATT DE LEDA MIG OCH FÖRA MIG TILL DITT
HELGA BERG OCH TILL DIN BONING, TY EN DAG I
DINA GÅRDAR ÄR BÄTTRE ÄN ELJEST TUSENDE.

Å andra sidotaflan:

KOMMER TILL MIG, I ALLE, SOM ARBETEN
OCH ÄREN BETUNGADE, JAG VILL VEDERQVICKA
EDER OCH I SKOLEN FINNA RO TILL EDRA SJÄ-
LAR. JAG ÄR VÄGEN, SANNINGEN OCH LIVVET.

Nr 2.

På en minnesvård öfver generallöjtnanten E. von Vegesach.

Å framsidan (under en strålande stjerna och två korslagda värjor).

ERNST VON VEGESACH

* 1763

† 1818

Å baksidan:

KRIGSMÄN
RESTE VÅRDEN
1883.

samt å foten, ortnamnen:

SVARTBÄCKS UDDE, ELGÖR, PARDAKOSKI,
KÄRNAKOSKI, SAVITAIPAL.
LEMO, LAPPFJÄRD, ORAVAIS.
RETSCHOW, RAKKESTAD, ASKIM, TRÖGSTAD.
FRANKENFRONT, HOHENGRABEN, LÜDERSHAGEN,
FERDINANDSHOF.

GETTY RESEARCH INSTITUTE

3 3125 01049 9032

